

**Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Національний університет цивільного захисту України (м. Харків)
Національна академія внутрішніх справ (м. Київ)
Львівський державний університет внутрішніх справ
Одеський державний університет внутрішніх справ
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Черкаська медична академія**

***Організаційно-управлінське та
економіко-правове забезпечення діяльності
Єдиної державної системи цивільного захисту
(ЄДСЦЗ)***

***МАТЕРІАЛИ
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції***

11 березня 2022 року

м. Черкаси

УДК 365.13:658
О-64

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 6 від 28 лютого 2022 р.)*

*Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі
комісією з питань роботи із службовою інформацією
в Черкаському інституті пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
(протокол № 1 від 10 березня 2022 р.)*

О-64 Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): Матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 11 березня 2022 р. – Черкаси: ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2022. – 208 с.

У публікаціях досліджуються: нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів ЄДСЦЗ; організаційно-управлінські аспекти забезпечення діяльності ЄДСЦЗ; соціально-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ; проблеми соціальної реабілітації та медичного забезпечення в сучасних умовах, організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави.

УДК 365.13:658

© Авторські тексти, 2022

Секція 1.

Нормативно-правове регулювання ЄДСЦЗ:

стан та проблеми

ДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Ірина БАЩУК

НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Відповідно до Конституції України охорона праці – це система забезпечення безпеки життя і здоров'я працівників в процесі трудової діяльності, що включає правові, соціально-економічні, організаційно-технічні, санітарно-гігієнічні, лікувально-профілактичні, реабілітаційні та інші заходи, що формують організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права громадян на працю в умовах, що відповідають вимогам безпеки та гігієни. [1; ст. 43]

Питання правового регулювання праці неповнолітніх в науці трудового права досліджувалося багатьма науковцями, серед яких є Д. В. Назаров, К. А. Шумеляк, О.А. Теличко, О. В. Боков, Л. В. Мединська, Іріголу С.В., Ю. Ю. Івчук та інші.

Згідно ст. 187 Кодексу Законів про працю України, неповнолітніми є особи віком до 18 років. У той же час, ст. 32 Цивільного кодексу України встановлено, що неповнолітніми вважаються особи віком від 14 до 18 років. Особи віком до 14 років вважаються малолітніми (ст. 31 ЦК України).

Згідно ст. 187 КЗпП, неповнолітні у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України. Умови праці неповнолітніх на виробництві повинні відрізнятися від умов праці дорослих працюючих. Це пояснюється як фізіологічними особливостями організму підлітків, який тільки формується, так і відсутністю у більшості з них відповідної професії і спеціальності. Саме ці обставини і визначили відмінність правового регулювання їх праці, хоч за загальним правилом на неповнолітніх повністю поширюється законодавство про працю, а їх права щодо трудового договору прирівнюються до прав повнолітніх працюючих. У той же час в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці їм надаються пільги.

З метою охорони здоров'я неповнолітніх за загальним правилом, приймати на роботу дозволено осіб з 16 років. За згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років. Особи віком з 14 до 15 років можуть прийматись на роботу за згодою одного з батьків у вільний від навчання час для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання у загальноосвітніх школах, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладах. Усі особи молодше вісімнадцяти років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення ними 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові. Власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу неповнолітніх) та щорічного обов'язкового медичного огляду до досягнення ними 21 року.

Отже, можна зробити висновок, що молодь – життєво важлива складова успішного економічного розвитку суспільства в майбутньому. Тому нині охорона праці неповнолітніх не менш важливе завдання, ніж охорона праці дорослих людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Грицай Ю. В. Правове регулювання охорони праці молоді: сучасний стан та шляхи вдосконалення/ Ю. В. Грицай // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – № 34. – 2015. – С. 10–14.
3. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – С. 668.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Як справедливо зазначає О. М. Ярошенко, форми соціального забезпечення постійно трансформуються й наповнюються новим змістом [11, с. 185].

Перспективи розвитку організаційно-правових форм соціального забезпечення залежать від нової соціальної політики України, яка робить основні акценти на працюючу частину населення та має на мету підтримку рівня діючих соціальних гарантій та удосконалення механізмів соціального захисту найбільш соціально вразливих верств населення.

До сучасних організаційно-правових форм соціального забезпечення належать: 1. Державне соціальне забезпечення: а) соціальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету – види, умови, норми і порядок соціального забезпечення, а також коло осіб, які на нього мають право, встановлюються виключно законами України, а обсяги фінансування щорічно визначаються в Державному бюджеті України. Так, виплата пенсій, у тому числі додаткових пенсій, доплат, надбавок та підвищень до них, компенсаційних виплат, встановлених законодавством, звільненим із служби військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», та членам їх сімей забезпечується за рахунок коштів Державного бюджету України (ст. 8 Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»). Покриття витрат на виплату державної допомоги сім'ям з дітьми здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів. Цей порядок покриття витрат не стосується виплат допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам з числа військовослужбовців Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, військ цивільної оборони, інших військових формувань, а також Державної спеціальної служби транспорту та з числа осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації та Державної кримінально-виконавчої служби України. Покриття витрат на виплату зазначеного виду державної допомоги цим категоріям жінок здійснюється за рахунок відповідних бюджетів (ст. 4 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»). Виплата державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і покриття витрат на її доставку здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України (ст. 13 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам»); б) соціальна підтримка – система соціального забезпечення осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів; в) соціальні пільги та субсидії; 2. Недержавне соціальне забезпечення – добровільне соціальне страхування; недержавне пенсійне забезпечення; забезпечення за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб; 3. Змішане (партнерське) соціальне забезпечення – загальнообов'язкове

соціальне страхування [12, с. 207-208].

При використанні досвіду інших держав щодо вдосконалення організаційно-правових форм соціального забезпечення в Україні, слід враховувати деякі важливі аспекти. Існуюче соціально-економічне середовище в Україні певною мірою ускладнює запровадження деяких відпрацьованих у розвинутих країнах механізмів соціального захисту. Зокрема, відсутній специфічний досвід управління, традиції і належний механізм суспільного контролю за діяльністю інститутів, що отримують повноваження розпоряджатися коштами соціального страхування. Наслідками запровадження європейських механізмів без урахування національних особливостей та стану розвитку економіки є: неефективне адміністрування при невиправданому зростанні адміністративних витрат; нецільове спрямування та зловживання при використанні коштів соціальних фондів. Відсутність розвинутих фінансових ринків та інфраструктури, інструментів довгострокового інвестування, високі ризики створюють ситуацію, коли встановлення численних обмежень (що виправдано у західних країнах) може або унеможливити ефективну діяльність фондів, або ж надати їй формального характеру, коли значні порушення створять підстави для постійного втручання контролюючих органів. Врешті-решт, виходячи з цих обставин, запровадження апробованих у світі механізмів необхідно здійснювати за умови своєчасності та опрацьованості всіх необхідних документів та заходів, зокрема проведення відповідних експериментів та обґрунтованого аналізу їхніх результатів.

Україна має будувати власну унікальну систему соціального захисту та орієнтувати її на пріоритет соціального страхування, а не державної допомоги. Держава, використовуючи європейський досвід, повинна здійснювати соціальну політику у напрямку забезпечення достатнього, а не мінімального рівня соціального захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс цивільного захисту України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року № 2017-III: Відомості Верховної Ради України. 2000. № 48. Ст. 409.
4. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 №1768-III URL. <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>
5. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18.05.2004 №1727-IV URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1727-15> 213
6. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 №1788-XII URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
8. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16.11.2000 №2109-III URL. <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>
9. Закон України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» від 02.04.1994 №3946-XII URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3946-12> 214
10. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 №2811-XII URL. <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
11. Ярошенко О. М. Реформа системи організаційно-правових форм соціального забезпечення в Україні в умовах євроінтеграції URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/17.05.19/17_05_2019-183-189.pdf.
12. Шумна Л. П. Організаційно-правові форми соціального забезпечення URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7215/1>. УДК 351.79

ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

В. БРУС

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Питанням вивчення поняття «правової держави» займається окрема галузь науки – теорія держави і права. Вчені цієї галузі вивели своє розуміння цього терміна. Правова держава — це суверенна політична, територіальна організація влади, яка може існувати тільки в цивільному демократичному суспільстві, і базується на основі соціально-справедливого права.

Така форма організації державного управління має на увазі реалізацію прав та свобод людини, реалізацію законних інтересів людини, реалізацію прав громадянського суспільства, взаємну відповідальність держави та людини.

Україна, оголосивши себе правовою державою, автоматично взяла на себе зобов'язання відповідати всім висунутим до такої країни вимогам. У самій Конституції зазначено, що зараз Україна знаходиться на шляху становлення і тільки прагне до такого статусу.

Вчені вважають, що правова держава — це утопія, якої неможливо досягти. Суспільство, в якому нічий права не порушуються, а всі несуть один за одного взаємну відповідальність утопічно. Проте, не дивлячись на недосяжність мети, всі країни повинні прагнути стати ближче до істинного правової держави, щоб прогресувати та ставати краще.

Всі ознаки правової держави можна розділити на дві групи: соціальні і формальні (організаційні).

До соціальних ознак відносять: високий рівень правової культури, правової освіти; право і закон займають в суспільстві чільне місце; людина і держава перебувають у відносинах взаємної поваги і взаємної відповідальності; Конституція закріплює і захищає основоположні права людини; ніхто не обмежує демократію, право слова, право на політичну діяльність та інше; право будується на постулаті «Людина може робити все, що не заборонено законом» [2].

Формальних ознак правової держави менше, але вони не менш важливі для формування такої моделі суспільства: всі громадяни юридично захищені; право на захист виходить незалежно від віку, соціального статусу; громадянське суспільство і парламент як його представник стоїть вище держави і його апарату; судові органи мають високий рівень [2].

Правова держава може з'явитися тільки там, де вже існує демократія. Якщо соціалістична, тоталітарна, релігійна держава оголосила себе правовою, така заява не матиме юридичної сили, тому що воно буде суперечити існуючому політичному строю.

Формування правової держави і громадянського суспільства в сучасній Україні відбувається складно і суперечливо. Окремі кроки в цьому напрямі вже здійснено, зокрема прийнято низку нормативно-правових актів, що забезпечують більш широку участь громадян у здійсненні державної політики й доступу до публічної інформації. Проте існують й численні проблеми, які перешкоджають формуванню й функціонуванню правової держави і громадянського суспільства. В діяльності органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування зберігаються тенденції до непрозорості, закритості та бюрократизованості. Принципи верховенства права, верховенства Конституції і закону в Україні, на наш погляд, не реалізуються у практику повною мірою. Це пов'язано з високим рівнем правового нігілізму громадян, недосконалістю механізмів політичної відповідальності посадових осіб і державних обранців.

Існує дисбаланс між суспільними потребами та прийнятими законами, внаслідок чого одночасно існують прогалини в праві й численні правові колізії. Недосконалість чинного законодавства створює штучні бар'єри для утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства, а податкове навантаження додатково ускладнює їх діяльність.

Значною проблемою у налагодженні постійного діалогу між громадськістю та владою є непропорційне розміщення неурядових громадських об'єднань по країні, їх зосередженість, головним чином, у найбільших містах України. Органи державної влади та інститути громадянського суспільства не мають достатнього досвіду та навичок застосування процедур публічної політики та консультацій, що призводить до ухвалення неефективних рішень, які не підтримуються громадянами [3].

Для формування правової держави і громадянського суспільства в Україні потрібно на конституційному рівні закріпити модель правової організації життя людини і суспільства, відповідно до якої весь державний і суспільний механізм має бути спрямований на здійснення і захист прав і свобод людини, забезпечення незалежності та неупередженості суддів, налагодження безперервної та ефективної роботи законотворчих органів, реалізацію на практиці принципу стримування й протизваги у системі державних органів, здійснення громадського контролю за діяльністю владних структур [3].

Підвищенню рівня взаємодії громадських структур і державних органів сприяло б створення асоційованих структур, які мають визначене коло завдань і діють за принципом цільового підходу для їх досягнення [4].

В Україні потрібно використовувати досвід функціонування громадських інститутів західних демократичних держав. У зв'язку з цим доцільно було б запровадити європейські механізми контролю органів виконавчої влади за діяльністю інститутів громадянського суспільства, провести адаптацію законодавства України у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до законодавства Європейського Союзу, розвивати механізми електронного урядування й електронної демократії. Підвищенню рівня громадської участі сприяло б спрощення процедур та скорочення термінів реєстрації інститутів громадянського суспільства, запровадження єдиного порядку розподілу коштів для державної фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства, з одного боку, й податкове стимулювання їх діяльності, з іншого [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1) <https://uristy.ua/articles/administrative-law/pravova-derzhava-ponyattya-oznaki-printsipi/>
- 2) <http://ippi.org.ua/sites/default/files/12koissu.pdf>
- 3) Політологічний енциклопедичний словник : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К. : Генеза, 1997. – 400 с. 14.
- 4) Тимченко С.М. Громадянське суспільство і правова держава в Україні : монографія / С.М. Тимченко. – Запоріжжя, Юридичний інститут МВС України, 2002. – 193 с.

ЩОДО ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА МЕХАНІЗМУ ЇЇ ЗАХИСТУ

В. БРУС

НК – Оксана СПІРКІНА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Права людини, гарантовані Конституцією та міжнародними угодами нашої країни, мають бути реалізовані.

Так, в Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини і громадянина. Стаття 21 Конституції України визначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах.

Конституція України передбачає можливості здійснення громадянами дій, спрямованих на захист їх прав і свобод, як:

- захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань;
- об'єднуватися в політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод;

- проводити збори, мітинги, походи і демонстрації;
- направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади;
- захищати в суді свої права і свободи;
- звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ або органів.

Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Згідно ст. 22 Основного Закону держави права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Частина 3 ст. 22 Конституції України підкреслює, що за прийняття нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Частина 2 ст. 3 Конституції України зазначає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Зокрема, ст. 55 Конституції України передбачає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав.

Можливість здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і системи органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Юридичний механізм захисту прав людини – це можливість здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав та свобод.

Конституція України досить чітко визначає систему органів та посадових осіб різних рівнів, які повинні захищати права і свободи людини і громадянина. Це Президент України, Верховна Рада України, місцеві державні адміністрації, підсистема судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокуратура, адвокатура, інші правоохоронні органи України.

Особливе місце у системі гарантій посідає Президент України. Він зобов'язаний сприяти формуванню відповідних механізмів контролю та забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, а обстоюючи їх створювати умови нетерпимого ставлення до будь-яких випадків порушення таких прав і свобод.

Верховна Рада України здійснює захист прав і свобод через законодавчу діяльність шляхом визначення виключно в законах України прав і свобод людини і громадянина, гарантій цих прав і свобод, основних обов'язків громадян; громадянства, правосуб'єктності громадян, статусу іноземців і осіб без громадянства; прав корінних народів та національних меншин; основ соціального захисту; визначення правового режиму власності, правових засад і гарантій підприємництва, правил конкуренції та норм антимонопольного регулювання (п.п. 1–3, 6–8 ч. 1 ст. 92 Конституції).

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують додержання прав і свобод громадян на певній території.

Основною ефективною формою захисту прав і свобод є судовий захист. Потреба у судовому захисті закономірно впливає з ускладнення характеру структури економічних відносин, зростанні конфліктності і соціальних протиріч у суспільному житті.

Закон прямо не передбачає здійснення захисту прав людини Конституційним Судом, але це впливає із його завдань: гарантувати верховенство Конституції України на всій території держави, здійснюючи контроль за відповідністю Основному Закону законів та інших правових актів.

Діяльність з посилення гарантій захисту прав і свобод людини покладено на інститут Уповноваженого з прав людини, який існує в рамках парламентаризму. Зазначена посадова особа заповнює прогалини і компенсує недоліки судових засобів захисту, парламентського та відомчого контролю за адміністративними органами.

Широкими повноваженнями щодо захисту прав і свобод людини наділена прокуратура України при виконанні функцій нагляду за додержанням і застосуванням законів. Діяльність органів прокуратури по вирішенню заяв і звернень громадян, перевірці сигналів преси та інших засобів масової інформації про порушення законності забезпечує своєчасний і кваліфікований розгляд кожного звернення, всебічну перевірку доводів заявника і прийняття на місці правильного рішення, поновлення порушених прав і законних інтересів громадян, притягнення до відповідальності винних осіб.

Забезпечення прав і свобод громадян неможливе без такого інституту, як адвокатура. Адвокат зобов'язаний здійснювати представництво, сприяти захисту прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб за їх дорученням в усіх органах, установах, організаціях. Вказана діяльність базується на принципах верховенства права, незалежності, гуманізму, демократизму і конфіденційності.

Гарантування суб'єктивних прав людини правоохоронними органами проявляється у забезпеченні особистої безпеки громадян; у своєчасному запобіганні злочинам та адміністративним правопорушенням, швидкому і повному їх розкритті; охороні суспільного порядку та забезпеченні суспільної безпеки; захисті власності від протиправних посягань; наданні правової та організаційної допомоги громадянам, посадовим особам й іншим суб'єктам у здійсненні їх законних прав та інтересів.

Таким чином, можна стверджувати, що в нашій країні діє система захисту прав людини, подібна до тієї, що існує у розвинутих демократичних країнах.

Найважливішим універсальним документом з прав людини є Загальна декларація прав людини, прийнята в 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Вона отримала настільки широке визнання, що її спочатку необов'язковий характер змінився, і тепер на неї часто посилаються як на юридично обов'язковий документ звичайного міжнародного права. Це критерій для всіх документів з прав людини, який став відправною точкою для десятків інших міжнародних та регіональних документів, а також сотень національних конституцій та інших законодавчих актів.

Загальна декларація прав людини складається з преамбули і 30 статей, у яких викладено права людини та основні свободи, на які чоловіки і жінки всього світу мають право без будь-якої дискримінації. Вона гарантує як громадянські та політичні, так і соціальні, економічні та культурні права, зокрема такі:

- право на рівність;
- свобода від дискримінації;
- право на життя, свободу, особисту безпеку;
- свобода від рабства;
- свобода від катувань та від поводження, яке принижує людську гідність;
- право на визнання правосуб'єктності особистості перед законом;
- право на рівність перед законом;
- право на засоби судового захисту з боку компетентного трибуналу;
- свобода від довільного арешту і вигнання;
- право на справедливі громадські слухання;
- право людини вважатися невинною, поки її вину не доведена;
- свобода від втручання в особисте життя, сім'ю, домашні справи та листування;
- право на свободу пересування в межах країни та поза нею;

- право на отримання притулку в інших країнах для захисту від переслідування;
- право на громадянство і свобода змінювати його;
- право на шлюб і сім'ю;
- право на володіння майном;
- свобода переконань та релігії;
- свобода думки та інформації;
- право на мирні збори та об'єднання;
- право на участь в урядових та вільних виборах;
- право на соціальне забезпечення;
- право обирати бажану роботу та вступати до профспілок;
- право на відпочинок;
- право на відповідний рівень життя;
- право на освіту;
- право на участь у культурному житті спільноти;
- право на громадський порядок, чітко сформульоване Загальною декларацією прав людини.

Декларація також містить чітке посилання на обов'язки суспільства та громадянства, важливі для вільного і повного розвитку та поваги прав і свобод інших людей. Права в декларації не може бути використано для порушення прав людини окремими особами або державами.

Особливе місце в системі захисту прав та свобод громадянина відведено інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений). Детально питання організації і діяльності Уповноваженого визначені в Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 13 листопада 1997 р.

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

- 1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- 2) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону;
- 3) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- 4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- 5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
- 6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- 7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Уповноважений приймає та розглядає звернення народних депутатів України, громадян України, незалежно від місця їх перебування, іноземців, осіб без громадянства, які перебувають на території України, або осіб, які діють в їхніх інтересах.

Отже, права людини та механізм її захисту закріплені в Конституції України, а діяльність з посилення гарантій захисту прав і свобод людини покладено на інститут Уповноваженого з прав людини, який існує в рамках парламентаризму. Такі види захисту як громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні права нам гарантує Конституція України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Права людини та механізм її захисту // Головне управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області URL: <https://consumerhm.gov.ua/1081-prava-lyudini-ta-mekhanizm-jikh-zakhistu>.

2. Брандер Патриція, Лор де Вітте та ін. КОМПАС: Посібник з освіти з прав людини за участю молоді. Друге видання, переглянуте у 2020 році. Видавництво «Право» Національної академії правових наук України та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 490 с.

3. Способи захисту прав та свобод людини і громадянина. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/sposoby-zahystu-prav-ta-svobod-lyudyny-i-gromadyanyna/>.

РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ В ЗАХИСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Дарія ВАЩЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Служба безпеки України (СБУ) є одночасно спецслужбою та правоохоронним органом. Ніде в цивілізованому світі спецслужба не веде правоохоронну діяльність, її призначення – збір інформації в межах компетенції, визначеної законом.

Згідно з ч. 1 статті 1 Закону про СБУ «Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України» [1].

На СБУ як правоохоронний орган спеціального призначення національним законодавством покладено завдання здійснювати захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань із боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

Серед завдань СБУ на особливу увагу заслуговує захист економічного потенціалу України, який включає в себе захист фінансової системи держави, так як сама по собі фінансова система не може існувати, а є основою економічного розвитку України в цілому. А тому ми можемо з упевненістю стверджувати, що СБУ є суб'єктом захисту фінансової системи держави. Вказане підтверджується і переліком прав та обов'язків СБУ, наданих їй національним законодавством.

Зокрема, для здійснення ефективного захисту фінансової системи держави СБУ зобов'язана:

1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології і інших питань, пов'язаних із національною безпекою України;

2) здійснювати заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності;

3) виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції СБУ, проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку зі вчиненням зазначених кримінальних правопорушень;

4) здійснювати контррозвідувальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;

5) здійснювати контррозвідувальне забезпечення енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства;

6) брати участь у розробці і здійсненні заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі контррозвідувальної, оперативної-розшукової діяльності, у сфері оборони країни,

сприяти підприємствам, установам, організаціям і підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

7) здійснювати профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

8) подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі зі вчиненням кримінальних правопорушень;

9) проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати в практику діяльності СБУ;

10) виконувати за дорученням Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави та інші [2].

Таким чином, узагальнюючи викладені у законодавстві положення, можна зробити висновок про те, що СБУ у сфері захисту фінансової системи держави здійснює профілактичну, інформаційно-аналітичну, оперативно-розшукову, контррозвідальну діяльність щодо своєчасного виявлення загроз фінансовій системі держави, розкриття кримінальних правопорушень, що посягають на фінансові інтереси та фінансову систему держави і регламентовані у законодавстві України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khpg.org/1486465129>.
2. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН, ЩО ПОРУШУЮТЬСЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Ганна ВЕЛІКСАР

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Суб'єкти цивільних правовідносин, права та інтереси яких були порушені в результаті виникнення надзвичайних ситуацій та їх наслідків, мають право особисто обирати механізми захисту порушених прав. Відповідно до чинного цивільного законодавства є різні способи реалізації правового захисту цивільних прав.

Ст. 16 ЦК України передбачає можливість захисту цивільних прав та інтересів судом за допомогою наступних способів: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку особи в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи залагодження матеріальної шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Цивільно-правові способи захисту прав громадян у переважній більшості є ефективнішими і бажаними для власника порівняно із способами, які передбачені іншими галузями права.

Найпоширенішим вважається поділ цивільно-правових способів захисту права власності на: а) речово-правові; б) зобов'язально-правові.

Речово-правові способи захисту спрямовані на захист суб'єктивного права власності як абсолютного цивільного права громадян чи організацій, які на момент порушення права не перебувають у договірних чи інших зобов'язальних відносинах з порушником.

Метою зобов'язально-правових способів захисту є захист інтересів власника як учасника зобов'язальних відносин. Захист права власності може також здійснюватися на підставі зобов'язань, що виникають із заподіяння шкоди, на підставі вилучення майна за

надзвичайних обставин, втрати майна за надзвичайних обставин тощо.

Позитивної оцінки заслугує вперше запропонована в науковій літературі І.О. Дзєрою класифікація засобів захисту права власності, яка поділяє їх на чотири групи: основні речово-правові; допоміжні речово-правові; зобов'язально-правові; спеціальні [4, с. 510].

На нашу думку, запропонована класифікація – це позитивне нововведення в теорії цивільного права. Разом з тим зауважимо, що класифікаційні ознаки, які представлені як «засоби» захисту доцільно було б використовувати як «способи» захисту, бо відповідно до згаданого «спосіб» – це матеріально-правові заходи примусового характеру, спрямовані на відновлення або визнання порушеного права, а «засіб», в свою чергу, є матеріальним закріпленням форми звернення до юрисдикційного органу.

Особливої уваги заслуговують способи захисту права власності громадян при виникненні надзвичайних ситуацій, а саме: віндикаційний позов; негаторний позов; позов про визнання угоди недійсною.

Разом з тим необхідно враховувати, що перераховані способи захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів в умовах виникнення надзвичайних ситуацій та їх наслідків мають певну специфіку, яка обумовлюється масштабами і механізмом їх порушення, а також характером порушуваних суб'єктивних прав, перелік яких було детально досліджено.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Указ Президента України від 16.01.2013 р. №20/2013 «Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.
4. Право власності в Україні: Навч. посіб. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / О.В. Дзєра (ред.), Н.С. Кузнєцова (ред.). — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 812с.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОТИМІННОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Андрій ГАВАЗА

НК – Анна ТЕРЕНТ'ЄВА, д-р наук з держ. упр., професор

*Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту,
м. Київ, Україна*

За результатами опрацювання масиву наукової інформації з досліджуваної проблеми нами встановлено, що у 2018 р. було прийнято Національний стандарт України ДСТУ-П 8820:2018 - Протимінна діяльність. Цей стандарт установлює основні положення щодо процесів управління в сфері протимінної діяльності під час організації заходів забезпечення захисту населення від впливу вибухонебезпечних предметів, що ґрунтується на основі нормативних документів Організації Об'єднаних Націй з протимінної діяльності (IMAS) з метою впровадження міжнародних вимог з протимінної діяльності в Україні.

Певним чином можна провести паралель з існуючим в Україні інформуванням населення про ризики, пов'язані з мінами та вибухонебезпечними залишками війни (ІНРМ), що гарантує обізнаність місцевого населення з різновидами ризику, створюваного мінами та ВЗВ, моделлю поведінки, яка знижує ризик для людей, майна і навколишнього середовища.

Приклад Хорватії та Боснії і Герцеговини вказує на застосування більш різноманітних підходів, включаючи орієнтацію на журналістів, місцевих знаменитостей, туристів та широку громадськість з метою формування позитивних зразків поведінки для місцевого населення. На прикладі таких країн як Афганістан, Ірак, Ангола, Судан та Мозамбік слід

зауважити на такому цікавому варіанті навчання як chield-to-chield, тобто поширення дітьми інформації, отриманої у навчальному закладі серед однолітків і родичів.

Визначено, що зміст інформаційних матеріалів визначають залежно від цільових аудиторій, заохочуваних моделей поведінки й чинників, які найшвидше вплинуть на цільові аудиторії з тим, щоб вони прийняли бажану модель поведінки.

Засвідчено важливість інтегрування ІНРМ до навчальних програм всіх освітніх закладів країни із запровадження відповідних навчальних програм та забезпечувати підготовку викладацького складу й придбання відповідних навчальних матеріалів для більш якісного викладання цього вкрай важливого матеріалу для формування безпечового середовища.

У світовій практиці протидії мінам та іншим вибуховим пристроям значна увага приділяється саме просвітницької роботи з питань ризику. Даний вид діяльності отримав назву Mine Risk Education. В українській практиці даний вид діяльності має багато назв, частіше за все використовується термін «протимінна безпека».

Державний стандарт України (ДСТУ 2293-99) визначає термін «безпека» як стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди. Дуже часто можна зустріти визначення безпеки як «такий стан будь-якого об'єкта, за якого йому не загрожує небезпека». Безпеку можна визначити і як стан діяльності, за якого з визначеною ймовірністю виключено прояв небезпек або ж відсутня небезпека [1].

В публікації [3] зазначається, що процес гуманітарного розмінування має наступну концепцію:

1. Повне обстеження територій та інфраструктурних об'єктів на предмет наявності мін або боєприпасів. Складання карт небезпечних зон.

2. Інформування місцевого населення про небезпечні зони, навчання їх правилам протимінної безпеки.

3. Розмінування та утилізація вибухонебезпечних предметів.

4. Пропаганда заборони на використання протипіхотних мін.

5. Допомога постраждалим від мін особам, їх фізична і соціальна реабілітація.

Зважаючи на вище викладене, ми можемо запропонувати визначення терміну «протимінна діяльність», а саме – комплекс заходів, спрямованих на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу мін і ВНП (включаючи суббоєприпаси, що не вибухнули), включаючи формування культури протимінної безпеки населення, що проживає на території, забрудненій мінами і ВНП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бегун В.В., Науменко І.М. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): навч. посібник. Київ: УАННП “Фенікс”, 2004. 328 с.

2. Волянський П.Б., Талан І.С. Організаційно-правове забезпечення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 5. С. 86-91.

3. Response to Monitor questionnaire by Habbouba Aoun, Landmines Resource Centre, University of Balamand, 9 June 2020. (Препринт LandMineMonitor. The International Campaign to Ban Landmines (ICBL)).

ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)

Валентин ІЛЛЯШ

НК – Ольга МЕЛЬНИК, канд. техн. наук, доцент, с. н. с.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

На сьогодні одним з важливих заходів у реалізації завдань та функцій держави є контроль та нагляд за діяльністю суб'єктів господарювання, за дотриманням ними норм законодавства, правил та стандартів, якістю виробленої продукції та наданих послуг тощо. Основною метою, з якою здійснюється контроль та нагляд з боку держави за господарською діяльністю, є захист життя і здоров'я людини, навколишнього природного середовища. Контроль тим ефективніше досягає своєї мети, чим досконаліший, прозоріший та зрозуміліший для всіх порядок його здійснення. Тому в 2007 році набув чинності Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [1]. Відповідно, з цього періоду розпочався новий етап у формуванні цілісної загальнодержавної системи нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, єдиного узгодженого правового поля, яким регулюється порядок проведення контрольних перевірок різних видів господарської діяльності суб'єктів господарювання, механізму прийняття рішень та вчинення дій контролюючими органами за наслідками проведення ними перевірок.

Діяльність із забезпечення пожежної та техногенної безпеки є складовою виробничої, експлуатаційної та іншої діяльності відповідних посадових осіб і працівників підприємств, установ та організацій [2]. Зазначена вимога відображається у трудових договорах (контрактах), статутах та положеннях.

Згідно зі статтею 64 [2] центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки (Державна служба України з надзвичайних ситуацій), уповноважений організувати та здійснювати державний нагляд (контроль) щодо виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту і діяльності аварійно-рятувальних служб. Заходами державного нагляду (контролю) у вищезазначених сферах є планові та позапланові заходи, що здійснюються у формі перевірок.

З метою забезпечення суб'єктів господарювання та органів державної влади, органів місцевого самоврядування інформацією про заходи державного нагляду (контролю), координації роботи органів контролю щодо здійснення комплексних заходів державного нагляду (контролю), моніторингу ефективності та законності здійснення заходів державного нагляду (контролю) з 2017 року запроваджено пілотний модуль системи заходів державного нагляду (контролю) для запуску інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю) (ІАС ДНК) [3], що був розроблений Державною регуляторною службою України спільно з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та за підтримки Офісу ефективного регулювання (BRDO). ІАС ДНК – це єдина автоматизована система збирання, накопичення та систематизації інформації про заходи державного нагляду (контролю). В 2021 році ІАС ДНК з пілотного проєкта перейшла вже в тестову експлуатацію.

Інспекторський склад Державної служби України з надзвичайних ситуацій зобов'язаний вносити відомості до ІАС ДНК у строки, визначені законодавством.

До ІАС ДНК [3] вносяться відомості про:

- юридичних осіб;
- фізичних осіб – підприємців;
- найменування органів державного нагляду (контролю);
- види господарської діяльності, що підлягають державному нагляду (контролю);
- перелік нормативно-правових актів, дотримання вимог яких перевіряється під час здійснення заходів державного нагляду (контролю), з посиланням на офіційні веб-сторінки відповідних органів державного нагляду (контролю);

- річні плани проведення заходів державного нагляду (контролю) та план проведення комплексних заходів державного нагляду (контролю);
- звіти про виконання річних та комплексного планів проведення заходів державного нагляду (контролю) за попередній рік;
- дату і номер наказу (рішення, розпорядження), місце здійснення заходу, строки здійснення, тип, підставу та предмет здійснення заходу, найменування органу державного нагляду (контролю), що зазначені у посвідченні (направленні) на проведення заходу державного нагляду (контролю);
- результати здійсненого заходу державного нагляду (контролю) із зазначенням номера акта щодо виявлення або відсутності порушень законодавства, посилання на відповідні вимоги законодавства у разі виявлення порушень;
- короткий зміст розпорядчого документа про усунення порушень, виявлених під час здійснених заходів державного нагляду (контролю);
- застосовані до суб'єкта господарювання адміністративно-господарські санкції за результатами здійсненого заходу державного нагляду (контролю);
- результати оскарження розпорядчих документів органів державного нагляду (контролю) та застосовані до суб'єктів господарювання адміністративно-господарські санкції.

В 2021 році одним із позитивних результатів є те, що ІАС ДНК почала взаємодіяти з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань через систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів («Трембіта»). Одним із пріоритетних завдань Державної регуляторної служби на даний час є цифровізація сфери державного нагляду (контролю), а саме забезпечення функціонування ІАС ДНК.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що на сьогодні вперше на законодавчому рівні запроваджуються основні, єдині для всіх державних органів та суб'єктів господарювання, засади державного нагляду (контролю) та перспективні європейські принципи його здійснення. В свою чергу, ІАС ДНК є веб-сервісом та інструментом управління ризиками, за допомогою якого відбувається взаємодія між суб'єктами господарювання та органами державного нагляду (контролю).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
3. Про Порядок функціонування інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю), внесення відомостей до неї та строки розміщення цих відомостей: Постанова КМУ від 24.05.2017 р. № 387. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/387-2017-%D0%BF#n8> (дата звернення: 01.02.2022).

ДО ПИТАННЯ ПРО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМ НЕПОВНОЛІТНІМИ, У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ

Ілля КАРПЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Ріст наркоманії серед неповнолітніх, її небезпека зумовлюють необхідність перегляду заходів економічного, ідеологічного, організаційного, правового, психолого-педагогічного та медичного характеру, внесення змін і доповнень до чинного законодавства.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів - діяння з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори [2].

Адміністративно-правова боротьба з наркоманією виявляється в діях як примусового, так і непримусового характеру, що здійснюються уповноваженими державними органами, посадовими особами і громадськими організаціями з метою захисту від протиправних дій суспільних відносин охорони здоров'я неповнолітніх, забезпечення внутрішньодержавного контролю над наркотичними засобами, попередження і припинення їх незаконного розповсюдження і вживання, виникаючих у зв'язку з цим соціально-небезпечних наслідків, притягнення до відповідальності та лікувально-трудове виховання хворих на наркоманію.

За метою застосування адміністративно-правові заходи боротьби з наркоманією поділяються на дві групи:

1) адміністративно-правові заходи боротьби з незаконним розповсюдженням і вживанням наркотичних засобів без призначення лікаря (видача дозволу на здійснення дій, пов'язаних з наркотиками, допуск до роботи, пов'язаної з наркотичними засобами, боротьба з незаконним посівом наркотичних рослин, дикорослих конопель, боротьба з правопорушеннями, що спрямована на попередження вживання наркотичних засобів тощо);

2) адміністративно-правові заходи боротьби з соціально-шкідливими наслідками вживання наркотичних засобів без призначення лікаря (відсторонення від керування транспортними засобами, примусове лікування тощо).

На сьогодні, не зникає потреба подальшої конкретизації деяких положень антинаркотичного, адміністративного законодавства України, адже, на нашу думку, адміністративно-правове законодавство у галузі боротьби з наркоманією, безпритульністю та злочинністю неповнолітніх має певну несистематичність та непослідовність. Значною мірою це можна пояснити об'єктивними причинами: нестабільністю політичної ситуації, економічною кризою, неузгодженістю дій усіх структурних ланок щодо попередження та профілактики правопорушень серед неповнолітніх на ґрунті наркоманії.

На нашу думку, удосконалення правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, має набути характеру безперервного, превентивного, планомірного, науково обґрунтованого процесу.

Варто зауважити, що вищими органами влади вже проведено значну роботу щодо правового регулювання боротьби з наркоманією, безпритульністю, бездоглядністю, правопорушеннями і злочинами неповнолітніх.

Посилення контролю за обігом наркотиків, вживанням, розповсюдженням їх, профілактика наркоманії серед неповнолітніх є загальнодержавною справою, тож для її

вирішення необхідна консолідація громадськості та всіх зацікавлених міністерств та відомств.

На сучасному етапі необхідно привести діяльність органів внутрішніх справ в частині протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у відповідність до норм міжнародного права, постійно вдосконалювати антинаркотичне національне законодавство, створювати належні умови для профілактики подібних правопорушень, а також своєчасно виявляти та лікувати неповнолітніх, хворих на наркоманію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Легецький М.П. Проблеми боротьби з наркоманією серед неповнолітніх // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України К.: НАВС України, 2001. №3. С.250-253.
4. Легецький М.П. Сучасні причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, пов'язаних з наркотичними засобами // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України К.:НАВС України, 2002. № 1. С.135-139.

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ СТАНУ З ПОЖЕЖАМИ ТА ПРИЧИНАМИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ В УКРАЇНІ У 2021 РОЦІ

Руслан КЛИМАСЬ, Алла ОДИНЕЦЬ

Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Державна служба України з надзвичайних ситуацій відповідно до ст. 131 *Кодексу цивільного захисту України* [1], *Порядку обліку пожеж та їх наслідків* [2] і покладених на неї функцій забезпечує ведення єдиного обліку пожеж та їх наслідків. Облік пожеж та їх наслідків здійснюється з метою проведення аналізу причин та умов виникнення пожеж, оцінки стану пожежної безпеки населених пунктів та об'єктів, прогнозування ситуації та розроблення запобіжних заходів для забезпечення безпеки людей, збереження матеріальних цінностей і створення умов для гасіння пожеж.

Необхідність у формуванні об'єктивної системи моніторингу, що дає змогу своєчасно та всеохоплююче оцінювати стан із пожежами в Україні та приймати ефективні управлінські рішення щодо його покращення, виникає у контексті управління соціальними процесами, адже кожен етап управлінської діяльності ґрунтується на повній, якісній, достовірній і своєчасній інформації, тому збирання й обробка інформації, її ефективне використання – необхідний компонент управління [3].

Минулого року задля вдосконалення національної нормативної бази щодо збирання статистичних даних про пожежі, в частині встановлення уніфікованого підходу до термінів і визначень понять, колективом авторів було розроблено методом перекладу міжнародного документу [4] зі ступенем відповідності «ідентичний» проєкт національного стандарту *ДСТУ ISO/TS 17755-2:202X (ISO/TS 17755-2:2020, IDT) Пожежна безпека. Збирання статистичних даних. Частина 2: Словник термінів*.

Метою даної роботи є оприлюднення результатів аналізу стану з пожежами та їх наслідків в Україні за 2021 рік порівняно з 2020 роком.

Так, за результатами порівняльного аналізу встановлено зменшення кількості пожеж на 21,5 %, кількості дітей, загиблих унаслідок пожеж – на 23,9 %; кількості людей, травмованих на пожежах – на 4,8 %, із них дітей – на 15,8 %; разом із тим матеріальні втрати збільшилися на 6,0 %; кількість людей, загиблих унаслідок пожеж – на 7,2 %.

За загального зменшення кількості пожеж, збільшення їх кількості зареєстровано лише у Херсонській (+1,7 %) області.

Упродовж 2021 року підрозділами територіальних органів ДСНС зареєстровано 79 457 пожеж. Зменшення абсолютної кількості пожеж відбулося за рахунок їх зменшення у природних екосистемах (-57,1 %) і на відкритих територіях (-32,2 %), сукупна питома вага яких становить 53,2 % від їх загальної кількості.

Унаслідок пожеж загинуло 1 853 людини, у тому числі 35 дітей; 1 383 людини отримали травми, у тому числі 90 дітей. Збільшення кількості загиблих унаслідок пожеж людей зареєстровано у 12 регіонах України, найбільше – у Вінницькій (+72,0 %) та Закарпатській (+58,1 %) областях. Збільшення кількості людей, травмованих на пожежах, зареєстровано у 12 областях України, найбільше – у Волинській (+35,0 %) та Черкаській (+34,2 %) областях.

Матеріальні втрати від пожеж склали 13 млрд 363 млн 545 тис. грн, у тому числі прямі збитки становлять 3 млрд 181 млн 197 тис. грн (+20,9 %), побічні – 10 млрд 182 млн 348 тис. грн (+2,1 %).

Щодня, в середньому, виникало 217 пожеж, внаслідок яких гинуло п'ятеро людей і троє людей отримували травми, вогнем знищувалось або пошкоджувалось 63 будівлі чи споруди та 13 одиниць техніки; щоденні матеріальні втрати від пожеж складали 36 млн 612 тис. гривень.

Упродовж 2021 року підрозділами територіальних органів ДСНС під час гасіння пожеж врятовано 1 734 людини (-5,3 %), у т. ч. 201 дитину (-39,1 %); крім того, врятовано 22 061 будівлю чи споруду (-25,2 %), 2 067 одиниць техніки (-1,9 %); загалом збережено матеріальних цінностей на суму близько 6,7 млрд грн (-50,1 %).

У містах і селищах міського типу та поза межами міських населених пунктів зареєстровано 44 476 пожеж; порівняно з 2020 роком їх кількість зменшилася на 16,9 %; загинула 901 людина (+8,2 %), що становить 48,6 % від загальної кількості загиблих; травмовано 894 людини (-1,5 %), що становить 64,6 % від загальної кількості травмованих.

У сільській місцевості та поза межами сільських населених пунктів зареєстровано 34 975 пожеж; порівняно з 2020 роком їх кількість зменшилася на 26,8 %; загинуло 952 людини (+6,4 %), що становить 51,4 % від загальної кількості загиблих; травмовано 489 людей (-10,3 %), що становить 35,4 % від загальної кількості травмованих.

У будівлях і спорудах житлового сектору виникло 28 350 пожеж (-4,5 %), внаслідок яких загинуло 1 729 людей (+8,5 %).

На об'єктах, на яких здійснюється державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки, виникло 2 246 пожеж (-8,9 %), з них 55 пожеж – у житлових будинках (-3,5 %). На підприємствах, в організаціях, закладах приватної власності виникла 1 481 пожежа (-10,4 %); колективної власності – 295 пожеж (-11,9 %); комунальної (муніципальної) власності – 263 пожежі (+6,9 %); загальнодержавної власності – 139 пожеж (-9,7 %). Унаслідок цих пожеж загинуло 43 людини (+87,0 %) та 75 людей отримали травми (-10,7 %). За загального зниження кількості пожеж на об'єктах, на яких здійснюється державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки, їх зростання зареєстровано у 8 областях України, найбільше – у Сумській (+64,0 %) та Херсонській (+40,9 %) областях.

Тенденції основних причин виникнення пожеж наступні:

- порушення правил пожежної безпеки при влаштуванні та експлуатації печей, теплогенеруючих агрегатів та установок: + 20,2 % (6 152 пожежі);

- порушення технологій виробництва та правил експлуатації транспортних засобів: +12,7 % (2 839 пожеж);

- порушення правил пожежної безпеки при влаштуванні та експлуатації електроустановок: +8,0 % (11 708 пожеж);

- підпали: мінус 29,1 % (2 656 пожеж);

- необережне поводження з вогнем: мінус 28,8 % (52 805 пожеж);

- пустоці дітей з вогнем: мінус 26,5 % (425 пожеж);

- несправність виробничого обладнання, порушення технологічного процесу виробництва: мінус 7,3 % (164 пожежі);
- інші причини: мінус 33,9 % (2 708 пожеж).

Аналітичні матеріали щодо стану з пожежами в Україні у 2021 році оприлюднені на сайті Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту за посиланням: <https://idundcz.dsns.gov.ua/ua/Analitichni-materiali.html>.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Кодекс цивільного захисту України* від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013 р., № 34-35, ст. 458).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2003 р. № 2030 «Про затвердження Порядку обліку пожеж та їх наслідків» (Офіційний вісник України, 2003 р., № 52, ст. 2802).

3. Климась Р.В. Статистичні аспекти формування моніторингу стану з пожежами в контексті управління соціальними процесами. *Problems of Emergency Situations: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2020. С. 217-219.

4. ISO/TS 17755-2:2020 *Fire safety – Statistical data collection – Part 2: Vocabulary*. Document Published on. 2020-08-12, Geneva. ISO, Edition 1, 2020. 22 p.

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК ПРАВООХОРОННИЙ ОРГАН

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Державне бюро розслідувань у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі [1].

Державне бюро розслідувань — правоохоронний орган України, що розслідує кримінальні провадження, в яких фігурують правоохоронці, судді і найвищі службовці. Створення органу було передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України у термін до 20 листопада 2017 року. Закон України про Державне бюро розслідувань прийнятий 12 листопада 2015, підписаний Президентом 14 січня 2016, набрав чинності 1 березня 2016 року. Запрацювало Бюро 27 листопада 2018 року.

Сьогодні, у процесі реформування правоохоронної системи в Україні новелою для українського суспільства та правоохоронних органів стало створення Державного бюро розслідувань (далі – ДБР), до компетенції якого віднесено: своєчасне запобігання, припинення, швидке розкриття та організація проведення всебічного, повного та об'єктивного розслідування таких категорій злочинів: злочинів чинних високопосадовців, злочини щодо порушення прав людини під час роботи правоохоронних органів, корупційні злочини відповідно до підслідності ДБР та військові злочини.

Перший етап створення ДБР бере свій початок ще у 1994 р., на той час народний депутат України Григорій Омельченко вперше за історію Незалежної України заговорив про створення нового правоохоронного органу під назвою Національне бюро розслідувань. Другий етап позиціонується із 2005 роком, коли Президент України В.А. Ющенко видав розпорядження від 15 березня 2005 року про створення робочої групи з написання концепції створення НБР. Наступний (третій) етап створення ДБР бере свій початок у 2012 році з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України. Четвертий етап пов'язується з такими датами, як: призначенням Романа Труби Директором ДБР 22 листопада 2017 року та 27 листопада 2018 року, коли ДБР почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та

розслідування злочинів, віднесених до його компетенції основні засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань. [2]

Державне бюро розслідувань організовується і діє на засадах:

1) верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) законності;

3) справедливості;

4) неупередженості;

5) незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань;

6) відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю;

7) політичної нейтральності і позапартійності. Використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Державному бюро розслідувань забороняється;

8) єдиноначальності у реалізації повноважень Державного бюро розслідувань. Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Електронний ресурс URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/11/4-18-ua/24.pdf>.

2. Електронний ресурс URL:

3. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B1%D1%8E%D1%80%D0%BE_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%8C.

4. Електронний ресурс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/794-19>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЖІНОК В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Оксана СПІРКІНА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В українському законодавстві Основним Законом є Конституція України, у якій ідеться про забезпечення рівних прав та можливостей: «Стаття 24: Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї...» [1].

Для детального дослідження вітчизняної гендерної рівності в історичному аспекті необхідно визначитись з періодизацією. Цей процес поділяється на такі етапи (залежно від форм державного правління в Україні протягом століть):

а) ранньофеодальний;

б) станovo-представницький;

в) імперський;

г) національно-республіканський;

д) радянський;

е) сучасний в умовах незалежної України [2].

У ранньофеодальний період Русі (кінець IX – початок XIV століть) жінка в шлюбі зберігала за собою все своє майно, яке і після смерті чоловіка не включалося у спільну спадщину, а вдова ставала повноправною головою сім'ї [3, 12]. Жінки володіли правом на придане і спадок. Ще в дохристиянський період дружини мали своє майно, княгині та інші знатні жінки володіли великими статками, містами, селами. Так, «княгині Ользі належало власне місто, свої місця пташиної і звірячої лову» [4, 45].

Правове становище жінки на Русі з прийняттям християнства змінюється. Ось як його оцінює М. Дитрих: «В юридичному відношенні російська жінка, ставши християнкою, все ще зберегла свої права; вона ще вважалася законом особою самостійною; при праві володіти майном і розпоряджатися ним по своїй волі. Вона розглядалася законом, як рівна чоловікові і мала навіть і деякі переваги» [5, 26].

Жінки, особливо дружини, вдови, дочки та сестри князів мали вагомий вплив у публічній сфері. Так, міщанки, а точніше, вдови – господарки Києва та інших старших міст традиційно мали своїх представників на сільських віче з чіткими інструкціями як вести себе при голосуванні з важливих питань. Як пише С. Соловйов, княгині брали участь у державному житті, навіть посилали своїх підданих у якості послів в зарубіжні країни. Та і власне знатні жінки могли виступати в ролі послів в інші держави [6, 122].

З втратою автономії Гетьманщини у складі Російської імперії зникає і політична гендерна рівноправність в українському суспільстві. Дружина у сім'ї повинна була дотримуватися строго регламентованої поведінки, недотримання якої каралося як чоловіком так і церквою [2].

За часів реформ 60–70-х рр. XIX ст. гендерна рівність повинна була проявитися насамперед у виборчому праві, але саме у цій сфері жінки фактично були віднесені до категорії політично неправоздатних громадян. Вони не мали пасивного виборчого права і були позбавлені можливості брати участь в державному управлінні та місцевому самоврядуванні. Все це спонукало жінок до активної боротьби за отримання політичних прав.

У період контрреформ підлягало ревізії і міське самоврядування. За Міським положенням 1892 р. (ст. 26), особи жіночої статі – власники виборчого майнового цензу – могли уповноважувати на участь у виборах, без дотримання вимог цензу, тільки своїх батьків, чоловіків, синів, зятів, онуків, рідних братів і племінників [7]. Таким чином, цей нормативний акт прирівняв жінку до неповнолітніх і вступив у суперечність з вимогами цивільного права того періоду, яке визнавало за жінкою самостійність в розпорядженні своїм майном.

Натомість вже XIX століття внесло свої корективи у сфері гендерної рівності значно рішучіше. Так, 15 квітня 1917 р. Тимчасовий уряд видав Постанову «Про проведення виборів гласних міських дум» і «Тимчасові правила щодо проведення виборів гласних міських дум» [2]. Як вказують О. Ярмиш і О. Головкин, «Уперше в колишній Російській імперії впроваджувалось демократичне, пряме і рівне виборче право. Обирати й бути обраним до органів міського самоврядування могли усі громадяни чоловічої та жіночої статі усіх національностей та віросповідань, які досягли 20 років. Під час складання списків ці особи повинні були мешкати у цьому місті, або мати в ньому дім, або інші заняття, пов'язані з містом. Кожен виборець мав один голос» [2]. Міські вибори, у яких брали участь жінки, пройшли влітку 1917 р. в умовах політичної та соціальної нестабільності.

Проте, вже з середини XIX століття зростає жіноча активність за гендерну рівність, хоча вагомої участі в політичній діяльності українське жіноцтво в Західній Україні не набуло. Водночас усвідомлення необхідності звільнення особистості незалежно від статі було притаманним як чоловікам, так і жінкам. Всі вони однаково схвально ставилися до ідей фемінізму – руху за всебічне звільнення жінки.

Скасування кріпацтва, перехід до капіталістичного способу виробництва, всебічна трансформація суспільного життя стали основними передумовами оформлення жіночого

руху як соціально-політичної сили. Всі ідеї формувалися в руслі соціальної модернізації і трансформації, становлення демократичної громадянської свідомості. Щоправда, серед основних цілей було відстоювання права жінок на освіту, на участь у духовному житті, в суспільному виробництві.

З утворенням Західноукраїнської Народної Республіки наприкінці 1918 р. відразу ж виникло питання про гендерну рівність чоловіків та жінок. Жінки Західноукраїнської Народної Республіки брали участь до виборів у парламент, займали владні та судові посади, були вояками Галицької армії, після Злуки УНР та ЗУНР разом з жінками Української Народної Республіки створили в Кам'янці-Подільському об'єднану українську жіночу організацію та спільно включились у міжнародний жіночий Рух, брали участь у міжнародних з'їздах Міжнародної жіночої ради, Міжнародного суфражистського союзу та Міжнародної жіночої ліги за мир та свободу [8].

З революційним закріпленням радянської влади в Україні починається нова доба у боротьбі за рівні соціально-політичні права жінок та чоловіків. Вже у Конституції УСРР 10 березня 1919 р. опосередковано закріплено за жінками, як громадянами тільки право обирати та бути обраними. Чітко вираженого формулювання про статеву рівність у цьому акті не зафіксовано, а, насамперед, йдеться про класову пролетарську єдність. Проте вже у Конституції УСРР 1929 р. у ст. 66 зазначається: «Право обирати і бути обраним до рад мають, незалежно від статі, віри, раси, національності, осілості тощо, такі громадяни Української Соціалістичної Радянської Республіки, що їм до дня виборів минуло 18 років» [8, 285]. Насамкінець, у Конституції СРСР 1936 р. саме жінці присвячена ст. 122 в якій зазначено, що жінці в СРСР надаються рівні права з чоловіком у всіх сферах господарського, державного, культурного та суспільно-політичного життя. Можливість здійснення цих прав жінками забезпечується наданням жінці рівного з чоловіками права на працю, оплату за працю, відпочинок, соціальне страхування та освіту, державною охороною інтересів матері та дитини, наданням жінці при вагітності відпусток зі збереженням утримання, широкою низкою пологових будинків, дитячих яселів та садочків» [9, 361]. Аналогічною за змістом була ст. 121 Конституції УРСР 1937 р. [2].

У другій половині 1950-х – на початку 1960-х років обмежена лібералізація суспільства і «приватизація» особистого життя поступово послабили дію більшовицького гендерного кодексу й підштовхнули до появи альтернативної інтерпретації жіночності й чоловічності в СРСР. Радянська пропаганда завжди пишалась тим, що жінки вперше в історії були залучені до суспільно-політичного і культурного життя країни. Дійсно, до часу завершення радянської історії, жінки становили 51 відсоток всієї робочої сили. Дев'ять десятих жінок працездатного віку працювали або вчилися. За своїм освітнім рівнем радянські жінки практично зрівнялися з чоловіками. Так, за радянських часів, наприклад, Валентина Шевченко не один рік була Головою Президії Верховної Ради України, М. Орлик, Д. Проценко, Л. Хоролець, інші жінки працювали в уряді, на посадах міністрів, голів облвиконкомів і їхніх заступників. Завдяки державній політиці щодо пропорційного представництва жінок у владних структурах відсоток жінок-депутатів у місцевих органах влади становив 50%, а у Верховній Раді – більше третини [7].

До початку перебудови, коли все вирішувалося зверху, партійною бюрократією, жінки були, хоча б номінально, представлені на всіх сходинках політичної ієрархії, за винятком Політбюро (за всю історію КПРС цієї честі були удостоєні тільки дві жінки – Катерина Фурцева і Олександра Бірюкова) [9]. На перших же більш-менш вільних виборах це формальне представництво зазнало поразки.

Після розпаду СРСР, попри структурні зміни й виникнення нових гендерних практик, трансформація гендерних відносин супроводжувалася поверненням до патріархатних уявлень про ролеві статуси чоловіків та жінок у суспільстві [7]. Як один із заходів «широкого» залучення жіноцтва до державного управління, що пропонується деякими вченими і політиками – це повернення до радянської системи квотування, насамперед при виборах до представницьких органів влади [2].

Узагальнюючи історичний досвід становлення гендерної рівності українського зразка у соціально-політичній сфері взагалі та в державному управлінні зокрема, можна прийти до наступних висновків, що на шляху до встановлення паритетної демократії між чоловіками та жінками за весь час існування нашого суспільства стояли наступні чинники, які перешкоджали справжньому втіленню цього явища в життя:

- насадження православною християнською ідеологією в суспільну свідомість сприйняття жінки, як підпорядкованої чоловікові істоти. Тільки проголошення принципу відокремленості церкви від держави, у зв'язку з революційними подіями початку ХХ ст. починає встановлюватися хоч і формально, але гендерна рівність. І в цьому є велика заслуга інтелектуальної еліти серед жінок, які усвідомлювали непересічність для вирішення проблеми гендерної рівності багатовікових традицій українського народу;

- відсутність ефективного правового механізму та законодавчого забезпечення принципу соціальної рівності прав жінок і чоловіків у тому числі і в державному управлінні;

- політичні та економічні кризи протягом усієї вітчизняної історії (війни, іноземні загарбання, релігійні переслідування, голодомори, безробіття тощо) призводили до підвищеного попиту в суспільстві на чоловічу силу. Проте за всю українську історію жінки не стояли осторонь кризових подій, а самостійно керували господарствами, приймали участь у війнах, стояли на чолі земель та навіть цілих державних об'єднань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України. Сайт: Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Черняхівська В. В. Історичний досвід становлення української моделі гендерного паритету // Державне управління: удосконалення та розвиток. №10, 2016. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1012>.

3. Щепкина Е. Из истории женской личности в России, лекции и статьи. СПб., 1914.

4. Антокольская М. В. Семейное право. М. Прогресс, 1997.

5. Дитрих М. Н. Русская женщина великокняжеского времени. СПб. 1904.

6. Соловьев С. М. Сочинения. М., 1993. Т. 1.

7. Кулачек О. Роль жінки у державному управлінні: старі образи, нові обрії [Монографія]. Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 301 с.

8. Богачевська М. Дума України – жіночого роду. К.: Воскресіння, 1993. 57 с.

9. Шостак Н. В. Гендер і його репрезентація в капіталістичній і соціалістичній рекламі. URL: <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle>.

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Єлена КОБИЛКА

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Державна прикордонна служба України (ДПСУ) - правоохоронний орган спеціального призначення, на який покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України та охорони суверенних прав України в її винятковій (морській) економічній зоні.

ДПСУ засновано 1 серпня 2003 року. Чисельність складає близько 50 000 осіб, з яких 42 000 військовослужбовців [1].

З весни 2014 особовий склад прикордонної служби бере участь у бойових діях на південному сході України.

На ДПСУ покладено захист від будь-яких спроб незаконного проходження лінії державного кордону України, збройних конфліктів та інших провокацій на кордоні. Це завдання реалізується у взаємодії зі Збройними Силами України та іншими військовими

формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України іншої держави або групи держав [2]

Важливими завданнями Державної прикордонної служби України, які законодавством віднесено до її компетенції, є:

1. Виявлення та припинення злочинів і адміністративних правопорушень, проведення дізнання, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

2. Здійснення прикордонного контролю та пропуску в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна.

3. Реєстрація іноземців та осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають до України, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон.

4. Запобігання в'їзду до України або виїзду з неї осіб, яким згідно з законодавством не дозволяється в'їзд до України або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у тому числі відповідно до доручення правоохоронних органів.

5. Розшук у пунктах пропуску через державний кордон осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства і суду, ухиляються від відбування кримінальних покарань.

6. Виконання в установленому порядку інших доручень правоохоронних органів [3].

Отже, функції ДПСУ полягають в охороні кордону, захисті інтересів громадян та держави. Прикордонна служба здійснює розвідувальну інформаційно-аналітичну та оперативно-розшукову діяльність, а також контррозвідувальні заходи в інтересах забезпечення захисту державного кордону України. На органи також покладена боротьба з нелегальною міграцією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ru.m.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B.
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/>.
3. Про державну прикордонну службу : Закон України (ВВР), 2003, № 27, ст.208.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Віталій КОСТЕНКО, канд. наук з держ. упр.,
депутат восьмого скликання Подільської районної у місті Кропивницькому ради,
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України*

Згідно із статтею 18 Конституції України зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів та безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права [1].

Сучасні виклики та загрози, насамперед гібридні, зумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних факторів, пов'язаних із можливою агресією Російської Федерації по відношенню до України, вимагають системного реагування, адекватної трансформації сектору національної безпеки і оборони, зокрема органів системи МВС, до якої входить Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Реалізуючи стратегічний курс на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору Українська держава в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в особі Державної служби України з

надзвичайних ситуацій виконує в межах повноважень завдання, визначені Главою 6 «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – План Заходів), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106 [2].

Ключовими завданнями вказаного Плану Заходів є:

- забезпечення здійснення обміну інформацією та досвідом з ЄС у сфері цивільного захисту та сприяння взаємній допомозі у випадках надзвичайних ситуацій. 1) розроблення та впровадження механізму цілодобового обміну з ЄС останніми повідомленнями і оновленою інформацією про транскордонні надзвичайні ситуації, зокрема запити та пропозиції щодо допомоги. Оперативно-черговою службою ДСНС у рамках попередження, підготовки і реагування на природні та техногенні катастрофи та реалізації Адміністративної домовленості забезпечується безперервна цілодобова інформаційна взаємодія з Центром координації реагування на надзвичайні ситуації ЄС, Євроатлантичним координаційним центром з реагування на катастрофи.

- запровадження єдиного номера Європейського екстреного виклику 112.

1) проведення спільно з європейськими експертами аудиту диспетчерських та інформаційних служб МВС та центральних органів виконавчої влади та підготовка рекомендацій для розроблення технічного завдання. Стратегією розвитку Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року передбачено виконання заходів з впровадження та розвитку системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112, створення якої на сьогодні триває активними темпами [3].

В рамках співробітництва з НАТО (Північноатлантичний альянс) ДСНС України також забезпечує реалізацію державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції. В рамках Річної національної програми на 2020 рік під егідою Комісії Україна-НАТО ДСНС України була головним виконавцем 17 заходів та співвиконавцем 47 заходів. У рамках цієї програми продовжуються заходи з реалізації ключових завдань та заходів, а саме: продовження реформування системи ДСНС, розвиток системи гуманітарного розмінування в Україні, підвищення взаємосумісності підрозділів ДСНС і відповідних підрозділів органів держав – членів НАТО та ЄС, розвиток єдиної авіаційної системи безпеки та цивільного захисту в державі, дотримання принципів гендерної рівності в діяльності ДСНС, оцінка ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення міжнародного співробітництва в системі ДСНС України та інші напрями.

ДСНС бере участь у реалізації цілей партнерства у рамках Процесу планування та оцінки сил спільно з іншими центральними органами виконавчої влади України. Цей дієвий формат дозволяє організувати роботу з ретельного оборонного планування та наближення українського сектора безпеки і оборони до євроатлантичних стандартів. Так, ДСНС має 7 Цілей партнерства, а саме: реформування системи ДСНС, управління персоналом, система освіти та тренування, планування бюджету, залучення спеціалізованих формувань до операцій НАТО, вивчення англійської мови, покращення можливостей з виявлення, розмінування і знешкодження вибухонебезпечних пристроїв.

Участь представників ДСНС України у практичних заходах співробітництва з НАТО позитивно впливає на фаховий рівень українських рятувальників, дозволяє оволодіти спеціальними процедурами та стандартами Альянсу, а також набути реального досвіду, що, в свою чергу, сприяє покращенню взаємодії з країнами-членами та партнерами Альянсу під час спільних дій з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій цивільного характеру.

Співробітництво у рамках інструменту ЄС «Східне Партнерство».

ДСНС України є основним бенефіціаром Проєкту ЄС "Програма з попередження, готовності та реагування на катастрофи природного та техногенного характеру для країн Східного партнерства" (далі - Програма ЄС "PPRD East III"). Метою зазначеної Програми є

посилення і розвиток потенціалу країн-учасниць Східного партнерства у сфері цивільного захисту шляхом залучення експертної та технічної підтримки ЄС.

Реалізація третьої фази Програми ЄС “PPRD East III” триватиме до 2024 року. Фінансована Європейським Союзом ця Флагманська Ініціатива Європейського Союзу впроваджується у шести країнах Східного партнерства (Азербайджані, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдові та Україні). Участь у Програмі сприятиме підвищенню можливостей ДСНС України з подолання катастроф на місцевому, регіональному та національному рівнях шляхом налагодження ефективної взаємодії з ЄС та державами-учасниками Східного партнерства у сфері цивільного захисту.

В Україні активно впроваджуються кращі європейські практики щодо розвитку місцевої пожежної охорони, добровольчого руху. Так, на території громад створюються добровільні пожежні формування, які за потреби залучаються до ліквідації різного роду надзвичайних подій, а також беруть активну участь у питанні навчання населення правилам безпеки життєдіяльності.

Отже, в умовах небезпек і загроз, які постали сьогодні перед Україною, необхідно і надалі поглиблювати та зміцнювати співпрацю з міжнародними партнерами у сфері протидії надзвичайним ситуаціям та організації заходів цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р «Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>.

УДК 351

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ В УКРАЇНІ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

С. ЛЕЛЮХ, Р. РОМАНЮК

НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Нині важливою проблемою державності країни є реалізація її головної функції – створення сприятливих умов для безпечної життєдіяльності її громадян. Попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій (НС) техногенного, природного, соціального, а наразі й військового характеру з метою збереження життя та здоров'я людей, забезпечення сталого розвитку країни є одним зі складників національної безпеки держави.

Для реалізації зазначеної функції держави затверджено Концепцію розвитку сектору безпеки та оборони України (Концепція), метою якої є створення безпекових та оборонних спроможностей країни, що є базою національної системи реагування на НС. Визначену мету планується реалізувати шляхом виконання комплексу завдань, зокрема, удосконаливши єдину державну систему цивільного захисту (ЄДСЦЗ) для її ефективного функціонування шляхом приведення у відповідність зі стандартами Європейського Союзу, що дає змогу гарантовано забезпечити адекватне і гнучке реагування на весь спектр загроз національній безпеці України [1].

Наразі в Україні існує проблема щодо відповідності результатів функціонування ЄДСЦЗ у її нинішньому вигляді викликам і загрозам українському суспільству, що частіше

пов'язано із недоліками правового механізму державного управління в цивільному захисті (ЦЗ). Оцінювання результатів виконання цієї функції органами державної влади не можливо виконати без детального аналізу теперішнього стану ЄДСЦЗ і правового забезпечення зазначеної сфери [3].

Постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11 затверджено Положення про ЄДСЦЗ, де зазначено, що ЄДСЦЗ складається з функціональних і територіальних підсистем, які постійно діють [9]. Положенням визначено, що функціональні підсистеми ЄДСЦЗ створюються центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від НС, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил ЦЗ до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС. Територіальні підсистеми ЄДСЦЗ створюються з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС у відповідному регіоні.

В основному законодавчому акті, що регулює правові відносини у сфері ЦЗ визначено складники захисту населення і територій від НС (Кодекс ЦЗ, розділ IV), а саме:

- оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення ЦЗ;
- укриття населення у захисних спорудах ЦЗ та евакуаційні заходи;
- інженерний, радіаційний, хімічний, медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного добробуту населення;
- навчання населення діям у НС [9].

Грунтуючись на вказаних нормативно-правових актах, зазначимо, що функціональна та територіальна підсистеми ЄДСЦЗ створюються з метою провадження заходів щодо захисту населення і територій від НС, а функціональна підсистема використовується ще й для забезпечення готовності підпорядкованих їй сил ЦЗ до дій за призначенням [4, 2].

Відповідно до статті 8 Кодексу завданнями ЄДСЦЗ визначено, зокрема, захист населення у разі виникнення НС, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації їх наслідків. У зв'язку з цим постають питання: «Які органи управління та сили здійснюють безпосереднє реагування на НС, якщо це не передбачено метою створення згаданих підсистем?», «Чи враховано усі заходи, які мають виконуватися органами управління та силами ЦЗ під час реагування на НС?».

Статтею 24 Положення визначено основні завдання, які виконуються ЄДСЦЗ за режимами її функціонування, зокрема, в режимі НС організуються роботи з локалізації та ліквідації наслідків НС, залучення для цього необхідних сил і засобів [8].

Також не у повному обсязі визначено сутність реагування на НС, що викладено у п. 37, ст. 2 Кодексу. Однак реагування на НС додатково має включати: інформування та оповіщення про загрозу або виникнення НС; переведення органів управління та сил ЦЗ в режими підвищеної готовності та НС; дії органів управління та сил ЦЗ у режимах підвищеної готовності та НС; управління під час ліквідації наслідків НС, залучення сил ЦЗ і проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт; взаємодію органів управління та сил ЦЗ; організацію основних видів забезпечення в зазначених умовах [9].

Грунтуючись на засадах статті 3 Конституції України, де, зокрема, визначено, що «людина, її життя, здоров'я і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», вважається, що основним завданням органів управління та сил ЦЗ підсистем ЄДСЦЗ в умовах НС є порятунок населення та надання йому допомоги.

Отже, система ДСНС як центральний орган державної влади, який реалізує політику у сфері ЦЗ, потребує реорганізації та розвитку, зокрема, шляхом удосконалення її нормативно-правового забезпечення. Детальний аналіз законодавчих актів, які регламентують діяльність органів державного управління у сфері ЦЗ, засвідчив про наявність прогалин і невідповідностей, зокрема, щодо функціонування та взаємодії між складниками функціональної та територіальної підсистем ЄДСЦЗ у режимах підвищеної готовності та НС, особливо під час підготовки та реагування на НС. Запропоновано додаткові заходи, що мають виконувати органи управління та сили ЦЗ під час реагування на НС, в яких порятунок

життя та надання допомоги населенню визначено їх центральним і найбільш важливим завданням [5-7].

Встановлено, що правовий механізм державного управління у сфері ЦЗ потребує удосконалення шляхом внесення змін і доповнень до правової бази зазначеної сфери, зокрема до п. 37 ст. 2 Кодексу щодо визначення поняття «реагування на НС» і ст. 24 Положення щодо уточнення та розмежування завдань між органами управління підсистем ЄДСЦЗ у різних режимах функціонування, зокрема щодо реагування на НС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони : Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 04.03.2016. № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

2. Лещенко О.Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу : автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 21.01.01 «Основи національної безпеки держави (політичні науки)» / Нац. ін-т. стратегіч. дослідж. Київ, 2020. 21 с.

3. Неклонський І.М., Соколов Д.Л. Математична модель діяльності системи цивільного захисту в різних режимах функціонування. Проблеми надзвичайних ситуацій. Науковий журнал. Вип. 24, 2016. С. 82–86.

4. Андреев С.О. Інституціональні засади розвитку державних систем цивільного захисту : дис. д-ра наук держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Київ, 2017. 552 с.

5. Квашук В.П., Рак Ю.П. Система цивільного захисту та безпеки держави, проектно-орієнтоване управління: компетентнісний підхід. Вісн. Львів. держ. ун-ту безпеки життєдіяльн. : зб. наук. пр. Львів : ЛДУБЖД, 2013. № 7. С. 92–99.

6. Клименко Н.Г. Єдина державна система цивільного захисту: складники, завдання та режими функціонування. Інвестиції: практика та досвід. № 3/2015. С. 95–100.

7. Белікова К.Г., Потеряйко С.П. Удосконалення правового та організаційного механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 жовтня 2019 року, м. Київ). Київ : КНТЕУ, 2019. С. 10–12.

8. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

9. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

10. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 № 223 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

ПРО ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ВІДПУСТОК ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Владислав МАЛИНКА

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Порядок надання відпусток регулюється КЗпП України, Законом України «Про відпустки», а також іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами [1,2].

Відповідно до статей 2, 6 Закону України «Про відпустки» право на відпустки мають громадяни України, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи.

Іноземні громадяни та особи без громадянства, які працюють в Україні, мають право на відпустки нарівні з громадянами України.

Відпустки за своїм характером та призначенням бувають досить різноманітними.

Законом України «Про відпустки» передбачені наступні види відпусток: а) щорічні відпустки: 1) основна відпустка; 2) додаткова відпустка за роботу із шкідливими та важкими умовами праці; 3) додаткова відпустка за особливий характер праці; 4) інші додаткові відпустки, передбачені законодавством; б) додаткові відпустки у зв'язку з навчанням; в) творча відпустка; г) соціальні відпустки: 1) відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами; 2) відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку; 3) додаткова відпустка працівникам, які мають дітей; д) відпустки без збереження заробітної плати.

Законодавством, колективним договором, угодою та трудовим договором можуть встановлюватись інші види відпусток.

Трудове законодавство не дає визначення відпустки. У науковій літературі фахівці трудового права дають різні визначення відпустки, але, на наш погляд, найбільш вдалим є узагальнююче визначення В. І. Прокопенка: відпусткою визнається вільний від роботи час протягом встановленої законом або угодою сторін кількістю днів з виплатою заробітної плати або без її збереження [4, с. 311].

У даному визначенні відпустка розглядається як загальне поняття вільного від роботи часу, а не тільки як відпочинок, протягом якого не виконуються трудові обов'язки. Навряд чи можна назвати відпочинком творчу відпустку або відпустку в зв'язку з вагітністю і пологами тощо.

Таким чином, на нашу думку, можна поділити відпустки на такі, які належать до часу відпочинку і які не належать до часу відпочинку. З цієї точки зору до часу відпочинку належать щорічні відпустки як гарантоване Конституцією України право на відпочинок.

Автори проекту ТКУ практично не відійшли від існуючого переліку видів відпусток, але запропонували такий вид відпусток, як заохочувальні відпустки, що надаються у наступних випадках.

У порядку заохочення за виконання державних або громадських обов'язків законами та колективними договорами може передбачатися надання працівникам додаткової відпустки з частковим або повним збереженням заробітної плати.

Колективним договором, а якщо договір не укладався – нормативним актом роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) або вільно обраними працівниками представниками (представником), може передбачатися надання працівникам заохочувальних відпусток за сумлінне виконання трудових обов'язків, тривалу добросовісну працю та з інших підстав з частковим або повним збереженням заробітної плати. За ініціативою роботодавця з цих причин можуть надаватися заохочувальні відпустки, тривалість яких визначається роботодавцем самостійно.

На наш погляд, це є позитивним додатком до існуючих видів відпусток. Враховуючи те, що сьогодні дещо змінилося відношення до праці, ніж було в роки прийняття КЗпП, то перспектива одержати таку відпустку буде стимулювати до самовідданої і сумлінної праці.

Мінімальна тривалість щорічної основної відпустки, яка надається працівникам для відновлення працездатності, дорівнює 24 календарних дні. Особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день. Для деяких категорій працівників законодавством України може бути передбачена інша тривалість щорічної основної відпустки. При цьому тривалість їх відпустки не може бути меншою за 24 календарних дні.

Святкові та неробочі дні не враховуються при визначенні тривалості відпусток.

Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р. передбачає відпустки працівникам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення.

Колективним договором можуть передбачатися додаткові відпустки за тривалий стаж роботи на підприємстві та інші.

Відпустка надається, як правило, за відпрацьований робочий рік, і при цьому зберігається місце роботи і у передбачених законом випадках заробітна плата. Робочий рік обчислюється з дня укладення трудового договору.

Вітчизняне законодавство вперше сформулювало правила надання відпустки працівнику у випадку його звільнення. Стаття 3 Закону «Про відпустки» передбачає, що за бажанням працівника у разі його звільнення йому має бути надано невикористану відпустку з наступним звільненням. При цьому датою звільнення вважається останній день відпустки. Щоправда, вказане право не поширюється на випадки звільнення працівника за порушення трудової дисципліни.

Якщо закінчився строк трудового договору, працівник також може отримати невикористану відпустку. Трудовий договір при цьому продовжується до закінчення відпустки і до нього не застосовується правило про переростання строкового трудового договору у безстроковий.

Право громадян України на відпустки забезпечується:

- гарантованим наданням відпустки визначеної тривалості зі збереженням при цьому місця роботи, заробітної плати у випадках, передбачених Законом України «Про відпустки»;
- заборонаю замінювати відпустку грошовою компенсацією, крім випадків виплати такої компенсації за всі невикористані дні відпустки при звільненні, а також у випадках виплати грошової компенсації за бажанням працівника.

На відміну від раніше діючого законодавства, яке передбачало обчислення тривалості відпустки у робочих днях, Закон України «Про відпустки» встановив, що відпустки обчислюються у календарних днях, як це прийнято у більшості зарубіжних країн.

Святкові та неробочі дні, передбачені статтею 73 КЗпП, при визначенні тривалості щорічних відпусток та додаткової відпустки працівникам, які мають дітей, не враховуються.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Трудове право України: Академічний курс: Підручник / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін.; за ред. П.Д. Пилипенка. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 544 с.
4. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. Харків: Консул, 2000. 608 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДСЦЗ В УКРАЇНІ

Ігор МАРЧЕНКО, Антон ДОБРЕНКО

НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Нормативна база щодо забезпечення у сфері пожежної безпеки в Україні включає в себе ряд документів, які мають чітку ієрархію. Головним документом в цьому переліку є Конституція України, котра описує права і обов'язки кожного громадянина, та осіб, які знаходяться на території України. Наступним в ряді документів, що регулюють пожежну безпеку є Кодекс цивільного захисту України, в якому детально розглянуті вимоги згідно яких забезпечується пожежна безпека. Далі у сфері запобігання, вимоги поділяються на адміністративні, що покликані врегульовувати і попереджувати порушення та кримінальні, які призначені для застосування інструментів покарання при виявленні порушень, що призвели до резонансних подій.

В цій роботі будуть розглянуті основні нормативні документи та статті, які регламентують адміністративні вимоги пожежної безпеки на території України. Отже питання адміністративної добросовісності закріплені в таких нормативних документах:

1. Закон України від 05.04.2007 № 877-V Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
2. Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X Про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Відповідно до Закону № 3755 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту природних екосистем від пожеж» було посилено адміністративну відповідальність за порушення правил пожежної безпеки та збільшено розмір санкцій, які передбачаються за вчинення адміністративних правопорушень у сфері дотримання норм та вимог пожежної безпеки, а саме:

Стаття 175. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної та техногенної безпеки

Порушення встановлених законодавством вимог пожежної та техногенної безпеки, а також використання протипожежної, аварійно-рятувальної або іншої спеціальної техніки або засобів протипожежного захисту не за призначенням - тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб та фізичних осіб-підприємців - від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 175⁻². Здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки

Початок роботи новоутворених підприємств або початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості без зареєстрованої декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки, для яких подання такої декларації є обов'язковим, - тягне за собою накладення штрафу на громадян - суб'єктів підприємницької діяльності і посадових осіб - від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 188⁻⁸. Невиконання приписів, розпоряджень та постанов посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки

Невиконання приписів, розпоряджень чи постанов посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб та фізичних осіб - підприємців від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Те саме діяння, вчинене повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб та фізичних осіб - підприємців від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 120. Порушення правил пожежної безпеки на залізничному, морському, річковому і повітряному транспорті

Порушення встановлених на залізничному, морському і внутрішньому водному транспорті правил пожежної безпеки - тягне за собою накладення штрафу на громадян у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - у розмірі шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення встановлених на повітряному транспорті правил пожежної безпеки - тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двохсот п'ятдесяти до трьохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 188⁻¹⁶. Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань цивільного захисту, нагляду та контролю за станом захисту територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру

Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань цивільного захисту, нагляду та контролю за станом захисту територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, щодо розроблення та реалізації заходів у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Те саме діяння, вчинене повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Система державного нагляду у сфері пожежної безпеки протягом часу зазнала достатню кількість змін, як в бік розширення повноважень інспекції, так і в бік звуження впливу інспектора пожежної безпеки. Аналізуючи стан державного нагляду та зміни законодавства можна стверджувати, що без належного забезпечення державного нагляду та інструментів примусу з боку органів виконавчої влади стан пожежної безпеки на території України був критично низьким, що в свою чергу вилилося у велику кількість резонансних подій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 01.01.2020;
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012;
3. Закон України від 05.04.2007 № 877-V Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
4. Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X Про адміністративні правопорушення (КУпАП);
5. Закон №3755 від 01.03.2021 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту природних екосистем від пожеж».

ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ УКРАЇНИ

Юлія МИТНИК

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Національна поліція України є органом, на який покладаються дотримання в суспільстві правопорядку і спокою пересічних громадян, шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Відповідно до Указу Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 «Про затвердження Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» передбачено здійснення реформування правоохоронної системи за вектором національної безпеки України. Тобто реформування правоохоронного сектору має здійснюватися у системі забезпечення національної безпеки України, яку відповідно до п. 1. ст. 106 Конституції України забезпечує Президент України [2].

З моменту створення Національної поліції України та початку перманентного реформування системи МВС України було зроблено низку важливих кроків у напрямку приведення організаційної структури та правового статусу Національної поліції у відповідність до європейських стандартів і норм, ухвалено велику кількість підзаконних нормативно-правових актів. Утім, пріоритетним напрямком роботи української поліції залишається служіння інтересам і потребам суспільства та держави.

Таким чином, у ході успішної реалізації проєкту «Поліцейський офіцер громади» по всій території держави кожна територіальна громада забезпечується окремим офіцером поліції, який буде опікуватися її проблемами, адже він не лише працюватиме в цій громаді, а й житиме, отже, всі мешканці громади добре його знатимуть, будуть звертатися з усіх питань

безпеки. У свою чергу поліцейський буде нести персональну відповідальність за прийняті ним рішення перед кожним громадянином на території громади.

Проте цей проєкт має як позитивні, так і негативні моменти. Йдеться про відсутність належного нормативного забезпечення функціонування новоствореного підрозділу поліції. Так, у головному відомчому документі «Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» немає жодного слова про поліцейських офіцерів громади. Отже, вони мають такі ж права й обов'язки, як і дільничні офіцери поліції, які підпорядковуються начальнику відповідного відділення поліції. Важливо пам'ятати, що поліцейський офіцер громади на місці виконує функції, власне, дільничного, забезпечує дотримання громадянами вимог дозвільної системи (з питань зберігання мисливської, газової зброї) та дублює повноваження ювенального інспектора, повинен реагувати на виклики та звернення громадян, готувати матеріали для розгляду справ судами в рамках досудової підготовки матеріалів щодо скоєних кримінальних правопорушень.

Як бачимо, незважаючи на те, що роль поліцейських офіцерів громади суттєво відрізняється від функцій колишніх дільничних інспекторів міліції та нинішніх дільничних офіцерів поліції, спеціальної відомчої нормативної бази (окремого підзаконного нормативного акта), яка б регулювала діяльність новостворюваної правоохоронної інституції, наразі немає.

Також залишаються відкритими питання, як саме поліцейські офіцери громади працюватимуть у територіальних громадах, на яких засадах вони співпрацюватимуть з органами місцевого самоврядування, як забезпечуватимуться житлом і службовими приміщеннями? У цій ситуації виникає потреба в удосконаленні нормативно-правової бази, якою слід врегулювати організацію, діяльність і повноваження поліцейських офіцерів громади.

З огляду на необхідність узгоджувати низку нюансів з територіальними громадами, вочевидь, слід ухвалити окремий відомчий документ МВС України або Національної поліції, який би детально регламентував організацію та діяльність поліцейських офіцерів громади. Можливо, є потреба в розробці відповідного міжгалузевого нормативного регулювання [3].

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що займаючись реформою правоохоронної системи, потрібно: створювати прозору систему відбору кандидатів на службу (і на керівні посади в тому числі); налагодити громадський контроль; унормувати законодавство (потрібно чітко визначити права поліцейського: повноваження для здійснення своєї діяльності і повноваження для захисту); правильна система мотивації (це фінансова мотивація, можливість отримання житла, унормування годин праці та відпочинку); навчання (поліцейські мають чітко розуміти алгоритми дій під час проведення спецоперацій, повинні вміло користуватись зброєю, знати закон).

Якщо дотримуватись цих норм, то у країні є шанси подолати глибинну кризу, яку сьогодні переживає правоохоронна система і Національна поліція у тому числі [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2.07.2015. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-4, ст. 75.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. URL: <http://univd.edu.ua/uk/news/8868>.
URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/provalena-reforma-policiyi-fakti-yaki>.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОГОВІРНОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Станіслав НОВАК

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Договірний режим майна подружжя – індивідуальне диспозитивне правове регулювання майнових відносин подружжя. Сторони за взаємною згодою встановлюють інші, ніж запропонований (передбачений законом) порядок регулювання своїх майнових відносин. Основу договірному режиму майна складають договори, які передбачені законодавством та інші, які не передбачені, але і не заборонені законом. Договірний режим майнових відносин подружжя складається із договорів щодо майна та інших прав майнового характеру (утримання, аліменти та інших). Майнові відносини подружжя можуть визначатися не тільки законом, а й договором. У цьому випадку регулювання має індивідуальний характер, бо ґрунтується на правилах, вироблених самими сторонами, які беруть участь у правовідношенні [1, с. 30]. Звичайно, договірний режим майна подружжя з необхідністю включає і нормативний елемент, без якого в принципі було б неможливим його існування. Стаття 64 СКУ містить загальне правило про те, що дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, щодо як спільного, так і роздільного майна, так і майнових прав та зобов'язань [3].

Відповідно до ст. 64 СКУ чоловік та дружина мають право на укладення між собою усіх договорів, що не заборонені законом, як відносно майна, що є їх приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Це можуть бути різноманітні цивільно-правові договори (купівля-продаж, дарування тощо), для укладення яких статус подружжя ролі не має [4, с. 589]. Але інтерес викликають ті договори, сторонами яких можуть бути лише особи, що перебувають в зареєстрованому шлюбі, чи особи, які беруть шлюб. Жилінкова І. В. дає таку класифікацію цих договорів: 1) договори подружжя щодо їх майна; 2) договори подружжя щодо взаємного утримання; 3) договори щодо утримання дітей.

До першої групи відносяться: договір про відчуження одним із подружжя на користь іншого своєї частки в праві спільної сумісної власності подружжя без виділення даної частки (ч. 2 ст. 64 СКУ); договір про встановлення порядку користування майном (ст. 66 СКУ); договір про поділ майна подружжя (ст. 69, 70 СКУ); договір про виділення частки одного з подружжя зі складу усього майна подружжя (ч. 2 ст. 69 СКУ). Дані договори встановлюють саме правовий режим речей, що перебувають у власності подружжя на момент укладення відповідного договору [3].

До числа угод, що регулюють надання утримання відносяться: договір про надання утримання (ст. 78 СКУ); договір про припинення права на утримання взамін на отримання права власності на нерухоме майно чи отримання єдино разової грошової виплати (ст. 89 СКУ); договір довічного утримання (ст. 747 Цивільного кодексу України); спадковий договір подружжя (ст. 1306 Цивільного кодексу України). До договорів подружжя щодо утримання дітей можна віднести наступні: договір про забезпечення умов проживання дитини тим із батьків, який буде проживати окремо від дитини після розірвання шлюбу між батьками (ст. 109 СКУ); договори подружжя про розмір аліментів на дітей після розірвання шлюбу (ч. 2 ст. 109 СКУ); договір про закінчення права на аліменти на дитину у зв'язку з виникненням права власності на нерухоме майно (ст. 190 СКУ); договір про сплату аліментів на дитину (ст. 189 СКУ) [2,3]. Особливістю цього виду договорів є те, що вони укладаються на користь третьої особи – дитини, і виконання договору може вимагати не лише та особа, яка його уклала [5, с. 186]. Серед подружніх договорів особливе місце займає шлюбний договір [6, с. 267]. По-перше, цей договір має найбільш комплексний характер і може вміщувати різноманітні умови, які стосуються майна подружжя або надання утримання одному з них.

По-друге, шлюбний договір, на відміну від усіх інших договорів, може укладатися стосовно майбутнього майна подружжя, тобто того майна, яке тільки буде набуте сторонами за час шлюбу. По-третє, суб'єктами шлюбного договору може бути не тільки подружжя, а й особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу [7, с. 37].

СКУ запровадив положення, за якими шлюбний договір може укладатися як до укладення шлюбу, так і під час шлюбу. Шлюбним договором регулюються лише майнові відносини. Подружжя може домовитися про непоширення на майно, набуте під час шлюбу, режиму спільної сумісної власності і вважати його спільною частковою або особистою приватною власністю кожного з них. Таким чином, договірний режим спільної власності подружжя може передбачати встановлення спільної часткової або особистої приватної власності на майно, набуте під час шлюбу. У шлюбному договорі можуть передбачатися майнові права та обов'язки подружжя, зокрема питання, пов'язані з правом власності на рухоме або нерухоме майно, придбане як до, так і під час шлюбу, на майно, одержане в дарунок чи успадковане кожним з них. Також у шлюбному договорі можуть вирішуватися питання про порядок погашення боргів за рахунок спільного чи роздільного майна.

Якщо класифікувати договори подружжя за породжуваними ними правовими наслідками, то можна виділити договори про відчуження майна на користь одного з подружжя; про розподіл спільної власності; про порядок використання об'єктів, що знаходяться в спільній власності. Всі ці договори спрямовані на встановлення або зміну правового режиму майна. Якщо чоловіком і жінкою укладено шлюбний договір, то цей договір зазвичай містить відхилення від встановленого законом принципу спільності майна, яке буде набуватися подружжям в період шлюбу, встановлює інші особливості щодо зміни правового режиму майна. Укладаючи такий договір, одна зі сторін може відмовитися від своїх прав на майно як на час укладення договору (наприклад, зазначивши, що визначене особисте майно включається до спільної власності), так і на майбутній період (наприклад, в разі, якщо передбачено виникнення у кожного права власності на майно, яке придбаватиметься протягом шлюбу, залежно від вкладених коштів) [8, с. 24]. Також обмеження може проявитися у разі, якщо подружжям заздалегідь обумовлена нерівність часток при можливому розподілі майна на випадок розлучення. Проте таке обмеження не можна вважати порушенням прав, оскільки воно є добровільним і не впливає на обсяг цивільної правоздатності.

Умови поділу майна подружжя можуть бути передбачені у спеціальному договорі про поділ майна або визначатися у шлюбному договорі подружжя. Різниця між цими договорами полягає в тому, що предметом договору про поділ є майно, яке вже належить подружжю на праві спільної власності, а умови шлюбного договору можуть стосуватися майна, яке подружжя придбає у майбутньому й яке відсутнє на момент укладення договору [9, с. 76].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Жилінкова І.В. Регулювання майнових відносин подружжя // Право України. 1994. № 11-12. С. 29-31.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2947-14#Text>.
4. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. С.Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2008. 1248 с.
5. Фурса С.Я. Нотаріальний процес: Теоретичні основи. К., 2002. 238 с.
6. Сімейне право України: Підручн. / За ред. Гопанчука В.С. К. : Істина, 2002. 304 с.
7. Сімейне право України: Підручник / Жилінкова І.В., Борисова В.І. Юрінком Інтер, 2004. 264 с.
8. Князев А. Имущественные права и обязанности супругов // Советская юстиция. 1982. № 5. С. 24.
9. Антошкіна В. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності // Право України. 2005. № 8. С. 75-78.
10. Ариванюк Т.О. До питання про укладення угод за участю подружжя // Право України. 2001. № 9. С. 61-64.

СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВІДОМЧОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ

Максим ПЕНДЮРА, канд. юрид. наук, доцент

Оксана ЛАПКА, канд. юрид. наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ

Аналіз наукових підходів щодо розуміння поняття «нормотворчість» (Є. Гетьман, Ю. Лепех, С. Плавич, В. Юсупов та ін. [дозволяє зробити висновок, що нормотворчість буквально означає «творення норми», тобто результатом нормотворчості є правові норми. Однак, норми права не можуть набути чинності самостійно, поза межами акта, в якому знаходяться, а тому нормотворчість слід також розглядати як творення актів, які містять правові норми. Відповідно, можна зробити висновок, що результатом нормотворчості є лише ті форми права, які містять нормативні приписи, тобто нормативно-правові акти, правові прецеденти, нормативні договори, правові звичаї, релігійно-правові тексти. Проте такі джерела права, як правова доктрина та принципи права, не містять правових норм, а тому не є результатом нормотворчості.

Отже, *нормотворчість* являє собою особливу владну діяльність держави в особі спеціально уповноважених на це владних суб'єктів, спрямовану на нормативне закріплення суспільних потреб та інтересів і забезпечення належних умов для реалізації прав і свобод громадян та їх ефективного захисту.

Невід'ємною складовою нормотворчості є відомча нормотворчість. Необхідно погодитись з Р. Кондратьєвим, який наголошує на тому, що відомча нормотворчість спрямована на децентралізацію правового регулювання, є об'єктивно-необхідною, оскільки, з одного боку, суспільно-економічні відносини на рівні міністерств мають свої особливості, а з іншого – ці відносини є відображенням тих закономірностей, які обумовлені загальнодержавними інтересами.

Підтримуючи точку зору О. Дзюбенко, яка визначає відомчу нормотворчість як багатогранну категорію, виокремлюємо основні ознаки відомчої нормотворчості: 1) регулює суспільні відносини, що виникають під час формування та реалізації державної політики на загальнодержавному рівні; 2) спрямована на реалізацію законів України та підзаконних нормативно-правових актів вищих органів державної влади; 3) являє собою процес, що складається із сукупності виконуваних у певній послідовності стадій; 4) результатом нормотворчої діяльності уповноважених на те центральних органів виконавчої влади є відомчі нормативно-правові акти; 5) здійснюється шляхом розробки нових нормативно-правових актів, внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів або шляхом їх скасування; 6) є ефективною за умови дотримання принципів.

Отже, під *відомчою нормотворчістю* слід розуміти діяльність уповноважених посадових осіб органів виконавчої влади, які у межах своєї компетенції створюють, змінюють, доповнюють, скасовують правові норми відомчих підзаконних актів, спрямованих на регулювання тих суспільних відносин, які входять до сфери їх управління.

Для якісного здійснення відомчої нормотворчості важливим є дотримання принципів такої діяльності.

Беручи за основу загально-філософське значення слова «принцип», у формально-юридичному розумінні принципами права називають вихідні ідеї, провідні засади, імперативні вимоги права, які розкривають його зміст, визначають спрямованість правового регулювання; розуміють своєрідну систему координат, у межах якої розвивається право, і одночасно вектор, що визначає напрямок його розвитку. Визнають, їх також, синтезуючими засадами, об'єднуючими зв'язками, ідеологічною основою виникнення, становлення і функціонування багатьох правових явищ і відповідно правового стимулювання. Будучи керівними юридичними вимогами принципи права відображають особливості та специфіку юридичного права, мають нормативний, регулятивний характер, визначають і скеровують правомірну поведінку людей. Відображаючи взаємовідносини особи, суспільства та держави,

принципи права у концентрованому виді розкривають соціальну природу, основні цілі та завдання права, виступають у якості активного управляючого центру усієї її системи.

На підставі загального розуміння принципів права, можна сказати, що принципами відомчої нормотворчості є ті загальні положення та ідеї, що покладені у основу відомчої нормотворчої діяльності, визначають її сутність та якими мають керуватись уповноважені суб'єкти у процесі роботи над створенням правових норм.

Необхідно погодитись з науковцями (О. Бандурка, С. Ківалов, В. Копейчиков, В. Котюк, А. Міцкевич, П. Рабінович, О. Скакун, О. Тихомиров, Ю. Шемшученко та ін.), які вважають, що принципи відомчої нормотворчої діяльності співвідносяться з принципами права, як частина з цілим, що обумовлено двома аспектами. По-перше, відомча нормотворчість базується на загально-правових принципах права, які в контексті відомчої нормотворчості тлумачаться з врахуванням особливостей зазначеного інституту права. По-друге, відомча нормотворчість базується на спеціальних принципах, тобто тих принципах права, які хоч і належать до загально-правових принципів, однак визначають особливості зазначеного інституту права. Використання вказаних принципів є важливою умовою створення якісних відомчих нормативно-правових актів України. Принципи відомчої нормотворчості будуть ефективними лише при їх комплексному застосуванні, що обумовлено їх взаємодоповнюючим характером.

Основні принципи діяльності органів виконавчої влади відображені і у нормативно-правових актах. Так, у ст. 2 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI, зазначено, що «діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності. Міністерства діють за принципом єдиначальності. Інші центральні органи виконавчої влади діють за принципом єдиначальності, якщо інше не передбачено законом». Відповідно, їх діяльність в цілому, зокрема і нормотворча, повинні відповідати цим загальним принципам.

Аналіз юридичної літератури показує, що вчені пропонують найрізноманітніші принципи, які можуть бути застосовані у нормотворчій діяльності. При цьому, більшість з них наголошують на тому, що нормотворчості, зокрема і відомчій нормотворчості, притаманні основоположні та загальні принципи. Вони є базовими вихідними засадами (ідеями), що дозволяють в процесі відомчої нормотворчості дотримуватись єдиної правової позиції, визначають зміст та спрямованість правового регулювання суспільних відносин.

До основоположних принципів відомчої нормотворчості зазвичай відносять: законність, демократизм, гуманізм, гласність. В свою чергу загальними принципами відомчої нормотворчості є: науковість, професіоналізм. Застосування даних принципів є необхідною умовою ефективною відомчої нормотворчої діяльності. Вони є певним орієнтиром для всіх його учасників, на їх основі створюються своєчасно, необхідні, ефективно діючі і стабільно функціонуючі нормативні акти. Дані принципи безпосередньо взаємодіють з ідеями свободи, рівності, справедливості, тобто сприяють забезпеченню ідеалів права – втіленню принципів верховенства права і правової держави в організації суспільного і державного життя.

Необхідно погодитись з тими науковцями, які стверджують, що поряд із загальними, нормотворчість, зокрема і відомча нормотворчість, повинна здійснюватись із дотриманням і спеціальних принципів. Так, Ю. Ващук досліджуючи особливості принципів правотворчості органів МВС України наголошує на тому, що в нормотворчій діяльності загальні принципи правотворчості набувають певної специфіки, зумовленої її особливостями, тобто вони доповнюються специфічними принципами, які характерні для відомчого нормотворчого процесу системи органів внутрішніх справ («принцип єдиначальності», «принцип субординації»).

На доцільності виокремлення спеціальних принципів нормотворчості наголошує І. Вороніна. Зокрема, науковець підкреслює, що відомча нормотворчість є правовим інститутом, оскільки регулює суспільні відносини на відомчому рівні. При цьому, автор

пропонує поряд загально правовими принципами виділяти спеціальні принципи відомчої нормотворчості, які характеризують її як правовий інститут – принцип оперативності, принцип техніко-юридичної досконалості, єдиночальності та галузевості.

Погоджуючись із вищенаведеними та іншими позиціями науковців, на наш погляд, до переліку спеціальних принципів відомчої нормотворчості доцільно віднести також віднести:

– *плановість*. Адже в результаті відомчої нормотворчості приймаються обґрунтовані управлінські рішення. Завдяки використанню планування можливо чітко сформулювати: цілі, які мають бути досягнуті у результаті прийняття конкретного відомчого нормативно-правового акта; визначити найбільш ефективні шляхи досягнення поставлених цілей; визначити поточні та перспективні завдання, які мають бути поставлені перед конкретними суб'єктами.

– *прогнозування*. Зміст даного принципу полягає у вивченні комплексу факторів, що здійснюють вплив на здійснення державної політики, стан реалізації населенням своїх законних інтересів, прав і свобод. Дотримання даного принципу в процесі відомчої нормотворчості дозволить передбачити розвиток суспільних відносин, які підлягають регулюванню, та передбачати наслідки відповідного правого регулювання.

– *практичної спрямованості*. Даний принцип передбачає поєднання теорії та практики в процесі нормотворчої діяльності уповноважених суб'єктів, зумовлює необхідність постійно відстежувати суспільні процеси, орієнтуватися на практику застосування чинних нормативно-правових актів, визначати прогалини та ефективно їх усувати.

Комплексне дотримання як загальних так і спеціальних принципів відомчої нормотворчості дозволить сформувати необхідні умови для надання якісних соціально-сервісних послуг населенню, створити належні умови для якісного захисту прав і свобод людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гетьман Є. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади в Україні: правовий зміст і проблемні питання. URL: <http://www.kdpu-nt.gov.ua/work/monografiyanormotvorcha-diyalnist-organiv-vikonavchoyi-vladi-v-ukrayini-pravoviy-zmist-i>
2. Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Юридичні науки. 2016. № 855. С. 225-231. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_37
3. Плавич С. В. Теоретико-методологічні засади правотворчості: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. К., 2009. 215 с.
4. Апаров А. М. Адміністративно-нормотворчий процес як вид адміністративного процесу. *Держава та регіони*. Серія право. 2012. № 4(38). С. 32–35.
5. Кондратьєв Р. І. Філософські категорії загального і особливого та їх використання у правотворчості. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: наук. часопис*. Хмельницький, 2003. № 3–4. С. 7–13.
6. Дзюбенко О. Л. Юридична техніка відомчої нормотворчості в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. К., 2010. 16 с.
7. Теорія держави та права: Курс лекцій / За ред. О.Ф. Мельничук. Вінниця: ВДПУ, 2001 318 с.
8. Правознавство: Підручник / А.І. Берlach, С.С. Бичкова, Д.О. Карпенко, А.М. Колодй, В.І. Осадчий. – / Берlach Анатолій Іванович. К.: „Правова єдність” Всеукраїнська асоціація видавців, 2008. - 864 с.
9. Правові стимули в механізмі правового стимулювання: Монографія / Р.А. Калюжний, О.Я. Лапка, Т.О. Пікуля. К.: «МП Леся», 2013. 204с.
10. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України. Х., 2004. 780 с.
11. Загальна теорія держави і права / За ред. В. В. Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 1998. 461 с.
12. Рабінович П. М. Загальнотеоретичне праводержавознавство в Україні: здобутки, проблеми, перспективи. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. №4. С. 3–16.
13. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учеб. Х., 2005. 576 с.
14. Шемшученко Ю. С. Актуальні проблеми філософії права. Проблеми філософії права. Чернівці: Рута, 2003. Т. 1. С. 7–9.

15. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 38. Ст. 385.

16. Ващук, Ю.О. Особливість принципів правотворчості органів МВС України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 24. Т. 1. С. 22–26.

17. Вороніна І. Аксіологічна модель нормотворчої діяльності Національної поліції України як система принципів і норм регулювання нормотворчої діяльності. *European political and law discourse*. 2017. Volume 4 issue 5. P. 36-42.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Діана ПРОКОПЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Серед найважливіших прав людини, закріплених практично всіма міжнародно-правовими документами в галузі прав людини, а також Конституцією України, є право на життя, свободу, особисту недоторканність, право вільно пересуватися, вибирати місце перебування і проживання, свобода праці та іншої не забороненої законом діяльності.

Торгівля людьми є однією з найжорстокіших форм порушення основних прав і свобод людини. Незалежно від виду експлуатаційної мети, торгівля має тяжкі, а часом фатальні наслідки для постраждалих осіб. Злочин торгівлі людьми постійно еволюціонує услід за прагненнями злочинців отримати щонайвищі прибутки від експлуатації постраждалих [1].

Для України торгівля людьми є масштабною соціально-кримінальною проблемою. Від злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, постраждало більше 120 тис. осіб. Наприклад, лише за 2013 р. офіційний статус постраждалого від торгівлі людьми отримало 54 особи. Протягом останніх років Представництво організації з міграції (МОМ) в Україні надало допомогу понад 3 тисячам людей, які постраждали від торгівлі людьми у 16 країнах світу, включно з Україною [2].

Характеризуючи проблему протидії злочинам торгівлі людьми в Україні та світі, неможливо не брати до уваги криміналістичний аспект, а саме – складність розслідування даного діяння.

Утруднення, зокрема, викликані наступними чинниками: торгівля людьми є відносно «молодим» видом злочинів, правоохоронні органи лише починають акумулювати досвід щодо їх попередження та розкриття; дані злочини переважно є транснаціональними (охоплюються юрисдикцією двох чи більше країн); вони вчиняються організованими групами з чітко розподіленими обов'язками, конспіративно; досі не існує адекватної методики розслідування даних злочинів, яка передбачала би порядок взаємодії слідчих органів країн-постачальників «живого» товару із слідчими органами транзиту і країн призначення [3].

Законодавець України торгівлю людьми виділив як окрему форму злочину, відмінну від таких його форм, як здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини. Це означає, що у ст. 149 КК під торгівлею людьми слід розуміти власне торгівлю, тобто вчинення актів купівлі-продажу людей [4]. Між тим, Закон України «Про протидію торгівлі людьми» визначає поняття торгівлі людьми як «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини» з метою експлуатації [5].

На думку багатьох науковців, найбільш суттєвими чинниками економічного характеру для поширення торгівлі людьми в Україні нині є: економічна нестабільність; наявність тіньової економіки; деформація у розділі соціальних благ; високий рівень безробіття;

низький рівень доходів населення; грошовий інтерес осіб, прагнення швидко покращити матеріальне становище.

Чинники соціального характеру - це, передовсім, соціальна нерівність; насильство у суспільстві, сім'ї; реструктурованість сім'ї, родини; паразитарні настрої родичів в окремих сім'ях; неможливість іншого виду реалізації; низький рівень загальної та професійної освіти тощо[3].

Актуальність організації ефективної системи протидії торгівлі людьми для України обумовлюється її роллю (країна-постачальник, країна-транзитер і країна-реципієнт) і місцем (одна з лідируючих у Європі за темпами розповсюдження, аутсайдер за темпами організації протидії) серед міжнародної спільноти, яка бориться із вказаним явищем [1].

В Україні протягом останніх років зафіксовано як позитивні (зменшення показників щодо кількості постраждалих у цілому і дітей, зокрема), так і негативні (збільшення випадків внутрішньої торгівлі людьми та експлуатації іноземців) тенденції стану протидії торгівлі людьми.

Україна докладє багато зусиль у сфері протидії торгівлі людьми, особливо в частині поширення національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

Громадянам, які постраждали від торгівлі людьми, необхідно звернутися до місцевої державної адміністрації для встановлення відповідного статусу і це дасть їм можливість отримати повний спектр державної допомоги: безкоштовне медичне обстеження і лікування; допомогу у відновленні документів; отримання психологічної, соціальної, правової та іншої допомоги; сприяння у професійній підготовці та працевлаштуванні; одноразову матеріальну допомогу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ЛаСтрада Україна. Закон "Про протидію торгівлі людьми": аргументи за URL: http://www.lastrada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_185.html.
2. Дручек О.В., Торговля людьми та проблеми протидії їй в Україні // Порівняльне право № 3. 2014. ст.153-157.
3. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко, М. І. Мельник та ін. К.: Атіка, 2009. 744 с
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3739-17#Text> .

ДО ПОНЯТТЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ШКЛУВАННЯ (АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Євгеній РОМАНЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Аналіз норм чинного законодавства України, зокрема Закону «Про Національну поліцію», свідчить про те, що на вказаний центральний орган виконавчої влади покладається низка повноважень, переважна більшість з яких спрямована на реалізацію превентивної та профілактичної функції Національної поліції, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень [1].

Під превентивними заходами поліції слід розуміти комплекс законодавчо визначених дій, які безпосередньо реалізуються поліцейськими в процесі здійснення діяльності по запобіганню правопорушенням, а також в процесі виконання профілактичного контролю за дотриманням норм чинного законодавства, зокрема щодо: охорони законних прав та інтересів людини і громадянина, безпеки дорожнього руху, організації роботи дозвільної системи,

запобігання насильства у сім'ї, тощо. Важливість реалізації превентивних заходів полягає у тому, що така діяльність здійснюється на «випередження» ще до вчинення собою правопорушення. Поліція в процесі здійснення своєї діяльності реалізує чималу кількість заходів, серед яких чільне місце займає поліцейське піклування.

З позиції Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк, В. А. Глуховея та ін. поліцейське піклування – це надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2, с. 204]. Ю. Біла-Тюріна обґрунтовує належність поліцейського піклування до соціальних послуг, та зазначає, що для такого заходу характерними є такі специфічні ознаки: 1) ексклюзивність (надання виключно Національною поліцією); 2) превентивність (надання з метою попередження порушення публічного порядку, публічної безпеки чи недопущення завдання шкоди особою самої собі); 3) короткостроковість процедури; 4) обмеженість кола суб'єктів-споживачів та підстав надання; 5) обов'язковість процесуального оформлення у вигляді протоколу; 6) відсутність юрисдикційного наслідку для суб'єкта споживача послуги [3, с. 11].

Поліцейське піклування представляє собою специфічний превентивний захід, який застосовується працівниками поліції по відношенню до конкретного кола осіб, які в результаті настання певних особистих, економічних, соціальних обставин, тощо, потребують відповідної допомоги.

На наш погляд, слід погодитись із науковою думкою, яку висловлює А.Є. Фоменко. До основних завдань поліції при здійсненні досліджуваного заходу превентивної діяльності правник відносить наступні [4, с. 37-38]:

- забезпечення публічного порядку і безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій;

- запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню;

- взаємодію із суспільством: реалізація підходу «поліція та громада», що полягає у співпраці та взаємодії із населенням, громадськими організаціями, іншими підрозділами поліції, органами публічної влади, з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також установа довірливих відносин між поліцією та населенням;

- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин, або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [4, с. 37-38].

Вказаний перелік завдань поліцейського піклування є досить великим, однак, погоджуємось з Н. М. Шубіною, що він потребує розширення такими положеннями: надання психологічної допомоги особам, які опинились у складній життєвій ситуації; налагодження комунікацій із об'єктом поліцейського піклування, а також третіми особами, наприклад, батьками неповнолітніх дітей; забезпечення якісного процесуального оформлення відповідних правовідносин [5, с. 100-106].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін.]; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків, 2016. 408 с.

2. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію»; Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк, В. А. Глуховея та ін.; за заг. ред. Т. П. Мінки. Харків: Право, 2016. 178 с.

3. Біла-Тюріна Ю.З. Адміністративно-правове регулювання послуг, що надаються Національною поліцією України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет «Одеська юридична академія», 2019. 259 с.

4. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол.

канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

5. Шубіна Н.М. Поняття та характерні риси поліцейського піклування як превентивного поліцейського заходу. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. Вип. 3. С. 100–106.

6. Шубіна Н.М. Мета, завдання та функції поліцейського піклування. Право як ефективний суспільний регулятор : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 14–15 лют. 2020 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 45–47.

7. Шубіна Н.М. Особливості здійснення поліцейського піклування [Текст] : метод. рек. / О. Ю. Дрозд, І. В. Шруб, Н. М. Шубіна. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 24 с.

ПРО АДВОКАТУРУ В УКРАЇНІ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Сучасний розвиток України характеризується значними політико-правовими перетвореннями, змінами у суспільному житті, які призвели до необхідності оновлення судової влади та удосконалення діяльності суміжних правових інститутів.

Адвокатура України - недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 року [1].

Адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність, тобто надавати професійну правничу допомогу громадянам України, іноземним громадянам, особам без громадянства, юридичним особам, державним органам та органам місцевого самоврядування [1].

Видами адвокатської діяльності є: 1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави; 2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; 3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; 4) надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні; 5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні; 6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; 7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 8) надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань; 9) захист прав, свобод і законних інтересів викривача у зв'язку з повідомленням ним інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення. Адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом [1].

Подальше реформування адвокатури України є однією з передумов правової стабілізації політико-соціального становища в українському суспільстві, умовою подальшого розвитку України як демократичної, правової держави та важливою складовою інтеграційних процесів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. №1727-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Геннадій ЦУРКАНЬ

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У ч. 2 ст. 15 КпАП України зазначається: «Інші, крім зазначених у частині першій цієї статті, особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну, у випадках, прямо передбачених ними, несуть за вчинення адміністративних правопорушень дисциплінарну відповідальність, а в інших випадках – адміністративну відповідальність на загальних підставах». Це, безумовно, ускладнює діяльність органів юрисдикції, тому що для вирішення підвідомчості матеріалів справи про правопорушення, вони повинні керуватися не тільки законодавством України про адміністративні правопорушення, але й дисциплінарними статутами, що діють стосовно осіб, які скоїли ці правопорушення.

Ще більш ускладнює роботу органів адміністративної юрисдикції відсутність хоча б відносно визначеного кола осіб, щодо яких має бути застосований такий порядок притягнення до відповідальності. Певна річ, що мова повинна йти тільки про осіб, які служать або працюють у державних органах, установах, організаціях, де діють дисциплінарні статuti або спеціальні положення про дисципліну, затверджені нормативними актами. До таких осіб слід віднести посадових осіб служби цивільного захисту.

По-друге, положення ч. 2 ст. 15 КпАП України не узгоджено з вищевказаними дисциплінарними статутами, бо в них не передбачено, коли відповідні особи за вчинення адміністративних правопорушень підлягають дисциплінарній відповідальності.

Тож питання, коли саме особи, стосовно яких діють дисциплінарні статuti, за адміністративні правопорушення несуть дисциплінарну відповідальність, а коли адміністративну на загальних підставах, не вирішено ні в законодавстві України про адміністративні правопорушення, ні в законодавстві про дисциплінарну відповідальність.

Ще одна важлива особливість адміністративної відповідальності державних службовців полягає в тому, що законодавство передбачає особливу підставу щодо них – корупційні діяння та інші правопорушення, які пов'язані з корупцією.

Про процесуальний статус посадової особи, як про особливий інститут, в тому числі, адміністративного права, слід говорити тільки в контексті його специфіки в сфері відповідальності державних службовців, що пояснюється формальною рівністю сторін в адміністративному процесі і особливим порядком притягнення до неї певного кола осіб.

Головними рисами процесуального статусу особи, як особливого явища, що об'єктивно існує в системі, в тому числі, адміністративного права, є його вторинний характер, бо останній є складовою частиною правового статусу і існує тільки для правильного забезпечення його виконання, що в свою чергу обумовлює його залежний характер. Як і правовий (матеріальний) – останній термін має досить умовний характер, бо

використовується тільки для відокремлення процесуальних норм від інших, - процесуальний статус складається з прав, свобод та обов'язків з поправкою на предмет правового регулювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Закон України «Про дисциплінарний статут служби цивільного захисту» від 05.03.2009 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1068-17/page>.
4. Указ Президента України від 16.01.2013 р. №20/2013 «Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.
5. Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 593 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-п>.
6. Наказ Міністерства цивільного захисту України «Про затвердження Порядку організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб в підрозділах управління і підрозділах оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій» 07.10.2014 р. № 1032 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1563-14/print1393842669158880>.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ НАЧАЛЬНИЦЬКОГО ТА РЯДОВОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Олександр ЧУХАНЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Категорія правового статусу осіб начальницького та рядового складу служби цивільного захисту походить від більш загальної категорії – правовий статус особистості. Остання в основному досліджується в межах науки теорії держави і права. Проблема правового статусу особистості важлива та багатогранна. Вона порушує всю діалектику відносин людини і суспільства, громадянина і держави. Її дослідження дозволяє проникнути (з позиції історії та сучасності) в суть політичних процесів і правових систем, поглибити уявлення про права та свободи людини, про стан правової свідомості, правової культури суб'єктів правовідносин і про зміст останніх, пізнати матеріальні, духовні, інші інтереси індивідів, глибоко дослідити систему гарантій забезпечення прав та свобод людини і громадянина. У науковій літературі розрізняють загально-соціальний статус особистості та його різновиди: релігійний, політичний, економічний, моральний, правовий. Правовим він називається тому, що стан особи в суспільстві визначається юридичними нормами, які опосередковують багаторідні зв'язки людини з соціальним середовищем. У широкому сенсі слова під правовим статусом особистості розуміється юридично закріплений стан людини в суспільстві, її права і свободи, обов'язки і відповідальність, встановлені законодавством й гарантовані державою. В структуру правового статусу юристи часто включають і такі елементи як законні інтереси, правові принципи, правовідносини загального (статутного) типу, правосуб'єктність. У вузькому сенсі категорія “правовий статус особи” характеризує обсяг прав і свобод, якими володіє людина – суб'єкт права. Вони ж (права і свободи) складають основний зміст, ядро правового статусу [1, с.480-481].

М. М. Рассолов і В. О. Лучінін розуміють під правовим статусом сукупність прав і свобод, обов'язків та відповідальності особистості, що встановлюють її правовий стан в

суспільстві. “Державний службовець, суддя, військовослужбовець, студент, шановний громадянин – все це правові статуси, котрі визначають правовий стан конкретних осіб та характеризуються певним набором прав і свобод” [2, с. 217].

Отже, правовий статус – це, насамперед, правове положення особи щодо інших учасників суспільних відносин. У зв’язку з тим, що правовий статус визначається в нормативно-правових актах він має державно-правовий характер, а, відтак, прямо залежить від типу і форми держави.

Слушною з даної точки зору є позиція М. Н. Марченко: “Правовий статус, будучи складовою частиною системи прав, виступає у якості відносно самостійного регулятора суспільних відносин. За допомогою правових установлень держава не прагне просто продублювати, відтворити в юридичній формі існуючу реальність. І у цьому немає ніякої суспільної потреби. Держава може лише впливати і неминуче впливає на соціальні процеси, у тому числі за допомогою правових установлень. Цей вплив може призвести і призводить до прогнозованих соціальних наслідків. При цьому держава здатна створювати ті або інші суспільні наслідки лише в певних межах і, головне, не сама по собі, не довільно, а тільки у взаємодії з іншими об’єктивними і суб’єктивними факторами суспільного життя. Тому було б невірним твердження, що держава дарує права і свободи, адже бути чи не бути тим або іншим з них врешті-решт належить не тільки від держави. Водночас держава є одним з безумовних факторів, що визначають практичну наявність і реалізацію прав і свобод людини. Причому роль держави в системі факторів, формуючих положення людини в суспільстві, практично завжди дуже висока, а залежно від конкретно-історичних умов може бути і вирішальною” [3, с. 267].

Правовий статус необхідно розуміти, насамперед, як систему визначених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод та обов’язків особистості, необхідних для задоволення тих або інших інтересів останньої. Зміст правового статусу, зміна та розвиток його формулювань – самостійна і у більшості випадків дуже важлива проблема. Безперечно, якість, характер і специфіка цих положень здатні обумовити характер фактичного стану людини в суспільстві, можуть мати важливі практичні наслідки в процесі задоволення індивідами своїх матеріальних і духовних потреб та інтересів.

Будь-яка, навіть мінімальна, зовнішня, номінальна або фактична невідповідальність між юридичним та об’єктивним соціальним станом людей є свого роду необхідністю, закономірністю і передумовою існування та розвитку правового статусу. Генеза розвитку фактичного соціального стану людей та правового статусу особистості повинна мати таку послідовність: в технічному, практично-прикладному відношенні правовий статус має випереджати фактичний соціальний стан індивідів. У цьому сенсі правовий статус особистості, залишаючись з юридичної точки зору незмінним, повинен підтягувати до свого рівня соціальний стан людей.

Визначальною рисою правового статусу, основу якого складають конституційні права, свободи та обов’язки громадян є його відносна стабільність та незмінність. Саме ця якість правового статусу в порівнянні з більш динамічним та мінливим суспільним життям дозволяє йому виконувати важливу роль, особливо у тих випадках, коли в суспільстві відбуваються негативні, регресивні процеси. Правовий статус, залишаючись незмінним, може перешкоджати розвитку негативних тенденцій у соціальному стані людей. Адже права, свободи та обов’язки, які його складають, мають бути забезпечені державою незалежно від особливостей періоду розвитку країни.

У науковій літературі розрізняють загальний, спеціальний та індивідуальний статуси. Загальний, спеціальний та індивідуальний статуси накладаються один на одне і на практиці є неподільними.

Спеціальний правовий статус мають і особи начальницького та рядового складу служби цивільного захисту. Специфіка правового статусу осіб начальницького та рядового складу служби цивільного захисту обумовлена особливостями цілей, завдань та функцій цих підрозділів. Особливість правового статусу осіб начальницького та рядового складу

служби цивільного захисту в аспекті їх службово-трудова відносин обумовлена своєрідним порядком вступу на службу, її проходження та припинення. Правова позиція осіб начальницького та рядового складу служби цивільного захисту відрізняється низкою пільг та привілеїв, що є своєрідною компенсацією за підвищення вимог, яких вони повинні дотримуватись в процесі службової діяльності, а також посиленою відповідальністю, котра має урівноважувати обсяг їх повноважень. Правовий статус осіб начальницького та рядового складу служби цивільного захисту визначається їх професійним рівнем, що передбачає необхідний обсяг знань та практичний досвід.

На нашу думку, правовий статус осіб начальницького та рядового складу служби цивільного захисту являє собою сукупність прав, свобод, обов'язків, обмежень, морально-правових вимог, заборон, гарантій у сфері проходження служби особами начальницького та рядового складу служби цивільного захисту, а також їх соціально-правовий захист та юридичну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання посадових обов'язків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Теория права и государства. Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. – М.: Право и закон, 2001. – 576 с.
2. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. М.М. Рассолова, В.О. Лучина, Б.С. Эбзеева. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 640 с.
3. Общая теория государства и права / Отв. Ред. М.Н.Марченко. – М.: Изд-во “Зерцало”, 2000. – 416 с.
4. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
5. Закон України «Про дисциплінарний статут служби цивільного захисту» від 05.03.2009 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1068-17/page>.
6. Указ Президента України від 16.01.2013 р. №20/2013 «Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.
7. Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 593 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-п>.
8. Наказ Міністерства цивільного захисту України «Про затвердження Порядку організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб в підрозділах управління і підрозділах оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій» 07.10.2014 р. № 1032 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1563-14/print1393842669158880>.

ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Н. ШЕБАНОВА, Я. САНДИГА

Неля ВОВК, канд. пед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

«Говорячи про гендерну рівність, ми говоримо не лише про рівні права, а й про рівні можливості. Відкриття посад – це формування рівних прав, а тепер потрібно, щоб були рівні можливості»

Катерина Левченко, урядова уповноважена з питань гендерної політики

Міністерство оборони України дозволило офіцерам-жінкам служити на всіх посадах з військово-обліковими спеціальностями «пожежна охорона». Відповідні зміни до Переліку військових посад осіб офіцерського складу, які можуть бути заміщені військовослужбовцями-жінкам внесені наказом Міністерства оборони № 74 від 22 березня 2021 року, та набули чинності з 16 квітня. У 2016 році Міноборони кардинально збільшило перелік дозволених для

жінок рядових та сержантських посад, в 2017-му дозволило офіцерам-жінкам служити на кораблях і підводних човнах. 6 березня 2020 року було знято обмеження щодо призначення жінок на офіцерські посади зокрема й у військових частинах спеціального призначення [1].

На сьогодні відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Стаття 1. та Розпорядження Кабінету міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 113-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року» є реалізація даної роботи – прийняття Наказу МОЗ №1254 від 13.10.2017 р. «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256» («Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок»), і, відповідно, відміну вказаного переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок [2].

Аналіз змін у Положенні про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України дозволяє стверджувати, що ц 2019 році внесені зміни стосовно проходження служби жінками, зокрема, Пункт 38 виключено на підставі Постанови КМ № 212 від 13.03.2019. У даному пункті йшлося про заборону для жінок обіймати посади, пов'язані з ризиком для життя. «... Жінки, які відповідають умовам прийняття на службу цивільного захисту, встановленим цим Положенням, можуть бути прийняті на таку службу за наявності вакантних штатних посад, не пов'язаних з ризиком для життя, що можуть бути заміщені особами рядового і начальницького складу - жінками. Перелік зазначених посад визначається ДСНС» [3].

Якщо раніше до особового складу здебільшого належали чоловіки, то за останні роки дедалі більше жінок, дівчат обирають зовсім не жіночі, як вважалось раніше, професії. З кожним роком ми можемо зустріти все більше жінок-офіцерів: поліцейських, рятувальниць, військовослужбових, які на рівні з чоловіками дбають про правопорядок і захист країни. На сьогодні у системі ДСНС України є жінки, які проходять службу на посадах начальника караулу, начальника частини, водолаза, кінолога, пожежного-рятувальника [4, С. 136].

Як зазначає у своєму виступі Катерина Левченко, урядова уповноважена з питань гендерної політики: «Держава зняла формальну заборону (на займання певних посад для жінок), яка була. Але окрім формального дозволу, потрібна освіта, потрібні навички, потрібна профорієнтація. Дуже важливо, щоб у школі була нормальна профорієнтація для хлопчиків і дівчат. І тому на практиці, говорячи про гендерну рівність, ми говоримо завжди не лише про рівні права, а й про рівні можливості. Відкриття посад – це формування рівних прав, а тепер потрібно, щоб були рівні можливості, щоб був доступ до освіти, щоб було знання, компетенція, і щоб руйнувалися стереотипи, які кажуть, що щось – не жіноча справа», – зазначає вона [5].

Державне регулювання охорони праці жінок спрямоване на створення належних умов для повноцінного відтворення їхнього трудового потенціалу, забезпечення повної продуктивної зайнятості жінок, поліпшення умов праці жінок, зниження ризиків для здоров'я і життя. Чинне трудове законодавство містить низку застарілих норм, що не відповідають сучасним економічним реаліям та обмежують трудові права жінок. В Україні розроблено систему комплексного розв'язання проблем охорони праці жінок на підставі національних програм і державних напрямів з соціально/економічних питань. «Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства», (Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 1992 року N 431), та «Програма вивільнення жінок із виробництва, пов'язаних з важкою працею та шкідливими умовами, а також обмеження використання їх праці у нічний час на 1996—1998 роки», визначали шляхи реалізації державної політики у сфері охорони праці жінок та поліпшення умов їхньої праці. Більшість із них визнані як першочергові заходи в «Основних напрямках розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року». На сьогодні чисельність

жінок, які працюють у важких і шкідливих умовах, знижується вкрай повільно. За даними статистики, на важких роботах у промисловості частка жінок становить 20%, а в будівництві — понад 25%, у цехах із важкими та шкідливими умовами - 30%. Одним із основних заходів поліпшення умов праці жінок є вивільнення їх з виробництв із важкими і шкідливими умовами праці. Система превентивних заходів передбачає технічну модернізацію робочих місць і скорочення тривалості дії негативних виробничих чинників.

Чинні обмеження не слід розглядати як недолік законодавства, адже вони передусім мають захисний характер: згідно думки законодавців, жінки загалом фізично непридатні для надважких фізичних робіт, і їхнє репродуктивне здоров'я може бути пошкоджено. Представники профспілок також вважають існування подібного переліку робіт і професій об'єктивно необхідним з точки зору фізіології жінки. Основним недоліком вони вважають застаріле законодавство з питань охорони праці, зокрема в частині, що стосується жінок. Важливим кроком є регулярний перегляд переліку заборонених робіт на основі наукових критеріїв.

Тож на сьогоднішній день важливо поставити питання про об'єктивність видів робіт і професій, заборонених для жінок, та визначення, якою мірою роботи вважаються непридатними для жінок на підставі саме відмінностей між чоловіками й жінками за фізичною силою, та якою мірою певні роботи, що вважаються непридатними для жінок, не є також небезпечними для репродуктивної функції чоловіків, якою мірою ці роботи, що вважаються непридатними для жінок, ґрунтуються на гендерних стереотипах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу": Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 38, ст. 324 із наступними змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
2. Наказ МОЗ №1254 від 13.10.2017 «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-17#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 593 «Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1169 від 10.11.2021} <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-%D0%BF#Text>
4. Вовк Н.П., Кришталь М.А., Фомич М.В. Гендерні особливості професійної самореалізації жінок у пожежно-рятувальних підрозділах. Вісник Національного Університету оборони України, Збірник наукових праць. – К.: НУОУ, № 56(3), 2020. С. 134-139.
5. Пожежниця і жінки-водолази: що змінилося за рік після скасування «заборонених професій» - інтернет-ресурс, режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/pozheznytsi-i-zhinky-vodolazy>

Секція 2.

Організаційно-управлінське забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ КЕРІВНИКА ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДРОЗДІЛОМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

М. БАНДЕЛЮК

НК – Микола КРИШТАЛЬ, канд. психол. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Здатність усвідомлювати і розуміти пережиті емоції і вміння управляти цими емоціями являє собою емоційну компетенцію або емоційний інтелект. Саме емоційний інтелект допомагає керівнику залишатися спокійним і зосередженим в будь-якій ситуації і не піддаватися стресу. Це, у свою чергу, дає можливість правильно розуміти ситуацію і, отже, впливати на неї.

За визначенням психолога Дж. Равена, компетенція – це специфічна здібність, яка необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі і яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за власні дії [1]. Мати компетенцію – це означає мати набір специфічних компетенцій різного рівня.

Компетенції – це навички, знання, цінності, підходи та особисті якості, які проявляються у поведінці співробітника та сприяють досягненню успішних результатів діяльності. Компетенція є чіткою демонстрацією його кваліфікації.

Під управлінськими компетенціями маємо на увазі знання, вміння, навички, особистісні характеристики, які допомагають керівнику ефективно організовувати роботу підлеглих та забезпечувати виконання ними поставлених завдань.

Поняття «емоційна компетенція» увійшло в науковий обіг лише в 80-90-х роках минулого століття та було впроваджено американським психологом, науковим журналістом Деніелем Гоулмені [2]. Він виділив дві складові емоційної компетенції: особистісну компетентність (розуміння себе, саморегуляція та мотивація) і соціальну компетентність (емпатія і соціальні навички).

Дослідниця Керолін Саарні представила емоційну компетенцію у вигляді набору з восьми видів здібностей чи вмінь: усвідомлення власних емоційних станів; здатність розрізняти емоції інших людей; здатність використовувати словник емоцій та форми вираження, прийняті в даній культурі; здібність симпатичного та емпатичного включення в переживання інших людей; здібність розуміти, що внутрішній емоційний стан не обов'язково відповідає зовнішньому вираженню як у самого індивіда, так і у інших людей; здібність справлятися зі своїми негативними переживаннями; усвідомлення того, що структура та характер взаємовідносин в значній мірі визначається тим, як емоції виражаються у взаємовідносинах; здібність бути емоційно адекватним, тобто приймати власні емоції, якими би унікальними чи культурно детермінованими вони не були. К.Саарні акцентує увагу, що кожна людина природно прагне до самореалізації: у кожного з нас є бажання-інтенції до розвитку, до прагнення стати людиною сильною та цілісною [3].

Емоційна компетенція – це готовність і здатність керівника гнучко управляти емоційними реакціями, як власними, так і інших людей, відповідно до ситуації і умов.

Емоційний стан керівника впливає на психологічний клімат у колективі та ефективність роботи підрозділу ЦЗ загалом. Якщо керівник підрозділу володіє високим

рівнем емоційної компетенції, уміє швидко адаптуватися до змін обставин, володіє внутрішньою стійкістю, вмінням передчувати зміни, бажанням вдосконалювати свої можливості і наполегливо працювати, то він може бути справжнім лідером в колективі. Всі вищезазначені риси та якості вкрай важливі для здійснення ефективного управління підрозділом ЦЗ як в умовах повсякденного функціонування, так і під час запобігання та ліквідації НС.

З метою підвищення ефективності роботи підрозділу ЦЗ необхідно формувати комплекс емоційних компетенцій керівника. Управлінська діяльність керівника вимагає виконання таких видів робіт: збір, аналіз інформації, її обробка та оцінка, постановка цілей і завдань, планування і прийняття управлінських рішень, власна мотивація та стимулювання особового складу підрозділу, контроль та регулювання діяльності персоналу. Враховуючи зміст управлінської діяльності, першим компонентом емоційної компетенції керівника є індивідуально-психологічний. Він складається з вольових, аналітичних, мотиваційних якостей і когнітивних умінь.

До того ж робота сучасного керівника підрозділу ЦЗ пов'язана із проведенням нарад, переговорів, презентацій, встановленням і розвитком взаємодії між персоналом та підрозділами ЦЗ, налагоджуванням взаємовідносин. Відповідно другим компонентом емоційної компетенції керівника є комунікативно-креативний, який складається з комунікативних і творчих якостей, рефлексійних умінь.

У процесі службової діяльності керівник також виконує планування діяльності ЄДСЦЗ, пошук ресурсів, організацію діяльності підрозділу в умовах різних режимів функціонування ЄДСЦЗ, аналіз та удосконалення результатів. Отже, третім компонентом емоційної компетенції керівника є професійний. Він складається з організаторських якостей і професійних умінь.

Діяльність керівника відбувається в підрозділі ЦЗ, тобто певній соціальній групі, то четвертим компонентом емоційної його компетенції є соціально-груповий. Він включає адаптивні, інтегративні якості та кооперативні вміння.

Отже, підвищення якості прийнятих управлінських рішень і ефективна їх реалізація за рахунок високого рівня емоційної компетенції дозволить підвищити результативність роботи керівника, що у свою чергу позитивно вплине на основні показники діяльності підрозділу ЦЗ. Емоційна компетенція дає можливість швидко адаптуватись до умов службової діяльності, які швидко змінюються.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: пер. с англ. Москва: Когито-центр, 2002. — 396 с.
2. McClelland D.C. Testing for Competence Rather Than for «Intelligence» // Am. Psychol. – 1973. – Vol. 28. Jan. – P. 1-14.
3. Бреслав Г. М. Психология эмоций / Г. М. Бреслав. – М.: Смысл, 2007. – 544 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

П. БІЛЬКО

НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Ефективне виконання завдань у сфері цивільного захисту можливо тільки за умови організації дієвої структури цивільного захисту у кожній об'єднаній територіальній громаді (ОТГ).

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом

запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [1].

Метою цивільного захисту об'єднаної територіальної громади є здійснення комплексу заходів щодо захисту населення і територій ОТГ від надзвичайних ситуацій (НС) у мирний час та в особливий період.

Враховуючи, що на місцевому рівні постійно виникають різного роду небезпеки, пов'язані із стихійними лихами, аваріями, пожежами, які завдають великої матеріальної шкоди та призводять до людських жертв, для їх ефективного та швидкого реагування ОТГ рекомендується організувати виконання таких основних завдань [2]:

- створення комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (спеціальної комісії – за потреби);

- оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій;

- укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту;

- евакуація населення у безпечні райони, їх розміщення;

- радіаційний, хімічний, біологічний, медичний захист населення;

- організація робіт з реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків;

- забезпечення життєдіяльності постраждалих від надзвичайних ситуацій;

- керівництво створеними аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами ЦЗ, місцевою (добровільною) пожежною охороною, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;

- навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Функціонування ОТГ у складі територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту передбачає функціонування органів управління цивільним захистом та сил цивільного захисту.

Керівником цивільного захисту ОТГ є голова ОТГ. Будучи керівником цивільного захисту, голова ОТГ несе персональну відповідальність за виконання, визначених Кодексом цивільного захисту України [1], завдань цивільного захисту та призначається відповідною радою керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій для чого, в разі необхідності, створює штаб, який є його робочим органом.

У складі цивільного захисту ОТГ функціонують постійно діючі органи управління цивільного захисту, координаційні органи, сили цивільного захисту.

Для ефективної роботи з організації та повсякденного управління цивільним захистом в ОТГ має бути створений структурний підрозділ з питань ЦЗ (управління, відділ, сектор) [3].

Структурний підрозділ з питань ЦЗ (управління, відділ, сектор) виконує завдання щодо забезпечення стабільного функціонування ланки ОТГ територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ.

Постійно діючими органами управління цивільного захисту до повноважень яких належать питання організації та здійснення заходів цивільного захисту, є:

- на місцевому рівні – виконавчий комітет ОТГ; підрозділ з питань цивільного захисту ради ОТГ (в разі його утворення); підрозділ територіального органу ДСНС України у відповідній області;

- на об'єктовому рівні – органи управління (керівники) підприємств, установ та організацій усіх форм власності, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) відповідно до чинного законодавства.

Координаційними органами є:

- на місцевому рівні – комісія з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій ОТГ;

- на об'єктовому рівні – комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ та організацій усіх форм власності.

Таким чином, організація заходів захисту населення і територій від НС покладається на керівника ОТГ – керівника цивільного захисту, підрозділ з питань цивільного захисту, керівників суб'єктів господарювання, із залученням сил місцевої пожежної охорони та

об'єктових спеціалізованих служб та формувань цивільного захисту суб'єктів господарювання, розташованих на території ОТГ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 30.08.2013 р. № 5403-VI / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34-35. – Ст. 458.

2. Організація цивільного захисту в об'єднаних територіальних громадах: Методичний poradnik. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://guns.odessa.gov.ua/files/guns_portal/4_organ_zac_za_civ_1_nogo_zahistu_v_otg.pdf

3. Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій: постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2012 р. № 606. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

М. БОЙКО

НК – Іван ЧОРНОМАЗ, канд. техн. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Ступінь участі кожного із суб'єктів у розробленні та реалізації державної кадрової політики має визначатися на певних нормативно-правових засадах та відповідати місцю в соціальній структурі. Стратегія сучасної державної кадрової політики України є стратегічним документом, спрямованим на визначення системи принципів, пріоритетів, змісту, основних напрямів, механізмів формування та реалізації державної кадрової політики. Метою державної кадрової політики, як зазначається в цьому документі, є забезпечення всіх сфер життєдіяльності держави кваліфікованими кадрами, необхідними для реалізації національних інтересів у контексті розвитку України як демократичної, соціальної держави з розвинутою ринковою економікою.

Цілі державної кадрової політики:

- соціальна – досягнення високого рівня професійного, інтелектуально-творчого, морального потенціалів країни та задоволення очікувань населення щодо професійної самореалізації, гідного рівня оплати праці та умов її здійснення;
- економічна – забезпечення всіх галузей суспільного виробництва кваліфікованими кадрами, зростання економічної могутності країни, підвищення рівня добробуту населення і зменшення витрат, що забезпечують ці досягнення;
- інституційна – нормативно-правова забезпеченість, розвиненість інститутів кадрової сфери, удосконалення кадрової системи та кадрової роботи на демократичних принципах;
- організаційна – розбудова системи регулювання кадрової сфери та управління нею на засадах соціального діалогу та партнерства всіх зацікавлених суб'єктів державної кадрової політики.

Стратегія базується на:

- Конституції України, європейських принципах публічного права та управління, чіткого розмежування регулятивних і управлінських функцій держави;
- засадах сучасної демократії, що передбачає свободу вибору професійної діяльності особи, творчу конкуренцію, гармонію прав та обов'язків;
- тенденціях переходу світової цивілізації на інформаційний етап розвитку, який ґрунтується на інноваціях, творчості, знаннях, інформації;
- цінностях і філософії гуманізму, які орієнтують діяльність у цій сфері на сприяння всебічному розвитку та самореалізації людини, гуманізації системи професійної соціалізації й технологій кадрової роботи;

- принципах соціального діалогу та партнерства, рівноправного залучення всіх заінтересованих суб'єктів до процесів формування і реалізації кадрової політики;
- сучасних концепціях і технологіях управління розвитком людського й кадрового потенціалу.

Основні напрями державної кадрової політики:

- розроблення програм відновлення, розвитку та використання людських, трудових і кадрових ресурсів;
- розвиток та ресурсне забезпечення інститутів кадрової системи та соціального партнерства у сфері державної кадрової політики;
- нормативно-правове забезпечення державної кадрової політики;
- розроблення морально-етичних основ роботи з кадрами, удосконалення нормативного регулювання вимог професійної етики, підстав і процедур притягнення до відповідальності за її порушення;
- зміцнення системи захисту професійних інтересів та прав працівників, передусім через залучення профспілок, асоціацій роботодавців, трудових колективів до розробки та реалізації кадрової політики;
- створення системи аудиту, моніторингу людських, трудових і кадрових ресурсів, проектного та аналітичного забезпечення кадрової системи;
- оновлення державних стандартів щодо кваліфікаційних вимог у ключових видах економічної діяльності та професійної освіти;
- приведення кадрової системи та кадрової роботи в Україні у відповідність із стандартами ЄС;
- створення системи та технологій залучення інвестицій у розвиток трудових ресурсів, кадрової системи та кадрової роботи;
- створення складових загальнонаціональної кадрової системи – регіональних кадрових підсистем, орієнтованих на пріоритети регіонального розвитку та кадрової політики регіону;
- створення соціально-економічних, нормативно-правових, організаційних, механізмів подолання негативних міграційних процесів та їх наслідків, стимулювання зворотної міграції;
- проведення активної кадрової політики стосовно жінок, інвалідів, пенсіонерів, іноземних робітників;
- відновлення сектора трудових ресурсів, який об'єднує кваліфіковані робочі кадри для ключових секторів економіки, пов'язаних з науково-технічним прогресом;
- оновлення підсистеми кадрів для сільського господарства з урахуванням потреб ринкової економіки, розвитку фермерства, посилення кооперації, модернізації агротехнологій, відтворення соціокультурної інфраструктури;
- оптимізація кадрового забезпечення наукової сфери та підвищення ефективності використання наукового потенціалу;
- адаптація кадрів соціокультурного сектора до вимог ринкової економіки, глобалізації культури та сучасних технологій соціокультурної комунікації [7, с. 165].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук Т. Принцип прозорості комунікації органів державної влади з населенням: понятійно-концептуальне бачення/ Т. Андрійчук// Вісник Книжкової палати. – 2009. – №4.
2. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009.
3. Буринов М. А. Электронное правительство как фактор совершенствования регионального управления в условиях информационного общества // Государственная власть и местное самоуправление. – 2013. – №3. – С.
4. Вороненко В. Кадри забезпечують успіх / В. Вороненко, І. Феценко // Ваше здоров'я. – 2011. - № 49.

5. Воронько О.А. Кадрова політика – універсальний важіль державного будівництва // Вісник УАДУ. – 2004.

6. Воронько О.А. Керівні кадри: Державна політика та система управління // Навчальний посібник – К.: Видавництво УАДУ, 2000.

7. Государственная кадровая политика и механизмы её реализации. Кадроведение: курс лекций. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Изд-во РАГС, 1998.

ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПИТАННЯХ БЕЗПЕКИ ЖИТОМИРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ

В. БОРЩОВА,

Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Існуюча тенденція підвищення ризиків для існування людини змушує змінювати традиційні для нашої країни методи при вирішенні проблем безпечної життєдіяльності суспільства. Світовий досвід визнає найбільш ефективним ризик-орієнтований підхід до управління техногенною безпекою, який ґрунтується на досягненні певного рівня безпеки.

Необхідність застосування ризик-орієнтованого підходу у питаннях безпеки розуміють і найбільш передові вчені й інженери-практики інших галузей знань і промислового виробництва. Існує три основні задачі по впровадженню ризик-орієнтованого підходу[2]:

- створення реальних наукових основ забезпечення техногенної безпеки, безпеки складних технічних систем, людей і навколишнього середовища;
- розробка методів оцінки небезпеки промислових об'єктів;
- розробка наукових основ концепції прийняттого ризику щодо умов функціонування національної економіки.

В основі ризик-орієнтованого підходу в питаннях управління безпекою (і не тільки, а у будь-якому випадку управління) складає порівняння поточного ризику з припустимим, а методологією ризик-орієнтованого підходу служить імовірнісний аналіз безпеки. Результати імовірнісного аналізу безпеки можуть бути використані для визначення значимості різних чинників, що роблять внесок в аварію, або для висновку щодо ризиків[3].

В Україні поки-що слабо розвинуті нормативно-правові, організаційно-адміністративні, економічні та інженерно-технічні методи управління проектними ризиками, що не дозволяє сьогодні забезпечити прийнятний рівень ризику для життєдіяльності населення. Реалізація сучасної і більш досконалої моделі захисту населення і територій від загроз техногенного характеру в Україні потребує, в першу чергу, формування такого напрямку державної політики, як управління проектними ризиками, модернізації превентивної діяльності і відповідного реформування єдиної державної системи цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аржевітін С.М. «Невизначеності та безвідповідальності маємо покласти край» - Надзвичайна ситуація № 11 С.10-12.

2. Луцько В. С. Экономические рычаги обеспечения экологической безопасности Украины. Киев.

3. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник / В.В. Бегун, І.М. Науменко — К., 2014

4. Бушуев С.Д., Морозов В.В. Динамическое лидерство в управлении проектами. - К.: ВІПОЛ.

УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ УПРАВЛІННЯ ТА СИЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ НС НА ПРАТ «КСК «ЧЕКСІЛ»»

С. ДАНЬКО,

Юрій ГОРБАЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Для керівництва практичними діями щодо захисту населення, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт у районі виникнення НС, розгортаються рухомі та допоміжні пункти управління мобільної оперативної групи управління цивільного захисту Чернігівської обласної державної адміністрації, відділів (управління) цивільного захисту міст та районів області, оперативних груп.

Система управління цивільного захисту при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється по територіально-виробничому принципу. На обласному рівні керівництво здійснюється обласною комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій облдержадміністрації та управлінням з питань цивільного захисту облдержадміністрації, як органами управління начальника цивільного захисту області, які координують дії обласних служб та управлінь, відомчих сил та засобів, що залучаються до ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків, забезпечення захисту населення у зонах ураження.

Керівництво організацією та проведенням робіт у районі надзвичайних ситуацій до прибуття (призначення) керівника робіт із ліквідації надзвичайних ситуацій покладається на комісію з питань ТЕБ та НС Чернігівської держадміністрації.

Для здійснення заходів з координації дій і контролю виконання рішень керівництва Чернігівської держадміністрації і комісії з питань ТЕБ та НС щодо запобігання та ліквідації надзвичайної ситуації, на базі управління цивільного захисту облдержадміністрації із залученням фахівців управління та представників інших структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади, а також представників підприємств, установ та організацій (незалежно від форм власності і підпорядкування), на період загрози та ліквідації надзвичайних ситуацій, створюється оперативна група реагування на надзвичайні ситуації.

Для оцінки масштабу і характеру надзвичайної ситуації, підготовки пропозицій для прийняття рішення щодо локалізації або ліквідації надзвичайної ситуації, безпосереднього управління підпорядкованими силами та засобами у зоні надзвичайної ситуації створюються та направляються у район надзвичайної ситуації оперативні групи територіальних органів виконавчої влади.

Керівництво силами та засобами, що залучаються до ліквідації надзвичайної ситуації, здійснює уповноважений керівник з ліквідації конкретної надзвичайної ситуації, розпорядження якого є обов'язковими для виконання усіма суб'єктами, що беруть участь у ліквідації надзвичайної ситуації, а також громадянами і організаціями, що знаходяться у зоні ураження.

Керівництво аварійно-рятувальними роботами з ліквідації надзвичайної ситуації та її наслідків здійснює керівник аварійно-рятувальних робіт.

Керівництво гасінням пожежі здійснює старший оперативний керівник пожежної охорони – керівник гасіння пожежі.

Аварійно-рятувальні служби (формування), які прибувають в зону надзвичайної ситуації, переходять у підпорядкування уповноваженого керівника з ліквідації надзвичайної ситуації і виконують його розпорядження.

Особовий склад аварійно-рятувальної служби під час виконання аварійно-рятувальних робіт підпорядковується тільки своїм безпосереднім начальникам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України.

2. Постанова КМУ від 14 березня 2018 р. № 223 Київ «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня»;

3. Наказ МВС України від 26.12.2014 № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативної-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації».

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

О. ЄРЬОМА

НК – Тетяна ЧУБИНА, д-р іст. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У науковців існують різні підходи до класифікації НС. Так, Б. Профїрьєв виділяє сім критеріїв, за якими подію слід відносити до НС: часовий, економічний, соціально-екологічний, соціально-психологічний, соціально-політичний, мультиплікаційний, організаційно-управлінський. Кожен з цих критеріїв має певні якісні характеристики. Будь-яку екстремальну подію, на думку вченого, слід відносити до НС лише за наявності усіх семи критеріїв.

Крім того, НС можна класифікувати за великою кількістю ознак, які описують ці явища з різних боків їх природи та властивостей. Зокрема, вони можуть бути класифіковані (систематизовані) за:

- властивістю та характером базових явищ та процесів, які лежать в їх основі, найважливішими ознаками виявлення (типами та видами);
- характером факторів ураження або джерелами небезпеки (теплові, хімічні, радіаційні, біологічні тощо);
- місцями виникнення або належності (АЕС, хімічні, радіаційні, біологічні, пожежовибухонебезпечні об'єкти тощо);
- основними джерелами (причинами) виникнення (конструктивні, виробничі, експлуатаційні, погодні, геофізичні та інші);
- інтенсивністю (вибухові, плавні та інші);
- масштабами впливу (ураження);
- характером впливу на основні об'єкти ураження (руйнування, зараження, підтоплення тощо);
- змістом та характером наслідків;
- тривалістю та оберненістю наслідків;
- темпами формування та швидкістю розповсюдження;
- рівнями тощо.

НС можна також можна класифікувати за метою (умисні, випадкові); швидкістю розвитку (миттєві, швидкі, повільні); характером прояву (очевидні, приховані); важкістю наслідків (найлегші, легкі, середні, важкі, знищуючі).

Деякі науковці розрізняють конфліктні НС (воєнні зіткнення, економічні кризи, екстремістська політична боротьба, соціальні вибухи, національні та релігійні конфлікти, протистояння розвідок, тероризм, поширення кримінальної злочинності, широкомасштабна корупція тощо) та безконфліктні (НС природного характеру).

Окремі автори вирізняють «комбіновані» або природно-техногенні (синергетичні) НС (наприклад: землетрус як стихійне лихо призводить руйнування об'єкта підвищеної небезпеки та забруднення навколишнього середовища (техногенна катастрофа), а загибель людей, значні матеріальні збитки – до загострення соціально-політичної обстановки у постраждалому регіоні), а також соціальні, біологосоціальні, антропогенні НС.

Характеризуючи основні з перерахованих ознак, за якими класифікуються НС, необхідно відзначити наступне.

По-перше, розглядаючи НС як наслідок загострення протиріч в умовах відсутності

або недостатньої ефективності механізму управління розвитком суспільства, науковці розрізняють чотири різновиди НС: воєнно-політичні та соціально-політичні конфлікти; стихійні лиха, техногенні катастрофи; катастрофи “комбінованого” типу, тобто такі, що мають змішане природно-технологічне (природно-техногенне) або природно-соціальне походження (епідемії, зсуви, опустелювання, психічні захворювання тощо).

По-друге, розглядаючи НС з точки зору виникнення, поділяють їх на три типи: штучного походження, або антропогенні, природного та змішаного походження, або природно-антропогенні. Перший з названих типів містить два класи НС: соціально-політичні конфлікти та техногенні катастрофи, другий – стихійні лиха, а останній – клас НС «комбінованого» типу.

По-третє, характеризуючи темпи розвитку НС за часом, який проходить від безпосередньої причини виникнення до її кульмінаційної точки, їх поділяють на «вибухові» та «плавні». У першого типу час обліковуються годинами, а часто й хвилинами і навіть секундами (стихійні лиха, аварії на великих енергетичних об’єктах, на хімічних виробництвах тощо). Ситуаціям «плавного» типу, навпаки, притаманний тривалий латентний період, який іноді триває роками і навіть десятиліттями.

По-четверте, кажучи про фактори ураження джерел НС – їх класифікують за генезою (виникнення і наступний розвиток факторів ураження) і за механізмом дії.

За генезою їх поділяють на фактори прямої дії (первинні), що безпосередньо викликаються виникненням джерела НС, та побічної дії (вторинні), що викликаються змінами об’єктів навколишнього природного середовища первинними факторами ураження. Крім того, за механізмом дії виділяють фактори фізичної дії (механічний, тепловий, радіаційний, електромагнітний, акустичний, біологічний та інформаційний) та фактори хімічної дії (токсична дія небезпечних хімічних речовин).

І нарешті, за своїми масштабами впливу та наслідків НС поділяються на шість класів: планетарні, глобальні, національні, регіональні, місцеві (муніципальні) та локальні (об’єктові).

Планетарні НС впливають на людство загалом. Їх наслідки з можливістю загибелі життя на Землі пов’язані з катастрофічними природними явищами, як зіткнення Землі з великими небесними тілами, які мають швидкість руху до 80 км/сек., а також з великомасштабними воєнними діями піз час збройних конфліктів із застосуванням ядерної та хімічної зброї масового ураження. Сюди також слід віднести глобальні зміни клімату, демографічні кризи.

Зіткнення небесних тіл з Землею можуть бути різноманітними та мати фатальні наслідки для життя і діяльності людей. Вважається, що подібні катастрофи неодноразово відбувалися в минулому на нашій планеті. Так, наприклад, вважають що приблизно 65 млн. років тому відбулося зіткнення Землі з небесним тілом великих розмірів, яке обумовило вимирання динозаврів, морських молюсків, деяких мікроорганізмів, сильну зміну наземних рослин та водоростей.

Глобальні НС можуть торкатися території низки суміжних країн. Такі наслідки пов’язані з великомасштабними техногенними катастрофами на ядерних реакторах цивільного та військового призначення з розплавленням активної зони на підприємствах ядерного циклу, на складах з хімічною зброєю та на великих хімічних підприємствах з великими запасами сильнодіючих отруйних речовин. До природних катастроф з глобальними наслідками слід віднести великі землетруси, цунамі, селі, буревії.

Прикладами є: аварія на Чорнобильській АЕС (квітень 1998 р.), внаслідок якої зазнали радіоактивного забруднення території 17 країн, у тому числі й Україна; а також землетрус у Індійському океані (грудень 2004 р.), який супроводжувався цунамі, від якого потерпіли узбережжя 12 країн і загинуло близько 300 тис. чоловік.

Національні НС поширюються на територію окремих країн. Вони можуть виникати на вищезазначених об’єктах, а також під час транспортування великої кількості людей та небезпечних вантажів, на перетинах магістральних трубопроводних систем з транспортними

мережами та мережами електропередач, під час пожеж на великих промислових комплексах, під час падіння літаків на небезпечні об'єкти, під час руйнування великих дамб. До небезпечних природних процесів з наслідками національного масштабу належать землетруси, буревії, повені, лісові пожежі, селі.

Прикладом є тропічний буревій «Катріна» у США (серпень 2005 р.), який призвів до масштабних руйнувань, загибелі 1100 осіб та збитків на 200 млрд. доларів.

Природні та техногенні НС регіонального масштабу охоплюють території областей. Крім вищезазначених причин виникнення, до них слід також віднести вибухи та пожежі на об'єктах з небезпечними речовинами, аварії та катастрофи на залізничному, повітряному та водному транспорті, вибухи на металургійних комплексах, елеваторах, шахтах. Крім того, небезпечними природними процесами регіонального масштабу можуть бути повені, обвали, зливи, зсуви, снігові лавини, гірські обвали.

Місцеві НС призводять до збитків для міст та районів. Спектр основних причин та джерел таких НС доповнюється руйнуваннями будівель та пожежами на промислових спорудах, локальними викидами радіоактивних та небезпечних хімічних речовин.

Об'єктові НС обмежуються територіями санітарно-захисних зон об'єктів. Типовими тут є пожежі, вибухи, зіткнення транспортних засобів, руйнування та провали.

В основі несприятливих природних явищ та процесів, аварій та катастроф лежать різноманітні фізичні, хімічні та біологічні механізми та інші причини.

Але за якими б різними характеристиками не класифікувалися НС, кожна з них у своєму розвитку проходять кілька стадій (умовних типових фаз):

зародження – створюються передумови майбутньої НС внаслідок накопичення відхилень від нормального стану або процесу: активізуються несприятливі природні процеси, відбуваються деструктивні процеси у соціально-політичній сфері, накопичуються технологічні неполадки та проектно-виробничі дефекти, відбуваються збої в експлуатації обладнання та роботі інженерно-технічного персоналу тощо;

ініціювання – виникають технологічні порушення, пов'язані з перевищенням параметрів процесу критичних позначок, можливе порушення роботи устаткування, виявляється несправність систем забезпечення, спостерігається вплив зовнішніх подій (погодні умови, стихійні лиха, акти вандалізму, диверсії тощо);

кульмінації – відбувається надзвичайна подія, під час якої справляється негативний вплив на людей, промислове та природне середовище. На цій стадії дуже важливо передбачити сценарій розвитку НС, адже це дасть змогу вжити дієвих заходів щодо захисту, уникнути людських жертв або зменшити їх кількість, а також зменшити розмір збитків;

затухання – дія залишкових факторів ураження і сформованих надзвичайних умов продовжується від моменту усунення джерела небезпеки до повної ліквідації наслідків НС. Вона може розтягнутися в часі на роки (десятиліття) внаслідок дії залишкових факторів ураження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чмига В. О. Діяльність органів державної влади у сфері цивільного захисту населення і територій : навч. посіб. / В. О. Чмига, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел ; за заг. ред. В. О. Чмиги. К. : Вид-во НАДУ, 2008. 152 с.
2. Кучма М. М. Цивільна оборона (цивільний захист) : навч. посіб. / М. М. Кучма. Львів : «Магнолія плюс»; Вид. СПБ ФО «В. М. Піча», 2006. 360 с.
3. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист : підручник / М. І. Стеблюк. К. : Знання-Прес, 2007. 487 с.

РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДОСЛІДНО-ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ ДСНС ЗА НАПРЯМОМ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ У 2021 РОЦІ

Руслан КЛИМАСЬ, Д. СЕРЕДА

Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

На теперішній час у територіальних органах ДСНС фактично функціонує 24-и дослідно-випробувальні лабораторії головних управлінь ДСНС в областях і місті Києві (далі – ДВЛ), за винятком Донецької області, що відповідно до наказу ДСНС від 27.12.2013 № 799 «Про здійснення організаційно-штатних заходів в організаційних структурах, підпорядкованих головним управлінням (управлінням) ДСНС України в областях та м. Києві» підпорядковані до організаційних структур, що мають статус юридичної особи, а саме: 18-ть ДВЛ входять до складу Аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення; ДВЛ Запорізької, Харківської, Чернігівської областей і міста Києва – до складу Центрів забезпечення діяльності головних управлінь; ДВЛ Сумської області – до складу Загону технічної служби; ДВЛ Київської області – до складу 5-го Державного пожежно-рятувального загону (м. Бровари).

Відповідно до примірною *Положення про ДВЛ* [1] та *Настанови з організації роботи ДВЛ* [2] основним напрямом діяльності лабораторій є проведення робіт, пов'язаних із дослідженням пожеж і встановленням причин їх виникнення.

Дослідження пожеж здійснюється з метою: встановлення осередків пожеж, джерел запалювання та технічних причин їх виникнення; визначення умов і обставин, що сприяли виникненню горіння, його розвитку та спричинили тяжкі наслідки, у тому числі встановлення причинно-наслідкового зв'язку виникнення горіння з порушенням вимог *Правил пожежної безпеки в Україні* й інших актів законодавства; визначення поведінки речовин, матеріалів, виробів і будівельних конструкцій під час пожежі; визначення технічного стану й ефективності роботи автоматичних засобів виявлення, оповіщення та гасіння пожеж, систем димовидалення і водопостачання, вогнегасників та інших засобів пожежогасіння; виявлення чинників, що могли б спричинити загибель людей; узагальнення даних, отриманих за результатами дослідження пожеж, розроблення на їх основі інформаційних і методичних матеріалів, а також пропозицій щодо вдосконалення профілактичної роботи у сфері пожежної та техногенної безпеки, зниження пожежної небезпеки виробництва і обладнання, визначення тематики подальших досліджень [3].

Метою даної роботи є оприлюднення результатів діяльності ДВЛ територіальних органів ДСНС за напрямом дослідження пожеж за 2021 рік порівняно з 2020 роком.

Починаючи з 2013 року, аналіз діяльності ДВЛ за напрямом дослідження пожеж в цілому свідчить про поступове зниження абсолютної кількості досліджених пожеж.

З введенням у дію у 2012 році *Кримінального процесуального кодексу України* [4] органи ДСНС, що виконували функції дізнання у справах про пожежі, виявилися практично відстороненими від даного процесу, як наслідок, змінився порядок залучення спеціалістів ДСНС, зокрема співробітників ДВЛ, до дослідження пожеж.

Щорічний аналіз діяльності ДВЛ останніх років свідчить, що кількість досліджених ними пожеж від 2012 року значно знизилася та впродовж останніх семи років не перевищувала 2,5 % від загальної кількості пожеж.

Упродовж 2021 року кількість пожеж, досліджених ДВЛ, коливалася у межах від 1,8 % до 2,7 % від загальної кількості пожеж в областях і місті Києві. Порівняно з 2020 роком кількість пожеж, досліджених ДВЛ, зменшилася на 113 і склала 1391 або 1,9 % від їх загальної кількості в областях України та місті Києві.

Динаміку абсолютної кількості пожеж, досліджених ДВЛ, та відсотка досліджених пожеж від загальної кількості пожеж в областях і місті Києві за останні п'ятнадцять років наведено на рис. 1.

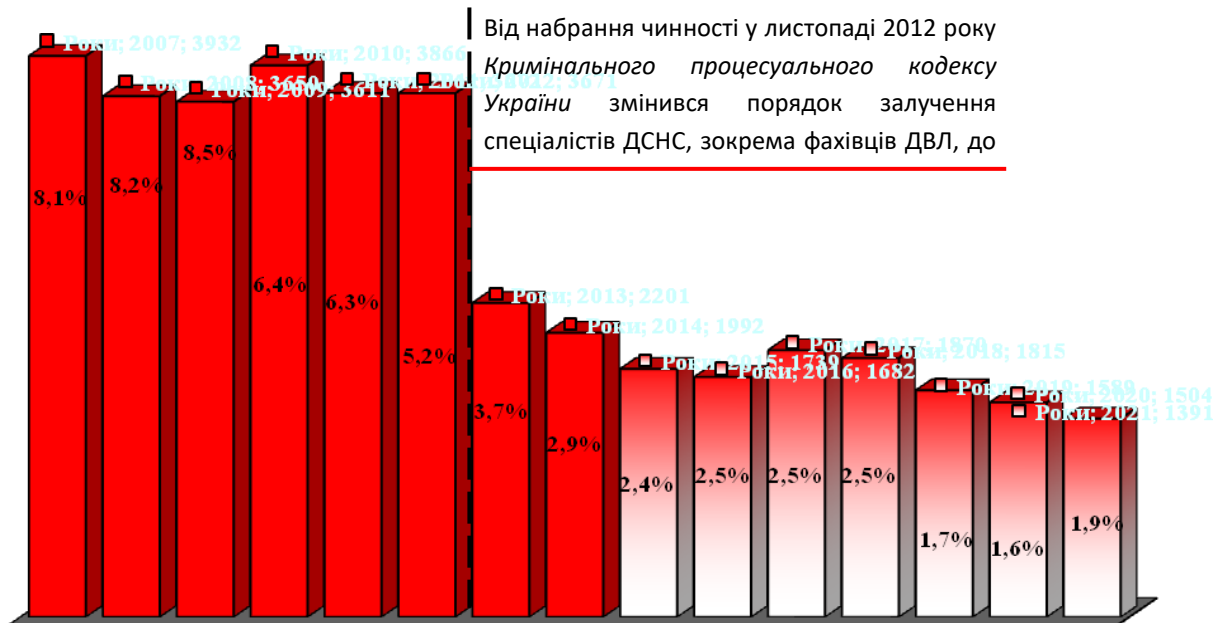

Рис. 1. Динаміка кількості пожеж, досліджених ДВЛ за останні 15 років

За абсолютним показником найбільше досліджено пожеж ДВЛ Харківської (149), Полтавської (139) і Чернівецької (115) областей.

Найбільший відсоток досліджених пожеж від їх загальної кількості у 2021 році відмічається у ДВЛ Чернівецької (9,2%), Полтавської та Рівненської (по 5,0%) та Кіровоградської (4,3%) областей. Найменший відсоток досліджених пожеж відмічається у ДВЛ Луганської (0,1%) та Запорізької (0,2%) областей.

Упродовж 2021 року ДВЛ досліджено 368 пожеж із загибеллю людей, що складає 26,5% від загальної кількості досліджених пожеж, що порівняно з 2020 роком більше на 3,4%; під час дослідження пожеж зроблено 32 677 фотознімків, що на 1,6% менше, ніж за 2020 рік, і відзнято 225 відеосюжетів, що на 46,1% більше, ніж за 2020 рік; підготовлено 33 звіти про дослідження пожеж, що на 6 більше (+22,2%), ніж 2020 року.

З метою обґрунтування чи спростування причини виникнення пожеж, встановлення осередків виникнення горіння минулого року фахівцями ДВЛ під час дослідження 90 пожеж застосовувалися різні фізико-хімічні та стандартизовані методи вимірювань. Загалом, проведено 97 досліджень предметів і матеріалів, вилучених із місць пожеж. Середнє значення кількості пожеж, досліджених ДВЛ із застосуванням фізико-хімічних і стандартизованих методів вимірювань, складає 6,5%.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Окреме доручення ДСНС від 07 квітня 2021 р. № В-97 «Про організацію роботи дослідно-випробувальних лабораторій територіальних органів ДСНС», яким до ГУ ДСНС в областях і м. Києві направлено *Примірне Положення про дослідно-випробувальну лабораторію територіального органу ДСНС*.

2. Наказ Держтехногенбезпеки від 21 грудня 2012 р. № 273 «Про затвердження *Настанови з організації роботи дослідно-випробувальної лабораторії територіального органу Держтехногенбезпеки України*».

3. Хом'як Я.І., Скоробагатько Т.М., Климаць Р.В. Організація діяльності дослідно-випробувальних лабораторій територіальних органів управління МНС з дослідження пожеж. *Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. К.: Міністерство юстиції України, 2010. С. 309-311.

4. *Кримінальний процесуальний кодекс України* від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013 р., № 9-13, ст. 88).

ДОСВІД СТВОРЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЗА КОРДОНОМ

А. КЛИМЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Сучасний етап реформування державного управління в Україні відзначається посиленням процесів боротьби з корупцією, зокрема в частині вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення. Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій на тему спеціалізованих антикорупційних інституцій вказує на те, що створення таких інституцій є одним із дієвих та поширених інструментів у протидії з корупцією. Важливо зазначити, що авторитетні міжнародні організації наголошують на застосуванні системного підходу до роботи спеціалізованих антикорупційних інституцій у протидії корупції, що виражається у заходах щодо запобігання та розслідування корупції, а також просвітницької роботи та координації антикорупційної діяльності. Над вивченням досвіду створення та функціонування антикорупційних агентств у різних країнах світу працюють вітчизняні та зарубіжні вчені зокрема: В. Д. Андрианов, Т. Вульф, Е. Гюрген, І. Коруля, Г. Куріс, М. Мельник, Є. Невмержицький, І. Ревак, С. Рогульський, С. Серьогін, І. Чемерис та інші. Однак, незважаючи на високу актуальність проблем протидії корупції в усьому світі, насамперед в Україні, тема адаптації та впровадження в Україні провідного зарубіжного досвіду щодо створення спеціалізованого антикорупційного органу розроблена недостатньо. Сучасний етап розвитку державного управління регіональним розвитком України позначається нагальною потребою ефективних реформ у цій сфері. Одним із найболючіших каталізаторів соціального невдоволення державною політикою є високий ступінь корупції на регіональному та місцевому рівнях, що має певні причини та негативні наслідки. Одним із напрямків зменшення корумпованості у державному управлінні є реформування правового забезпечення державного управління взагалі та нормативного забезпечення протидії корупції у цій сфері зокрема. Актуальність таких реформ підтверджується рекомендаціями авторитетних міжнародних інституцій. Подолання високого рівня корупції є необхідною вимогою підвищення ефективності державного управління, залучення іноземних інвестицій та міжнародної фінансової допомоги, що необхідно для відновлення національної економіки [1].

Дуже позитивним і змістовним є досвід реалізації антикорупційної політики Німеччини. В основу боротьби з корупцією в цій державі покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової, бази злочинних угруповань. Генеральна лінія німецького уряду у сфері протидії корупції полягає в тому, щоб у результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державними службовцями своїм посадовим становищем. Серед антикорупційних механізмів, запроваджених у ФРН, слід назвати намір створити реєстр корумпованих фірм. При цьому запозичується досвід Ізраїлю, коли фірма, внесена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, а також стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів.

Організаційними особливостями системи антикорупційних органів у Німеччині є наявність різних форм спеціалізованих суб'єктів, що займаються виявленням випадків корупції всередині самої системи, зокрема йдеться про Департаменти внутрішніх розслідувань. Це дуже актуально, адже не рідко самі посадовці, які мають боротися з корупцією, отримують неправомірну вигоду. Основою антикорупційної політики Німеччини без перебільшень можна назвати кадрову політику на найвищому рівні. Вимоги та обмеження до державних службовців є дуже жорсткими. Передусім вони пов'язані з обмеженням на підприємницьку діяльність або будь-яке інше сумісництво. Окрім цього, особи повинні отримати відповідний дозвіл вищої службової інстанції, яка ретельно перевіряє кожен кандидатуру. Але такі процедури компенсуються високим рівнем оплати праці державних службовців. Варто акцентувати увагу на тому, що в Німеччині дуже ретельно деталізовані та формалізовані питання отримання державними службовцями

винагороди за будь-яку діяльність, що не входить до основного кола обов'язків, незалежно від того здійснюється вона за місцем служби чи поза нею. Зокрема, у законодавстві визначено граничний розмір такої винагороди в календарному році для окремих категорій державних службовців [2].

У Німеччині на початку 2015 року почалися законодавчі процедури по федеральному закону про боротьбу з корупцією в сфері охорони здоров'я. Буде внесено на розгляд нові види кримінальних злочинів за давання й отримання хабарів у секторі охорони здоров'я. У цьому секторі з оборотом у багато мільярдів євро та зі складною взаємодією між медичними працівниками, медичними страховими агентами та фармацевтичною промисловістю існує безліч можливостей для недобросовісної поведінки, навіть у такій країні, як Німеччина, яка займає відносно хороше місце в міжнародному індексі сприйняття корупції. Уряд Німеччини бажає скоротити кількість таких можливостей. Як і раніше, існує проблема періоду охолодження для державних посадових осіб і політиків, які мають намір перейти в приватний сектор. У Німеччині в останні роки стався ряд випадків, які підняли питання про неупередженість політичних рішень. Німеччина має позитивний досвід роботи з антикорупційними агентствами на федеральному рівні [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/edu_43/fail/8.pdf
2. <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/download/237/225/>
3. https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/reportcorruption_ukr.pdf

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

*Олег КОРОПАТОВ, канд. юрид. наук, доцент
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Сучасний курс на реформування системи правоохоронних органів, орієнтація їх діяльності на надання якісних соціально-сервісних послуг населенню зумовлює необхідність вироблення нових форм та методів діяльності органів Національної поліції, оновлення наявних підходів до організації взаємодії з громадськістю.

В Україні з-поміж усього переліку інституцій громадянського суспільства найбільш активними в контексті реалізації правоохоронної функції держави є громадські формування правоохоронної спрямованості- громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону.

Представники громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону під час виконання обов'язків з охорони громадського порядку наділені широким колом повноважень та мають право від імені держави застосовувати заходи адміністративного примусу, спрямовані на запобігання та припинення правопорушень, складати процесуальні документи (в межах своєї компетенції), усувати причини вчинення правопорушень, а також подальшого забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення [3].

Взаємодія поліції з інститутами громадянського суспільства – це спільна діяльність, спрямована на найбільш ефективне виконання правоохоронних завдань та оптимальне використання наявних можливостей. Взаємодія поліції з громадськістю є необхідною умовою їх ефективної та прозорої діяльності [6, с.5].

Питання взаємодії поліції (міліції) з громадськими формуваннями з охорони правопорядку, аналізували у своїх дослідженнях О.М.Бандурка, О.А. Банчук [5], С.Г. Братель [1], О.Ф.Долженков, О.В. Ковальова, Т.О. Коломоєць, В.К.Колпаков, О.В.Кожухар [7], О.В.Крижановська [6], О.В.Кузьменко, О. М. Музичук, О.М. Семьоркіна[2], Ю.С. Шемшученко, Х.П.Ярмакі та ін. Наукові дослідження, присвячені питанням взаємодії поліції з інститутами

громадянського суспільства, до яких належать громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону, до теперішнього часу не втрачають своєї актуальності. Це обумовлено фактором переорієнтування завдань, що постають перед сучасними правоохоронними органами, удосконалення взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства є необхідною умовою довіри населення до правоохоронних органів.

Норми Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [3] закріплюють права громадян України створювати в установленому законом порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку, сприяння органам виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також посадовим особам у профілактиці адміністративних та кримінальних правопорушень, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Вказані громадські об'єднання створюються на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони сприяння поліції та Державній прикордонній службі України, асоціацій громадських формувань тощо.

Відповідно до статті 3, цього Закону, вказані громадські формування повинні створюватись і діяти у взаємодії з органами Національної поліції України, Державною прикордонною службою України, іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, базуючись на основополагаючих ідеях - принципах: гуманізму, законності, гласності, добровільності, додержання прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, рівноправності представників цих формувань [3].

У здійсненні правоохоронних функцій беруть участь громадські організації, наділені представницькими державно-владними повноваженнями. Так, відповідно до норм статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення протоколи про адміністративні правопорушення мають право складати представники громадських організацій або органів громадської самодіяльності: «...член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону...» [4].

Дослідження практики співробітництва органів Національної поліції та громадськості свідчить, що процес взаємодії поліції та громадських формувань з охорони громадського порядку позитивно впливає на діяльність поліції, з одного боку, й формування позитивного іміджу представників населення – з іншого. Тому пріоритетним напрямом роботи з формування позитивного іміджу органів поліції визначено налагодження партнерських відносин між працівниками поліції і громадянським суспільством. Одним із головних критеріїв оцінювання діяльності підрозділів поліції є рівень довіри громадян до представників правоохоронних органів [7, с.52].

Висновки. Підсумовуючи викладене можливо визначити, що одним із базових нормативно-правових актів, що закріплює взаємодію поліції з громадськими формуваннями є Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», який потребує удосконалення:

а) щодо закріплення в статті 11 конкретних методів взаємодії поліції з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку;

б) викласти підпункт 2, статті 10 в наступній редакції: «вживати, як самостійно (в межах компетенції) так і спільно з поліцейськими заходів до припинення адміністративних і кримінальних правопорушень»;

в) визначити процедуру залучання до складу громадських формувань з охорони громадського порядку іноземних громадян.

Забезпечення безпеки та публічного порядку, вирішення проблем профілактики правопорушень, вимагає активізації інститутів громадянського суспільства, в тому числі громадських формувань з охорони громадського порядку, оскільки ці завдання неможливо вирішити силами та засобами поліції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Братель С.Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2007. 22 с.

2. Семьоркіна О.М. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства. URL: <http://www.minjust.gov.ua/33565> (дата звернення: 28.09.2021).
3. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. № 40. Ст. 338.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР), 1984. Додаток до № 51, Ст. 1122.
5. Участь громад у забезпеченні правопорядку в Україні звіт за результатами дослідження / О.А. Банчук та ін. Київ: ФОП Москаленко, 2019. 124 с.
6. Крижановська О.В. Форми реалізації взаємодії національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку. *Право і державне управління*. 2020. №1. Т. 1 С.78-84.
7. Кожухар О.В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами і підрозділами національної поліції України : дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2021. 278с.

АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ПІДСИСТЕМАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Віталій КОСТЕНКО, канд. наук з держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

На сьогодні Україна зіткнулася із реальною загрозою можливої повномасштабної агресії з боку Російської Федерації, наслідки якої можуть призвести до масштабних наслідків техногенно-екологічного, соціально-економічного і гуманітарного характеру.

В таких умовах наша держава має бути готовою адекватно і ефективно реагувати на різні надзвичайні ситуації, забезпечити захист об'єктів критичної інфраструктури і об'єктів життєзабезпечення населення. Важливою складовою сектору безпеки і оборони України у цьому аспекті є державна система цивільного захисту.

Кодексом цивільного захисту в Україні передбачено створення і функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту (надалі – ЄДСЦЗ), яка призначена для забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту та протидії усім видам загроз техногенного та природного характеру [1].

Основним завданням ЄДСЦЗ – є забезпечення готовності міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації.

Постановою КМУ від 9 січня 2014 р. № 11 (зі змінами від 28 квітня 2021 р. № 424) «Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту» керівництво ЄДСЦЗ здійснює Кабінет Міністрів України, а безпосереднє керівництво її діяльністю - ДСНС України [2].

Так, ЄДСЦЗ складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок. Функціональні підсистеми створюються у відповідних сферах суспільного життя центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації.

Функціональні підсистеми створюються наступними центральними органами виконавчої влади: Міндовкілля - підсистема моніторингу навколишнього природного середовища. Міненерго - безпеки електроенергетичного та ядерно-промислового комплексів; безпеки нафтогазового комплексу; безпеки вугільно-промислового комплексу. Мінінфраструктури - запобігання і реагування на загрозу або виникнення НС на залізничному транспорті. МКІП - запобігання НС і ліквідації їх наслідків на об'єктах культури. Мінрегіон - безпеки у сфері експлуатації об'єктів ЖКГ. Мінекономіки -

запобігання НС і ліквідації їх наслідків в організаціях і на об'єктах галузей промисловості. Мінстратегпром - запобігання НС і ліквідації їх наслідків на об'єктах стратегічних галузей промисловості. Міноборони - запобігання НС і ліквідації їх наслідків у підпорядкованих організаціях, на підвідомчих об'єктах і територіях Міноборони. МОН - навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у НС (з питань безпеки життєдіяльності). МОЗ - медичного захисту населення. Мін'юст - запобігання НС в установах виконання покарань та ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби. Держпродспоживслужба - захисту сільськогосподарських рослин і тварин; забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення; запобігання НС у сфері громадського харчування і торгівлі. ДСНС - реагування на НС, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Національна поліція - забезпечення охорони публічного (громадського) порядку і організації безпеки дорожнього руху (із залученням національної гвардії), а також Держводагентство, Держлісагентство, Держрезерв, Морська адміністрація, Укравтодор, Держрибагентство, ДАЗВ, Держатомрегулювання з відповідними підсистемами [2].

Зараз як ніколи, високою є ймовірність виникнення ризиків для національної безпеки в цілому й безпеки життєдіяльності населення зокрема, внаслідок збройних конфліктів. Прогноз можливих військових загроз, надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру і пожеж показує, що вони можуть становити велику загрозу населенню, суспільству і державі, її обороноздатності та національній безпеці, можуть призводити до великих матеріальних збитків, мають довготривалі екологічні і соціальні наслідки. Напевно, що вже ні в кого не викликає сумніву необхідність забезпечення в мирний час готовності системи ЦЗ на випадок можливих військових конфліктів, у т.ч. з обмеженим застосуванням зброї масового ураження [3].

Тож, органам державної влади усіх рівнів, фахівцям цивільного захисту негайно слід детально проаналізувати ефективність та рівень надійності ЄДСЦЗ, у т.ч. в період соціально-економічної, воєнно-політичної нестабільності в Україні, а також надати оцінку діяльності усім суб'єктам сфери цивільного захисту по забезпеченню безпеки населення в умовах надзвичайних ситуацій.

Після введення в дію з 01.08.2021 р. Закону України «Про основи національного спротиву» [4] та активних дій по розгортанню сил територіальної оборони важливо налагодити співпрацю та відпрацювати плани взаємодії між органами управління функціональних підсистем та сил територіальної оборони на місцях для оперативного реагування та надійного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Тобто, організаційно-правова структура ЄДСЦЗ, яка створена для протидії усім видам загроз техногенного та природного характеру, має стати суттєвим елементом сучасної національної системи кризового реагування, яка б виконувала роль платформи для забезпечення необхідного рівня координації дій та взаємодії при реагуванні, у т.ч. на глобальні загрози та ризики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n142>.
2. Постанова Кабінет Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF/ed20191224>.
3. Кулешов М.М., Росоха В.О. Сучасні виклики для державної політики у сфері цивільного захисту в Україні. С. 167. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol2/24.pdf>.
4. Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX «Про основи національного спротиву» (введений в дію з 01.08.2021 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T211702.html.

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДСЦЗ

*Віталій КРОПИВНИЦЬКИЙ, канд. техн. наук
НК – Сергій МАЙСТРО, д-р наук з держ. упр., професор
Національний університет цивільного захисту України*

Серед загроз забезпеченню сталого розвитку України в сучасних умовах є надзвичайні ситуації різного характеру у вигляді стихійних лих, техногенних катастроф, терористичних та диверсійних актів, міждержавні конфлікти із застосуванням військової сили. До найбезпечніших викликів та загроз сьогодення для України є події, які пов'язані з тимчасовою окупацією Росією АР Крим та окремих районів Донецької та Луганської областей.

Необхідність ефективного реагування на сучасні виклики та загрози потребує побудови принципово нової системи забезпечення національної безпеки, що забезпечує скоординовану, законодавчо регламентовану діяльність її суб'єктів, спрямовану на захист національних цінностей та інтересів. Успішне реформування і вдосконалення цієї системи можливе лише на основі чіткої правової регламентації її складу, структури та функцій. Це вимагає, зокрема, перегляду на законодавчому рівні ролі та місця цивільного захисту в забезпеченні національної безпеки України.

Тому в умовах існуючих викликів та загроз необхідно зосередити особливу увагу на вдосконаленні публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту та подальшому реформуванні єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ).

Згідно з Кодексом цивільного захисту планування діяльності ЄДСЦЗ віднесено до додаткових функцій органів публічного управління у сфері цивільного захисту. При цьому, для організації діяльності ЄДСЦЗ Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання розробляються та затверджуються:

- план реагування на надзвичайні ситуації;
- план локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- план цивільного захисту на особливий період;
- план основних заходів цивільного захисту України на рік;
- план основних заходів цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем та їх ланок на рік;
- план проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час або відповідні заходи в мобілізаційних планах щодо проведення такої цільової мобілізації [1].

Слід зазначити, що для забезпечення реалізації заходів щодо реформування системи національної безпеки, у 2015 р. було прийнято низку нормативно-правових актів, якими, зокрема визначено роль та місце цивільного захисту в системі забезпечення національної безпеки України.

Так, Законом України від 12 лютого 2015 р. № 186-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [2] внесено зміни до Закону України «Про основи національної безпеки» [3], якими органи і підрозділи цивільного захисту віднесено до суб'єктів забезпечення національної безпеки.

А до основних напрямів забезпечення національної безпеки України у сфері цивільного захисту Законом віднесено забезпечення ефективного функціонування ЄДСЦЗ, оснащення сучасними видами техніки сил цивільного захисту [2].

Крім того, Законом [2] визначено основні реальні та потенційні загрози національній безпеці України, стабільності в суспільстві у сфері цивільного захисту на сучасному етапі, серед яких – невідповідність сучасним викликам стану ЄДСЦЗ, сил цивільного захисту, їх технічного оснащення [2].

Тому указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 була затверджена Стратегія національної безпеки України, яка спрямована на реалізацію визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки. Стратегія до загроз національній безпеці країни, зокрема, відносить незадовільний стан ЄДСЦЗ, а серед основних завдань у сфері підвищення обороноздатності держави визначає підвищення здатності системи цивільного захисту до функціонування в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці та особливого періоду [5].

Також одним з основних напрямів державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України є розвиток ДСНС, який має забезпечити підвищення її спроможності щодо ефективного управління ЄДСЦЗ, оснащення сил цивільного захисту сучасними видами техніки, засобами та спорядженням, оптимізацію розміщення її підрозділів, упровадження системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером, підготовки та просвіти населення щодо норм і правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій [5].

Згодом Верховною Радою України був прийнятий новий Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який, серед іншого, передбачає, що в Указі Президента України про введення воєнного стану, зокрема, визначаються завдання суб'єктам забезпечення цивільного захисту щодо приведення ЄДСЦЗ, її функціональних та територіальних підсистем у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період [4].

Окрім того, керуючись положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, вищезазначеними законами, Кабінет Міністрів України та інші центральні органи виконавчої влади, у тому числі суб'єкти цивільного захисту, на які покладається здійснення публічного управління у цій сфері, мають привести свої нормативно-правові акти у відповідність із їх вимогами та розробити низку нових, спрямованих на їх виконання й адаптацію вітчизняного законодавства до законодавства ЄС.

Отже, організація цивільного захисту в Україні на всіх етапах його становлення та розвитку в сучасних умовах безпосередньо пов'язана з національною безпекою і обороною держави, а органи та підрозділи цивільного захисту віднесені до суб'єктів забезпечення національної безпеки України.

Таким чином, існуючі загрози та виклики сьогодення призвели до перегляду чинного законодавства України щодо ролі цивільного захисту у питаннях забезпечення національної безпеки і до визнання органів та підрозділів цивільного захисту суб'єктами забезпечення національної безпеки. Зважаючи на те, що Україна залишається уразливою до надзвичайних ситуацій різного характеру (особливо військового), це потрібно враховувати у питаннях подальшої трансформації системи публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту, в тому числі у питаннях діяльності ЄДСЦЗ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України № 5403-VI від 02.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 12 лют. 2015 р. №186-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/186-19/paran20#n20>.
3. Про основи національної безпеки: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV(зі змінами). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/ 2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ОПОВІЩЕННЯ ПРО ЗАГРОЗУ АБО ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Павло ЛЕВЧЕНКО

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Загроза надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, тривале перебування країни у стані війни, окупація окремих територій і небезпека вторгнення з боку країни-агресора вимагає чіткої та злагодженої роботи всіх структурних одиниць Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ), зокрема і в питаннях оповіщення та інформування населення. Актуальність дослідження зумовлене наявністю низки проблеми, пов'язаних із необхідністю оновлення системи оповіщення і приведення її до міжнародних стандартів.

Метою дослідження є аналіз української інформаційної системи державного оповіщення у разі виникненні надзвичайних ситуацій.

Згідно зі статтею 8 Кодексу цивільного захисту України [1] одним із основних завдань ЄДСЦЗ є оповіщення населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи.

Поняття «оповіщення» трактують як «доведення сигналів і повідомлень органів управління цивільного захисту про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення» [1].

У разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації загальнодержавного рівня створюється загальнодержавна система централізованого оповіщення центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Система оповіщення України складається із загальнодержавної, територіальних, місцевих систем централізованого оповіщення, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення.

У Положенні про Єдину державну систему цивільного захисту [2] значиться, що:

– організація оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій затверджується Кабінетом Міністрів України;

– оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій полягає у своєчасному доведенні відповідної інформації до органів управління цивільного захисту, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання, що належать до єдиної державної системи цивільного захисту, та населення і забезпечується шляхом здійснення заходів, визначених Кодексом цивільного захисту України;

– органи управління цивільного захисту здійснюють збір, підготовку, зберігання, обробку, аналіз, передачу інформації з питань цивільного захисту та зобов'язані надавати населенню оперативну та достовірну інформацію про загрозу виникнення та виникнення надзвичайних ситуацій з визначенням меж їх поширення і наслідків, а також про способи і методи захисту від них.

На основі аналізу нормативно-правових документів [1; 2; 3] визначено, що оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій забезпечується шляхом:

1) функціонування загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення;

2) функціонування на об'єктах підвищеної небезпеки автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

3) організаційно-технічної інтеграції різних систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення.

Порядок організації оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту визначається положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Доведення сигналів, повідомлень про загрозу або виникнення НС до населення, а також інформування здійснюється [3] через ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України», державні і публічні телерадіокомпанії незалежно від форми власності з використанням їх телемереж та мереж ефірного радіомовлення (із супроводженням інформації жестовою мовою та/або субтитруванням); через операторів телекомунікацій із залученням телекомунікаційних мереж загального користування (телефонний зв'язок, текстові повідомлення); через Інтернет-ресурси (сайти, соціальні мережі). Для забезпечення роботи систем оповіщення використовуються місцеві мережі зв'язку, мережі дротового або ефірного радіомовлення та телебачення, постійно діючі мережі радіозв'язку, системи мобільного зв'язку, електросирени і технічні засоби оповіщення.

Слід зазначити, що досвід в оновленні та удосконаленні систем оповіщення високорозвинених країн таких, як Японія (система раннього попередження про загрозу землетрусу EFAS), США, Великобританія (метод мобільного оповіщення Cell Broadcast service), Канада, Нідерланди тощо є надзвичайно корисним для України.

Сучасні наукові дослідження щодо удосконалення системи оповіщення роблять акцент на IT-технологіях. «Підтримка прийняття рішень та ефективне управління неможливі без своєчасного попередження й інформування населення та відповідних спеціалізованих державних структур про надзвичайну ситуацію, розробку інструкцій і планування дій, які слід зробити, щоб уникнути або звести до мінімуму негативні наслідки від надзвичайних ситуацій. На сьогоднішній день існуючі технічні засоби та системи оповіщення в Україні, а саме – дистанційно керовані сирени, радіо і радіотрансляційні мережі, телебачення не можуть гарантувати позитивний результат у випадку оперативного оповіщення про НС. Вони або не досить інформативні, або важкодоступні під час НС, що обумовлено перебоями у промисловому енергозабезпеченні, виходом з ладу кабельних (оптоволоконні і проводові) ліній зв'язку, як це було у Японії і Чехії. Вищезазначені засоби і системи не призначені для персонального оповіщення (природні катаклізми в окремих регіонах, галузеві технологічні аварії, підвищення рівня опадів тощо)» [4].

Таким чином, система оповіщення України про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій є комплексом загальнодержавної, територіальних, місцевих систем централізованого оповіщення, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення. Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій забезпечується шляхом функціонування загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення, автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення, а також шляхом інтеграції різних систем оповіщення. Перспективним у дослідженні є ґрунтовне вивчення та аналіз іноземних наукових досліджень стосовно підвищення ефективності системи оповіщення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: закон від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI // *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34-35. Ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n140>
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів від 9 січня 2014 р. № 11. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF>.
3. Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту. 2017 р. № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#n9>
4. Андрієнко М.В., Дячкова О.М., Борисов А.В., Соколенко О.І. Інформаційна система державного оповіщення при виникненні надзвичайних ситуацій в Україні // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/5.pdf

ПРОБЛЕМАТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ПРОГРАМАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЇХ КЕРІВНИКІВ

Євген ЛИТВИНОВСЬКИЙ, канд. пед. наук, с. н. с.

Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Ефективність організаційно-управлінського забезпечення функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту залежить від багатьох факторів. Одним із них є наявність кадрового потенціалу суб'єктів забезпечення цивільного захисту [1, с. 6–7].

Як було доведено у наших попередніх публікаціях для формування такого потенціалу [2] Програма підвищення кваліфікації керівників суб'єктів забезпечення цивільного захисту повинна містити перелік завдань, які покладені на ту чи іншу посадову особу в сфері цивільного захисту; перелік знань, умінь, що являють собою професійний потенціал керівного складу для ефективного виконання завдань в сфері цивільного захисту; складові програми, що забезпечують формування знань, умінь, автономності та відповідальності щодо виконання окремих завдань в сфері цивільного захисту та інтегральної функціональної компетентності (в сфері цивільного захисту) в цілому.

Враховуючи форми педагогічного проектування [3] та відображення синергії всіх дій зазначених фахівців з організації заходів цивільного захисту [4] в основу набуття та систематичного оновлення особою спеціальних знань, умінь і навичок з питань цивільного захисту пропонується покласти проектний метод поетапного формування основ професійних дій в різних режимах функціонування ЄДС ЦЗ. Основною формою проведення занять – розв'язання квазіпрофесійних завдань [5].

Контент-аналіз законодавчих та нормативно-правових актів, що є підґрунтям проектування програм підвищення кваліфікації свідчить, що одним із домінантних завдань органів управління є організація взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту [6]. Так, тільки у відповідному нормативно-правовому акті [7] дефініція «взаємодія» та унормовані з ним необхідні дії визначається 19 разів. А в самому плані реагування повинен бути розділ з організації взаємодії між органами управління, силами цивільного захисту різного рівня.

Аналіз програм підвищення кваліфікацій керівників суб'єктів забезпечення різними суб'єктами освітньої діяльності свідчить, що питанням формування такої необхідної компетентності як організація взаємодії присвячено недостатньо уваги. А аналіз форм проведення занять дозволяє констатувати їх ознайомчий характер. Що в принципі доказує загальну тенденцію спрямованості освітньої діяльності навчально-методичних установ цивільного захисту – знанієвий підхід. Слухачі отримують не проект своєї майбутньої діяльності, а відомості про те, що вони самостійно повинні зробити на своєму робочому місці в подальшому.

На нашу думку, основою організації взаємодії, формою розділу плану з взаємодії та формою навчання відповідних фахівців може стати кластерно-ситуаційний метод. Цей метод передбачає розробку карти (схеми) ризиків виникнення надзвичайних ситуацій її кластеризацію за вірогідністю небезпек та сил, що залучаються; визначення домінантного суб'єкта забезпечення цивільного захисту, хто призначає керівника робіт та схеми його взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення цивільного захисту на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні. Обґрунтуванням цього підходу є аналіз систем кризового менеджменту Польщі. Більш детально у наших публікаціях [8, 9].

В результаті підвищення кваліфікації з питань взаємодії органів управління та сил цивільного захисту взаємодія керівники суб'єктів забезпечення цивільного захисту повинні вміти:

визначати органи управління, які безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, склад і кількість сил (засобів) реагування на них;

погодження порядку здійснення спільних дій сил цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій з визначенням основних завдань, місця, часу і способів їх виконання;

організації управління спільними діями органів управління та сил цивільного захисту під час виконання завдань за призначенням;

всестороннього забезпечення спільних заходів, що здійснюватимуться органами управління та підпорядкованими їм силами цивільного захисту, в тому числі взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами.

Отже, ефективність організаційно-управлінського забезпечення залежить від наявності його кадрового потенціалу. Керівники суб'єктів забезпечення цивільного захисту повинні мати набір спеціальних компетентностей з цивільного захисту, домінуюче місце в якому займає організація взаємодії між органами управління та силами цивільного захисту. Для удосконалення програм підготовки керівників, врахування в їх змісті питань організації взаємодії пропонується застосовувати кластерно-ситуаційний метод. Цей метод передбачає розробку карти (схеми) ризиків виникнення надзвичайних ситуацій її кластеризацію за вірогідністю небезпек та сил, що залучаються; визначення домінуючого суб'єкта забезпечення цивільного захисту, хто призначає керівника робіт та схеми його взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення цивільного захисту на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кадровий потенціал суб'єктів забезпечення цивільного захисту: регіональний аспект. Методичний посібник / Литвиновський Є. Ю. та ін. Запоріжжя. 2014. 119 с.
2. Литвиновський Є. Ю. Проектування програми навчання керівних працівників та фахівців та основі компетентнісного підходу. *Військова освіта. Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. 2015. № 1(30). С. 116–124.
3. Теоретичні та організаційно-методичні засади проектування освітньої діяльності навчально-методичних установ цивільного захисту : монографія. / За заг. ред. Литвиновського Є. Ю. Вид. 2, переробл. Львів : Кругозір, 2017. 230 с.
4. Кодекс цивільного захисту : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення : 17.02.2022).
5. Литвиновський Є. Ю. Формування в офіцерів структури виховної роботи Збройних Сил України вмінь проектування виховного процесу: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Київ. 2003. 21 с.
6. Дослідження методів організації взаємодії між силами цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях : звіт про НДР (заключний). ІДУНДЦЗ; кер. Потеряйко С. П. Київ. 2020. 181 с. ОК 0221U100794.
7. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : постанова Кабінету Міністрів України від ід 14 березня 2019 року № 223 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.02.2022).
8. Борисов А., Литвиновський Є. Антикризовий менеджмент у республіці Польща: огляд основного закону та практик його застосування на територіальному рівні державного управління. *Науковий вісник: Державне управління*, 2021. № (2(8)). С. 56–91. DOI : [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-2\(8\)-56-91](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-2(8)-56-91) (дата звернення : 17.02.2022).
9. Коженівські Л. Ф., Литвиновський Є. Інформація – важіль антикризового менеджменту Республіки Польща. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № (4(10)), С. 71–94. DOI : [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2021-4\(10\)-71-94](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2021-4(10)-71-94) (дата звернення : 17.02.2022).

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Інна ЛОПАТЧЕНКО, канд. держ. упр.,

Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Волонтерська діяльність є основою побудови та ефективного розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства – бажання миру, свободи, безпеки та справедливості для усіх людей. І тому держава спільно з недержавними утвореннями повинна сприяти всебічному розвитку волонтерського руху.

Публічне управління розвитком волонтерського руху в Україні спрямовано на законодавчу підтримку волонтерської діяльності, створенню сприятливих умов для діяльності волонтерських організацій, які набирають популярності в нашому сьогоденні. Україна як член міжнародного співтовариства проводить послідовну політику у сфері волонтерської діяльності, сприяє роботі у сфері соціального розвитку та прав людини на основі комплексного підходу, дотримання принципів демократії, рівності, недискримінації, миру, соціальної справедливості. З урахуванням традиційних цінностей українського суспільства, держава покликана спрямовувати зусилля на забезпечення повного й рівного здійснення законних прав та інтересів малозабезпеченими, безробітними, багатодітними, безпритульними, особами, що потребують соціальної реабілітації, хворими, інвалідами, самотніми, людьми поважного віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги.

Вагомий внесок у становлення теорії волонтерства, розробку його теоретичних та методологічних засад зроблено такими українськими та зарубіжними вченими, як З. Бондаренко, Ю. Бугаєвська, Р. Вайнола, А. Капська, Н. Комарова, У. Косова, Т. Лях, І. Тохтарьова, В. Рибальченко, С. Толстоухова, І. Л. Тюття, Юрченко, Н. Янц, Р. Лінч, С. Маккарлі, Л. Питка, Є. Матерна та ін., які визначили сутність, ознаки, особливості, напрями та принципи волонтерської роботи.

Офіційною датою заснування міжнародного волонтерського руху прийнято вважати 1920 р. Саме в цей час одразу після Першої світової війни у Франції було реалізовано перший волонтерський проект за участю групи добровольців з Англії, Німеччини, Швеції, Австрії [1].

В Україні волонтерство з'явилося на початку 90-х минулого століття, а офіційно його визнано Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року. Волонтерська діяльність на даний час класифікується за чотирма типами (взаємодопомога, філантропія, захист інтересів та участь в управлінні) [1]. До подій, що сталися в Україні у 2014 році, найбільш актуальними напрямками діяльності волонтерів були допомога соціально – незахищеним верствам населення та покращення благоустрою громадського простору (зелені насадження). 32,5% українців особисто переказали свої кошти на рахунки української армії. Селяни відзначились вищою доброчинністю, а ніж міські жителі. Експерти вказують, що майже 1/4 українців (23%) мали досвід волонтерства, із них 9% почали займатись волонтерством протягом останнього року. Криза в країні поставили під загрозу існування України, як національної, незалежної держави, що було сприйнято громадянами, як особистий виклик, загрозу їх самої ідентифікації. Результати соціологічних досліджень також свідчать про те, що український волонтерський рух у 2014–2016 роках за масштабом поширення став безпрецедентним виявом громадянської самоорганізації у світі [2].

Український вітчизняний волонтерський рух стрімко розвивається, об'єднує все більше і більше громадян, залучає значні ресурси, які в свою чергу потребують законодавчого врегулювання. Потребують додаткової допомоги, великої кількості громадян, які б погодилися на добровільних засадах здійснювати волонтерську діяльність. Будучи започаткованим ще далеко з давніх часів, допомога нужденним, ставлення з добротою до тих хто потребує особливої уваги, беручи до уваги досвід волонтерства європейських країн, який відповідає даній проблемі то можна спостерігати, що вона є досить актуальною в даний час.

Понятійно-категоріальний апарат публічного управління розвитком волонтерського руху представлений основними поняттями такими, як «волонтерська діяльність», «волонтер», «волонтерство», «волонтерські організації». І. Зверева зазначає що, волонтерська діяльність – це добровільна робота, яка здійснюється фізичними особами на засадах добровільної діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради доброти та процвітання суспільства. Людина, яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим особам та соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації, називають – волонтером [1].

В Україні законодавчо також визначено термін «волонтерська діяльність» Згідно Закону України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19 квітня 2011 року, волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги, а саме виконання волонтерами робіт та надання послуг на безоплатній основі. Слід зазначити, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності [3].

В публічному управлінні волонтерською діяльністю підкреслюється важливість наступних принципів: законність, що вимагає відповідності волонтерської роботи прийнятому законодавству – законам України «Про благодійництво та благодійні організації», «Про волонтерський рух», «Про громадські об'єднання», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» та ін.); милосердя (містить весь зміст волонтерської роботи, заснованої на готовності волонтера допомогти людям через співчуття, людинолюбство, щирість, добросовісність, повагу, людяність та милосердя); чуйність (припускає готовність волонтера вчасно допомогти людині, яка потребує допомоги); самовідданість (висуває пріоритетність інтересів клієнта у волонтерській роботі і наявність у волонтера оптимізму під час вирішення важкої життєвої ситуації клієнта) [2].

Отже, волонтерство – це фундамент громадянського суспільства. Без участі волонтерів важко уявити громадські організації й благодійність загалом, без них унеможлиблюється якісний суспільний контроль за діями влади та бізнесу. Без волонтерів бракує енергії для будівництва суспільства, не вистачає сил і часу на людей, які потребують допомоги, не достатньо творчого потенціалу для розв'язання соціальних проблем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О Психологічні особливості волонтерської діяльності у сучасній Україні: мотиваційний аспект. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. 2015. № 2 (15). С. 40-45.
2. Звіт дослідження «Волонтерський рух в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/news/pages/report.aspx> 17.
3. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МЕДІА-КОМУНІКАТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Іван ЛОПАТЧЕНКО

НК – О. МАКАРЕНКО, канд. держ. упр., доцент

ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігаємо серйозні зміни в процесах комунікації на всіх рівнях взаємодії - безпосередньо між громадянами, громадянами та організаціями, а також між організаціями. Сутність парадигми розвитку публічного управління була доволі сталою й визначалася науковцями, як елемент нестихійної, переважно стабільної дії. Тривала суспільно-політична та соціально-економічна

нестабільність в нашій державі висуває на перший план важливість сталого інформаційного стану в країні, який має певним чином стабілізувати загальні настрої суспільства. Гібридні та інформаційні впливи, які направлені останні декілька років на нашу країну вивели державну інформаційну політику в одну з надважливих у взаємодії держави та громадськості, а також у протидії зовнішнім негативним діям. Заборони соціальних мереж, які формують антиукраїнські настрої, розпалювання ворожнечі у ЗМІ та інші інформаційні фактори призвели до поступового розуміння важливості ефективного застосування медіа комунікативної складової державної інформаційної політики в умовах демократизації публічного управління й саме ця складова повинна стати певним стабілізуючим чинником у суспільстві.

Головною метою будь-якої державної інформаційної політики (прихованої чи відкритої, коротко- чи довгострокової) є управління процесами створення, збирання, зберігання та розповсюдження інформації в усіх сферах суспільного життя, іншими словами – здійснення впливу на свідомість громадян, фокусування інформаційного потоку на формуванні симулякрів, наближення до ідеалізації політичних персон та їхніх дій, а також прищеплення відповідних політичних, культурних та ідеологічних норм. Державна інформаційна політика, з одного боку, є складовою державної політики. З іншого боку, інформаційна політика є у значній мірі самостійною політикою [1].

Застосування медіа-комунікативного механізму публічного управління має неабияке значення. Для будь-якого сучасного суспільства, яке знаходиться в умовах кардинальних змін засобів виробництва, світогляду людей, міждержавних, культурних і суспільних відносин визначальним чинником стає саме рівень можливості доступу до глобального інформаційного простору, який все більше впливає на економіку, політику та національну безпеку. Невідворотність процесу глобалізації, що супроводжує цей етап, докорінно змінює не лише традиційні суспільні устрої, а й знищує міждержавні кордони, нівелює основні функції держави щодо контролю за інформацією та засобами її масового поширення. Термін «інформаційна територія держави» — це досить умовний термін, тому що на сучасному етапі розвитку держава не в силах остаточно перекрити канали трансляції відеопродукції з інших країн, зокрема інформації що передається через численні штучні супутники Землі. Сучасна держава, за посередництва регулюючих органів, може лише контролювати наземну ефірну та кабельну трансляцію на своїй території [2].

Надзвичайно важливою є інша функція засобів масової інформації — комунікативна, яка забезпечує такі зворотні зв'язки:

- по-перше, між аудиторією, на яку розраховане повідомлення;
- по-друге, між аудиторією та засобами масової інформації, а також між аудиторією та органами державної влади;
- по-третє, між органами державної влади та засобами масової інформації [3].

На сьогодні питання комунікації органів державної влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової комунікації, громадськості регулюються Законами України «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про звернення громадян», «Про місцеве самоврядування», а основні засади взаємодії визначаються Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. З переліку зрозуміло, що філософія комунікацій знаходиться лише в процесі входу в нормотворчу лексику й поки що не стала базовою концепцією для інформаційних обмінів у суспільстві, а отже, – засадничою в державній політиці. Законодавчі акти, що регулюють питання обміну інформацією між органами державної влади та громадськості, не враховують розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Водночас певні форми комунікацій між громадськістю та засобами масової комунікації визначаються рішеннями Кабінету Міністрів України, а тому поширюються тільки на виконавчу владу [4].

Ці технології не стосуються інших органів державної влади, в тому числі судової, законодавчої, органів місцевого самоврядування. Досі залишається не визначеним механізм здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, організації процесу роз'яснювальної роботи (аналогу європейського «стратегічного інформування»). Науковці наголошують, що варто розглянути питання про поширення інституту речників чи запровадження посад омбудсмена з громадянських прав при органах виконавчої влади. Відсутність загальних стандартів двостороннього інформаційного обміну між органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськістю, засобами масової комунікації призводить до зниження якості рішень через неврахування інтересів усіх зацікавлених сторін [5].

Отже, публічне управління державної інформаційною політикою є нічим іншим як медіа-комунікативною функцією держави, суть якої полягає в одержанні, використанні, поширенні і зберіганні інформації, забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень і забезпечення права кожного на доступ до інформації. Саме тому застосування медіа-комунікативного механізму публічного управління має неабиякий потенціал для формування якісного інформаційного простору та розвитку нової парадигми сучасного публічного управління у розрізі якісної взаємодії та комунікації між державою та суспільством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Singer P. W., Brooking E. T. LikeWar. The Weaponization of Social Media / P. W. Singer, Emerson T. Brooking. — New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2018. — 416 p.
2. Дрешпак В.М. Комунікативна діяльність державних службовців у світлі етичних принципів / Дрешпак Валерій Михайлович // Публічне адміністрування: теорія та практика : ел. збірник наук. пр. — 2009. — Вип.1 (1). [Ел. ресурс]. — Режим доступу <http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2009-01/DreshpakStat.pdf>
3. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / Соловійов С. Г., та ін. ; заг. ред. Грицяк Н. В. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. інформ. політики та електрон. урядування. — Київ : К.І.С., 2018. — 320 с.
4. Запровадження комунікацій у суспільстві / За заг. ред. Н.К. Дніпренко, В.В. Різуна — К.: ТОВ «Вістка», 2009. — 56 с.
5. Карлов Т. В. Вдосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. 2018. Вип. 3(38) . С. 69-74.

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

А. МИКОЛЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Розглядаючи та аналізуючи життя первісних общинних утворень і племен, можна стверджувати, що в додержавний період існували елементи інституту правоохоронних органів, оскільки додержання первісних традиційних норм, різного роду табу було актуальним для всіх членів роду та племені. У первісну епоху розвитку людства вчинялися діяння, які нині кваліфікуються як злочини. Тобто, провина у первісному суспільстві ставала наслідком порушення усталених правил та традицій, а реакцією був розшук та помста. Діяння, розшук винної особи та покарання в прямому та переносному сенсі повсякчас супроводжували життєдіяльність будь-якого суспільства. Тому цілком логічним є те, що прототипи сучасних правоохоронних органів існували ще у додержавному суспільстві

Перші свідчення про те, що на українських землях почали зароджуватися норми звичаєвого права датовані I століттям н. е. в них врегульовували порядок здійснення кровної помсти, а також деяких процесуальних дій (присяга, ордалії, оцінка показань свідків).

Поступове витіснення матріархату, що існував до цього і становлення епохи патріархату не знаменувало зникнення традицій, які формувалися впродовж тисячоліть. Традиції знайшли свій природно-правовий відблеск у звичаях, що врегульовували поведінку на перших етапах одержавлення. Згадку про такі звичаї до утворення Давньоруської держави можна знайти у літописах і повідомленнях зарубіжних авторів. Так, розповідаючи про східнослов'янські племена, літописець у «Повісті врем'яних літ» зазначав, що ці племена «имяху обычаи свои, и закон отец своих, и преданья, каждо свой нрав» [1].

З розвитком феодалізму окремі звичаї родового ладу, котрі можливо було використовувати в інтересах панівного класу, поступово трансформувалися у норми звичаєвого права. Але саме існування звичаєвого права є логічним доказом того, що людина схильна його порушувати [2]. Існування визначених правил поведінки й породила потребу у їх реалізації, викритті, встановленні винних осіб у вчиненні протиправних діянь, а отже, як наслідок, і наявності правоохоронних органів.

Наступний важливий період розвитку правоохоронної діяльності спостерігається за часів Київської Русі. Саме цей період залишив епохальний слід в історії формування державності, правотворчих і правозастосовних процесів стали соціально-економічні та політичні відносини між існуючими племенами, які проживали на території українських земель у IX столітті та створили могутню державу. Але відсутність єдиного кодифікованого акту ускладнює вивчення права, проте норми тогочасного права можна відшукати у звичаях, традиціях, літературних джерелах таких, як: «Перший Києво-Печерський звід» (1074 р.), «Повість врем'яних літ» (1113-1114 рр.), «Київський літопис» (1113-1200 рр.), «Галицько-Волинський літопис» (1209-1292 рр.), договори Русі з греками X ст. та законодавчий збірник «Руська Правда» XI–XII ст. ст., що зберігся у складі літописів. Проаналізувавши правові норми перелічених джерел, можна зробити висновок, що ранньофеодальна держава Київська Русь, для якої були притаманні майнове розшарування населення, привілейоване становище феодального класу, мала витоки зародження правоохоронної функції. Функції спеціалізованих правоохоронних органів здійснювали князь та його повірені. Їх можна кваліфікувати як первісних працівників правоохоронних органів, оскільки за свої повноваження та розслідування провин вони одержували утримання від місцевого населення [3].

Вагомим поштовхом до прогресивного розвитку правоохоронних органів на українські території стала політична унія між Литвою і Польщею, що супроводжувалася вдосконаленням норм староруського права шляхом застосування юридичних надбань Польської держави, запозичення їхньої практики регулювання суспільних відносин. Так, основним досягненням литовсько-польської доби з питань розвитку правоохоронної діяльності є виділення процесуального права в окрему галузь та доповнення судового процесу різними процесуальними діями [4].

Вагому роль у формуванні національних ідеалів та правосвідомості українського суспільства відіграв період українсько-козацької доби. На Запорізькій Січі було запроваджено полковий устрій, відповідно до якого правоохоронна діяльність здійснювалася отаманами і гетьманами [5]. За часів Козаччини правоохоронна функція реалізовувалася у кримінально-процесуальному провадженні, де джерелами доказів були: пояснення сторін, показання свідка, призначення «оскарженого», присяга, допити на муках, документи, речові докази [6].

Частина українських земель, що перебували під владою Московського царства, то в його законодавстві також можна знайти витоки правоохоронної діяльності саме у розвитку характерних елементів звинувачувально-розшукового процесу.

Протягом XVII–XX століть правоохоронні органи формувалися з чітким розподілом функцій та визначенням завдань. Основна мета – забезпечення безпеки державного механізму та конституційного ладу. До системи правоохоронних органів належали поліція, прокуратура, жандармерія, органи служби державної безпеки.

Упродовж 1917–1921 рр. на теренах сучасної України було створено такі вітчизняні правоохоронні органи, як жандармерія, варта Гетьманату, народна міліція Директорії, розвідка, контррозвідка, прокуратура, органи безпеки Директорії, інші спеціальні служби, основні завдання

яких – боротьба зі злочинністю, забезпечення правопорядку та правомірної поведінки в державі.

Основні завдання правоохоронних органів за радянської доби такі: дотримання соціалістичної законності, забезпечення централізму влади, охорона громадської безпеки та громадського порядку, дотримання прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя і здоров'я, запобігання розвитку безпритульності тощо. До основних правоохоронних органів цього періоду слід віднести міліцію, а також прокуратуру [7, 8].

З моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, Акта незалежності України від 24 серпня 1991 року та становлення і розвитку України як незалежної держави правоохоронні органи зазнали кардинального реформування.

Правоохоронні органи беруть свої витoki з моменту започаткування офіційної правоохоронної діяльності й залежать від рівня розвитку правових норм та механізмів їх реалізації. Організація правоохоронної діяльності (тобто основи забезпечення функціонування правоохоронних органів) є характерною для кожного суспільно-політичного ладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Повість врем'яних літ. Літопис (За Іпатським списком) / [пер. з давньоруської, післяслова, коментар В. В. Яременка]. – К.: Рад. письменник, 1990.
2. Калинюк Н. М. Тактика проведення очної ставки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Н. М. Калинюк. – К., 2012.
3. Боняк В.О. Становлення та розвиток правоохоронних органів України: історико-правовий аспект: Матеріали міжкафедрального круглого столу «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історикоправові підходи дослідження»/ В.О. Боняк. – Х.: ХНУВСУ, 2012.
4. Статути Великого князівства Литовського: в 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Т. III: Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 1. – Одеса : Юрид. літ., 2002.
5. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: Частина 1 / О. М. Бандурка. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002.
6. Сиза Н. Суди і кримінальне судочинство України в добу Гетьманщини / Н. Сиза. – К.: Українська видавнича спілка, 2000.
7. Про організацію міліції: Декрет РНК України від 19 лютого 1919 р.
8. Про затвердження «Положення про прокурорський нагляд»: Постанова ВУЦВК від 28 червня 1922 р.

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З НАСЕЛЕННЯМ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Ю. МИТНИК

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Взаємодія правоохоронних органів з населенням – головний чинник ефективного виконання службових обов'язків. Реформа системи МВС України заклала фундамент для удосконалення інституту партнерської взаємодії поліції і громадських інституцій, підвищення рівня довіри населення до поліції та покращення іміджу поліції в суспільстві.

Реформування правоохоронних органів в Україні є невід'ємною частиною демократизації суспільного життя та побудови правової держави, а тому дотримання і реалізація основних засад діяльності Національної поліції України, закріплених у розділі II Закону України «Про Національну поліцію», прискорять процес формування та ефективного функціонування інституту поліції в Україні відповідно до міжнародних стандартів забезпечення прав і свобод у різних сферах життєдіяльності людини [1].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» діяльність поліції здійснюється у тісній взаємодії з населенням, територіальними громадами і громадськими об'єднаннями на засадах партнерства [2].

На рівні МВС визнано неможливим виконання завдань у галузі правопорядку лише за рахунок персоналу та його технічного оснащення, без активної допомоги з боку населення. Тому тісна співпраця з населенням та місцевими громадами передбачає створення сервісної моделі діяльності органів правопорядку, орієнтованої на вирішення проблем населення в рамках загальноновизнаного в світі підходу community policing [3].

Безпека – одна з найважливіших цінностей для людини, а співпраця поліції та громади – найкращий спосіб її гарантувати. Таку взаємодію ще називають англійським терміном Community Policing (CoP). Вона полягає у тому, що поліція працює, зважаючи на думку мешканців щодо питань громадського порядку у кожному конкретному районі, селі, місті тощо.

Community Policing – це постійна співпраця поліції з населенням та місцевою владою. А головна мета такої взаємодії – створення спільного безпечного простору [4].

Мова має йтися не про поодинокі випадки залучення населення до співпраці з правоохоронними органами, а про створення іншої психологічної обстановки, іншої атмосфери навколо роботи поліції, коли населення не просто буде спостерігати, аналізувати та критикувати поліцію за її недоробки або невдачі, а, навпаки, співпереживати, активно відкликатися на пропозиції поліції, застосовувати сучасні засоби охорони власності, брати участь у профілактичних програмах, у громадських організаціях тощо, відчувати свою приналежність до тієї загальної справи, яку здійснює поліція для блага держави і суспільства [3].

Підхід Community Policing побудований на принципах постійної комунікації, де:

- поліція та місцева громада разом відповідають за безпеку;
- поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, які визначає громада;
- спілкування між населенням і поліцією є ефективним, а отже приносить відповідні результати;
- підхід до вирішення кожної з місцевих проблем є індивідуальним;
- співпраця спрямована на попередження правопорушень і створення плану запобіжної діяльності [4].

Розвиток Community Policing має низку переваг для конкретних мешканців конкретних громад. Зокрема:

- мешканці повідомляють поліції про проблеми у сфері безпеки та спільно шукають рішення їх подолання;
- місцева поліція у плануванні роботи враховує думку населення. На підставі цієї інформації формуються місцеві програми із підвищення безпеки;
- спілкування з населенням відбувається за допомогою інноваційних платформ. Створюють онлайн-платформи, «карти злочинності», влаштовують тематичні зустрічі, запроваджують спільні ініціативи. Такі майданчики допомагають мешканцям швидко отримувати реакцію на їхні звернення та ефективніше вирішувати проблеми з безпекою.
- за рахунок більш тісної комунікації та взаємодії населення й поліції мешканці точно знають, що робить поліція, яка її роль, права та обов'язки;
- зосередження уваги на причинах злочинів дозволяє завчасно попереджати їх;
- громада контролює діяльність поліції, отримує актуальну інформацію про стан безпеки за місцем проживання;
- критерієм оцінки роботи поліції є те, як вона вирішує проблеми у сфері безпеки, на які вказали мешканці. При цьому саму оцінку також дають представники громад, органів місцевого самоврядування, незалежні експерти [4].

Довіра – це найвища цінність будь-якого суспільства, і вона ґрунтується на впевненості в прозорості і підзвітності дій поліції. Чим вищий рівень, тим ефективніше проявляються всі аспекти взаємодії, і громадськість скоріше буде йти на співпрацю і надавати інформацію та повідомляти про злочини, а поліція в свою чергу систематично та своєчасно інформувати про вжиті заходи [5, с.27].

Отже, в умовах сьогодення з метою підвищення ефективності поліцейської діяльності, удосконалення інституту партнерської взаємодії між органами поліції та населенням необхідно здійснювати ряд заходів, а саме:

- 1) здійснювати заходи щодо організації правового інформування і виховання дорослого населення та молоді в дусі поваги до закону [5, с. 30];
- 2) проводити постійні зустрічі з громадою, а також здійснювати спільну профілактичну роботу шляхом організації і проведення нарад, конференцій, круглих столів та інших заходів;
- 3) активізувати діяльність громадських формувань правоохоронного спрямування, стимулювати їх участь на допомогу і підтримку поліції;
- 4) своєчасно інформувати населення через засоби масової інформації, мережі Інтернет про діяльність поліції у сфері боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень;
- 5) налагоджувати тісний зв'язок з представниками мас-медіа, а також всебічно сприяти журналістам під час об'єктивного висвітлення ними подій правоохоронного характеру;
- 6) формувати та підтримувати розвиток сайтів територіальних органів Національної поліції, на яких кожен громадянин матиме змогу відслідковувати кримінальну хроніку, подавати пропозиції та зауваження щодо роботи поліції, швидко отримувати відповідь, проглядати карту відповідного району у місці та бачити місця, де найчастіше були скоєні правопорушення;
- 7) покращувати роботу зі зверненнями громадян, своєчасно реагувати та вчасно повідомляти про прийняті по ним рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовим аспект монограф/ О. Ф. Кобзар. – Х. ; Дніпропетровськ : Панов, 2015 – 316с.
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Урядовий кур'єр. 2015. № 146.
3. Безчастний В. Взаємодія міліції й населення як стратегічний напрям діяльності органів правопорядку / Віктор Безчастний, Геннадій Гребеньков // Віче [Текст]. — 2013. — № 12. — С. 22.
4. Що таке Community Policing [Електронний ресурс]? – Режим доступу: <https://cop.org.ua/ua/community-policing/shcho-take-community-policing>.
5. Казанчук І. Д. Європейські стандарти розвитку інституту партнерства між Національною поліцією України і громадськістю як важливий напрямок реалізації природоохоронної функції держави // Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17–18 груд. 2015 р.). Дніпропетровськ : ГО «Українська асоціація правових досліджень», 2015. С. 26–31.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ НА СТАДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

В. ОРЛОВ, В. ДАЦЕНКО

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Відсторонення від посади переслідує не тільки мету попередити спроби підозрюваного, обвинуваченого перешкоджати встановленню істини у кримінальному провадженні, а й забезпечити виконання обвинувального вироку. Перш за все, такий захід процесуального примусу забезпечує виконання майбутнього покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК України) [1].

Відповідно до загальних положень відсторонення від посади, що передбачені у ст. 154 КПК України, відсторонення від посади може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину - щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу [2].

Спеціальними умовами відсторонення від посади є наявність процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого, перебування особи на посаді та обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою. Відсторонення від посади можна визначити як тимчасове, вимушене недопущення особи, яка знаходиться у певних службових відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами чи організаціями, до виконання своїх функціональних обов'язків з підстав і в порядку, передбачених КПК України.

Відповідно до ч. 3 ст. 154 КПК України питання про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішується Президентом України на підставі клопотання прокурора в порядку, встановленому законодавством. Відсторонення від посади Директора Національного антикорупційного бюро України здійснюється слідчим суддею на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора в порядку, встановленому законом.

На стадії досудового розслідування прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися до слідчого судді із клопотанням про відсторонення особи від посади.

Із клопотанням про відсторонення особи від посади до органів державної влади, зазначених у ч. 3 ст. 154 КПК України, має право звернутися прокурор, а про відсторонення від посади члена Національного агентства з питань запобігання корупції - Генеральний прокурор або його заступник [2].

Відсторонення від посади підозрюваного, обвинуваченого здійснюється у наступному процесуальному порядку, а саме:

1) прокурором або слідчим здійснюється підготовка клопотання про відсторонення особи від посади до слідчого судді. Для задоволення клопотання слідчим суддею воно обов'язково має відповідати чітко регламентованими КПК України вимогам, а саме повинно містити короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини; посаду, яку обіймає особа; виклад обставин, що дають підстави вважати, що перебування на посаді підозрюваного, обвинуваченого сприяло вчиненню кримінального правопорушення; виклад обставин, що дають підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений, перебуваючи на посаді, знищить чи підробить речі і документи, які мають суттєве значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливатиме на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджатиме кримінальному провадженню іншим чином; перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання. До клопотання повинні бути додані і копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання.

2) копії клопотання та матеріалів, що обґрунтовують дане клопотання надаються підозрюваному, від підозрюваного отримується розписка, яка в обов'язковому порядку долучається до матеріалів клопотання про відсторонення від посади, що направляються до слідчого судді;

3) слідчим суддею розглядається клопотання не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду за участю слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника та у випадку відповідності клопотання вимогам, передбачених чинним процесуальним законодавством, клопотання задовольняється та видається ухвала про відсторонення від посади;

4) виконання ухвали слідчого судді про відсторонення від посади.

Отже, при складанні прокурором клопотання про відсторонення особи від посади, або при погодженні такого клопотання слідчого, прокурор повинен в першу чергу установити наявність у матеріалах кримінального провадження підстав підозрювати особу в учиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину та, відповідно, наявність письмового повідомлення особі про підозру в учиненні злочину, правову кваліфікацію дій

особи, посаду, яку обіймає особа. Враховуючи спеціальний порядок відсторонення службових осіб правоохоронних органів, прокурор має також пересвідчитись, чи не є ця особа службовою особою правоохоронного органу. У клопотанні також наводиться перелік документів, що посвідчують обіймання особою посади.

Як зазначає Ю.М. Дьомін [3], особливу увагу необхідно звернути на наявність визначених законом достатніх підстав для відсторонення особи від посади, тобто застосування до особи саме такого заходу забезпечення кримінального провадження. Необхідність відсторонення особи від посади може бути зумовлена передусім тим, що підозрюваний, обвинувачений, перебуваючи на посаді, використав своє службове становище для сприяння вчиненню кримінального правопорушення. Відсторонення від посади може бути викликано й тим, що підозрюваний, обвинувачений, перебуваючи на посаді та використовуючи своє службове становище, продовжуватиме злочинну діяльність, знищить чи підробить речі і документи, які мають суттєве значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливатиме на свідків та інших учасників кримінального провадження, у тому числі й тих, які перебувають у його підпорядкуванні, або протиправно перешкоджатиме кримінальному провадженню іншим чином. Указані обставини мають бути встановлені під час досудового розслідування, підтверджуватись показаннями свідків, документами, іншими матеріалами. Інформація про це має відобразитися у тексті клопотання прокурора, слідчого.

У разі не відповідності клопотання та доданих до нього матеріалів, ч.2 ст. 156 КПК України передбачається можливість повернення такого клопотання на доопрацювання, про що постановляється вмотивована ухвала слідчого судді. Закон не містить заборони після усунення допущених слідчим, прокурором технічних недоліків у клопотанні та матеріалах до нього повторного звернення з таким клопотанням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Дьомін Ю. М. Відсторонення від посади, як один із заходів забезпечення кримінального провадження / Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . 2013. № 1. С. 232-237.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В НІМЕЧЧИНІ

Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Цивільний захист в країнах ЄС - це передусім державна функція. У більшості європейських країн не існує окремих відомств, відповідальних за цивільний захист. Ці функції забезпечуються через взаємодію різних спеціалізованих структур, зосереджених, зазвичай, у міністерствах внутрішніх справ.

О. Труш вважає що найбільш ефективну систему цивільного захисту серед європейських країн має Німеччина. Загальне керівництво системою цивільного захисту в Німеччині здійснює Федеральне міністерство внутрішніх справ. Для забезпечення координації дій органів виконавчої влади, комунального самоврядування, установ та організацій з питань захисту населення і територій в умовах виникнення надзвичайних ситуацій у системі забезпечення національної безпеки в структурі федерального міністерства внутрішніх справ створено централізований орган – Федеральне відомство захисту населення та допомоги при катастрофах. Основною складовою частиною сил цивільного захисту є служба захисту від катастроф.

До системи цивільного захисту входить THW - організація технічної допомоги побудована подібно до добровільної пожежної частини. Структура THW є унікальною у світі: THW як федеральне агентство організаційно входить до сфери діяльності Федерального міністра внутрішніх справ з питань будівництва та внутрішніх справ. Однак лише два відсотки працівників працюють на повний робочий день для органу влади. 98 відсотків членів THW працюють на громадських засадах. Добровільна база THW налічує близько 80 000 добровольців - помічників [1].

За даними Німецької асоціації пожежної охорони у професійній пожежній службі Німеччини працює близько 34 000 людей. Більшість із них виконують свою роботу як державні службовці. Відповідно, їх грошове забезпечення залежить від того, на якому рівні служби вони класифіковані. Класифікація, у свою чергу, ґрунтується на рівні підготовки та стажу роботи. Однак існують відмінності в залежності від федеральних земель. Пожежний керівник як початківець середньої служби, рівень заробітної плати А7, отримує в Баварії близько 2600 євро, тоді як у Гессені платять лише близько 2300 євро. Як головні пожежних начальники в рівні А8, баварські пожежники заробляють близько 2800 євро, в Гессені тільки 2640 євро.

Також в Німеччині існують так звані добровільні пожежні частини, в яких місцеві жителі чергують безкоштовно. Всього по країні налічується 23 тис. таких частин і 1,3 млн рятувальників-добровольців. Професіональне відділення пожежної служби формують тільки в містах з населенням понад 100 тис. чоловік.

Добровільним пожежним Німеччини надаються наступні соціальні гарантії та пільги:

- звільнення від служби в армії за наявності 6-ти річного стажу служби в ДПО;
- страхування на випадок загибелі, травмування або отримання інвалідності;
- включення служби добровільної пожежної охорони в загальний трудовий стаж для призначення пенсії;
- отримання зарплати за основним місцем роботи за час, проведений на оперативній роботі, та за 10-ти тижневий період навчання;
- повна або часткова оплата праці керівної ланки і основного технічного персоналу (водії, мотористи, механіки);
- моральне стимулювання у вигляді нагород (за 25 років бездоганної служби, за особливі заслуги, за 40 років бездоганної служби), знаків відмінності, громадської подяки; оплата членства в різних клубах;
- доплата до пенсії заслуженим добровільним пожежним;
- безкоштовна видача обмундирування, забезпечення харчування у період служби [2].

Країни ЄС накопичили значний досвід створення й функціонування ефективних систем ЦЗ та їх фінансового й ресурсного забезпечення. На нашу думку, використання цього досвіду у процесі реформування служби цивільного захисту України сприятиме підвищенню її результативності та дієвості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. https://www.thw.de/DE/Startseite/startseite_node.html
2. Добровольная пожарная охрана Германии: история ДПО Германии [Электронный ресурс], — 2012. — Режим доступа: <http://www.igps.ru/component/content/article/.html>

КОМП'ЮТЕРНІ БАЗИ ДАНИХ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН

А. ПОРОХОВНИК,

НК – Анатолій АЛЕКСЄЄВ, канд. хіміч. наук, доцент,

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

ДСНС доводиться мати справу з пошуком токсикологічних даних НХР для прийняття обґрунтованих рішень про допустиме поводження з ними. Часто джерелами інформації

виступають довідники, данні яких вже були змінені останнім часом внаслідок їх уточнення. Між тим існує безліч сучасних засобів інформації токсикологічної інформації про широко-розповсюджені та нещодавно розроблені хімічні речовини. Це бази даних про властивості хімічних речовин. І, якщо методи синтезу наводяться тільки у комерційних базах, то інформація про небезпечні властивості, класифікація та маркування, та вказівки по безпечному використанню розміщені базах даних відкритого доступу.

Інформація про небезпечні властивості хімічних речовин, правила поводження з ними, транспортування, зберігання, використання наводяться, наприклад в інтернет-ресурсах: ECHA Information on Chemicals [1], TOXNET® Toxicology Data Network [2], ChemAgora Portal [3], GESTIS[4] та WISER [5].

ECHA Information on Chemicals [1] — унікальне джерело інформації по небезпечним властивостям хімічних речовин. Містить 34 бази даних, знаходиться у відкритому доступі, але інформація надається тільки англійською мовою, структурою, номеру CAS. Крім небезпечних властивостей наводяться й маркування небезпечних речовин.

TOXNET® Toxicology Data Network [2] — унікальне джерело інформації по хімічним речовинам: небезпечні властивості, класифікація та маркування, та вказівки по безпечному використанню. Але останнім часом інформація поділена по окремим джерелам, що ускладнює пошук.

Портал об'єднаного дослідницького центру Європейського Союзу ChemAgora Portal [3] є агрегатом інформації декількох баз даних з єдиним механізмом пошуку. ChemAgora проводить пошук у загальнодоступних базах даних, що містять хімічну, фізичну та токсикологічну інформацію та виводить перелік посилань окремо на сторонні веб-сторінки, що містять інформацію для кожної доступної бази даних.

База даних властивостей хімічних речовин GESTIS [4] – містить інформацію про маркування, безпечне поводження з небезпечними речовинами та іншими хімічними речовинами, наслідки для здоров'я, необхідні захисні заходи та подібні на випадок небезпеки (включаючи першу допомогу). База даних має відкритий доступ, мови пошуку та інформації: англійська та німецька. Пошук можна здійснювати за назвою, CAS-номером, формулою.

WISER [5] – інформаційна система для екстрених служб реагування, призначена для надання допомоги особам, які реагують на надзвичайні ситуації у випадку виникнення небезпечних подій. WISER надає широкий спектр інформації про небезпечні речовини, включаючи ідентифікацію речовин, фізичні характеристики, інформацію про вплив на здоров'я людини, а також вказівки щодо стримування та ліквідації. База даних має відкритий доступ але тільки англійський інтерфейс. Пошук може проводитись за назвою, номером CAS, властивостями, симптомам. WISER доступний і як окремий додаток на Microsoft Windows, пристроях iOS, iPhone, iPad та Android та містить більше 460 небезпечних хімічних речовин.

Екстрені служби європейських країн використовують самі ці бази даних властивостей небезпечних речовин. Причому, якщо потрібна характеристика добре відомої речовини, то ефективніше використати просту й швидку та зручну інформаційну система WISER, інакше – більш масштабні системи.

Недоліком використання відкритих баз даних небезпечних хімічних речовин в Україні є те, що інформація видається тільки англійською або німецькою мовами. Для того, щоб знайти потрібну інформацію теж необхідно знати англійську назву речовини (для деяких баз даних тільки початок назви) або номер CAS або будову молекули. Як правило, в вітчизняних документах таких даних не наводиться. Крім того, знайдена інформація, окрім значків маркування, також виводиться іноземною мовою, яку необхідно перевести для того, щоб усвідомити та використати.

Таким чином, можливими шляхами використання українськими екстреними службами є законодавче введення необхідності вказування номерів ідентифікації хімічних речовин та дублювання їх назв англійською мовою з автоматичним перекладом результатів пошуку, або

створення простих аналогічних баз даних небезпечних хімічних речовин українською мовою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ECHA Information on Chemicals // [Електронний ресурс] режим доступу: <https://echa.europa.eu/information-on-chemicals>
2. TOXNET® Toxicology Data Network // [Електронний ресурс] режим доступу: <http://toxnet.nlm.nih.gov/>
3. Портал об'єднаного дослідницького центру Європейського Союзу ChemAgora Portal // [Електронний ресурс] режим доступу: <http://chemagora.jrc.ec.europa.eu/chemagora/>
4. GESTIS // [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.dguv.de/ifa/gestis/gestis-stoffdatenbank/index-2.jsp>
5. WISER // [Електронний ресурс] режим доступу: <https://wiser.nlm.nih.gov/>

ОСОБЛИВОСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ

Р. САМАНЬ

НК – Тетяна ЧУБИНА, д-р іст. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Соціальний та економічний прогрес та науково-технічна революція радикально змінили світ. Суттєво підвищилась якість життя людей: зросли добробут, рівень охорони здоров'я та освіти, соціального забезпечення, культури, покращились умови праці. Зросли масштаби промислового виробництва та сільського господарства, які забезпечити зазначений добробут, особливо у розвинених країнах. Розвиток комунікацій зближив країни та континенти.

Разом з тим прогрес, піднявши людину на сучасний рівень, виявив свій негативний бік, пов'язаний з виснаженням ресурсних можливостей Землі, екстенсивним характером використання цих ресурсів, перенаселенням, низкою кризовий явищ у соціальній, політичній, економічній сферах обумовив появу великої кількості небезпек та загроз різного характеру.

Адже, досягнення науково-технічного прогресу призвели до двох протилежних наслідків: з одного боку – до підвищення продуктивності праці, зростання добробуту людей та нарощування інтелектуального потенціалу суспільства, з іншого – до посилення конфлікту між людською діяльністю та довкіллям в процесі його пристосування до суспільних потреб, наслідком чого є поява принципово нових загроз для людини, створених нею об'єктів та середовища існування. До того ж технічна цивілізація не зменшила ризик, пов'язаний із впливом на людство несприятливих природних процесів, а зростання кількості населення, деградація довкілля призводять до зниження передбачуваності небезпечних природних явищ (землетрусів, повеней, посух, буревіїв, цунамі), збільшення їх частоти, сили та розмірів, внаслідок чого захищеність людей та техносфери від стихійних лих знижується, а кількість жертв та розмір збитків зростає. Про це свідчить проведений науковцями аналіз емпіричного матеріалу, який доводить, що сучасний світ залишається дуже уразливим для стихійних лих, які за наслідками руйнувань можна порівняти з війнами. Адже зіставлення даних за останні 10 років свідчить, що кількість природних катастроф збільшилася втричі, в той час як економічні втрати (з урахуванням інфляції) – в 9 разів.

До них слід додати масштабні воєнні, міжнаціональні, релігійні конфлікти, які періодично виникають в країнах Азії, Африки, Південно-Східної Європи та тероризм, що перетворився на глобальну небезпеку сучасності.

На фоні перерахованих процесів в останні роки з'являється ще один феномен світового рівня. Зростаюча взаємозалежність країн та народів стала одним з найважливіших явищ у житті людства. Процеси глобалізації спостерігаються в усіх сферах життєдіяльності.

Різні складові цих процесів носять як позитивний, так і негативний характер. В негативному плані глобалізація найбільше виявляється у вигляді так званих глобальних проблем, найбільш суттєвими з яких є природні катастрофи, погіршення якості природного середовища, демографічний імператив, проблема війни та миру, міжнародний тероризм, техногенна безпека.

Внаслідок цього в житті сучасного людства зростають проблеми, пов'язані з подоланням кризових явищ, що виникають у процесі розвитку земної цивілізації, подоланням можливих катастроф, ліквідацією їх наслідків.

Масштаби та наслідки техногенних аварій, катастроф і стихійних лих змусили управлінців та науковців у другій половині ХХ ст. звернути увагу на так звані технологічні та природні ризики та їх екологічні, соціально-економічні й суспільно-політичні наслідки. На сучасному етапі подібні явища стали частішими, а масштабність їх впливу на соціальні, економічні, політичні та інші процеси сучасного суспільства вже перевищила той рівень, який дозволяв ставитися до них, як до локальних збоїв в еволюційному функціонуванні суспільства. Адже зростання кількості НС, збільшення масштабів та наслідків впливу аномальних природних явищ, масові випадки інфекційних захворювань та харчових отруєнь досягли такого рівня, що почали помітно впливати на безпеку держав та їх населення.

Слід відзначити, що минуле століття увійшло в історію людства як століття, в якому мали місце масштабні катаклізми природного, техногенного та воєнного характеру. Світові війни, стихійні лиха, техногенні катастрофи не лише позбавили життя мільйони людей та принесли величезні матеріальні збитки, вони поставили питання про можливість подальшого розвитку цивілізації.

До того ж на початку ХХІ століття загрози прийняли комплексний характер, який виявляється у:

- взаємозалежності природних, техногенних, політичних, економічних, соціальних, екологічних та науково-технічних ризиків;
- зростаючих масштабах НС;
- загостренні старих та появі нових нетрадиційних видів небезпек (в інформаційній, біолого-соціальной та технологічній сферах та інших).

Комплексний характер сучасних загроз, їх глобальний характер вимагають нових підходів до забезпечення безпеки країн та регіонів, у зв'язку з чим спостерігається цілий аспект інтеграційних процесів у сфері забезпечення безпеки населення. Більшість країн світу розглядають цю проблему як важливий елемент забезпечення національної безпеки.

Слід підкреслити, що людство з давніх часів не лише фіксує, але й вивчає природу катастроф, що виникають. Це дає можливість людині, суспільству, державі знаходити технічні та організаційні способи та методи вирішення цих проблем, що забезпечує розвиток цивілізації. Якщо суспільство своєчасно не знаходить або об'єктивно не може надати ефективної відповіді на загрози, що виникають, то і виникають катастрофи та лиха, конфлікти та безпорядки, революції, заколоти або акти тероризму, тобто все те, що порушує та руйнує безперервність розвитку та цілісність соціально-економічних та політичних систем – від населених пунктів та регіонів країни до держав та їх співдружностей і до світу загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кучма М. М. Цивільна оборона (цивільний захист) : навч. посіб. / М. М. Кучма. Львів : «Магнолія плюс»; Вид. СПБ ФО «В. М. Піча», 2006. 360 с.
2. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист : підручник / М. І. Стеблюк. К. : Знання-Прес, 2007. 487 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ В РЕЖИМІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ В РАЗІ АВАРІЇ НА ХЛОРАТОРНІЙ СТАНЦІЇ ОЧИЩЕННЯ

О. СВЕРГУН, Юрій ГОРБАЧЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Вразі аварії на хлораторній станції очищення рішенням голови Тернопільської обласної державної адміністрації для територіальної підсистеми Єдиної державної системи цивільного захисту, її органів управління і сил, вводиться режим надзвичайної ситуації. В цьому режимі:

- вживаються заходи, спрямовані на забезпечення стабільного функціонування систем життєзабезпечення;
- відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій у межах своїх повноважень здійснюють безпосереднє керівництво заходами, пов'язаними з ліквідацією надзвичайної ситуації;
- оперативні групи висуваються у зону надзвичайної ситуації;
- організуються роботи, пов'язані з локалізацією та ліквідацією надзвичайної ситуації і її наслідків, залучаються необхідні додаткові сили і засоби;
- організовується здійснення лікувально-евакуаційних, санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів щодо ліквідації медико-санітарних наслідків НС, здійснюються заходи щодо захисту населення та надання йому іншої невідкладної допомоги;
- здійснюється постійний контроль за станом навколишнього природного середовища у районі надзвичайної ситуації та за обстановкою на хлораторній станції очищення і на прилеглий до її території;
- інформуються органи щодо рівня надзвичайної ситуації, її розвитку та вжитих заходів, пов'язаних з реагуванням на цю ситуацію.

У режим надзвичайної ситуації органи управління, сили та засоби які залучаються до реагування, переводяться протягом двох годин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Постанова КМУ від 14 березня 2018 р. № 223 Київ «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня».
3. Наказ МВС України від 26.12.2014 № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації».

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА КООРДИНАЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЄДСЦЗ

Є. СЛОБОДЯНЮК

НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Ліквідація надзвичайних ситуацій (НС) та мінімізація їх негативних наслідків є одним з найбільш актуальних і важливих завдань ДСНС України.

У складі ЄДСЦЗ функціонують постійно діючі органи управління цивільного захисту, координаційні органи, сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

Координаційними органами є державна, регіональні, місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (ТЕБ та НС), комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ, організацій, державна, регіональні, місцеві та об'єктові спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС, що утворюються для координації

діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на НС [1].

Структуру координаційних органів можна представити таким чином (рис. 1):

I. Постійно-діючі органи:

– на загальнодержавному рівні – Державна комісія з питань ТЕБ та НС;

– на регіональному рівні – комісії з питань ТЕБ та НС Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя;

– на місцевому рівні – комісії з питань ТЕБ та НС районів, міст, районів у містах, селищ;

– на об'єктовому рівні – комісії з питань НС підприємств, установ та організацій.

II. Органи, які утворюються для ліквідації НС та їх наслідків:

– спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС відповідного рівня.

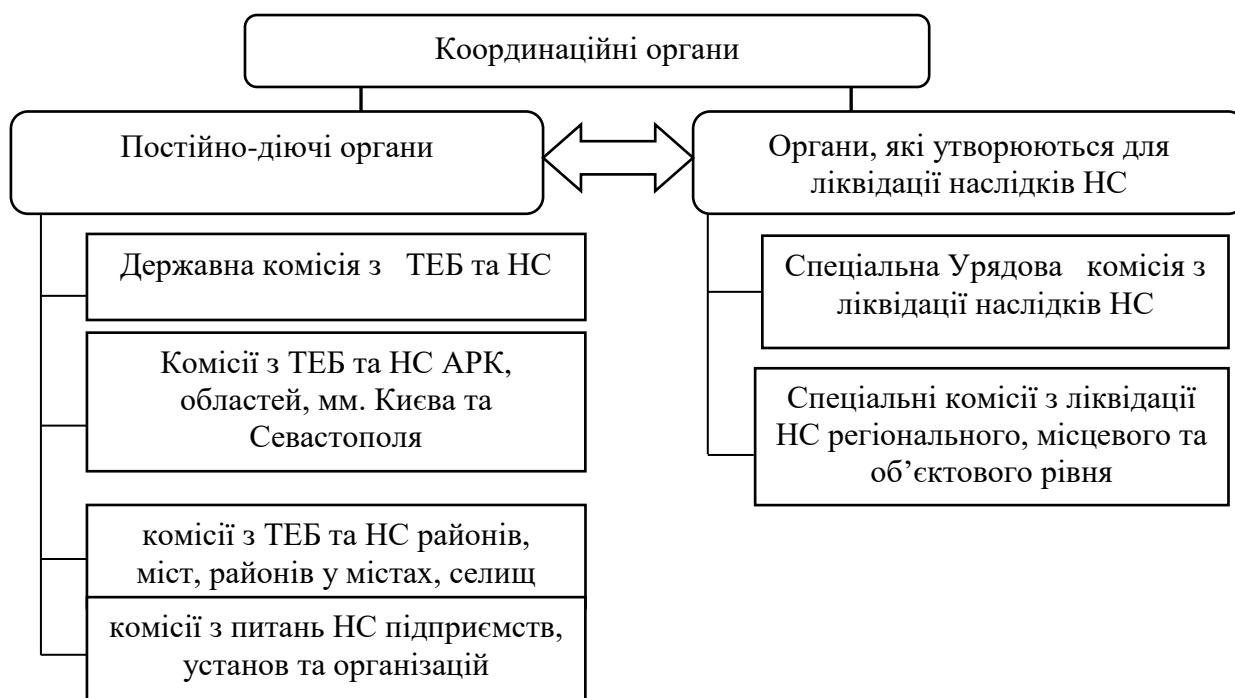

Рис. 1. Схема координаційних органів під час ліквідації НС

Державна комісія з питань ТЕБ та НС створюється та функціонує згідно з постановою КМУ від 26 січня 2015 р. №18 «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій». Діяльність регіональних та місцевих комісій з питань ТЕБ та НС регламентується Типовим положенням про регіональну та місцеву комісію з питань ТЕБ та НС, затвердженим постановою КМУ від 17 червня 2015 р. № 409 [2, 3].

Основними завданнями вищезазначених комісій є координація діяльності відповідних органів виконавчої влади, пов'язаної з функціонуванням ЄДСЦЗ; організація та керівництво проведенням робіт з ліквідації наслідків НС.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної НС на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС, діяльність яких провадиться відповідно до положень про такі комісії. Рішення про утворення такої комісії приймає відповідно керівник територіальної підсистеми, її ланки або суб'єкта господарювання у разі виникнення надзвичайної ситуації відповідного рівня.

Спеціальна Урядова та спеціальні комісії з ліквідації НС регіонального, місцевого, об'єктового рівня утворюються Кабінетом Міністрів України у разі виникнення НС державного рівня, рішенням місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого

самоврядування, керівника підприємства, установи та організації у разі виникнення НС відповідно регіонального, місцевого або об'єктового рівня [4].

Основними завданнями спеціальної комісії є: організація виконання комплексу робіт з ліквідації НС; визначення заходів щодо захисту населення і територій від наслідків НС; безпосередня організація та координація дій органів виконавчої влади, пов'язаної з виконанням заходів щодо ліквідації наслідків НС; забезпечення життєдіяльності постраждалого населення.

До утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС відповідного рівня або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС організацію заходів з ліквідації наслідків НС здійснює комісія з питань ТЕБ та НС.

Слід відмітити, що однією із важливих функцій комісії з питань ТЕБ та НС є призначення керівника робіт з ліквідації НС для безпосереднього управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова КМУ від 09.01.14 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» // Офіційний вісник України. – 2014. – № 8. – Ст. 341.
2. Про державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій: Постанова КМУ від 26.01.15 р. № 18 / Офіційний вісник України. – 2015. – №8. – Ст. 12.
3. Про затвердження Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій: Постанова КМУ від 17.06.15 р. № 409 / Офіційний вісник України. – 2015. – № 50. – Ст. 50.
4. Про затвердження Загального положення про спеціальну Урядову комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і Загального положення про спеціальну комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру регіонального, місцевого та об'єктового рівня: Постанова КМУ від 14.06.02 р. № 843 / Офіційний вісник України. – 2002. – № 25. – Ст. 1209.

ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

А. СОБЧЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Однією з найгостріших проблем правоохоронної діяльності є стрімке погіршення криміногенної ситуації в Україні, розгул і безкарність криміналітету, і, як результат, — беззахисність громадян, порушення їх права на захист від злочинних посягань. Аналізуючи протягом останніх 4-х років всі зміни, які вносилися до законодавства України щодо боротьби зі злочинністю та корупцією, можна зробити висновок про те, що як такої «реформи» в цій сфері не відбулося. Навпаки, під виглядом приведення українських правоохоронних органів до «європейських стандартів», правоохоронна система України на сьогодні повністю зруйнована, а самі ці органи (як старі, так і нові) перетворилися на безпорадні структури, які існують самі по собі, а в частині виконання покладених функцій держави по захисту конституційних прав і свобод громадян, забезпеченню принципу верховенства права та інших засад кримінального провадження — панує відвертий безлад. В результаті хаотичної законодавчої діяльності суттєво послаблено як кількість, так, і якість кадрового стану органів прокуратури і Національної поліції — в результаті непередуманого звільнення працівників (у першу чергу — досвідчених) через так звану «люстрацію» та під виглядом «очищення» від «старих» кадрів, які, начебто, всі, без винятку, скомпроментовані й корумповані, через невмотивовані «атестації» та «переатестації», а тим більше через так звані «конкурси», де такі рішення, в переважній більшості, приймали некомпетентні, випадкові люди, чого, до речі, немає в жодній країні Європи. Негативно позначилася на якості й ефективності боротьби зі злочинністю і корупцією поспішна ліквідація підрозділів прокурорів-криміналістів та спецпідрозділів по боротьбі з

організованою злочинністю, державної автомобільної інспекції і патрульно-постової служби, а тим паче — виведення з підпорядкування начальників територіальних органів Нацполіції підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю, з нелегальним обігом наркотиків та торгівлі людьми, а також тієї ж новоствореної, як правило, недосвідченої «патрульної поліції», і підпорядкування їх безпосередньо центральному апарату Національної поліції України, який розташований у Києві, тощо[1].

Отже, реформу правоохоронних органів, яка є лише інструментом виконання державної політики, варто починати з глобальних питань. А саме, із опрацювання державної політики із забезпечення правопорядку. Для цього варто ініціювати створення робочої групи експертів для вироблення концепції реформування правоохоронних органів. Також, сучасна політика на масове скорочення кількості правоохоронців в умовах високо рівня злочинності в Україні є недоцільною. Разом з тим, питання реформування органів правопорядку не варто відкладати до прийняття нового кримінально-процесуального кодексу. Адже існуючі на сьогодні правоохоронні органи (з високим рівнем корумпованості, низьким рівнем професіоналізму) становлять собою серйозну загрозу національній безпеці та потребують негайних реформ [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. lexinform.com.ua
2. <https://niss.gov.ua/news/novini-nisd/krugliyi-stil-aktualni-problemi-reformuvannya-pravoookhoronnikh-organiv-ukraini>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ

С. СТЕПАНЮК, Юрій ГОРБАЧЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Збільшення частоти надзвичайних ситуацій техногенного походження та масштабів їх наслідків, починаючи з другої половини ХХ століття, свідчить про тенденцію підвищення ризиків небезпечних техногенних аварій і катастроф, які часто відзначаються транскордонним характером. Незважаючи на застосування широкого спектру правових, організаційних, управлінських, технічних і науково-методологічних заходів і засобів, розмір втрат у виробничій і невиробничій сферах життєдіяльності людини невпинно зростає, що змушує визнати недосконалість існуючої стратегії забезпечення сталого розвитку сучасного суспільства. Внаслідок цього сьогодні особливого значення набуває такий критерій ефективності функціонування соціоприродних систем як їх безпека.

Аналіз функціонування державної системи забезпечення техногенної безпеки в Україні свідчить, що сучасні принципи захисту населення і територій впроваджуються в примітивній формі і надзвичайно повільними темпами [1]. Ресурси, що сьогодні витрачаються нашою державою на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру, на кілька порядків перевищують видатки, що виділяються на забезпечення техногенної безпеки. Запровадження сучасних методів управління проектними ризиками є одним із шляхів підвищення коефіцієнту корисної дії та конкурентоспроможності економіки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аржевітін С.М. „Невизначеності та безвідповідальності маємо покласти край” - Надзвичайна ситуація № 11 С.10-12.
2. Луцько В. С. Экономические рычаги обеспечения экологической безопасности Украины.
3. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник / В.В. Бегун, І.М. Науменко — К., 2014
4. Бушуев С.Д., Морозов В.В. Динамическое лидерство в управлении проектами. - К.: ВІПОЛ.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В РЕГУЛЮВАННІ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ

С. ТАРАН, Юрій ГОРБАЧЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Однією з головних причин низького рівня безпеки населення, територій, техногенних об'єктів в Черкаській області є слабкість державної політики, спрямованої на посилення превентивної діяльності у сфері забезпечення техногенної безпеки. Необхідність впровадження засад управління проектними ризиками викликана глобальними і національними чинниками, які справляють негативний вплив на безпеку життєдіяльності українського суспільства. До них належать:

- значна кількість небезпечних техногенних об'єктів на території України;
- підвищення ймовірності і масштабів впливу стихійних природних явищ і катастроф на функціонування небезпечних техногенних об'єктів;
- високий рівень травматизму та смертності населення України, спричинений надзвичайними ситуаціями техногенного характеру;
- послаблення державного контролю та неефективність механізмів державного регулювання техногенної безпеки;
- неспроможність єдиної державної системи цивільного захисту в її теперішньому вигляді ефективно протистояти сучасним загрозам для безпеки людини, суспільства і держави;
- підвищення рівня ризику техногенних аварій і катастроф, обумовлених критичним ступенем зношеності (60-80%) основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості.

Основними напрямками державної політики з питань управління ризиками є:

- формування нормативно-правової бази з техногенної та природної безпеки на основі єдиних принципів управління ризиками та гармонізація її з вимогами Європейського Союзу;
- запровадження нормування техногенних і природних ризиків та застосування відповідних норм в механізмах державного регулювання техногенної та природної безпеки;
- розширення сфери досліджень та розробок методів, моделей, методик аналізу та оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, прогнозування їх розвитку;
- розвиток загальної технології управління техногенною та природною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу;
- удосконалення системи моніторингу небезпечних техногенних об'єктів і природних процесів в напрямі забезпечення інформаційної бази для оцінки ризиків надзвичайних ситуацій;
- розвиток наукових засад розроблення державних програм соціально-економічного розвитку з урахуванням показників ризику;
- впровадження нових дієвих форм аналізу, оцінки, експертизи і контролю безпеки небезпечних техногенних об'єктів на всіх етапах життєвого циклу;
- формування сучасної інституційної бази регулювання техногенної та природної безпеки;
- міжнародне співробітництво України з питань регулювання техногенної та природної безпеки;
- вдосконалення системи освіти та забезпечення підготовки фахівців в галузі управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аржевітін С.М. „Невизначеності та безвідповідальності маємо покласти край” - Надзвичайна ситуація № 11 С.10-12.
2. Луцько В. С. Экономические рычаги обеспечения экологической безопасности Украины.

3. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник / В.В. Бегун, І.М. Науменко — К., 2014

4. Бушуев С.Д., Морозов В.В. Динамическое лидерство в управлении проектами. - К.: ВПОЛ.

РЕЙТИНГ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЧЕРКАЩИНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Анастасія ЧУБІНА

*Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Успішна країна складається з успішних сіл, селищ, міст. Успішна країна – це люди, задоволені власним добробутом, комфортним та змістовним життям. Це коли не десь далеко, а там, де ти живеш, тебе влаштовує рівень життя – гарні умови для роботи, навчання, лікування, відпочинку, всебічного розвитку.

Чи зможе громада з обмеженими ресурсами і територією, недостатньою для соціального та економічного розвитку, забезпечити гідний рівень життя людей? Чи може бути успішною країна з бідними територіями? Навряд чи.

Тільки сильна/спроможна громада з достатньою економічною активністю на власній території, з ініціативними, працьовитими людьми забезпечить гідний рівень життя населення, обере пріоритети розвитку і фінансуватиме освіту, охорону правопорядку, медицину, дороги та інші напрямки, які люди вважатимуть важливими.

Що таке спроможна громада?

Це та територіальна громада села (селища, міста), яка може самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства. Це включає в себе і фінансову спроможність, і кваліфікованих та відповідальних працівників органів місцевого самоврядування.

Які переваги спроможної громади?

1. Прозоро планує власний розвиток, ставить та виконує стратегічні завдання.
2. Залучає інвестиції, розвиває економіку, сприяє місцевому підприємництву.
3. Люди швидко та без бюрократичної тяганини можуть отримати адміністративні та соціальні послуги – зареєструвати бізнес та майно, отримати дозволи чи ліцензії, довідки, паспорт, одержати субсидії, соціальну допомогу тощо.
4. Має сучасно обладнані дитячі садки та школу, фельдшерсько-акушерські пункти з кваліфікованими працівниками.
5. Має якісні та доступні кожному дороги, транспорт, водопостачання, водовідведення, газ, освітлення, зв'язок тощо.
6. Громадяни мають можливість користуватися послугами закладів культури, відвідувати дитячі майданчики, спортивні заклади, бібліотеки, кафе, перукарні, громадські сквери, пляжі та інші місця відпочинку та дозвілля.

У десятці лідерів серед громад Черкаської області за результатами виконання бюджету за 2021 рік в розрахунку на 1 жителя: Степанецька, Черкаська, Канівська, Новодмитрівська, Будищенська, Бобринська, Зорівська, Ладижинська, Єрківська, Лип'янська громади. Про це повідомив Микола Гулько, радник із питань муніципальних фінансів та управління Регіонального офісу ULEAD з Європою в Черкаській області.

Проаналізувати хто з громад найбагатший можна за результатами виконання бюджету за 2021 рік в розрахунку на 1 жителя громади. Адже доходи загального фонду на 1-го мешканця розраховано як співвідношення обсягу надходжень доходів загального фонду без урахування трансфертів до кількості мешканців відповідної ТГ.

Тобто, у розрахунок включено лише доходи загального фонду, які мобілізуються до бюджету на відповідній території. Цей показник характеризує фінансовий потенціал

громади, спроможність забезпечувати громаду за рахунок ресурсів, які генеруються на її території.

Із розрахунку на одного мешканця по громадах області дохід в середньому становить 6 597,21 грн.

З 66 громад по 20 громадах показник доходів на одного мешканця перевищує середній показник по громадах Черкащини в цілому.

Загалом, ТОП-10 громад, виглядає так:

1 місце: Степанецька ТГ – 17 121,78 грн;

2 місце: Черкаська ТГ – 8 854,39 грн;

3 місце: Канівська ТГ – 8 200,27 грн;

4 місце: Новодмитрівська ТГ – 7 783,48 грн;

5 місце: Будищенська ТГ – 7 663,75 грн;

6 місце: Бобрицька ТГ – 7 582,93 грн;

7 місце: Зорівська ТГ – 7 575,48 грн;

8 місце: Ладизинська ТГ – 7 379,79 грн;

9 місце: Єрківська ТГ – 7 269,12 грн;

10 місце: Лип'янська ТГ – 7 246,54 грн.

Найбільша різниця між екстремальними показниками доходів, тобто найбільшим і найменшим значеннями, у громадах області складає 14 105,73 грн. Це різниця доходів на 1 жителя між Степанецькою та Ватутінською громадами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рейтинг громад: де на Черкащині живуть краще. URL: <https://www.vikka.ua/novini/rejting-gromad-de-na-cherkashhini-zhivut-krashhe/>

2. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9669>.

УДК 778.14:006.05

ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ ВІДПОВІДНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВИМОГАМ МІЖНАРОДНОЇ, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

І. ШЕВЧЕНКО, С. НОВІКОВ

НК – О. БОЛБАС, канд. наук з держ. упр.

Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут мікрографії, м. Харків, Україна

Пріоритетним напрямом розвитку державної системи страхового фонду документації (далі – СФД) є використання світового досвіду з надання своєчасних послуг у забезпеченні необхідними документами СФД у разі аварійно-рятувальних та відбудовчих робіт у наслідок надзвичайних ситуацій, техногенних аварій та нових видів загроз населенню і територіям, для збереження наукової, культурної та історичної спадщини держави тощо [1]. Технічні комітети стандартизації України (ТК) займаються гармонізацією національної нормативної бази.

Технічний комітет стандартизації України «ТК 40» представляє інтереси України в Міжнародній організації із стандартизації (ISO) у міжнародних комітетах: ISO/TC 42 «Фотографія», ISO/TC 46 «Інформація і документація», ISO/TC 171 «Управління документообігом», ISO/TC 292 «Безпека».

У складі ТК 40 організована робота підкомітету ПК 1 за напрямом «Цивільний захист», який створений для прискорення робіт з адаптації національної системи технічного регулювання до вимог Європейського Союзу.

ТК 40 здійснює дослідження міжнародних стандартів у сфері «Безпека», вивчає їх основні положення та вимоги, систематизує, узагальнює отриману інформацію, рекомендує її для використання в діяльності установ цивільного захисту.

Згідно з Угодою про співпрацю та взаємодію між ІДУ НД ЦЗ та НДІ мікрографії опрацьовані та проаналізовано міжнародні стандарти у сфері «Безпека» надаються на розгляд фахівцям Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту. Матеріали цих досліджень рекомендуються до використання під час виконання робіт за напрямом «Цивільний захист».

Звіти про проведення досліджень матеріалів міжнародних стандартів [2 – 4], надають можливість ознайомитись з рекомендаціями, настановами, правилами та ризиками впровадження комплексу організаційних, технічних і спеціальних заходів для захисту населення в надзвичайних ситуаціях.

Матеріали дослідження міжнародних стандартів за період 2020-2022 років:

- рекомендації щодо побудови захисних споруд, ізольованих від небезпечного середовища, для захисту від небезпечних впливів катастроф;
- настанови щодо управління надзвичайними ситуаціями для зменшення матеріальних збитків;
- рекомендації щодо створення плану безпеки, вказівки для покращення захисту організацій від надзвичайних ситуацій;
- опис процесів і засобів контролю, необхідних для пом'якшення ризиків безпеки та керування ними, зокрема: управління безпекою, безпека персоналу, інформаційна безпека, кібербезпека (застосування заходів безпеки з метою забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності даних), безпеки фізичних осіб;
- рекомендації щодо розробки планів та стратегій відновлення після серйозних надзвичайних ситуацій, стихійних лих чи кризи (наприклад, пандемія COVID-19);
- настанови для організації щодо оцінки можливостей управління надзвичайними ситуаціями;
- основи для визначення стійкості міст до природних катаклізмів, епідемій тощо;
- принципи та структуру управління діями щодо ліквідації надзвичайних ситуацій.

Впровадження матеріалів дослідження міжнародних стандартів та міжнародного і національного досвіду для відповідності організаційно-управлінських аспектів забезпечення діяльності цивільного захисту вимогам міжнародної, європейської та національної систем технічного регулювання сприятиме захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванню на них.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про страховий фонд документації України: закон України від 22 березня 2001 р. № 2332–III [із змін.] [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2332-14>.
2. Дослідження матеріалів міжнародних стандартів для встановлення відповідності науково-технічної продукції страхового фонду документації вимогам міжнародної та європейської систем технічного регулювання та розроблення рекомендацій щодо впровадження результатів досліджень : звіт про НДР (проміжний) / НДІ мікрографії; кер. Болбас О. М. ; викон.: І. І. Шевченко [та ін.]. – Х., 2020. – 78 с. – № ДР 0119U003628.
3. Дослідження та аналізування міжнародних та європейських стандартів, систематизація інформації за пріоритетними напрямками досліджень сфери страхового фонду документації, узагальнення матеріалів та розроблення рекомендацій) : звіт про НДР / НДІ мікрографії; кер. Болбас О. М. ; викон.: І. І. Шевченко [та ін.]. – Х., 2021. – 70 с. – № ДР 0119U003628.
4. Дослідження матеріалів міжнародних стандартів і доступного міжнародного та національного досвіду застосування технічних регламентів й розроблення рекомендацій щодо впровадження результатів досліджень для підвищення рівня науково-технічної продукції і можливості застосування аналогів міжнародної, європейської та національної систем технічного регулювання в діяльність державної системи страхового фонду документації : звіт про НДР / НДІ мікрографії; кер. Болбас О. М. ; викон.: І. І. Шевченко [та ін.]. – Х., 2022. – 27 с. – № ДР 0119U003628.

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ТА ПРИНЦИПІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПЕРАТИВНИХ ЦЕНТРІВ УПРАВЛІННЯ ПОДОЛАННЯ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Євгеній ЯНКОВСЬКИЙ

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Розвиток надзвичайної ситуації (НС) воєнного характеру на частині території Донецької та Луганської областей зумовив потребу змін повсякденних форм та методів надання медичної допомоги населенню непідконтрольних територій.

За даними Міністерства соціальної політики України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій, понад 1 млн осіб залишити свої оселі та стали тимчасово внутрішньо переміщеними особами [1-3].

Розв'язання наведених проблем зумовило впровадження ефективної системи управління, відпрацювання питань координації та взаємодії. У зв'язку з цим розпорядженням Кабінету Міністрів України 26 січня 2015 року прийнято рішення про запровадження на територіях Донецької та Луганської областей режиму надзвичайної ситуації в Донецькій та Луганській областях [4]. Для виконання повноважень місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у випадках, установлених цим Законом, у районі проведення антитерористичної операції (АТО) утворено військово-цивільні адміністрації [5].

У 2007 році провідними міжнародними організаціями, у тому числі Бюро координації гуманітарних справ ООН, Всесвітньою Організацією охорони здоров'я, Міжнародною федерацією Червоного Хреста, НАТО тощо було розроблено концепцію та основні принципи використання військового та цивільного компонентів при подоланні наслідків надзвичайних ситуацій, які отримали назву «Керівні принципи використання Збройних Сил та Сил Цивільного Захисту». У наведеному документі терміном «гуманітарна допомога» було визначено допомогу постраждалому населенню, спрямовану на збереження його життя та полегшення страждань від кризи. Також у документі визначено, що Гуманітарна допомога повинна надаватися виключно з основних гуманітарних принципів, а саме: гуманності, неупередженості та нейтралітету [6-8].

Управління та координацію подолання наслідків НС, у тому числі забезпечення комунікації та взаємодії між різними гілками виконавчої влади, здійснюють Оперативні центри (Emergency Operation Centre (EOC)), до роботи в яких обов'язково залучають організаторів охороною здоров'я постраждалої від НС території. У межах компетенції системи охорони здоров'я (ОЗ) основними завданнями визначено: 1) організація та забезпечення безперервного спостереження за здоров'ям постраждалого від НС населення; 2) визначення потреб у лікарських засобах, виробках медичного призначення, медичній апаратурі тощо; 3) формування мобільних медичних бригад та їх оснащення відповідним медичним майном для можливості безпосереднього надання медичної допомоги на догоспітальному та ранньому госпітальному етапах; 4) планування додаткових лікарняних ліжок у закладах охорони здоров'я за межами осередку надзвичайної ситуації.

Під час проведення дослідження було проаналізовано організаційні моделі та принципи функціонування кількох різновидів оперативних центрів управління подолання наслідків надзвичайних ситуацій:

1. Місцевий оперативний координаційний центр (ОКЦ). За організацію наведеного центру відповідає місцева державна адміністрація (орган місцевого самоврядування). До роботи в ОКЦ залучають керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій. Завдання: 1) попередня оцінка ситуації, яка склалася, та наслідків впливу вражаючого чинника катастрофи; 2) визначення першочергових потреб постраждалого від НС населення; 3) підготовка та направлення запиту про допомогу ззовні постраждалої території; 4) організація координації та взаємодії; 5) управління подолання наслідків НС на місцевому рівні впродовж гострого періоду перебігу НС (перші 72 години):

2. Оперативний гуманітарний центр (ОГЦ). Відповідальних за функціонування та схему організації ОГЦ визначають фахівці міжнародних або урядових організацій згідно із

ситуацією яка склалася. Склад: 1) повноважні представники постраждалої від НС країни; 2) представники агенцій ООН; 3) представники багатонаціональних сил; 4) представники невійськових формувань; 5) інші заінтересовані організації. Фахівці Оперативного гуманітарного центру забезпечують координацію загальної стратегії подолання наслідків НС.

3. Координаційний центр гуманітарної допомоги (КЦГВ). Відповідальний за організацію: командувач проведення гуманітарної операції. Фахівці центру надають допомогу з питань координації та планування на стратегічному рівні.

При функціонуванні на постраждалій від НС території гуманітарного оперативного центру або цивільно-військового оперативного центру потреби в організації координаційного центру не існує.

4. Цивільно-військовий оперативний центр (СМОС – civil-military operation center). Створюють з метою взаємодії між цивільними та військовими складовими при подоланні наслідків надзвичайних ситуацій. Організацію СМОС покладено на повноважного керівника подолання наслідків надзвичайної ситуації. На фахівців СМОС покладено:

1) управління, планування та організацію допомоги постраждалому від НС населенню; 2) координацію дій урядових і неурядових організацій для забезпечення потреб цивільного населення; 3) забезпечення інформаційної підтримки всіх учасників подолання наслідків НС; 4) координацію отримання допомоги від гуманітарних організацій за допомогою військових.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Внутрішньо переміщені особи // The UN Refugee Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unhcr.org.ua>.

2. Управління Верховного комісара ООН в справах біженців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unhcr.org.ua>.

3. Situation Report No. 24 – Ukraine : Офіційний сайт Бюро координації гуманітарних справ ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reliefweb.int>.

4. Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.01.2015 № 47. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 17.07.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Civil-Military Operation. Joint publication 3-57. 2013.

7. Multinational Operation. Joint publication 3-16. 2013.

8. Рошін Г. Г., Мазуренко О. В., Набоченко О. З., Кліменко П. М. Цивільно-військовий оперативний центр як різновид систем управління при подоланні медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій. *Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти* : збірник наукових праць / за заг. ред. академіків НАН України Цимбалюка В. І. та Сердюка А. М. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. С. 94-102.

СТРУКТУРА ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО ОПЕРАТИВНОГО ЦЕНТРУ УПРАВЛІННЯ ПОДОЛАННЯ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Кристіна ЯНКОВСЬКА

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Цивільно-військовий оперативний центр (СМОС – civil-military operation center). Створюють з метою взаємодії між цивільними та військовими складовими при подоланні наслідків надзвичайних ситуацій [1-4]. Організацію СМОС покладено на повноважного керівника подолання наслідків надзвичайної ситуації. На фахівців СМОС покладено: 1) управління, планування та організацію допомоги постраждалому від НС населенню;

2) координацію дій урядових і неурядових організацій для забезпечення потреб цивільного населення; 3) забезпечення інформаційної підтримки всіх учасників подолання

наслідків НС; 4) координацію отримання допомоги від гуманітарних організацій за допомогою військових.

Структуру, розмір і склад Центру визначають відповідно до наслідків НС і завдань, які слід вирішувати. На постраждалих від великомасштабних катастроф територіях до роботи цивільно-військового оперативного центру залучають повноважних представників: 1) уряду постраждалої від НС країни; 2) міжнародних і міжурядових організацій; 3) урядових і неурядових організацій; 4) представників волонтерських і благодійних організацій.

Цивільно-військові центри організують на територіальному та центральному рівнях згідно з двосторонніми угодами про співпрацю та взаємодопомогу при НС або в межах міжрегіональної угоди як складової гуманітарної операції відповідно до компетенції «Засобів військово-цивільної оборони». Використання засобів військово-цивільної оборони агенціями ООН при подоланні наслідків НС ґрунтується на кількох основних положеннях [1-4]:

1) запит з метою залучення сил і засобів військово-цивільної оборони для підтримки установ ООН має бути здійснено повноважним Координатором з гуманітарних питань / резидентом-координатором, за згодою уряду потерпілої від НС країни, виключно на основі гуманітарних критеріїв;

2) сили та засоби військово-цивільного захисту гуманітарні установи ООН використовують лише в разі відсутності альтернативної цивільної підтримки невідкладних гуманітарних потреб упродовж визначених термінів;

3) гуманітарна операція ООН з використанням військових засобів має зберігати її цивільну природу та характер, а виконання місії в цілому залишатись під загальним керівництвом і контролем відповідальної гуманітарної організації, під управлінням військових залишаються лише деякі особливі ресурси;

4) використання військово-цивільних сил і засобів передбачає надання чіткого плану подолання кризи, який у майбутньому має бути реалізовано цивільним персоналом;

5) країни, що надають сили та засоби військово-цивільного захисту для підтримки гуманітарних операцій, мають забезпечити дотримання гуманітарних принципів.

Координацію дій при подоланні наслідків НС реалізують через спільну розробку Плану подолання наслідків надзвичайної ситуації, Плану взаємодії та організації інформаційно-аналітичної підтримки за стандартними формами, які прийнято в системах ООН та НАТО:

1) повідомлення про надзвичайну ситуацію;

2) запит про допомогу;

3) пропозиції з боку донорів про можливість надати певний вид та обсяг допомоги;

4) згода на отримання пропонованих ресурсів;

5) оперативна інформація про перебіг НС.

Проведені дослідження дозволили узагальнити основні принципи цивільно-військової взаємодії:

1) відповідність наданої допомоги наявним потребам;

2) спадкоємність;

3) узгодженість;

4) достатність;

5) координованість;

6) специфічність;

7) ефективність.

Слід зазначити, що організація цивільно-військових центрів вимагає розробки та впровадження єдиних для цивільних і військових стандартів та протоколів надання медичної допомоги постраждалому від НС населенню, які відповідають чинним міжнародним стандартам.

Отже, організація військово-цивільних оперативних центрів сприяє поліпшенню ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я та населення постраждалих від НС територій.

Цивільно-військовий оперативний центр – це основна ланка для координування спільних дій цивільних установ, збройних сил, урядових, неурядових і волонтерських організацій та агенцій при подоланні наслідків НС.

3. Військовий компонент цивільно-військової кооперації відіграє підтримуючу функцію.

4. Цивільно-військову кооперацію здійснюють через упровадження системи управління, координації, взаємодії, інформаційної підтримки.

5. Цивільно-військова кооперація передбачає спільне планування та впровадження єдиних для військових та цивільних стандартів і протоколів надання екстреної медичної допомоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Civil-Military Operation. Joint publication 3-57. 2013.
2. Multinational Operation. Joint publication 3-16. 2013.
3. Joint Operation Planning. Joint publication 5-0. 2011.
4. Рошчін Г. Г., Мазуренко О. В., Набоченко О. З., Кліменко П. М. Цивільно-військовий оперативний центр як різновид систем управління при подоланні медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій. *Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти* : збірник наукових праць / за заг. ред. академіків НАН України Цимбалюка В. І. та Сердюка А. М. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. С. 94-102.

Секція 3. Соціальне-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Д. ВАЩЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Адвокати завжди брали активну участь у громадсько-політичному житті українського суспільства: займалися просвітництвом, створювали фахові та культурно-освітні громадські організації, надавали вирішального імпульсу економічному життю та, найголовніше, у різні історичні періоди ставали активними учасниками політичних перетворень. У різний час і за різних обставин правники були упором українського населення. Адвокати першими усвідомлювали, що сила нації визначається не переліком політичних прав, а всім комплексом здобутків у економічній, соціальній, культурній, науковій та інших сферах суспільного життя, вони були творцями української державності [1].

Історичний шлях виникнення та розвитку української адвокатури доцільно простежити з того часу, коли вона була організаційно оформлена й законодавчо закріплена як особливий правовий інститут. Зокрема, ще за часів Київської Русі роль захисників у судах виконували рідні та приятелі сторін, послухи, «видоки».

Професійна ж адвокатура в Україні сформувалася в період польсько-литовської доби. Особливу роль у цьому плані відіграли Литовські статuti і Магдебурзьке право. Згідно з цими документами, захисником може бути людина яка добре обізнана з писаним правом – тобто професійний юрист. Отже, звідси можна вважати і час народження професійної адвокатури, хоча момент її організаційного оформлення ще був віддалений у часі.

Новий етап в історії адвокатури України пов'язаний із створенням в містах юридичних консультацій. У 1920 р. їх налічувалось 160, у яких працювало 365 правозаступників. 29 жовтня 1924 р. Постановою ЦВК СРСР були затверджені Основи судоустрою СРСР і союзних республік, де зазначалось, що для надання юридичної допомоги населенню засновуються колегії правозаступників. Так у 1926 році Харківська губерньська колегія захисників звернулася з пропозицією до РНК проте, що б назву «колегія захисників» змінити на «адвокатура». 16 серпня 1939 року РНК СРСР затвердила Положення про адвокатуру СРСР. Ним були визначені завдання адвокатури, керівництво її діяльністю, структура та порядок прийому та виключення з колегії адвокатів, дисциплінарна відповідальність.

Положення про адвокатуру УРСР затверджене Верховною Радою України 1 жовтня 1980 року, регламентувало діяльність колегій адвокатів республіки та розширило види юридичної допомоги що надавалися громадянам. Колегії адвокатів в Україні формувалися за територіальним принципом. Створювалися обласні і Київська міська колегія адвокатів.

1991 року відповідно до закону України «Про підприємництво» допускаються здійснення юридичної практики за ліцензією, яка видається Міністерством юстиції особам, котрі мають юридичну освіту. Згідно з діючим законодавством в Україні в цей час до участі в ролі захисників допускалися близькі родичі, законні представники, а також інші особи.

Завершальним етапом в сучасній історії української адвокатури стало прийняття 19 грудня 1992 року Верховною Радою України Закону «Про адвокатуру». Новий закон відводить адвокатури чільне місце, маючи на меті встановити престиж цієї професії, її історичні традиції, піднести роль у суспільстві як одного з гарантів забезпечення конституційних прав і свобод громадян [2].

Сучасний розвиток України характеризується значними політико-правовими перетвореннями, змінами у суспільному житті, які призвели до необхідності оновлення судової влади та удосконалення діяльності суміжних правових інститутів. В Україні адвокатська спільнота - це більше 40 000 адвокатів за даними Єдиного реєстру адвокатів України, які надають професійну правничу допомогу громадянам України, іноземним громадянам, особам без громадянства, юридичним особам, державним органам та органам місцевого самоврядування.

Проте аналіз нинішнього стану адвокатури надає підстави зазначити, що існуюча ситуація у сфері організації та діяльності адвокатури потребує докорінних змін. Враховуючи роль адвокатури як правозахисної інституції у сучасному світі, реформування адвокатури є однією з передумов правової стабілізації політико-соціального становища в українському суспільстві, умовою подальшого розвитку України як демократичної, правової держави та важливою складовою інтеграційних процесів [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unba.org.ua/assets/uploads/news/novosti/2016-05-17.materialy.krugliy.stil.lviv.pdf>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/profesiaadvokat/istoria-stanovlenna-advokaturi-v-ukraieni>.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15065/Голованюк%20О.%20В.%20Сучасний%20стан%20та%20перспективи%20реформування%20адвокатури%20України.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

ПРЕДМЕТ І ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СОЦІОЛОГІЇ ПРАЦІ

Н. ДАНИЛЬЧЕНКО

НК – Тетяна ЧУБІНА, д-р іст. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Один з пріоритетних напрямів у соціологічних дослідженнях - праця. Ця найважливіша сфера діяльності людини дуже багатогранна, має багато аспектів, тому соціологія праці закономірно посідає в соціології значне місце.

Соціологія праці вивчає як взаємодії людей із засобами праці (системи «людина - техніка», «людина - машина»), так і суспільний характер праці та форми його вияву в різних соціально-економічних умовах (системи «людина - людина», «людина - трудовий колектив»).

Соціологія праці досліджує ставлення людини до своєї праці, чинники мотивації, пов'язані з матеріальною зацікавленістю, змістом і характером праці, взаємовідносинами в колективі. Вивчає також соціальну організацію підприємства, колективу, тобто ту систему відносин, які створюють сукупність позицій, ролей, цінностей, зв'язків між працівниками в колективі.

Соціологія праці з'явилась на Заході в 20-30 р. ХХ ст. Там вона найчастіше має назву «індустріальна соціологія». Впродовж десятиріч вона змінила кілька основних підходів до вивчення і регулювання виробничої поведінки працівників.

Перший з них - науковий менеджмент - ґрунтується на теорії Ф. Тейлора (1856-1915 рр.), яка була розроблена ще на початку століття. Згідно з цією теорією ефективність праці людини може бути максимізована зведенням виробничого процесу до найпростіших трудових операцій, що не потребують складних трудових навичок. Хронометраж трудових операцій з метою економії рухів і спрощення трудових функцій, докладний опис кожної операції, ретельний інструктаж, погодинна платня і система бонусів (премій з прибутку підприємства, що сплачуються 1-2 рази на рік за успіхи в роботі), конвеєрне виробництво — все це з'явилося в ті роки і використовується в промисловості досі.

У межах наукового менеджменту з'явився і фордизм. Саме Г. Форд (1863-1947 рр.) вперше в світі організував масово-поточне виробництво, яке, в свою чергу, засноване на широкій уніфікації

та стандартизації деталей. Сутність його полягає в тому, що кожний робітник, який знаходиться на конвеєрі, здійснює одну операцію, для виконання якої не треба практично ніякої кваліфікації. За свідченням самого Форда, для 43 відсотків робітників було достатньо одного дня підготовки, для 36 - від одного дня до тижня, для 6 - 1-2 тижні і тільки для 14 відсотків - від місяця до року.

Усе це призвело до різкого зростання продуктивності праці та зниження собівартості продукції, поклато початок масовому виробництву. Ґрунтувалося воно на вузькій спеціалізації, яка з'явилася ще раніше і значення якої відмітив ще А. Сміт. У більш широкому, філософському плані науковий менеджмент був побудований на основі механічної моделі світу. Припускалося, що можна подати весь трудовий процес як певний механізм, систему, де кожна частина виконує свою наперед задану функцію. При цьому не бралось до уваги те, що тут такими «деталлями», частинами є живі люди. І як би ми не формалізували весь процес, як би раціонально не розписали всі функції, технологію, люди в колективі, в групі взаємодіють не тільки з матеріальними чинниками виробництва, а й між собою, впливають один на одного і, врешті-решт, змінюють саму формальну систему. До того ж треба зауважити, що в більшості випадків неможливо раціонально описати виробничий процес до дрібниць. Його завжди на практиці «коригує» людина. В Японії навіть існував вид страйку – «працювати за правилами». Виявляється, що у разі, якщо організація захоче в роботі повністю керуватися писаними правилами, інструкціями, то вся робота зупиниться.

Отже, зігравши величезну роль в новій організації праці, науковий менеджмент мав і свої межі, недоліки – ігнорування людського чинника, духовної сфери людини.

Ліквідувати цей недолік покликаний був інший підхід. Він дістав назву «доктрина людських відносин». Ця теорія пов'язана з іменем американського вченого Е. Мейо (1880-1949 рр.). Він провів на підприємствах однієї з електротехнічних фірм експеримент з регулювання виробничої поведінки працівників. Сутність його в тому, що коли система жорсткої раціоналізації трудової діяльності Тейлора почала давати збої, Е. Мейо спробував подолати рамки суто економічного стимулювання праці раціональними методами. Він висунув ідею, що більшої ефективності праці можна досягти поліпшенням емоційно-особистих відносин між працівниками, нейтралізацією конфліктів у колективі, тобто загальним поліпшенням «соціальної атмосфери» на підприємстві. Експериментальне це було доведено, коли на основі тестів за ознаками соціально-психологічної сумісності було відібрано групу дівчат-збиральниць реле і переведено їх до окремого приміщення. Через деякий час продуктивність їхньої праці зросла на 40 відсотків. Було зроблено висновок, що головною причиною цього є особливі стосунки, які виникли між робітницями в групі. Вони перетворилися на колектив зі стійкими неформальними зв'язками, де встановилися відносини співпраці, взаємодопомоги. Однак були також приклади, коли робітники, згуртувавшись, зменшували обсяг виробництва продукції. Проте у будь-якому разі працівники орієнтувалися на колектив, своїх колег, керівників, прагнучи заслужити з їх боку схвалення.

У найзагальнішому вигляді відмінність першого і другого підходів можна відобразити так: керівник, який орієнтується на перший підхід, примушує людей працювати під загрозою покарання (передусім економічного). Керівник, що використовує другий підхід, активізує працівників своєю довірою до них, консультаціями з персоналом і залученням виконавців до процесу прийняття рішень.

Ще один підхід до регулювання виробничої поведінки працівників — «ситуативний менеджмент». Він запропонований американським психологом Б. Скіннером. В ньому використовуються і матеріальні, і соціальні спонукальні чинники, тобто поєднуються обидва попередніх підходи.

Як свідчать сучасні дослідження (зокрема, великого фахівця в цій галузі американця Ф. Херцберга), три розглянутих підходи не вичерпують проблеми мотивації трудової діяльності працівників. Будь-яка система стимулювання веде до насичення певним стимулом або до звикання до стимуляції взагалі. Працівники перестають реагувати на ці стимули і втрачають внутрішню мотивацію до інтенсивної та якісної праці. Використовуючи досягнення інших учених, Ф. Херцберг розробив «мотиваційно-гігієнічну теорію». Він виходив з теорії мотивації американського психолога і соціолога А. Маслоу (1908-1970 рр.), яка встановлює ієрархію потреб

людини: фізіологічні та сексуальні потреби - у відтворенні людей, їжі, фізичному русі, диханні, житлі, відпочинку тощо; екзистенціальні потреби - в безпеці свого існування: впевненості в завтрашньому дні, стабільності умов життєдіяльності, прагненні уникнути несправедливого ставлення, а в сфері праці - в гарантованій зайнятості, страхуванні від нещасних випадків тощо; соціальні потреби - в прив'язаності, належності до колективу, спілкуванні, турботі про інших і поваги до себе, участі в спільній трудовій діяльності; престижні потреби - в повазі з боку «значущих інших», службовому зростанні, статусі, престижі, визнанні та високій оцінці; духовні потреби — в самовираженні через творчість.

Головне тут в тому, що потреби кожного нового рівня стають важливими для індивіда лише тоді, коли задоволені потреби попереднього рівня. Розвиваючи ці ідеї, Ф. Херцберг дійшов висновку, що кожний індивід має не одну систему потреб, а дві якісно різних, що не залежать одна від одної та по-різному впливають на поведінку людей.

Перша група - гігієнічні чинники не належать до змісту праці. Якщо на підприємстві створені сприятливі умови праці (немає шуму, забруднення, вібрації) та побуту (є роздягальні, душові, кімнати відпочинку, їдальня), налагоджена організація праці (вчасно постачаються комплектуючі деталі, інструмент, робітники забезпечені роботою) і режим праці (нормальна тривалість робочого дня, темпу праці тощо), добре організоване забезпечення працівників житлом і різними пільгами, існують нормальні психологічні відносини між працівниками, можна очікувати не високе задоволення працею, а лише відсутність незадоволення. Отже, хороші «гігієнічні» умови праці закріплюють, стабілізують персонал, але не обов'язково спонукають його підвищувати продуктивність праці.

Друга група чинників - мотиватори - задовольняють «внутрішні» потреби людини і включають визнання і досягнення успіхів у праці, інтерес до її змісту, відповідальність, самостійність тощо. Саме вони визначають задоволення працею і підвищують на цій основі трудову активність. Тому, з точки зору Ф. Херцберга, задоволення - це функція змісту праці, а незадоволення - функція умов праці. Він емпірично довів, що матеріальну винагороду, зарплату, премії не можна розглядати як чинник, що діє постійно. Люди працюють за гроші до певної межі, а далі цей стимул перестає працювати, потрібні інші. Цю теорію в різних варіантах дуже широко використовували фірми в США, Західній Європі та Японії.

Аналізуючи соціологію праці як спеціальну соціологічну галузь, не можна не сказати і про те, що вона досить успішно розвивалася в перші післяреволюційні роки в колишньому СРСР. Цим напрямом займалися в 10 наукових інститутах країни. В них працювали такі відомі вчені, як С.Г. Струмлілн, А.К. Гастев, П.М. Керженцев та ін. Одним з центрів розвитку соціології праці в Україні був Всеукраїнський інститут праці в Харкові. Він займався питаннями управлінського контролю, колегіальності та вдосконалення організаційної структури, а також стилю керівництва. Після розгрому соціології за часів Й. Сталіна, дослідження в цій галузі поновилися лише на межі 50-60 рр. XX ст. Серед учених того періоду передусім слід назвати таких, як А. Здравомислова, В. Ядова, Л. Бляхман, О. Шкаратана. У цей же час проблемами праці займаються і вчені України. Так, в Інституті соціології НАН України є відділ соціальних проблем управління, у Львівському відділенні Інституту економіки України - відділ соціально-психологічних проблем праці і управління.

Розглянемо деякі найважливіші категорії, що використовуються в соціології праці.

Зміст праці. Це соціально-технологічна характеристика праці, що враховує розподіл виробничої діяльності за галузями, видами трудових операцій, різноманітністю функцій, фізичним та інтелектуальним напруженням працівників, ступенем їхньої самостійності у плануванні послідовності трудових операцій. Зміст праці включає також розподіл функцій на робочому місці (виконавських, реєстрації та контролю, спостереження тощо) і відображується у сукупності операцій, які виконує працівник. Він залежить від технічної оснащеності робочого місця, а також від розподілу трудових функцій у технологічному процесі.

Характер праці. Це поняття відображує соціально-економічну специфіку, закріплення працівників за різними видами трудової діяльності (фізичної та розумової, аграрної та

індустріальної, організаторської та виконавської, простої або складної, творчої або стереотипної, рутинної).

Категорії «зміст праці» і «характер праці» дуже тісно пов'язані між собою, частково накладаючись одна на одну, оскільки виражають різні сторони однієї трудової діяльності. Через те їх часто використовують у парі - зміст і характер праці.

Умови праці. Ця категорія включає, з одного боку, соціально-економічні умови (тривалість робочого дня і робочого тижня, оплату праці, вимоги до загальноосвітньої та спеціальної підготовки працівника тощо). З іншого боку - умови праці характеризуються його технічними умовами: освітленість робочого місця, забрудненість, загазованість приміщень, а також організаційними аспектами - режимом праці, ритмічністю, змінністю тощо.

Види праці. Розрізняють: ручну, механізовану і автоматизовану працю.

Усі зазначені категорії в конкретних дослідженнях наповнюються реальним змістом і тільки в сукупності можуть дати всебічну характеристику складного трудового процесу. Водночас, в окремих випадках, залежно від завдань, що ставляться перед дослідником (з'ясування причин великої плинності кадрів, виявлення резервів зростання продуктивності праці, зниження виробничого травматизму тощо), на перший план можуть висуватися ті або інші категорії та елементи їх змісту (технічні, соціальні, організаційні).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лукашевич Н. П. Основы социологии труда. К., 1994.
2. Полторак В. А. Социология. Основы социологии труда и управления. К., 1992.
3. Сероштан Н. А., Алдохин И. П., Кулиш С. А. и др. Социология труда. Харьков, 1990.
4. Горлач Н. И., Дворецкая Г. В., Махнорылов В. П. Социология труда. К., 1990.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ

К. ЗЕЛЕНЬКО

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей

Дмитро УСОВ, д-р філос. наук, професор,

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Важливі питання співжиття, співіснування, діалогічних стосунків, справжнього порозуміння, визнання Іншого в розвитку світової філософської думки завжди поставали як проблемні вузли, що визначали цивілізаційну стратегію виживання людства. В останні два десятиліття в англо-американській та німецькій філософії відродився інтерес до проблеми визнання, яка вперше була сформульована ще в творчості І. Канта, Г. Гегеля та Ж.-Ж. Руссо. В межах цієї парадигми сучасні дослідники – Поль Рікер, Аксель Гонет, Чарльз Тейлор, Ненсі Фрейзер, Френсіс Фукуяма – накреслили широкі перспективи для осмислення проблем ідентичності, любові, правових і моральних відносин, визнання, як істотних морально-правових чинників існування сучасного глобалізованого суспільства.

Одним із перших до проблеми визнання звернувся Поль Рікер – французький філософ, послідовник Е. Гуссерля, М. Мерло-Понті та Е. Левінаса. Як і Гуссерль, він розробляв феноменологічні засади герменевтики Іншого; як і Левінас – пройшов через тортури нацистського табору для військовополонених, що суттєво вплинуло на його релігійні переконання (католицькі). На думку Рікера, термін «визнання» (англ. – recognition, франц. – reconnaissance, нім. – Anerkennung), був запроваджений до філософського обігу Імануїлом Кантом [3, с.23]. Він фіксує значення цього терміна, яке вказує на «пізнавання» тієї чи іншої реальності у вигляді її ідентифікації як саме «цієї», а не будь-якої іншої реальності, так і те значення, яке вказує на можливість подолання в процесі «визнання» розбіжностей, що є між тією чи іншою реальністю.

Власне становлення як філософа Рікер пов'язував передусім із творчістю М. Гайдеггера, Е. Гуссерля, Г. Марселя, Е. Левінаса, К. Ясперса, а основне завдання своєї філософії вбачав у розробленні узагальненої концепції людини, з урахуванням внеску філософії життя, феноменології, екзистенціалізму, персоналізму, психоаналізу тощо. Інтелектуальний вплив Е. Гуссерля та Е. Левінаса спричинив звернення Поля Рікера до проблематики герменевтики в роботах – «Шлях визнання» та «Сам як Інший». Рікер поставив завдання простежити рух вживання концепту «визнання» всередині власного семантичного простору від активної дії – «я визнаю» до пасивної – «мене визнають».

У роботі «Шлях визнання» Поль Рікер звернувся до лексикографії, в першу чергу до відомих тлумачних словників, щоб простежити значення слова «*reconnaissance*». Якщо проаналізувати відповідні сторінки цієї роботи [3, с. 9-22], то можна перекоонатися, що спектр значень цього слова практично співпадає зі спектром значень українського слова «визнання». Поль Рікер сформулював 23 різних способи вжитку дієслова «визнавати», розділивши їх на три основні категорії – ідентифікація, самовизнання, взаємне визнання.

Французький філософ вважав, що проблема визнання найтіснішим чином пов'язана з проблемою самопізнання, що було досліджено їм у трактаті «Сам як інший» [4]. Чотири базові власне людські здібності – мовлення, діяння, самоідентифікація, суб'єктність дії – формують двоїстість людини, виявляючи Іншого у ній самій. Рікер розрізняє нерухому ідентичність (*idem*) та рухливу самість (*ipse*). *Idem* постає як ідентичність речі, яка розглядається як однакова (та ж сама) в різних обставинах; *ipse* – як «справа вигадки – створити безліч уявних варіацій, під прикриттям яких зміна персонажа робить проблематичною ідентифікацію самототожного». Ідентичність людини, незважаючи на те, що вона володіє геномом, «незмінним від зачаття до смерті як біологічною основою... ідентичності» [2, с. 229], не є абсолютна самототожність – в ній завжди є «шпарина» між «мовленням» і «мовником», «дією» і «діячем». Інакше кажучи, людина одночасно ідентична і не-ідентична самій собі, що відкриває всередині незмінного *idem* простір для *ipse*, а для самої людини – внутрішній простір Іншого в ній самій. Так, у людині проявляється діалектика Тотогожного та Іншого.

Таким чином Рікер пов'язав проблему визнання з проблемою Іншого, тому що постать Іншого постійно присутня на семантичному обрії процесу визнання, навіть якщо йдеться про самовизнання. П. Рікер розробляє концепт визнання, зокрема як основу розуміння Іншого. У книзі «Шлях визнання» (нарис про взаємне визнання) – вказує на властиву людині потребу повідомити Іншому не лише свої думки, а й почуття. Людина потребує не тільки впізнання або свідчення Іншого. Людині потрібен Інший як Друг, який, у свою чергу, визнає її. Невипадково Рікер звертає увагу, що грецький термін, який означає взаємність, звучить як *allelon*, що дослівно перекладається як «один одного» [3, с. 75].

Аналізуючи боротьбу за визнання Рікер розглядає соціальний та особистісний аспекти. В соціальному – французький філософ порівнює ідеї Т. Гоббса та Г.-В.-Ф. Гегеля. Гоббс вважав, що причиною «війни всіх проти всіх» є суперництво, недовіра і жага слави: «Перша причина змушує людей нападати один на одного з метою наживи, друга – з метою власної безпеки, а третя – з міркувань честі» [1, с. 152]. Звідси випливає, що ставлення *allelon* («один одного»), необхідне визнання, відповідно до Гоббса, насправді породжує тотальну відмову від визнання за принципової відсутності базової довіри як природного стану людини.

Єдиним способом уникнути цієї тотальної відмови стає поява у взаєминах з Іншим постаті Третього – держави, яка встановлює порядок взаємовідносин (визнань) ціною односторонньої відмови учасників від права та їх підпорядкування закону, що запроваджується Третім, зовнішнім щодо учасників закону, який здатний забезпечити виконання взаємної угоди визнання.

Щоб уникнути подібного конфлікту, потрібно «переописати» відносини між людьми, які ведуть боротьбу не на життя, а на смерть. Це, на думку Рікера, вдалося Гегелю. Німецький філософ, розглядаючи страх смерті, як рушійну силу соціально-політичних процесів визнання у Т. Гоббса в якості негативного полюсу діалектичного відношення,

робить припущення, що позитивним полюсом руху до визнання може бути виявлення поваги як кореляції між ставленням до себе та відношенням до Іншого. Тобто, страх насильницької смерті можна подолати «бажанням бути визнаним», тому що визнання Іншого та Іншим виконує подвійну функцію: воно не лише протистоїть агресивним амбіціям пристрастей, а й зберігає визнане (тобто пізнаване) «Я».

На нашу думку правоту Гегеля в сучасному глобалізованому соціумі певним чином підтверджує таке явище як масова «гонитва за лайками» в Інтернеті, що має на несвідомому рівні мету не лише «хайпанути» в цифровому просторі, а й здобути власне визнання в ситуації постійного апокаліптичного фону сучасного життя, який перманентно транслюється через ЗМІ (пандемія, насильницькі смерті, катастрофи, теракти, військові дії тощо).

Тому для формування визнання як соціального феномена необхідними умовами постають поняття свободи, поваги, консенсусу, плюралізму, прийняття іншого як самого себе, які мають забезпечуватися політичними та культурними інституціями. Таким узагальненням стала розроблена Рікером концепція «людини здатної» («l'homme capable»), у якій викладено основні критерії людяності і показано, яким чином вони уможливають людську дію і спільне життя: здатність говорити, здатність діяти, здатність розповідати про своє життя і здатність визнавати відповідальність за свої дії. Основні людські здатності становлять у т.ч. й антропологічну підставу права, головне призначення якого, на думку Рікера, полягає в тому, щоб «дати змогу кожному реалізувати свої здатності».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної; [пер. з англ. Р. Димерець [та ін.] ; наук. ред. Т. Польська]. – К.: Дух і літера, 2000. – 606 с.
2. Рікєр П. Память, история, забвение / Пер. с франц. – М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004 (Французская философия XX века). – 728 с.
3. Рікєр П. Путь признания. Три очерка. – М.: РОССПЭН, 2010. – 868 с.
4. Рікер П. Сам як інший; [пер. з фр. В. Андрушко, О. Сирцова]. – К.: Дух і Літера, 2000. – 458 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ РОЗУМІННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

*М. КОМПАНОВИЧ, канд. психол. наук, Ю. ВІНАЧЕВСЬКА
Львівський інститут ПриАТ «ВНЗ» МАУП»*

Емоційний інтелект – це здатність особистості розуміти власні емоції та почуття, їх джерела і на цій основі регулювати власну поведінку, а міжособистісний емоційний інтелект – це здатність людини взаємодіяти з іншими людьми [9].

Емоційний інтелект трактується як сукупність емоційного, особистісного та соціальні здібності, які впливають на здатність ефективно справлятися з вимогами та тиском зовнішнього середовища.

Сьогодні зростає кількість праць, що вивчають емоційний інтелект і виконуються зарубіжними та вітчизняними дослідниками. У них досліджуються різноманітні психологічні поняття емоційного інтелекту. Дж. Майєр та П. Саловей є конгломератом когнітивних якостей, що дають можливість усвідомлювати та інтерналізувати особистістю свої емоції переживання та толерувати емоції інших людей. У наукових дослідженнях побутують такі моделі емоційного інтелекту:

модель здібностей, що представляє ідею перехресних зв'язків між емоціями та мисленням (Дж. Майєр, П. Саловей);

змішана модель як поєднання інтелектуальних, емоційних та характерологічних властивостей особистості (Р. Бар-Он і Д. Гоулман) [2; 3; 5].

Іншої думки дотримуються дослідники К. В. Петрідес і Е. Фернхем; вони розглядають емоційний інтелект як особистісну рису та як здатність опрацьовувати емоційну інформацію на основі конструкту «емоційної самоефективності» [7].

Дослідниця І. Н. Андреева пропонує модель емоційного інтелекту базовану на інтегральності та осмислює його характеристики як мисленнєво-особистісний феномен, як сукупність розумових здібностей в основі яких розуміння та керування емоціями та компетенціями, пов'язаними з опрацюванням та перетворенням емоційної інформації, а також сукупністю комунікативних, емоційних, інтелектуальних та нормативних особистісних рис, що сприяють адаптації особистості [1; 2].

У дослідженні Е. І. Носенка та Н. В. Ковріги емоційний інтелект розглядається як складова інтрапсихічних особистісних змістів, що відображає раціональне ставлення особистості до свого особистісного простору. Він характеризується внутрішнім (диспозиційним) і зовнішнім (виявляється ознаками перебігу емоційного процесу) компонентами, що визначають адаптаційну функції цієї цілісної особистісної характеристики. Дослідники запропонували ієрархічну структуру сформованого емоційного інтелекту [6].

У психології емоційного інтелекту виокремлюють кілька провідних теорій: теорія чуттєво-розумових здібностей Дж. Маєрс; теорія емоційної компетентності Д. Големена; теорія емоційного інтелекту Р. Бар-Она; двокомпонентна теорія емоційності розвідки Д. В. Люсіна [9]. Субстанційна характеристика емоційного інтелекту, що об'єднує перераховані теорії – це сукупність здібностей розуміти і керувати власними емоціями, розуміти емоції інших людей [9].

Перші публікації з проблеми належать Дж. Майєру та П. Саловею. У форматі оригінальної концепції. Пропонована авторами структура емоційного інтелекту включає:

оцінку та вираження власних емоцій (вербальний або невербальний варіант);

взаємодія з іншими людьми (невербальне сприйняття або емпатія);

регулювання емоцій своїх та інших людей;

використання емоцій – гнучке планування, креативне мислення, перемикання уваги, мотивації [5; 8].

Як розумові здібності, емоційний інтелект є компонентом велика група властивостей особистості та один із факторів розвитку ідентичності. Дж. Майєр заклав основу дослідницької діяльності, спрямованої на вивчення Особливості емоційного інтелекту, широке поширення поняття «емоційний інтелект» набуло через праці Д. Гоулмана [3].

Отже, емоційний інтелект є невід'ємною особистісною характеристикою, яка сприяє гармонійному розвитку людини та вдосконаленню міжособистісних взаємодій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева, И. Н. Философия и социальные науки / И. Н. Андреева // Научный журнал. – 2010. – № 3. – С. 8 – 13.
2. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии. Новополоцк: ПГУ, 2011. – 388 с.
2. Bar-On R. Emotional intelligence Inventory (EQ-i) / R. Bar-On. – Toronto, Canada: Multy-Health System, 1997. – 67 – 89 с.
3. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман; пер. з англ. С.-Л. Гуменець. – Х.: Віват, 2018. – 321 – 341 с.
4. Матвійків І. М. Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. посібник / І. М. Матійків – К.: Педагогічна думка, 2012. – 112 с.
5. Mayer J. D., Salovey P. Emotional intelligence. [Electronic resource.] / J. D. Mayer, P. Salovey. – Emotional intelligence., 2005. – Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence/
6. Носенка Е. І. та Ковріги Н. В. Эмоциональный интеллект: концептуалізація поняття, основні функції / Л. Носенка та Н. В. Ковріги [Монографія] – Київ. 2003., 78 –150 с.
7. Petrides K., Furnham A. On the dimensional structure of emotional intelligence. Personality and Individual Differences. London, 2000. № 29. P. 313–320.
8. Сергиенко Е.А. Тест Дж. Мэера, П. Сэловея, Д. Карузо «Эмоциональный интеллект» (MSCEIT v. 2.0): руководство / Е. А. Сергиенко, И. И. Ветрова. – М.: Ин-т психологии РАН, 2010. – 176 с.
9. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М. А. Холодная [монографія] Москва: Барс, 1997. – 392 с.

ДЕТЕРМІНАНТИ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В КОЛЕКТИВИ

*М. КОМПАНОВИЧ, канд. психол. наук, Г. НАГАЙ
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ» МАУП»*

Соціально-психологічний клімат колективу визначають стан міжособистісних стосунків, що можуть змінюватись. Динаміка цих змін зумовлена як детермінантами зовнішнього впливу, так і умовами безпосередньої взаємодії між членами колективу. Основними факторами, які впливають на стан соціально-психологічного клімату в колективі, є зміст праці та ступінь задоволення людей роботою, навчанням; умови праці та побуту, задоволеність нею; ступінь задоволення характером міжособистісних стосунків зі співробітниками, стиль керівництва, особистість керівника [3].

Більшість умов та засобів успішного розв'язання конфліктів мають психологічний характер, оскільки відображають особливості поведінки та взаємодії індивідів. У зв'язку з цим попередження конфліктів передбачає не тільки ліквідацію суб'єктивного чинника, а й виважену культуру управління. Водночас тут не йдеться про повне усунення конфліктів з практичного управління. Безконфліктне існування організації, на думку багатьох спеціалістів – небезпечна річ для ефективного функціонування організації чи окремої групи [1].

Першочергова профілактика конфлікту пов'язана з психологічною освітою, популяризацією психологічних знань, що є важливим для ефективного існування будь-якої організації. Співробітники отримують знання про суть конфлікту, його причини, а також про наслідки конфлікту, якщо їм вчасно не запобігати. У процесі цієї роботи даються рекомендації щодо безконфліктного спілкування, аналізується поведінка у конфліктній ситуації.

Люди неоднаково поведуться в конфліктній ситуації. Наділені різним характером і темпераментом, індивіди по-різному реагують на конфлікт: холерик діє швидко, часто не вникаючи у суть справи; меланхолік довго роздумує, зважує; флегматик діє спокійно, врівноважено, нерідко дивується конфронтаційній поведінці колег; сангвінік спокійно реагує на ситуацію, прагне знайти розумний вихід, запропонувати прийнятний для обох сторін компроміс. Отже, поведінка людина у великій мірі залежатиме від конституційно детермінованих особливостей особистості [2, с. 78].

Різні типи характеру по-різному поведуться під час конфлікту:

- легкозбудливий тип є найбільш конфліктним, ніколи не прощає образ; йому як відомо, відповідає холеричний темперамент;

- нестійкий тип здебільшого орієнтується на того учасника конфлікту, який найвигідніший йому; діям його не вистачає стабільності, він завжди чимось невдоволений. Таким здебільшого є особи меланхолійного темпераменту;

- гіпертимний тип засвідчує стабільно оптимістичний настрій, висока самооцінка; він усім задоволений, ні в чому не бачить проблем, легковажно ставиться до помилок, несподіваний у вчинках, легко налагоджує неформальні відносини; у ситуації постійних повчань, монотонності може виникнути конфлікт;

- демонстративний тип прагне будь-якою ціною звернути на себе увагу, діяти оригінально, що нерідко обідняє його вчинки. Коли обмежують його інтереси, недооцінюють його заслуги – конфлікт неминучий;

- сенситивний тип, вирізняючись підвищеною вразливістю, постійно страждає від почуття власної неповноцінності, до всього ставиться з тривогою, настороженістю, глибоко відданий і надійний друг. Несправедливість, грубість, сварка з близькою людиною спричиняють конфлікт;

- інтровертивний тип постійно заглиблений у себе, важко йде на контакт, надто насторожено ставиться до інших, рідко зважається на значні життєві вчинки;

- астенічний тип у складних ситуаціях швидко втомлюється, що є наслідком його дисгармонійного розвитку, тому в поведінці виявляє надмір роздратованості, підозрливості, тривожності;

- циклоїдний тип у період піднесення настрою за умов монотонності діяльності, самотності, жорсткої дисципліни може проявляти роздратування, гнів, що і стає причиною конфлікту. В період спаду настрою загострюється сприйняття неприємностей, спостерігаються пасивність, замкненість;

- дистимний тип характеризується постійно зниженим настроєм, песимізмом. Йому протипоказані ситуації, які вимагають активної діяльності, адже саме в таких ситуаціях можливі конфлікти;

- застрягаючий тип, риси, які сприяють конфліктам – підозрілість, ревність. Ситуації, в яких можливі конфлікти – несправедлива образа, уражене самолюбство [1, с. 86].

Розв'язання конфліктів є складним процесом, який вимагає відповідних знань і творчого підходу. Вирішувати цю проблему доводиться на соціальному, міжособистісному, особистісно-психологічному рівні. Конфлікт може швидко поширитись на всі рівні, оскільки між ними немає чітких меж.

Отже, аналізуючи описане вище, доходимо висновку, що в будь-якій діяльності неминучі конфлікти. Тому треба знати, як запобігати їх деструктивності, як поводитись у конфліктній ситуації, зрозуміти, як не дати конфліктам розгортатись. Знання про конфліктогени, власне конфлікти, особливості безконфліктного спілкування та поведінку індивідів у конфлікті допоможуть налагодити продуктивні міжособистісні стосунки, полегшать орієнтацію індивідів на взаємний вигравш у реалізації не лише професійних, а й життєвих цілей, у конструюванні ділових стосунків, збереженні психічного та фізичного здоров'я особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Донцов А. І., Полозова Т. А. Проблема об'єктивних детермінант міжособистісного конфлікту групі. / А. І. Донцов, Т. А. Полозова // Вісник МУ. – сірий. 14, № 4. – 2007. – 123 с.
2. Кричевський Р. Л., Дубовская О. М. Психологія малої групи. – Соціальна психологія в працях вітчизняних психологів / Р. Л. Кричевський, О. М. Дубовская, Сост. А. Л. Свенцицький. – СПб.: Пітер, 2000. – С. 205 – 211.
3. Конструктивна психологія конфлікту. Під ред. Б. И. Хасан. – СПб.: Пітер, 2003. – 311 с.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

М. КОРАБЕЛЬ

НК – Сергій ГОЛОВЧЕНКО, канд. екон. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

На наш погляд, сучасна концептуальна модель регіонального розвитку повинна базуватися на переформатуванні територіальних господарських механізмів, побудованих на еволюційних засадах, в еколого-економічні механізми регіонального розвитку, базисом для побудови яких є концепція сталого еколого-економічного розвитку територій, а основною метою – трансформація регіональної економіки ресурсного типу та капіталізація регіональних активів на еколого-економічних засадах.

Реалізація концепції сталого еколого-економічного розвитку на рівні регіону повинна здійснюватись з урахуванням природних, соціально-економічних, культурних та інших особливостей територій, які є його складовими. Сировинна орієнтація просторово-територіального розвитку в умовах глобалізації, входження у європейське співтовариство та формування конкурентоспроможної національної економіки, повинна трансформуватися на екологоорієнтовану економіку що базується на максимізації доданої вартості за допомогою ефективного використання виробничих факторів, впровадження інновацій. Саме тому формування механізму управління еколого-економічним розвитком регіонів є одним з першочергових завдань оптимальної реалізації регіональної політики України, що актуально в даний час [1].

Еколого-економічний розвиток регіонів України можливий за умов:

- заміна вартісних методів нормативними,
- реформування регіональних економічних систем в еколого-економічні.

Результати емпіричних досліджень свідчать про недостатню готовність регіональних економічних систем до швидкого та оптимального еколого-економічного розвитку, збалансованого вирішення нагальних проблем, ефективного використання та збереження регіонального потенціалу для задоволення потреб не лише нинішнього, але й майбутніх поколінь. Для цього потрібне послідовне вирішення ряду принципових завдань:

- в процесі виходу країни з нинішньої кризи необхідно забезпечити ефективне використання потенціалу територій;
- забезпечити активізацію інституціональних та структурних перетворень для побудови принципово нової моделі господарювання та регіонального менеджменту;
- забезпечити врахування при тактичному та стратегічному плануванні господарської діяльності в регіонах стану та граничних можливостей регіональних екосистем на основі тотального впровадження енерго- і ресурсозберігаючих технологій, інтенсифікації структури економіки, зміни структури особистого та суспільного споживання.

Також в процесі реалізації концепції регіонального еколого-економічного розвитку слід враховувати й національні особливості. Враховуючи те, що Україна у найближчій перспективі не може повністю відмовитися від розвитку сировинного комплексу і гостро потребує не лише стабілізації темпів економічного зростання, але й їх прискорення, наразі особливо актуальним є освоєння жорстких екологічних стандартів промислово розвинених країн [2].

Рис. 1. Класифікація ресурсів еколого-економічного розвитку регіону

Принциповим в процесі формування механізму еколого-економічного розвитку регіонів України є чіткий розподіл (класифікація) регіональних ресурсів, їх оцінка за кількісними та якісними ознаками, визначення оптимальних варіантів їх комбінування з метою забезпечення соціально орієнтованого еколого-економічного розвитку територій. Доцільним, на наш погляд, є поділ регіональних ресурсів на дві групи: основні (чи базові) ресурси та ресурси організаційно-економічного забезпечення еколого-економічного розвитку регіонів. Оптимальне застосування ресурсів кожної групи (рис. 1) дозволяє забезпечити приріст суспільного продукту та розв'язати регіональні конфлікти між інтересами зацікавлених осіб (агентів регіонального ринку та територіальних громад) [1]. На наш погляд, механізм управління еколого-економічним розвитком регіону повинен формуватися з урахуванням двох основних критеріїв:

1. забезпечення збалансованості між рівнем економічного розвитку та підвищенням якості регіональних екосистем;
2. відповідність еколого-економічної конвергенції розвитку територій.

Перший критерій визначає, що економічний розвиток повинен сприяти принаймні не погіршенню стану довкілля. Для цього необхідно:

- запровадити ефективні заходи охорони регіональних екосистем;
- змінити структуру споживання населення,
- удосконалити технології виробництва валового регіонального продукту та ін.

Згідно з другим критерієм передбачається, що збалансований еколого-економічного розвитку регіонів враховує не тільки такі способи і форми ведення господарства, при яких задовольняються потреби населення, а й забезпечується рівність економічного, екологічного, соціального добробуту в усіх регіонах країни. Тобто такий розвиток має передбачати вирівнювання регіонів країни за економічним, екологічним, соціальним показниками.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Головченко С.І. Управління еколого-економічним розвитком регіону: дис. ... кандидата економічних наук: 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Головченко Сергій Іванович. – Черкаси, 2015. – 226.

2. Пугач Д. О., Головченко С. І. Фактори забезпечення еколого-економічного розвитку регіону в контексті цільового управління / Д. О. Пугач, С. І. Головченко // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів і студентів. «Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)» (м. Черкаси, 22 березня 2019р.) – Черкаси: ЧПБ, 2019 – С. 93-95.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ У ФОРМУВАННІ ОБЛІКОВИХ СТАВОК

О. МАЙСТРЕНКО

Університет банківської справи

Складовою державної політики у сфері економіки є грошово-кредитна політика, яка відіграє ключову роль у соціально-економічному розвитку держави, сприяє забезпеченню цінової стабільності, стійкості національної валюти, збалансування платіжного балансу, що в свою чергу сприяє економічному росту, забезпечує зайнятість населення, його добробут, створює підґрунтя для якісного функціонування всіх соціальних інституцій.

Грошово-кредитна політика визначається як «комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення цінової стабільності шляхом використання інструментів грошово-кредитної політики» [4]. Оскільки грошово-кредитна політика є комплексним, організаційно оформленим регулятивним механізмом, що здійснюється центральним банком через реалізацію відповідних інструментів на грошовому ринку, включно із валютним, то використання терміна «монетарна політика» (monetary policy), яке широко застосовується в зарубіжній практиці, та запропоноване колективом вітчизняних науковців під керівництвом А.Мороза, відображає внутрішню єдність цього регулятивного механізму, охоплюючи три складові: емісійно-грошову, кредитну та валютну, і є, на думку науковців, більш логічною назвою, що відображає моноспрямованість цієї політики на підтримання пропозиції грошей на рівні, що є адекватним до попиту [5]. Тому ці терміни використовують у вітчизняній практиці як синоніми, пояснюючи їх відмінність специфікою вітчизняної практики, переліком використовуваних інструментів, характером та інтенсивністю їх застосування [1].

Успішна реалізація монетарної політики потребує використання системи заходів, інструментів, форм державного впливу на ці процеси, а також як ринкових методів менеджменту, так і державних інструментів управління із врахуванням сучасного економічного стану держави, національної специфіки, необхідності запобігання зовнішнім загрозам, глобальним викликам.

Центральний банк – орган державного регулювання економіки країни, що наділений особливими функціями у сфері банківської діяльності та грошово-кредитних відносин.

Історично центральні банки відігравали важливу роль у процесі реалізації засад монетарної політики, будучи за своєю суттю ключовим інституційним центром монетарної політики.

Загальноприйнятим є тлумачення основного завдання центрального банку - забезпечення стійкого та стабільного макроекономічного середовища, що сприяє сталому розвитку економіки країни у довгостроковій перспективі. Реалізація цього завдання центральними банками відбувається шляхом забезпечення монетарної та фінансової стабільності. Монетарна стабільність полягає у збереженні вартості національної грошової одиниці за допомогою низького рівня інфляції чи стабільності обмінного курсу валют. Саме для її досягнення центральний банк здійснює монетарну політику шляхом реалізації процентної політики та контролю за грошовою масою через пропозицію ліквідності. Забезпечення фінансової стабільності для центрального банку означає підтримання безперебійного та продуктивного функціонування фінансової системи з метою ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці. Наявність цих двох складових: стабільної вартості національної валюти та ефективного функціонування фінансової системи держави є необхідним чинником для розвитку бізнес-середовища в країні, для прийняття оптимальних інвестиційних рішень, що є фундаментальними параметрами для економічного зростання у країні.

Стабільність фінансової системи в цілому, як і фінансових ринків зокрема, пов'язана зі стабільністю процентних ставок, оскільки коливання останніх створюють невизначеність для фінансових установ. Ріст процентних ставок призводить до великих втрат капіталу за довгостроковими облігаціями та позиками, що може привести до банкрутства фінансових установ, що володіють довгостроковими цінними паперами. Тому стабільність фінансової системи, без фінансових криз, є стратегічною метою центрального банку. Важливість стабільності процентних ставок для економіки безсумнівна, оскільки їх коливання є джерелом невизначеності в бізнес-середовищі та прогнозуванні очікувань. Крім того, стабільність валютних ринків є стратегічною метою монетарної політики центрального банку у різних країнах. Разом з тим існує протиріччя цих стратегічних цілей. Окремі з них – сумісні, зокрема, високий рівень зайнятості й економічний ріст, стабільність процентних ставок і стабільність фінансових ринків. Проте існують і протиріччя, зокрема, стабільність процентних ставок та високий рівень зайнятості у короткостроковому періоді.

Функція забезпечення цінової стабільності центрального банку зазвичай закріплена законодавчо [4]. Правовий статус Ради Національного банку України, визначений ст. 100 Конституції України, надає їй право розробляти основні засади грошово-кредитної політики держави та здійснювати контроль за її реалізацією. Розробка основних засад грошово-кредитної політики згідно зі ст. 24 Закону України «Про Національний банк України» здійснюється на підставі прогнозних макроекономічних показників, розрахованих Кабінетом Міністрів України та Національним банком України, з урахуванням інших прогнозних економічних даних.

У «Положенні про процентну політику Національного банку України» визначено такі «процентні ставки: 1) облікову (ключову); 2) за інструментами постійного доступу Національного банку; 3) за основними операціями Національного банку з регулювання ліквідності банків; 4) за іншими інструментами Національного банку з регулювання ліквідності банків; 5) за операціями своп процентної ставки Національного банку».

Визначається облікова ставка на підставі комплексного аналізу та прогнозних показників макроекономічного, монетарного та фінансового розвитку. Її рівень, а також динаміка змін перебувають у залежності від стану, специфіки та напрямів економічного розвитку країни, її грошово-кредитної, фіскальної політики, макроекономічних і бюджетних процесів, а також світових тенденцій, що прямо або опосередковано впливають на економічні процеси в країні тощо. Облікова ставка співвідноситься з прогнозованим рівнем інфляції й повинна підтримуватися на позитивному рівні щодо нього. Встановлений розмір облікової ставки є найнижчою ставкою серед процентних ставок, за якими НБУ може підтримувати ліквідність банків в конкретний період. Рішення щодо розміру облікової ставки обговорюється на засіданні Комітету з монетарної політики та затверджується

Правлінням Національного банку на засіданні з питань монетарної політики. Розмір облікової ставки НБУ оприлюднює на сторінці офіційного Інтернет-представництва [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов та ін. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. 504 с.
2. Баріда Н.П. Роль Національного банку України у формуванні монетарних передумов розвитку економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету* Випуск 14. Частина 3. 2015. С.122-125.
3. Положення про процентну політику Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 21.04.2016 № 277 Дата оновлення: 10.09.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0277500-16#Text> (дата звернення: 15.02.2022).
4. Про Національний банк України: Закон України. Відомості Верховної Ради України, 1999, № 29, ст.238.
5. Центральний банк та грошово-кредитна політика: підручник / А. М. Мороз та ін.; за ред. А. М. Мороза, М. Ф. Пуховкіна. К.: КНЕУ, 2005. 560 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ КОВОРКІНГІВ (НА ПРИКЛАДІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО КОВОРКІНГУ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

Марія ТОМЛЕНКО

*НК – В. СТЕПУРА, канд. екон. наук, доцент
Національний авіаційний університет*

Сучасні тенденції та темпи розвитку коворкінгів у світі дають підстави стверджувати, що вони поступово перетворюються на основний прототип робочих просторів найближчого майбутнього. Такі тенденції є результатом з одного боку процесу цифровізації, який на сьогодні формує запит на принципове оновлення самої концепції робочого місця та його процесів, а з іншого – впливу пандемії COVID - 19 та її наслідків.

Україна не стоїть осторонь цих тенденцій. Станом на початок 2022 року по всій країні лише офіційно зареєстровано 40 коворкінг-центрів, із них у Києві – 19, що підкреслює потенціал до нарощування кількості подібних центрів для потреб економіки [1].

Розглядаючи роль коворкінгів у функціонуванні як сучасної економічної системи, так і економічної системи майбутнього, слід виокремити з одного боку соціальну роль коворкінг-центрів як організацій робочого простору, а з іншого – економічний ефект на діяльність основної категорії споживачів – фрілансерів.

Аналізуючи соціальну роль коворкінгу слід наголосити на наступному. Спілкування з іншими людьми – найвища цінність у нашому комп'ютеризованому суспільстві. Спільний офіс сприяє встановленню нових бізнес-контактів, постійний обмін ідеями та досвідом. Робота вдома заставляє фрілансера частіше відволікатися, не дає можливості сконцентруватися на вирішенні необхідного завдання, особливо якщо працівник є сімейною людиною. Навпаки, коворкінги надають спокійніші умови для роботи, створюють ділову атмосферу.

Настрій на робочий лад, відсутність контролю зверху та згуртована за інтересами спільнота створює більш комфортне середовище для роботи. Праця в коворкінг-центрі сприяє більш раціональному використанню часу, оскільки через відволікання при роботі в домашніх умовах восьмигодинний робочий день може перетворитися на дванадцяти- або чотирнадцятигодинний.

Ще одна перевага коворкінгів у порівнянні з роботою в домашніх умовах – це виникнення синергетичного ефекту, як результату соціальної взаємодії між представниками як однієї галузі діяльності, так і міжгалузевих взаємодій. Зібрати команду під великий проект у такому офісі значно легше, ніж робити це самостійно. Коворкінг-спільнота дозволяє знаходити менторську допомогу з різних аспектів роботи.

Розглядаючи економічні переваги коворкінг-центрів слід відзначити, що останнім часом коворкінги популярні не лише серед фрілансерів, але й серед крупних корпорацій, особливо в

ІТ-сфері. Зокрема, подібну систему організації робочих місць використовують такі гіганти як Facebook, Bank of America, Salesforce, Jaguar Land Rover, Shell Global, IBM та інші [2].

Одна із основних економічних переваг – невисока вартість утримання та оренди робочих місць у коворкінг-центрах. Керівники або власники коворкінгів беруть на себе відповідальність за підтримку офісів та загального обладнання. У той час, як оренда приватного офісу, особливо у великому місті, коштує досить дорого.

Соціологічне опитування, проведене зарубіжними дослідниками наприкінці 2014 р. серед користувачів коворкінг-центрів показало наступне: 70% стали почуватися краще порівняно із звичайним офісом, 64% збільшили свою продуктивність праці, 68% відзначають кращу концентрацію на своїй роботі, 92% задоволені роботою в умовах коворкінг-центру, 91% відзначає кращу взаємодію між людьми, 60% відчують, що краще відпочивають удома після коворкінг-центру, 50% відзначили підвищення заробітків, 30% вважають за краще працювати у нормований час [3].

Розроблена концепція багатофункціонального коворкінгу НАУ дозволить забезпечити студентів, які не тільки проживають у гуртожитку, сучасно оформленою зоною для проведення заходів для об'єднання тих, хто навчається з питань студентського самоврядування, круглих столів, майстер-класів тощо. Формування єдиного простору дозволить об'єднати інтереси студентів та направити їх у вирішення соціально значимих проектів [4].

Коворкінг НАУ буде універсальним місцем як для жителів ближніх районів так і для студентів, викладачів та гостей Національного авіаційного університету. У даному місці буде змога проводити масштабні конференції, виступи та лекції на велику аудиторію з високим рівнем організації, воркшопи, майстер класи, тренінги, спікінг клуби, вечори настільних ігор та вечори кіно. Студентам та викладачам буде дуже зручно друкувати необхідні папери, проекти, альбоми тощо.

Ділянка під забудову розташована в західній частині міста Києва на правому березі у Солом'янському районі вздовж проспекту Любомира Гузара на території Національного авіаційного університету за адресою: проспект Любомира Гузара, 1. Площа коворкінгу становитиме 4000 м² і буде включати кафе на 50 місць, бібліотеку на 50 місць, готель із 12 номерів площею 390 м², міні-кінотеатр на 20 місць площею 60 м², тренажерний зал із одночасним перебуванням 20 осіб.

Отже, на сьогодні коворкінги знаходяться на принциповому щаблі свого розвитку, за яким вони можуть стати вагомим новим форматом робочих просторів цифрової епохи.

Багатофункціональний коворкінг сприятиме: інноваційному розвитку студентства НАУ, являючись ефективним механізмом об'єднання молоді за інтересами (волонтерство, наука, проведення дозвілля); умінню працювати в команді; активності студентства у самоврядуванні; загальному розвитку особистості.

Важливим практичним наслідком діяльності коворкінгу в НАУ стане налагодження контактів та соціальної взаємодії з практичними працівниками-фрілансерами, з можливою участю студентів в організації корпоративних заходів або презентацій. Багатофункціональний коворкінг може стати додатковою площадкою як для професійного зростання студентів, так і можливим центром додаткового заробітку студентства Національного авіаційного університету.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коворкінг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.coworking.com.ua>.
2. Corporate Coworking: Why Large Corporations Are Turning To Flexible Offices [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.upsuite.com/blog/corporate-coworking-why-large-corporations-are-turning-to-flexible-offices/>.
3. Incredible Coworking Statistics (Infographic) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.officevibe.com/blog/11-incredible-coworking-statistics-infographic>.
4. Томіленко М.А. Концепція коворкінгу з багатофункціональним призначенням на території Національного авіаційного університету // Актуальні проблеми, пріоритетні напрямки та стратегії розвитку України: тези доповідей ІV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Київ, 10 лютого 2022 року/ редкол. О.С. Волошкіна та ін. – К.: ІТТА, 2022. – С.178-180.

Секція 4.

Проблеми соціальної реабілітації та медичного забезпечення в сучасних умовах

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В ЄДИНІЙ ДЕРЖАВНІЙ СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Дар'я ГРЕБЕНЩИКОВА

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Проблема психолого-соціальної реабілітації службовців Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) є актуальною, зважаючи на специфіку служби і нестабільну політичну ситуацію в країні в цілому. Визначення шляхів подолання кризової ситуації та усвідомлення нових можливостей, формування адекватної самооцінки і віри у власні сили, відновлення внутрішніх ресурсів і набування навичок психологічного розвантаження лягають в основу організації психологічної допомоги.

Метою дослідження є визначення окремих аспектів психолого-соціальної реабілітації в Єдиній державній системі цивільного захисту.

Сутність поняття «реабілітація» трактують як «використання різних можливостей для зменшення впливу чинників, що обмежують життєдіяльність людини або призводять до інвалідизації; забезпечення особам із обмеженням життєдіяльності можливості досягти оптимальної соціальної інтеграції» [1, 8].

Реабілітаційними заходами вважається система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, якими здійснюється комплексна реабілітація отримувачів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, заходів з реабілітації у сфері охорони здоров'я тощо [2].

Основне завдання психолого-соціальної реабілітації особистості – це «прийняття травмуючої події у власний досвід, побудова життєвої перспективи, залучення людини до рішення повсякденних викликів життя та активної життєвої позиції» [3, 26].

До базових принципів психодіагностики (один із першочергових етапів надання психологічної допомоги) особистості зараховують: принцип безпеки, принцип зацікавленості, принцип мінімізації травми, принцип відповідальності, принцип конфіденційності, принцип професіоналізму і професійної відповідальності, принцип достатнього мінімуму, принцип чіткого розуміння меж професійної компетентності тощо [1, 86-87].

Аналіз наукових досліджень у площині психолого-соціальної реабілітації [1; 3, 26; 4, 21] дозволяє виокремити низку напрямів психологічної реабілітації, що засвідчили свою ефективність на практиці: своєчасне надання першої психологічної допомоги, кризова інтервенція та дебрифінг, тілесноорієнтована, когнітивно-поведінкова психотерапія, логотерапія, екотерапія, аутогенне тренування, ДПДГ, техніка емоційної свободи, психокаталіз та розвиток ресурсів особистості за М. Лаадом, психокорекційні заходи з використанням гештальт-підходів, арттерапевтичні та ігрові методики, що спрямовані на нормалізацію самопочуття, активності та настрою, тренування комунікативних навичок, корекцію самооцінки, розвиток мотиваційно-творчого компоненту тощо.

Слід відмітити, що до факторів, які ускладнюють процес професійної реабілітації, зараховують широкий діапазон фізичних обмежень, різницю в попередній підготовці, а також вікові особливості, втрату тісних мікросоціальних контактів, зниження самооцінки з відчуттям ізоляції, занедбаня або, навпаки, гіперопіка, мінімізована або відсутня можливість займатися звичною професійною діяльністю і керувати власним життям тощо [4, 19-20].

У процесі психолого-соціальної реабілітації особа має еволюціонувати від установки «скажіть, що мені робити» і «допоможіть мені» до «я можу впоратися». Найвища мета психологічної реабілітації полягає у тому, щоб сформувати самореабілітаційну компетентність – здатність допомогти і собі та іншим у будь-якій життєвій ситуації [3, 26].

Зазначимо, що відповідно до Статті 95 Кодексу цивільного захисту України [5] фінансування медико-психологічної реабілітації службовців органів та підрозділів цивільного захисту, а також громадян, які залучалися до проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Обсяги такого фінансування визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Окрім того, на законодавчому рівні [2] визначено перелік закладів, що надають весь спектр послуг із реабілітації. До таких закладів зараховують державні та комунальні заклади, заклади, реабілітаційні заклади приватної форми власності; інформація про умови надання послуг формується Мінсоцполітики та оприлюднюється на офіційних веб-сайтах цих закладів, уповноважених органів, Мінсоцполітики.

Можемо зробити висновок, що питанням психолого-соціальної реабілітації службовців приділяється належна увага в ЄДСЦЗ, а дослідження провідних науковців спрямовані на вдосконалення підходів до реабілітації постраждалих. Перспективами подальшого дослідження вбачаємо вивчення європейського досвіду щодо шляхів вирішення означеної проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. 208 с.
2. Про затвердження Порядку здійснення реабілітаційних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 31. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-2022-%D0%BF#Text>
3. Буковська О.О., Гірченко О.Л. Сучасні напрями психологічної реабілітації кризових станів викликаних екстремальними ситуаціями // *Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України*. К., 2019. С.19-27.
4. Коляденко Н.В., Траченко В.А. Медико-психологічні засади професійної реабілітації осіб із інвалідністю. Одеса: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2019. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/psihologz/2019-2/107-135.pdf>
5. Кодекс цивільного захисту України: закон від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI // *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34-35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n140>

ГОТОВНІСТЬ ЖІНОК-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ У СКЛАДНИХ СИТУАЦІЯХ

С. ДАНИЛЬЧУК

НК – Геннадій ГРИБЕНЮК, д-р психол. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

На сучасному етапі розвитку суспільства готовність жінок-прикордонників до дій у складних непередбачуваних ситуаціях професійної діяльності набуває статус незамінної соціально важливої функції. Від такої готовності значною мірою залежить ефективність дій

підрозділів Державної прикордонної служби, виконання прикордонниками завдань за призначенням, а значить їх життя і здоров'я [3, 7].

У вітчизняній психології готовність до професійної діяльності більшістю авторів розглядається як стан, що передуює певній діяльності, у якому концентруються можливості людини. Стан готовності має складну динамічну структуру, що передбачає поєднання емоційних, вольових, мотиваційних, пізнавальних, операційних процесів та властивостей у їх співвіднесенні із умовами ззовні та поставленими завданнями [2].

Готовність розглядають не лише, як стан, а як фон для перебігу психічних процесів. Такий фон характеризує більшою мірою показники діяльності, ніж є особистісні змінні [5].

До об'єктивних і суб'єктивних факторів, які зумовлюють підготовленість працівника відносять: зміст поставлених перед ним завдань, труднощі їх виконання, новизну і необхідність вияву творчого потенціалу особистості; характер та умови діяльності, приклад поведінки інших; особливості стимулювання за дії, їх результат; вмотивованість; оцінку ймовірності досягнення результату; нервово-психічний стан, здоров'я та самопочуття; саморегулятивні чинники, зокрема, самооцінку власної готовності та уміння контролювати і регулювати її рівень, досвід мобілізації сил на виконання завдань підвищеної складності, уміння налаштуватись, створити оптимальні внутрішні умови для майбутньої діяльності.

Також, під готовністю розуміють особистісне утворення, яке має взаємозалежні компоненти: мотиваційну, пізнавальну, емоційно-вольову. Мотиваційна компонента готовності визначає систему ставлень майбутнього фахівця до професійної діяльності. У пізнавальній передбачено необхідні для цієї роботи інтегровані у компетенції знання, уміння та навички. Емоційно-вольова компонента, – якості, зокрема: цілеспрямованість, наполегливість, працездатність, самоорганізацію та самоконтроль [6].

Є, також, інший поділ. Мотиваційна готовність розглядається як позитивне ставлення, інтерес до професії. Орієнтаційна як уявлення щодо особливостей та умов професійної діяльності, її вимог до якостей особистості. Операційна є мірою володіння способами та прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями та навичками. Вольова, це, – самоконтроль, уміння керувати собою під час виконання професійних обов'язків. Оціночна є самооцінкою власної підготовленості та її проєкції на оптимальні зразки професійних дій) [4].

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що необхідними компонентами готовності жінок-прикордонників до діяльності у складних ситуаціях є показники: професійної придатності, особистісної спрямованості, підготовленості, адаптованості, самовизначення, професійного розвитку та досвіду.

Важливою є мотиваційна готовність. Вмотивованість до діяльності є складним за формуванням та розвитком утворенням, яке розкривають у таких проявах і формах:

- покликання – як потяг, бажання оволодіти професією, усвідомлення власних можливостей;
- наміри – усвідомлене ставлення до певних дій, прагнення отримати необхідні знання;
- потреба – наявність стійкого прагнення до професійних дій;
- стимули – наявність зовнішніх детермінант активності, які спричинюють виникнення внутрішніх спонукань;
- мета діяльності – усвідомлена потреба;
- сенс у діяльності – закріплені критерії оцінки значущості професійної діяльності для себе;
- соціальні установки особистості – фіксовані поєднання мотивів, цілей, прагнень досягти вершин професіоналізму;
- ставлення до діяльності – усвідомлення людиною предмета діяльності, її завдань, дій, умов, результатів, можливостей [1].

Готовність розуміють як активнодіючий психічний стан, передумову цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості, ефективності, що допомагає успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особистісні якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати активність з появою непередбачених перешкод

Зміст поняття «готовність до професійної діяльності» включаючи такі складові: наявність знань, умінь і навичок, емоційний стан, фізичні можливості особистості тощо.

Отже, готовність жінок-прикордонників до діяльності у складних непередбачуваних ситуаціях є інтегрованим утворенням, яке розкривають як стан та властивість особистості необхідні та достатні для професійних дій. Вмотивованість є частиною такої готовності, яка виконує функціональне спонукання до діяльності.

Важливим у контексті нашого вивчення є поняття «прийняття рішення». Найчастіше воно визначається як: «вибір мети і способу дії для її реалізації. Цей процес включає в себе співвіднесення цілей, оцінок реалізації, мотивів» [6], «стартовий елемент складної вольової дії» [5], «акт формування послідовності дій, що ведуть до досягнення мети на основі перетворення вихідної інформації в ситуації невизначеності. Процес прийняття рішення є центральним на всіх рівнях переробки інформації та психічної регуляції в системі цілеспрямованої діяльності. Основні етапи процесу прийняття рішення включають інформаційну підготовку рішення і власне процедуру прийняття рішення – формування і зіставлення альтернатив, вибір, побудову та корекцію еталонної гіпотези або програми дій. Структуру прийняття рішення утворюють мета, результат, способи досягнення результату, критерії оцінки та правила вибору» [4].

Таким чином, процес прийняття рішення пов'язаний з низкою факторів, зовнішніх і внутрішніх. Прийняття рішення у складних непередбачуваних ситуаціях характеризується невизначеністю, дефіцитом або надлишком інформації, термінами виконання, надходженням або оновленням інформації, об'єктивним чи суб'єктивним дефіцитом часу на розпізнавання, аналіз та оцінку інформації.

Між прийняттям рішення у нестандартних і звичайних, стандартизованих умовах є відмінності, зокрема, такі:

- невизначеність параметрів ситуації;
- не можливо досягнути «ідеального» результату, страх помилки;
- страх відповідальності;
- брак часу на обдумування та вибір можливих варіантів дій;
- не зрозуміла не ясна мета того, як треба діяти.

Готовність до ПРНС (прийняття рішення у непередбачуваних ситуаціях) — це цілісне багатокомпонентне утворення, що має традиційну для психічного явища структуру і проекції у сферах особистості: мотиваційній, вольовій, когнітивній. Складне завдання підбору діагностичного інструментарію було розв'язано на користь діагностики у жінок-прикордонників таких утворень:

у когнітивній сфері – наявності у жінок-прикордонників креативності, мається на увазі таких показників: творчого мислення, допитливості, оригінальності в діях, уявлень, емоційної емпатії, почуття гумору, творчого ставлення до професії;

у мотиваційній сфері – наявності бажання уникати невдач та вмотивованості до успіху;

у вольовій сфері – наявності наполегливості і здатності до самоконтролю.

Всі ці показники утворюють світ проявів готовності до ПРНС жінок-прикордонників і мають необхідну і достатню кількість ознак, щоб розкрити готовність до прийняття рішень у непередбачуваних ситуаціях. Відповідно, кожна жінка-прикордонник має особливості у структурі прояву готовності до ПРНС залежно від ступеня вираженості ознак.

Розглянемо зміст мотиваційної компоненти готовності до ПРНС. Мотиваційна компонента готовності до ПРНС проявляється в бажанні не уникати перешкод, високому рівні мотивації досягнення, здатності ставити перед собою цілі та спрямовувати зусилля на їх досягнення.

Готовність мотиваційної сфери виявляється в ознаках наявності ініціативи, спроможності діяти, активно втручаючись у ситуацію, намагатися впливати на події.

На процес формування готовності до ПРНС особистості жінки-прикордонника значною мірою впливають зміни мотиваційної сфери в процесі практичної підготовки. Психологічний механізм виникнення високої професійної мотивації жінки-прикордонника

полягає у створенні таких умов, які дадуть можливість пережити повною мірою задоволення власних професійних і соціальних потреб.

Роль різних мотиваторів у професійної діяльності значно залежить від наявних відносин у колективі, спрямованості особистості жінки-прикордонника, діяльностей, які їй пропонується виконувати і які вона змогла опанувати. Мотиваторами можуть бути: зміст праці, престиж професії, можливість просування по службі, можливості забезпеченої перспективи життя, встановлення сприятливих стосунків з колегами і начальниками. Мотиви складають мотиваційне ядро особистості жінки-прикордонника, яке визначає її спрямованість, активність і ставлення до професійної діяльності.

Для визначення мотиваційної спрямованості особистості жінок-прикордонників ми скористалися методиками «Мотивацію до успіху» (Т. Елерса) та «Методикою діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач» (Т. Елерса)

За показником «мотивація до уникнення невдач» виявлені не значні відмінності. Жінки-прикордонники із ситуативною готовністю до ПРНС мають низький рівень мотивації до уникнення невдач ($m = 8,42$); жінки-прикордонники з особистісною готовністю до ПРНС також мають низький рівень мотивації до уникнення невдач ($m = 8,92$.)

Це свідчить про те, що жінки-прикордонники як із ситуативною, так і з особистісною готовністю до ПРНС мають реалістичну самооцінку. На їхній погляд, у випадку провалу/невдачі провина буде лежати як на обставинах, так і на них самих, таким чином, відповідальності за невдачу не можна уникнути. Жінки-прикордонники не намагаються уникнути відповідальності за свою роботу, не імітують професійну активність, емоційно не відсторонюються. Досліджувані обох груп зорієнтовані «на результат», ініціативні, здатні брати на себе відповідальність, комунікабельні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грибенюк Г. С. Психологічні основи становлення саморегуляції у навчально-професійній діяльності майбутніх рятівників : дис. докт. псих. наук : 19.00.07 – педа / Грибенюк Геннадій Сергійович – Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2007. – 380 с.
2. Корольчук М.С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навч. посіб. / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 532 с.
3. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, форми, процедури: Навч. посібник для вищої школи. – К: Наукова думка, 2009. – 216с.
4. Малхазов О.Р. Впровадження спеціальних психофізіологічних технологій у систему профвідбору фахівців для авіаційної галузі України / О.Р. Малхазов, В.П. Бабак, В.П. Харченко // Наука та інновації. – 2007. – Т. 3, № 5. – С. 36–52.
5. Миронець С. М. Негативні психічні стани та реакції у працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України в умовах надзвичайної ситуації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / С. М. Миронець. – Харків, 2007. – 21 с.
6. Приходько Ю. О. Психологічні чинники успішності професійної діяльності пожежних-рятувальників МНС України : дис. ... кандидата психологічних наук: 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» / Приходько Юрій Олександрович. – К., 2008. – 230 с.
7. Снісаренко А. Г. Професіографічний аналіз діяльності начальників караулів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України : дис. ... кандидата психологічних наук: 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» / Снісаренко Андрій Григорович. – Х., 2011. – 243 с.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ЛІКУВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Ірина ДАРУГА

НК – Ольга МЕЛЬНИК, канд. техн. наук, с. н. с.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

На сучасному етапі євроінтеграції України чітких обрисів набуває спрямування системи охорони здоров'я на досягнення нею сучасного світового рівня, максимальну гармонізацію змісту, форм і методів медичного обслуговування населення, організаційних засад побудови й функціонування медичного забезпечення з нормами та практиками Європейського Союзу. Право на медичну допомогу є одним із базових, що безпосередньо впливає на реалізацію права на життя та здоров'я людини. Державна політика повинна бути спрямована на наповнення цього права реальними гарантіями доступу до вчасної та якісної медичної допомоги.

Медичні відносини є не лише в сфері діяльності закладів охорони здоров'я, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я України, але й у відомчих закладах [1], зокрема тих, що належать до сфери управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Такі лікувально-профілактичні, амбулаторно-поліклінічні та санаторно-курортні заклади надають медичні послуги відповідним категоріям осіб, які мають право в них обслуговуватися, зокрема особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту.

Здійснюючи аналіз законодавчої бази щодо правових підстав медичного забезпечення особового складу служби цивільного захисту, можна констатувати, що згідно з пунктом 33 [2] ДСНС України відповідно до покладених на неї завдань здійснює заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні заходи, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, ветеранів служби цивільного захисту (війни), членів їх сімей, медичне обслуговування учнів (вихованців) навчальних закладів ДСНС України.

Основоположні норми, що регулюють медичне та санаторно-курортне забезпечення осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, містяться в «Кодексі цивільного захисту України», а саме в статті 117 глави 25 [3], наказі МВС України «Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій» [4] та наказі МВС України «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» [5].

Пунктом 2 [4] визначено категорії осіб (прикріплений контингент), які перебувають на медичному обслуговуванні в закладах системи ДСНС України. Крім цього, «Порядок» [4] визначає основні правові, організаційні та соціальні засади медичного забезпечення в системі ДСНС України. Слід зауважити, що згідно з пунктом 7 [4] у разі відсутності за місцем проходження служби чи проживання прикріпленого контингенту закладів охорони здоров'я ДСНС України, а також у разі відсутності в таких закладах (підрозділах) необхідних відділень, фахівців, спеціального обладнання безоплатна медична допомога зазначеним особам надається в закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України, МВС України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, інших державних або комунальних закладах охорони здоров'я за рахунок коштів, передбачених на утримання ДСНС України.

Медичне забезпечення в системі ДСНС України включає комплекс лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних, організаційно-методичних, протиепідемічних заходів та заходів медичного постачання, спрямованих на збереження життя і здоров'я осіб, зазначених вище, забезпечення оперативного медичного реагування на надзвичайні ситуації,

надання своєчасної медичної допомоги рятувальникам та проведення їх медико-психологічної реабілітації, що здійснюють заклади охорони здоров'я ДСНС України.

Відповідно до основних завдань організаційних структур ДСНС України, стану здоров'я, фізичного розвитку, рівня і характеру захворюваності осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, умов їх розміщення (побуту), у тому числі під час виконання завдань за призначенням, санітарно-епідемічної обстановки, кліматогеографічних особливостей території (району) проведення аварійно-рятувальних робіт та масштабу медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій визначаються завдання закладів охорони здоров'я ДСНС України.

На сучасному етапі державотворення згідно з чинним законодавством України діє мережа відомчих закладів охорони здоров'я ДСНС України.

Отже, медичне забезпечення в системі ДСНС України є невід'ємною частиною повноважень, покладених на службу цивільного захисту. Безпосередні заходи з медичного забезпечення безперервно здійснюють заклади охорони здоров'я системи ДСНС України як у пунктах постійної дислокації органу, підрозділу служби цивільного захисту, так і під час виконання завдань за призначенням у зоні виникнення надзвичайної ситуації при ліквідації її наслідків. Медико-санітарна допомога надається відповідно до загальнодержавних соціальних нормативних актів та галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я.

В період, коли відбувається активне реформування державних інституцій у різних сферах з метою підвищення ефективності державного апарату в цілому, особовому складу служби цивільного захисту повинні гарантуватися високі стандарти соціального забезпечення та державне страхування. Нормативно-правова база, що регулює питання медичного забезпечення та санаторно-курортного лікування в закладах охорони здоров'я ДСНС України, потребує удосконалення з урахуванням проведених протягом останніх років заходів з реформування на державному рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сіделковський О. Л. Відомчі заклади охорони здоров'я у системі єдиного медичного простору: організаційно-правові засади. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. Т. 3. С. 160–164.
2. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова КМУ від 16.12.2015 р. № 1052.
3. Кодекс цивільного захисту України : від 02.10.2012 р. № 5403-VI.
4. Про затвердження Порядку організації медичного забезпечення в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій : Наказ МВС України від 18.08.2014 р. № 831.
5. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій : Наказ МВС України від 14.11.2016 р. № 1203.

СПЕЦИФІКА АГРЕСІЇ У СУЧАСНОМУ ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Г. ЗАКАЛИК, Н. ШУВАР, М. ГРИНЧИШИН

*Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія наук»
СЗШ № 23 м. Львів*

Агресія підлітків – одне з найбільш типових проявів підліткової кризи, це вкрай неприємне, але при цьому закономірне і природне явище.

Проблема підліткової агресії та агресивності – одна з найбільш значущих проблем сучасної психології та девіантології. Агресивність формується переважно в процесі соціалізації в дитячому і підлітковому віці. Людина розвивається шляхом поступового знаходження самостійності, уміння висловлювати свою думку без допомоги дорослих або діяти самостійно, забуваючи про відповідальність за власні дії. Ті трансформаційні зміни, що відбулися з колишньою соціально-політичною системою, зростання рівня протестних

настроїв, війна на сході України і загроза, яка в останній час нависла над всією її територією, радикальна зміна цінностей і вимушена переорієнтація поведінки призвели до сплесків агресії [1, с. 117]. Найбільш чутливими до таких катаклізмів є підлітки. Підліток починає поступово переорієнтовуватися на «доросле» життя і цей процес нерідко проявляється у формі агресивної поведінки.

Агресія – це фізична або вербальна (словесна) поведінка, направлена на заподіяння шкоди кому-небудь чи собі особисто [4, с. 16]. У випадку, якщо агресія виявляється в найбільш екстремальній і соціально неприпустимій формі, вона переростає у насильство. У країнах Заходу оцінювання агресії залежить від її вираженості і спрямованості. Не можна залишати без уваги розвиток позитивних сторін агресивності або ж не звертати увагу на її попередження як негативного феномену. Позитивна сторона агресії – це здатності до активності – це ініціатива до подолання труднощів, боротьба за власне виживання, своє самовдосконалення та самореалізацію. Негативного значення агресія набуває тоді, коли в особистості виражені недоліки соціальної адаптації, що спричинює конфлікти з оточенням, вона неадекватно засвоює і порушує моральні норми та може наносити шкоду собі або іншим. В умовах сьогодення певний рівень індивідуальної агресії може бути фактором не лише соціальної адаптації, але й чинником відстоювання своїх прав і свобод. Водночас є сенс розмежовувати поняття «агресії» як дія і «агресивності» як властивості особистості, що проявляється в готовності до агресивної поведінки. Агресивність – це вроджена властивість кожної живої істоти, здатність до активності, спрямованої на задоволення своїх потреб. Тому не варто вбачати агресивність особистості за всіма агресивними діями суб'єкта і вона не завжди проявляється в явно агресивних діях. У той же час акт агресії може не набувати соціально небезпечних та несхвалюваних громадськістю форм.

Агресивність часто вважають як «зловмисну активність», такою її робить мотив діяльності людини або іншими словами ті цінності, заради досягнення і оволодіння якими розгортають активність. Зовні дії особистості можуть бути схожими, але їх «мотиваційні компоненти – прямо протилежними» [2, с. 111].

А. А. Реан підкреслює, що комплексне визначення агресії включає в себе такі окремі положення [4, с. 8]:

- агресія є навмисним, цілеспрямованим заподіянням шкоди жертві;
- під агресією може бути розглянута лише така поведінка, що передбачає заподіяння шкоди або збитку живим істотам;
- жертви повинні мати мотивацію на уникнення подібного із собою поводження.

Виходячи з означеного, агресія у переломні періоди суспільних змін може бути поширеним явищем, а враховуючи вікові особливості підліткового періоду, може мати свої форми прояву. Тому за групу досліджуваних було обрано саме цю вікову категорію.

Дослідження проводилося на базі денного центру допомоги «Зелена кімната», м. Львів. У дослідженні брали участь 30 підлітків, віком 14-16 років. Прояв та форми агресії визначали за методикою «Визначення показників та форм агресії» (А. Басс, А. Дарка) [3].

За отриманими результатами було з'ясовано, що найбільш вираженими є фізична – 33% (у 13% дівчат і 20% хлопців), вербальна – 23% (з них у 13% дівчат і в 10% хлопці), та непряма агресія – 24% (у 17% дівчат і 7% хлопців).

Тобто найбільший прояв мали фізична агресія як застосування фізичної сили проти іншої особистості та вербальні висловлювання негативних почуттів через сварку і крик із змістовними словесними погрозами, уживаннями лайливих слів та прокляттями на адресу жертви. Водночас це могло супроводжуватися непрямою агресією, коли агресор спрямовував на жертву плітки або непристойні жарти, або проявляв агресивні дії у вигляді вибухів люті, що супроводжувалися тупанням ніг або биттям кулаками по столу. Для 20% респондентів прояви агресії набували форми роздратування, яка у будь який момент могла при найменшому збудженні перейти у прояв імпульсивності та різкості, тобто у фізичну агресію або грубощі – набути явний вираз вербальної агресії. 10% респондентів поєднували свої дії з проявами негативізму, який мав більший прояв у тих випадках, коли вони зустрічалися з

авторитетною людиною і не могли застосувати іншу форму агресії як опозиційну поведінку. Однак її прояви могли бути як пасивний опір або ж переходити до активної боротьби проти ustalених звичаїв і законів. У 10% респондентів відзначено почуття провини, тобто на фоні прояву агресії їм дошкуляли докори сумління і вони десь переконані у тому, що це погано, присутнє відчуття каяття. У 3% виявлена недовіра і обережне ставлення до людей, що ґрунтувалися на переконанні про намір оточуючих заподіяти шкоду, очевидно це породжувало фізичну агресію.

Проведене дослідження показує, що серед підлітків достатньо високий прояв агресії, що вже стала типовий проявом у формі фізичної та вербальної агресії, або ж може перерости у таку при певних несприятливих умовах.

Тому необхідним є проведення профілактичних та превентивних заходів з метою запобігання негативним наслідкам як для самих підлітків, так і для оточення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волянська О. В. Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Соціологія. 2016. № 3. С. 117-134. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnyuac_2016_3_13
2. Ганова Л. А. Феномен агресивности и особенности личности. *Вопросы общей и дифференциальной психологии : сб. науч. тр.* Кемерово, 1998. вып. 2. С. 108-115.
3. Методика визначення показників та форм агресії (А. Басс, А. Дарка). *Основи психодіагностики. Навчальний посібник/* Упоряд.: Л. Терлецька, О. Главник. К.: Шкільний світ, 2006. 144 с.
4. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности. *Психологический журнал*. 1996. № 5. С. 3–18.

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС

Борис ЗАКУШНЯК

НК – Олександр ЧЕРНЕНКО, канд. мед. наук, доцент; Тетяна ПАРХОМЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Сучасне життя з кожним днем усе відчутніше порушує сформований механізм відносин людини з навколишнім світом. Зростання інтенсивності праці, скорочення часу на спілкування, підміна людського спілкування комп'ютерним діалогом, підвищення відповідальності працівників за наслідки прийнятих рішень і тому подібні явища створюють умови для розвитку хронічних форм стресу. Переслідуючи усіх нас і шуми, запахи, загазованість і інші явища екологічного оточення, що змінилося – усе це безперечні стимулятори стресів.

Що стосується стресу в професійній діяльності, тобто, в залежності від специфіки професії, то дослідники свідчать, що приблизно п'ята частина напруги, втоми (професія відноситься до групи професій з підвищенням рівнем, ризику виникнення стресу).

Знання позитивних і негативних сторін стресу, адекватне його використання чи запобігання проявів стресу мають істотне значення в створенні умов для виявлення творчих можливостей людини, плідної ефективної трудової діяльності. Актуальність вивчення професійного стресу пов'язана з тим, що в сучасних соціально-економічних умовах України із загостренням конкурентної боротьби на ринку праці працівники піддають себе перенавантаженням на роботі, які негативно впливають як на професійну діяльність, так і на особистість професіонала.

Проблема стресостійкості особистості має величезне практичне значення, адже саме стресостійкість оберігає особистість від дезінтеграції і різноманітних розладів, створює основу для внутрішньої гармонії, повноцінного психічного здоров'я, високої працездатності. Стресостійкість особистості забезпечує можливість реалізації фізичних і духовних потенцій,

визначає життєздатність, психічне і фізичне здоров'я. За даними більшості вчених, навіть в найтяжчих екстремальних умовах близько 25 % людей зберігають самоконтроль, правильно оцінюють ситуацію, діють чітко і рішуче, відповідно до обставин. Чим зумовлене це явище? Що визначає збереження адекватності психічного стану і регуляції поведінки? Відповіді на ці запитання потребують аналізу стресорного стану за механізмів стресостійкості особистості.

Стресовий стан, напруга захисних сил допомагає мобілізувати весь життєвий досвід, щоб знайти вихід із несприятливої ситуації. Стресорна напруга психічних і фізіологічних можливостей забезпечує тонку оцінку сигналів, пошук додаткової інформації, миттєве реагування та прийняття рішення. Але стрес може призвести і до патологічних реакцій, відхилень у поведінці, тяжких захворювань і смерті.

І тому катастрофи, що потрясли нашу країну за останні роки, стихійні лиха, міжнаціональні і міжрегіональні конфлікти, з очевидністю показали, наскільки важливі психологічна готовність персоналу служб з надзвичайних ситуацій (ДСНС) до роботи в екстремальних умовах, здатність співробітників цих служб долати наслідки впливу підвищених навантажень на психіку, їхнє уміння успішно протистояти впливу різноманітних стресогенних факторів, зберігаючи при цьому високу працездатність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грибенюк Г.С. Основи практичної психології рятувальника : [посібник для курсантів (слухачів), студентів вищих навчальних закладів МНС України] / Г.С. Грибенюк. – Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля МНС України, 2005. – 290с.
2. Екстремальна психологія: [підручник] / [О.П. Євсюков, А.С. Куфлієвський, Д.В. Лебедев та ін]; за ред. О.В. Тімченка. – К.:ТОВ ; ‘Август трейд’, 2007.- 502 с.
3. Хлівний М.Г., Черненко О.М., Швиденко А.В., Пархоменко Т.В. Навчальний посібник: Рятувальнику про домедичну допомогу. – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2017. – 404 с.

ДО ПИТАННЯ ФЕНОМЕНУ ПОЯВИ ТА РОЗВИТКУ ЗАХВОРЮВАННЯ (ПСИХОСОМАТИЧНА МЕДИЦИНА)

Л. ІЛЛЯШЕНКО

НК – Леся ГОРЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаська медична академія

Людина являє собою певний мікрокосмос, в якому з'єднане матеріальне та духовне. Знання законів духовного буття та життя по ним дають людині щастя, порушення цих законів призводить до страждань, хворобам та передчасної смерті.

Будь-який біль, тілесний чи душевний, сповіщає про необхідність змін. Проте більшість намагається його просто глушити, або ігнорують. Знеболюючі препарати біль прибирають, але причина не усувається.

Щоб досягти повне зцілення від хвороби, потрібно лікувати не тільки симптоми хвороби, а й всю людину.

Другою умовою у подолання хвороби є досягнення душевної цілісності, душевної рівноваги, миру самим з собою, усвідомлення відповідальності та свою хворобу.

Сучасна психотерапія відслідкувала та проаналізувала зв'язок між соматичними захворюваннями та окремими станами людини.

І останньою умовою – суто самотинна, матеріальна складова лікування.

Відомо, що, наприклад, в результаті порушень роботи вегетативної нервової системи і, конкретніше, двох її відділів – симпатичного, який відповідає за мобілізацію, та парасимпатичного, який забезпечує відновлення функцій, можуть виникати різного роду захворювання [1; 33].

Вегетативна система отримує імпульси від вищих відділів головного мозку та підкоркових структур. Душевний стан людини, його думки та емоції впливають на органи та системи шляхом вегетативної системи, і це в більшості випадків не піддається контролю кори головного мозку, тобто нашої свідомості. Отже, тіло максимально правдиво відображає наш душевний стан [2; 211].

На думку багатьох вчених, вплив кори великих напівкуль на внутрішні органи відбувається через лімбіко-ретикулярну, вегетативну та ендокринну системи. Основними трансмитерами – речовинами, які передають сигнали нервової системи – в організмі є кортизон (гормон кори наднирників), тироксин (гормон щитовидної залози) та адреналін (гормон мозкової речовини наднирників). Таким чином, почуття, хвилювання та думки людини за допомогою нервової та гормональної системи трансформуються в біохімічні реакції, отримуючи свій вираз на тілесному рівні [2; 212].

Саме це стало основою для ідей теорії умовних рефлексів та нервізму – напрямів у фізіології та медицині, які вказують на головну роль саме нервової системи в регуляції життєдіяльності організму.

Ідеї І. Сеченова про рефлекторну природу психічної діяльності (нервізмі), які були розвинуті в теорії І. Павлова про вищу нервову діяльність, а також роботи К. Бикова показали, що умовно-рефлекторним шляхом може бути не тільки викликана, а й змінена будь-яка вегетативна функція, включаючи діяльність заліз внутрішньої секреції, системи крові, процеси обміну речовин, терморегуляції тощо. Так виникло та сформувалося вчення К. Бикова про взаємовідношення між корою головного мозку та внутрішніми органами. В подальшому було встановлено, що з виникненням патологічних станів кори головного мозку розвиваються висцеро-вегетативні розлади [3; 248].

Отже, психосоматичні взаємовпливи, так як і психосоматичні хвороби, є об'єктивною реальністю. Тому в нових визначеннях хвороби все більше наголошується на ролі психічного фактору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Митрополит Иерофей (Влахос). Православная психотерапия / Митрополит Иерофей (Влахос). – М.: Свято-Троїцька Сергієва лавра, 2004. – С. 33.
2. Морозов А., священник. Основы православной психологии: путь к исцелению / А. Морозов, 2019. – 536 с. – С. 211-212.
3. Киприан (Керн) Пастырская психиатрия / Киприан (Керн). – СПб., 1996. – С. 248.

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПІДГРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

*М. КОМПАНОВИЧ, канд. психол. наук,
завідувач каф. психології Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ» МАУП»
О. БЕРЕЗОВСЬКИЙ
магістр каф. психології Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ» МАУП»*

У сфері самопочуття емоційна компетентність виконує регулятивну функцію. В стресові періоди професійної діяльності особистості із розвинутою емоційною компетентністю характеризуються більш вираженою комфортністю емоційних станів. Суттєву роль в емоційній компетентності відіграє не тільки усвідомлене оволодіння професійними знаннями й уміннями, а й у врахуванні соціальних вимог суспільства до фахівця, який мусить уміти зіставляти вимоги соціуму з практичними запитами професійної діяльності. Виходячи з вище означеного, фахівця слід розглядати, з одного боку, як особистість, включену в суспільні, професійні стосунки, а з іншого – як суб'єкта діяльності, причому, не тільки виконавчої, а й творчої, як особистість, яка має індивідуальний стиль діяльності, власний внутрішній світ, власне емоційне ставлення до

форм, методів і засобів здійснення професійної діяльності, керування власними цінностями та нормами, які разом з тим, не суперечать загально визнаним нормам і цінностям того суспільства, в якому їй доводиться працювати [3].

У сфері комунікативної поведінки вплив емоційної компетентності проявляється у високому рівні здатності до розуміння власних емоцій пов'язано зі підвищенням популярності у професійному колективі, оскільки загального рівня емоційного інтелекту сприяє стабільності статусних позицій особистості в групі, стійкості системи взаємних виборів.

Психологічна діяльність як за формою, так і за змістом завжди передбачає елементи творчого підходу до надання професійної допомоги, бо в часі психологічного сетінгу змінюються динаміка стосунку, може конкретизуватись запит клієнта, переосмислюються ставлення до своєї праці та її результатів. Усе це зумовлює творчий підхід до надання психологічної допомоги та самовдосконалення психолога. Творчою називають ту особистість, яка здатна до інноваційної діяльності й самовдосконалення. Для напрацювання цих здатностей суттєву роль відіграє емоційна компетентність, бо творчі прагнення супроводжуються позитивно спрямованими емоціями – доводить у своїх дослідженнях І. М. Андрєєва [2, с. 51]. Згідно її концепції «емоційної креативності», усвідомлення людиною власної індивідуальності є не що інше, як усвідомлення власних емоційних реакцій і станів, які вказують на індивідуальне ставлення до того, що відбувається, і щоб розвивати творчість, необхідно мати справу з емоційним змістом [2, с. 27].

Під час формування творчого професіонала, як стверджують дослідники, наприклад, Ю. Б. Борєв [3], необхідно ще в стінах навчального закладу розвивати емоційні характеристики особистості творця, зокрема: уміння активно і безпосередньо реагувати на оточуючий світ; легко захоплюватися новим; мати багату фантазію; високу активність почуттів; здатність швидко переходити в стан внутрішнього підйому захоплення.

Відомо, що одержання і переробка інформації людиною із зовнішнього світу здійснюється за рахунок її раціонального, вербалізованого, свідомого інтелекту, а одержання і переробка інформації із внутрішнього органічного світу людини здійснюється, як правило, за рахунок її емоційного, невербалізованого, до свідомого інтелекту, тому розвивати емоційну компетентність необхідно в процесі психологічної професійної діяльності. На цьому все частіше наголошують дослідники різних напрямів професійної діяльності: педагогічної, психологічної, екологічної, художньої, управлінської [3]. Це не випадково, бо, як зазначає І. М. Андрєєва, розвиток емоційного інтелекту формує емоційну компетентність професіонала, яка обумовлена вираженою потребою в емоційному благополуччі й включає розвиток здатності до емпатії, до уміння диференціювати власні емоції та емоції інших людей, до самоконтролю і самомотивації [2, с.195]. Розвиток емоційної компетентності й емоційного інтелекту, на думку І. М. Андрєєвої, є необхідною умовою психологічного здоров'я особистості, її ефективності у міжособистісній взаємодії та професійній діяльності [1; 2].

Необхідно враховувати і те, що діяльність спеціаліста, як правило, опосередковується і регулюється психічними відображеннями реальності, що безпосередньо йому відкривається і викликає певні емоційні стани, які він мусить аналізувати, регулювати, контролювати і використовувати у відповідності з конкретною ситуацією.

Коли розглядають розвиток особистості в професії, в тому числі і розвиток її емоційного інтелекту, то, як зазначав Є. І. Рогов, мають на увазі, що ця професія є значущою для неї сферою інтересів, як діяльність, у якій виявляються усі можливості особистості [3, с. 58]. Рівень значущості професії для особистості проявляється у її переживаннях, пов'язаних з аналізом нею власної поведінки, мотивації, діяльності [3]. Емоційні переживання у нерозривній єдності з самопізнанням визначають рівень самосвідомості особистості, яка є невід'ємною складовою професійної самосвідомості, чим забезпечується відповідний рівень успішності особистості у професійній діяльності.

Необхідність розвитку емоційна компетентність психологів у процесі їхньої професійної діяльності обумовлена необхідністю формування у кожного з них своєї

індивідуальності, свого «Я», яке передбачає рефлексію всього їх життя, вироблення критичного ставлення до способу свого життя. Саме емоційно-когнітивні процеси дають можливість особистості об'єктивно оцінювати саму себе, адекватно реагувати на різні життєві й професійні ситуації, спостерігати себе у світі власних почуттів, внутрішньо диференціювати «Я, що дію», «Я, що міркую», «Я, що оцінюю» [3, с. 78].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева И. Н. Взаимосвязь социальной компетентности и эмоционального интеллекта / И. Н. Андреева // Женщина. Образование. Демократия: Материалы 5-й международной междисциплинарной научно-практической конференции, 6 – 7 ноября 2002 г., Минск. – Минск, 2003. – С. 194 – 196 с.
2. Андреева И. Н. Эмоциональные особенности творческой личности / И. Н. Андреева // Психалогия, 2003. – № 1. – С. 51 – 60.
3. Социальный и эмоциональный интеллект: От процессов к измерениям.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДЛІТКОВОГО АЛКОГОЛІЗМУ

Ульяна ЛЕОНІДОВА

НК – Олександр ЧЕРНЕНКО, канд. мед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В останні десятиліття майже повсюдно помітна тенденція до збільшення вживання спиртного, насамперед за рахунок горілки та горілчаних виробів. Дедалі більше у зловживання спиртними напоями втягуються жінок, підлітків і юнаків. При алкоголізмі, як правило, людина психічно деградує. Втрачається не тільки здоров'я, а й людська гідність. Багато людей помирає від алкоголю в молодому віці. Разом з пияцтвом у сім'ю приходять матеріальні нестатки, на ґрунті цього починаються сварки, обвинувачення, бійки. Багато сімей внаслідок цього розпадаються. Щороку через алкоголізм в Україні помирає понад 40 тисяч людей. Майже 40% українських підлітків 14-18 років регулярно вживають спиртні напої. Алкоголь є причиною передчасної смерті майже 30% українських чоловіків. На думку вітчизняних медиків, наразі в Україні нараховується 700 тисяч лише офіційно зареєстрованих алкоголіків.

Тепер щодо сучасних досліджень дії алкоголю на організм людини. У ході деяких епідеміологічних досліджень в європейських країнах (Франція, Німеччина, Данія), повідомляється, що регулярне помірне вживання алкоголю пов'язане із зниженням смертності від атеросклерозу, при чому зниження ризику ішемічної хвороби серця може сягати 40%. Сприятливий ефект від помірних доз алкоголю пояснюють передусім поліпшенням гемостатичних показників і збільшенням рівня ліпопротеїдів високої щільності. У зв'язку з тим, що алкоголь зменшує ризик інфаркту міокарда, але не зменшує ризику розвитку стенокардії, припускають, що захисний ефект алкоголю більшою мірою зумовлюють профілактикою тромбозу, а не самого атеросклерозу. Вчені всього світу протягом майже 40 років все гучніше і тривожніше заявляють про небезпеку, яка підстерігає підростаюче покоління дітей, підлітків, молодь. Мова йде про все зростаючий розмах споживання спиртних напоїв неповнолітніми. Так в США (Штат Нью-Йорк) 91% 16-літніх учнів вживають алкогольні напої. У Канаді біля 90% учнів 7-9 класів вживають спиртні напої. У ФРН 1% дітей 8-10 років в стані алкогольного сп'яніння затримуються поліцією. Мабуть, не треба володіти особливою уявою, щоб уявити собі шкоду, яку може викликати у підлітка хоч би одноразове вживання вина або навіть пива. Сучасні дослідження дозволяють обґрунтовано стверджувати, що в тілі людини немає таких органів і тканин, які б не вражалися алкоголем. Потрапивши в організм, він досить повільно (з швидкістю 0,1г на 1 кг маси тіла в годину) розщеплюється в печінці. І тільки 10% від загальної кількості прийнятого

алкоголю виводиться з організму в незмінному вигляді. Алкоголь, що залишився циркулює разом з кров'ю по всьому організму, поки не розщепиться весь.

Токсичний вплив алкоголю, передусім, позначається на діяльності нервової системи. Якщо вміст алкоголю в крові прийняти за 1 (одиницю), то в печінці він буде таким, що дорівнює 1,45, а в головному мозку - 1,75. Навіть невеликі дози алкоголю впливають на обмін в нервовій тканині, передачу нервових імпульсів. Одночасно порушується робота судин головного мозку: відбувається їх розширення, збільшення проникності, крововилив в тканину мозку. У підлітковому віці мозкова тканина бідніша фосфором, багатша водою, перебуває в стадії структурного і функціонального вдосконалення, тому алкоголь особливо небезпечний для неї. Навіть однократні вживання спиртного можуть мати найсерйозніші наслідки.

Другою мішенню алкоголю є печінка. Саме тут, під дією ферментів відбувається його розщеплення. Якщо швидкість надходження алкоголю в клітини печінки вище за швидкість його розпаду, то відбувається накопичення алкоголю, що веде до ураження клітин печінки. Алкоголь порушує структуру клітин печінки, призводячи до переродження її тканин. При систематичних вживаннях спиртних напоїв жирові зміни в клітинах печінки призводять до омертвіння печінкової тканини, розвивається цироз печінки, вельми грізне захворювання, майже завжди супроводжує хронічний алкоголізм. Дослідження, які були проведені групою вчених під керівництвом А.В. Царенка, виявили тривожну тенденцію. Шляхом анкетування більше ніж 2000 школярів України було встановлено, що якщо серед підлітків у віці 14-15 років періодично вживають алкогольні напої приблизно 30 % опитуваних, то в 16-17 років, їхня кількість збільшується в 2-7 разів і становить близько 80 %. Результати аналізу основних причин, що зумовлюють вживання алкоголю неповнолітніми свідчать, що для більшості підлітків це є прагненням до незалежності та самоутвердження, наслідуванню прикладу старших (у тому числі батьків). Напружена психологічна атмосфера і часті конфлікти у сім'ї. Характерно, що більшість старшокласників пізнали смак алкоголю в сім'ї, а далі місцем вживання спиртного стала компанія. В організмі людини, яка вживає алкоголь змалку, набагато швидше формується алкогольна залежність. Вчені вивчивши біографію декількох сотень хворих, які перебували на лікуванні з приводу алкоголізму, виявили, що більшість із них почали вживати алкогольні напої у віці 12-18 років. На лікування вони потрапили тільки у 25-35 р., маючи тяжкі ураження центральної нервової системи та внутрішніх органів, порушення психічної діяльності, в стані вираженої соціальної деградації. В край небезпечні є гострі отруєння алкоголем. Вживання великої дози алкоголю спочатку спричиняє глибокий алкогольний сон, а з кожним іншим разом починається розвиток серцевої слабкості, навіть паралічу серцевого м'яза і дихання. Випадки раптової смерті серед алкоголіків дуже поширене явище. Таким чином, основна небезпека вживання і зловживання спиртними напоями, особливо у підлітковому та юнацькому віці, полягає у виникненні алкогольної залежності, яка поступово переходить у тяжке захворювання таке як алкоголізм і проявляється у незворотньому ураженні центральної нервової системи та всіх органів і систем. Алкоголіки стають байдужими до роботи, сім'ї, дітей, відсунувши у бік й інші різнобарви людського життя.

Отже, людина, яка не здатна сказати «ні» зловживанню алкогольними напоями, стає на шлях, що може призвести її до деградації фізичної, моральної, духовної, соціальної і врешті-решт до загибелі. За алкоголізм батьків часто розплачуються діти. Дослідження нервово хворих дітей показали, що причиною їх хвороби є алкоголізм батьків. Боротьба з алкоголізмом найбільша соціальна і медична проблема будь_якої держави. Шкода алкоголю доведена. Навіть малі дози можуть стати причинною великих прикрощів або нещастя: травм, автокатастроф, позбавлення працездатності, розпаду сім'ї, втрати духовних потреб і вольових меж людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алкоголь і людина: навч. посібник / Іван Барчук. Центр навчальної літератури. Київ, 2020. – 108 с.
2. Хлівний М. Г., Черненко О. М., Швиденко А. В., Пархоменко Т. В. Навчальний посібник: Рятувальнику про домедичну допомогу. – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2017. – 404 с.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДСНС УКРАЇНИ

М. МАРЦІН

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У сучасному суспільстві майбутній психолог ДСНС України має бути готовий до професійної діяльності, а саме повинен мати тверді знання та навички, спрямовувати свої вміння у професійне русло, уміти втілювати в життя свої переконання й прагнення, а також чітко усвідомлювати свою життєву позицію.

Тому важливим аспектом успіху майбутнього психолога ДСНС України у професійній сфері є його готовність до специфічної діяльності, до використання та постійного поповнення й оновлення своєї бази знань і вмінь.

Провідна ідея концепції розвитку психологічної готовності майбутніх психологів ДСНС України до професійної діяльності в специфічних умовах полягає в тому, що зміст освіти майбутніх фахівців має бути орієнтованим на професійну і соціальну мобільність, на попит ринку праці й освітніх послуг, на структуру й характер сучасної професійної діяльності.

Основою змісту розвитку психологічної готовності майбутніх психологів ДСНС України до професійної діяльності в специфічних умовах є державний стандарт вищої освіти, який включає ідеї особистісно-орієнтованої підготовки.

Психологічна готовність виступає одним із критеріїв результативності професійної підготовки майбутніх психологів ДСНС України до професійної діяльності в специфічних умовах є зв'язуючим компонентом між процесом вузівської підготовки і майбутньою працею фахівця, де готовність виступає як позитивна установка на майбутню діяльність. Тому психологічна готовність є необхідною умовою успішної професійної самореалізації майбутніх психологів ДСНС України. Вона є однією з умов забезпечення успішності їхньої фахової діяльності безпосередньо в специфічних умовах.

Професійна діяльність психолога ДСНС України передбачає спілкування з різними людьми в специфічних, не достатньо комфортних, а інколи і просто нестерпних умовах. У зв'язку з цим, майбутні фахівці повинні розвивати в собі готовність «розуміти» самих різних людей, орієнтуватися в способах їхньої життєдіяльності, допомагаючи їм долати життєві труднощі та кризові ситуації. Стати хорошим фахівцем дуже непросто. На певних етапах свого професійного розвитку, наприклад під час навчання у закладі вищої освіти ДСНС України, майбутній фахівець повинен опанувати конкретні напрями роботи, різні методики, які будуть допомагати йому у майбутній професійній діяльності.

Під психологічною готовністю до професійної діяльності науковці розуміють психічний феномен, за допомогою якого пояснюють стійкість діяльності людини в полімотивованому просторі. Так, О. Краснорядцева вважає, що психологічна готовність до професійної діяльності проявляється:

- 1) у формі установок (як проєкції минулого досвіду на ситуацію «тут і зараз»), що передують будь-яким психічним явищам і проявам;
- 2) у вигляді мотиваційної готовності до «впорядкування» свого образу світу (така готовність дає людині можливість усвідомити сенс і цінність того, що він робить);
- 3) у вигляді професійно-особистісної готовності до самореалізації через процес персоналізації [1, с. 14].

На думку Н. Кузьміної, психологічна готовність до професійної діяльності характеризується наявністю у фахівця знань, умінь і навичок, що дозволяють йому здійснювати свою діяльність на рівні сучасних вимог науки і техніки [2, с. 78].

А. Деркач при визначенні особистісної готовності виділив умови розвитку готовності до творчої праці, як елементу професійної діяльності психолога:

- 1) самостійність і критичне засвоєння культури;
- 2) активну участь у вирішенні суспільно-значущих завдань;

3) спеціальний розвиток творчого потенціалу особистості – її психічних процесів [3, с. 65-66].

Т. Шалавін розуміє психологічну готовність як індивідуалізоване відображення дійсності, що виражає ставлення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування.

Таке тлумачення передбачає створення в навчальному процесі ситуацій, що забезпечують смислотворчу діяльність, в результаті якої відбувається суб'єктивне присвоєння змісту професійної підготовки і цілісно-особистісний розвиток майбутнього фахівця. Внаслідок цього досягається високий рівень його підготовки. З даної позиції психологічна готовність розглядається як інтегративна професійно значуща властивість особистості, що забезпечує їй розвивальний перехід із системи вузівської підготовки в систему професійної діяльності та включає сукупність професійних знань, практичних умінь і навичок, досвід особистості, особистісні професійно значущі якості.

Отже, провідною складовою готовності до професійної діяльності є психологічна готовність, яка розуміється вченими як комплексне особистісне утворення, як сукупність функціональних та особистісних компонентів.

Психологічна готовність майбутніх психологів ДСНС України це інтегративна професійно-значуща властивість особистості, що забезпечує їй розвивальний перехід із системи вузівської підготовки в систему професійної діяльності та включає сукупність професійних знань, практичних умінь і навичок, досвід особистості, особистісні професійно-значущі якості.

Підготовка майбутніх психологів ДСНС України та розвиток у них психологічної готовності до професійної діяльності в специфічних умовах нерозривно пов'язана з формуванням у них професійних і психологічних якостей, умінням керувати як своїм психічним станом так і станом постраждалих людей, допомагати долати їм стресові ситуації тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що психологічна готовність до специфічної професійної діяльності у майбутніх психологів ДСНС України сприяє успішній реалізації професійної спрямованості та здійснення інтегрованого вивчення психологічних дисциплін. Ми вважаємо, що психологічна готовність до специфічної професійної діяльності у майбутніх психологів ДСНС України має важливе значення, адже сприяє закріпленню позитивного ставлення та інтересу до майбутньої професії, вдосконаленню знань, умінь та навичок студентів, розширенню їхнього світогляду та гармонійного розвитку тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Краснорядцева О. М. Особливості професійного мислення в умовах психодіагностичної діяльності [текст] / О. М. Краснорядцева. – Барнаул : БГПУ, 2000. – 69 с.
2. Кузьмина Н. В. Проблемы профессиональной подготовки специалистов в вузах [Текст]: сб. ст. / Н. В. Кузьмина; ред. Н. В. Кузьмина // Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалистов в вузах. – Л., 1970. – С. 47–61.
3. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала [текст] / А. А. Деркач. – М. : МПСИ; Воронеж НПО «МОДЭК», 2004. – 752 с.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ

Яна МОСКАЛЬОВА

НК – Олеся МІНЕНКО, канд. філолог. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

На сьогодні проблема людей із функціональними обмеженнями в Україні є досить важливою, адже через низький рівень медичного обслуговування, збільшення випадків алкоголізму та наркоманії, проблему екології, зниження можливості правильного та повноцінного харчування і браку часу на відпочинок, а також погіршення умов праці

призводить до зростання інвалідності в країні. За статистикою, дитяча інвалідність, попри низький рівень народжуваності, стрімко зростає. Станом на 1 січня 2021 року в нашій державі нараховується 2 мільйони 703 тисячі осіб з інвалідністю, серед них – 163,9 тисячі дітей.

Інвалідність – це міра втрати здоров'я у зв'язку із певним захворюванням, травмою або вродженими вадами, які при взаємодії з навколишнім світом може як наслідок призвести до порушення життєдіяльності людини, тому держава зобов'язана надати всі належні умови для реалізації нею прав нарівні з іншими людьми та забезпечити її соціальний захист. Найбільш поширеними причинами інвалідності є захворювання нервової системи та органів чуття, вроджені вади розвитку, церебральний параліч та психічні розлади [2].

Упродовж багатьох років політика щодо догляду та лікування людей з інвалідністю змінювалась від елементарного догляду в спеціалізованих закладах до навчання дітей-інвалідів та реабілітації людей, які отримали функціональні обмеження вже у дорослому віці. На жаль ставлення до людей-інвалідів зі сторони фізично-здорових громадян сьогодні у більшості випадків є досить ганебним. Люди намагаються за рахунок того, що інваліди мають певні фізичні вади, роблять акцент на цих проблемах, у такий спосіб занижувати їхню самооцінку, застосовують дискримінацію.

В сучасних умовах постає питання щодо соціально-психологічної інтеграції дітей-інвалідів, що не залучені до спільної громадської діяльності. Потрібно знати, що головною проблемою дитини з особливими потребами – це порушення її зв'язку з навколишнім світом, в обмеженні спілкування, у доступі до культурних цінностей, і навіть до навчання. Тому важливим завданням держави є забезпечення соціальної захищеності інвалідів, створення необхідних умов для їхнього розвитку, реалізації інтелектуального чи творчого потенціалу.

Соціальна реабілітація – це комплекс заходів, які направлені на відновлення людини у правах, соціальному ставленні, на поліпшення її здоров'я та дієздатності. Реабілітація дітей з обмеженими можливостями це система медичних, педагогічних, психологічних, соціально-економічних та інших заходів, що направлені на ліквідацію або корекцію патологічних змін, які порушують хід нормального розвитку організму і на максимально повну і ранню соціальну адаптацію дитини. Процес соціальної реабілітації може розгортатися нерівномірно і зумовлений низкою складнощів, які вимагають сумісних зусиль дорослого і дитини [3].

Перешкоди реабілітації можуть бути пов'язані з тим, що в соціумі спостерігається «розмитість» образів рольової поведінки (стираються межі між уявленням про впевненість і агресивною поведінкою). Тому в дитини іноді постає питання щодо самовизначення, як з приводу змісту самої соціальної ролі, так і з приводу способів її життя.

Згідно Закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [1] реабілітаційними є заклади, що здійснюють процес реабілітації інвалідів у відповідності до реабілітаційних програм. У процесі соціальної реабілітації вирішуються три групи задач: адаптація, автоматизація і активізація особи. Розв'язання цих задач суттєво залежить від маси зовнішніх і внутрішніх чинників.

Такі установи можуть утворюватися на основі державної, приватної і комунальної форм власності, метою яких не може бути отримання прибутку, вони утворюються, реорганізуються чи ліквідуються на підставі рішення відповідного місцевого органу влади чи місцевого самоврядування. В своїй діяльності реабілітаційні центри керуються Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства праці, МОЗ та іншими нормативно-правовими актами з питань реабілітації інвалідів та дітей-інвалідів.

Реабілітаційний центр надає експертну оцінку стану інваліда, визначає пріоритетність реабілітаційних заходів та установалення наступності реабілітаційного процесу, також розробляє систему комплексної реабілітації, сприяє встановленню опіки чи піклування у випадку визнання інваліда недієздатним [6]. За індивідуальною програмою інваліда фахівці центру розробляють індивідуальний план реабілітації, який включає в себе комплекс реабілітаційних заходів і враховує діагноз інваліда, психічний стан та індивідуальні

особливості. Центр очолює керівник, що призначається і звільняється засновником у порядку, що передбачений законодавством. Працівники центру мають проходити атестацію відповідно до законодавства. Фінансування здійснюється за кошти засновника.

Соціальна реабілітація включає в себе заходи з навчання інваліда побутовим операціям для задоволення власних фізіологічних потреб, оволодіння навичками захисту власних прав та інтересів, забезпечення вільного проживання в суспільстві. Психологічна реабілітація містить заходи з проведення психологічної діагностики дитини-інваліда, визначаються форми, методи, терміни та процедури психологічної корекції, навчання методам саморегуляції, формування мотивації.

Сьогодні можна зустріти діяльність центрів з «духовною реабілітацією». Вони проголошують над конфесійний характер духовних цінностей, зокрема патронажні відносини з православними єпархіями. Православна релігія розглядає людей із фізичними або розумовими обмеженнями в життєдіяльності, як «біснуватих». «Убогий» - відмінний від нормального статус інваліда у суспільстві, статус «неповноцінного». Все ж таки, гуманнішим буде ставлення як до «убогого», аніж повна відсутність уваги. Таке ставлення не вирішує найголовнішої проблеми – створення відчуття повноцінності.

Таким чином, реабілітація інваліда повинна мати дві сторони віддачі. Найчастіше її об'єктом вважається людина з функціональними обмеженнями, яку треба адаптувати у суспільстві. Але сьогодні потрібно робити все навпаки – адаптувати суспільство до того, що кількість членів із особливими потребами збільшується.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про соціальної захищеності інвалідів в Україні». – Режим доступу : <http://www.kmv.gov.ua>.
2. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». – Режим доступу : https://ips.ligazakon.net/document/view/t052961?an=0&ed=2021_12_15
3. Каган Л. Реабілітація – шлях до інтеграції у суспільне життя / Л. Каган // Соціальний захист. – 2004. – №12. – С. 12 – 16.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: навч. посібник / А. Й. Капська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
5. Про становище інвалідів в Україні та основи державної політики щодо вирішення проблем громадян з особливими потребами: Державна доповідь. – К. : ДЦССМ, 2002. – 217 с.
6. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы / М. В. Фирсов, Е. Г. Студенова. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 489 с.

СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ ФАХІВЦЯМИ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ

Людмила МОХНАР

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Професійна діяльність працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України відрізняється підвищеним рівнем складності та ризиконебезпечності. Майже постійно фахівці знаходяться в стані напруги через необхідність бути завжди напоготові до виконання діяльності в непередбачуваних умовах та зазнають впливу стрес-факторів, що супроводжують професійну діяльність. Ефективність професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України у складних, напружених та екстремальних ситуаціях визначається сформованістю у них необхідних стратегій копінг-поведінки.

Відомо, що у професійній діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України існують 4 основні типи стресових ситуацій [1].

Перший тип ситуацій пов'язаний з постійною повсякденною діяльністю працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України й характеризується умовами діяльності, до

яких працівник звик, тобто він знає як, коли й що треба робити, у нього існує набір звичних способів поведінки в даних ситуаціях. Ці ситуації не являють загрозу для пожежно-рятувальника, у всякому разі, вони так оцінюються ним самим.

Ситуації другого типу характеризуються порушенням параметрів звичності, стандартності поведінки в цілому або в якійсь конкретній дії. Ці ситуації, як і перші, не несуть у собі загрозу для життя й здоров'я працівника пожежно-рятувального підрозділу ДСНС України.

Ситуації третього типу відрізняються від ситуацій першого типу наявністю елементів небезпеки й ризику, разом з тим діяльність в умовах цих ситуацій здійснюється за відомими працівнику канонами і стандартами (наприклад, пожежний ліквідує вогнище загоряння - дія небезпечна, але знайома).

І, нарешті, *ситуації четвертого типу* виникають в умовах небезпеки й ризику, а також повної або майже повної невідомості щодо алгоритмів своєї діяльності для досягнення поставленої мети (наприклад, пожежному-рятувальнику треба брати участь у ліквідації великомасштабної надзвичайної ситуації).

У відповідь на вплив ситуації будь-якого типу поведінка працівників пожежно-рятувальних ДСНС України може бути [1]:

- 1) адаптивною (тобто адекватною ситуації й націленою на вирішення проблем, викликаних цією ситуацією);
- 2) псевдоадаптивною (імітуючи діяльність, але не досягаючи мети або тільки частково досягаючи);
- 3) дезадаптивною (що ухиляється від вирішення проблеми).

Принципова схема реагування на стресор у копінг-поведінці містить у собі когнітивні оцінки (первинні й вторинні), а також емоційно-оцінні реакції. Первинна оцінка стресора приписує йому спочатку певний знак, тобто стресор (подія) оцінюється або як позитивний (доброчинний), або як негативний (шкідливий, небезпечний й т.п.), або як нейтральний. Потім, виходячи з первинної когнітивної оцінки події, відбувається неусвідомлюване включення емоційно-оцінних реакцій, які підконтрольні когнітивній оцінці. Після включення емоційної оцінки формується певний керований психічний стан (в умовах якого протікає відповідна поведінка). На третьому етапі реагування на стресор включається вторинна когнітивна оцінка, яка за механізмом організації зворотного зв'язку або схвалює первинну оцінку й діяльність на його основі (при цьому можливо деяке корегування психічного стану й поведінки), або, якщо діяльність і психічний стан оцінюються як неправильні, виконує функції психологічного захисту.

Для подолання стресу кожен фахівець використовує власні стратегії (копінг-стратегії) на основі свого суб'єктивного досвіду (особистісні ресурси або копінг-ресурси). Тому стресодолаюча поведінка розглядається сьогодні більшістю вчених як результат взаємодії копінг-ресурсів та копінг-стратегій особистості.

У працях вітчизняних психологів ми зустрічаємо інтерпретацію поняття "копінг" як подолання (стресоподолання) або психологічного подолання стресу. На сьогодні виділяють три види копіngu:

1. копінг, націлений на оцінку (розглядають як подолання стресу, що включає в себе спроби визначити значення ситуації й ввести в дію стратегії - логічний аналіз, когнітивна переоцінка й т. ін.);
2. копінг, націлений на проблему (розглядають як процес керування стресом, що має на меті модифікувати, зменшити або усунути джерело стресу);
3. копінг, націлений на емоції (визначають як подолання стресу, що включає в себе когнітивні, поведінкові зусилля, за допомогою яких особистість намагається зменшити емоційну напругу).

У працівників ДСНС з різним досвідом роботи, в різних стресових ситуаціях, рівнем психосоматичного здоров'я копінг-стратегії мають свої особливості прояву. У деяких випадках працівник ДСНС може самостійно подолати труднощі, що виникли, в інших

випадках йому потрібна підтримка інших, у третіх - він може просто уникнути зіткнення з проблемною ситуацією, наперед оцінивши негативні наслідки такого зіткнення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Назаров О.О., Оніщенко Н.В., Садковий В.П., Садковий О.В., Склень О.І., Тімченко О.В. Психологічні особливості базових копінг стратегій та особистісних копінг-ресурсів працівників пожежнорятувальних підрозділів МНС України: Монографія. - Х.: Вид-во УЦЗУ, 2008. - 184 с

2. Склень О.І. Базисні стратегії копінг-поведінки працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України, динаміка та особливості їх зміни в різноманітних стресових ситуаціях // Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д. Максименка. – К.: Міленіум, 2006. – Вип.. 27. – С.476 – 486.

КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ МЕДИЧНИМИ ФАХІВЦЯМИ

Марина СМІРНОВА, Людмила РИБІЙ
Черкаська медична академія

Будь-який викладач іноземної мови переконаний – без уміння працювати з медичною літературою, без володіння основами професійної комунікації, неможливо уявити сучасного лікаря. В області медицини протягом багатьох століть ключем досягнення та успішного застосування мистецтва лікування було володіння латинською мовою, а саме греко-латинський медичний тезаурус, а, з іншого, розширила його межі у процесі концептуалізації нових понять. Значення англійської мови дозволяє постійно підвищувати свою конкурентоспроможність, бути в курсі передових методів діагностики і лікування. Медик, який володіє іноземною мовою, краще обізнаний в сучасних тенденціях медицини. Таким чином, проблема визначення оптимальної траєкторії навчання англійської мови фахівців медичного профілю представляє особливу актуальність у сучасному світі. Її успішне рішення є умовою прогресу і ефективної взаємодії в даній сфері.

Історія методики навчання іноземних мов завжди була орієнтована на пошуки найбільш раціонального методу навчання. Кожен метод має властиві йому позитивні та негативні сторони і за певних умов має свою об'єктивну цінність. Проте у всі часи методи, що використовувались в різних навчальних закладах, перебували в найбезпосереднішій залежності від соціального замовлення суспільства, яке впливало на мету і зміст навчання іноземних мов і навіть на вибір тієї чи іншої мови.

Сучасні вимоги до підготовки кваліфікованого спеціаліста перш за все потребують від нього бути учасником міжкультурної комунікації та мати необхідні комунікативні спроможності в сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, навички практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, що обумовлена професійними потребами, та бути спроможним оволодіти новітньою фаховою інформацією через іноземні джерела. Все це підвищує попит на кваліфікованих випускників (фахівців), які вільно володіють іноземною мовою, зокрема мовою міжнародного спілкування, та обумовлює необхідність вивчення курсу «Іноземна мова» та «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Особливо актуальною в сучасній методиці стає проблема навчання іноземної мови як засобу спілкування. Однак, традиційні методи навчання за комунікативною методикою не дають вагомих позитивних результатів. Студенти на початковому етапі навчання іноземної мови мають занижений рівень розвитку слухового диференційного відчуття, що порушує сприйняття звукового образу слів. Половина студентів не вміє прогнозувати лексичний матеріал під час побудови власних висловлювань, не вміє асоціювати словесні пари тематично пов'язаних слів, вірно кодувати та декодувати словниковий матеріал. Це призводить до невміння відобразити потрібну кількість фактів, висловлюватися логічно та грамотно, спонтанно підтримувати розмову або вести дискусію.

Одним із підходів до навчання є пізнавальний (когнітивний) підхід. Він являє собою свідоме оволодіння мовою в послідовності від знань у вигляді правил та інструкцій до мовленнєвих навичок і вмій на основі засвоєних знань.

Когнітивний підхід до навчання (англ. cognition - знання, пізнання) - виник, як реакція на прямий підхід з його установкою на інтуїтивне оволодіння мовою і передбачає усвідомлення, розуміння студентами одиниць мови і формування здатності пояснювати вибір і вживання таких одиниць в процесі спілкування.

Когнітивний підхід до навчання реалізується в тому випадку, коли студент є активним учасником процесу навчання, а не об'єктом навчальної діяльності викладача. У такому навчанні викладач повинен вміти викликати у студента справжній інтерес до предмету спілкування і до себе - як до співрозмовника. Оволодіння іноземною мовою орієнтоване не лише на співрозмовника і на свідомість, але і на особистість студента. Отже, когнітивно-спрямоване навчання спілкування іноземною мовою, зокрема англійською, має особистісно-обумовлений характер.

Правильність і швидкість володіння іноземною мовою за відсутності уявлень про культурний компонент цієї мови не гарантують взаєморозуміння й результативної співпраці у процесі спілкування із носієм мови. Саме тому когнітивний підхід також підкреслює необхідність врахування особливості засвоєння іноземної мови крізь призму національної культури. Проблема навчання іноземних мов розглядається не як навчання власне лінгвістичних знань, а як трансляція знань про світ. Опановуючи іноземну мову, студент одночасно засвоює відповідному народу образ світу, те чи інше бачення світу через призму національної культури, одним із важливіших компонентів якої є мова. Викладачам іноземної мови добре відоме поняття культурного шоку. Це є стан здивування студента чи навіть неприйняття ним фактів культури мови, що вивчається. Культурний шок виникає з причини неспівпадання культур і є наслідком неповної акультурації студента, незнання чи нерозуміння ним нової для нього культури. Культурний шок зникає по мірі ознайомлення з чужою культурою, з поступовим розумінням сприйняття і мислення носіїв мови, що вивчається [1]

Когнітивний підхід забезпечує інтерактивне, особистісно-мотиваційне спілкування студентів на занятті з іноземної мови. Когнітивний компонент передбачає усвідомлене засвоєння студентами культурно-країнознавчих відомостей та мовного матеріалу.

Таким чином, використовуючи методи когнітивного підходу до викладання іноземної мови, викладач формує позитивне ставлення студентів до свого предмету й підвищує зацікавлення студентів у вивченні мови. Інформативність та стиль занять сприяють підвищенню пізнавального рівня студентів, роблять іноземну мову, зокрема й англійську, легкою для сприйняття та вивчення. Крім того, когнітивний підхід до викладання іноземної мови дозволяє підготувати студентів до участі у спілкуванні з носіями мови та до використання своїх знань у різноманітних живих ситуаціях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беянин В. П. Психолінгвістика. Учебник. - 5-е изд. - М.: 1 Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2008. -232 с.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. Учебник. - М., 1997. - 2 287 с

РОЛЬ ПАМ'ЯТІ ПРИ ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Владислав СТАНЬКО

НК – Олександр ЧЕРНЕНКО, канд. мед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Практично будь-який аспект нашого життя пов'язаний з необхідністю що-небудь запам'ятовувати. Це відбувається тому, що все у світі оцінюється з точки зору часу. Без пам'яті у людей не було-б індивідуальності, досвіду, а для курсантів та студентів, зокрема,

можливості накопичувати знання в процесі навчання. Пам'ять надає цілісності нашим думкам, вчинкам, ми її використовуємо постійно: роздумуючи, порівнюючи, приймаючи рішення, або подумки щось змальовуючи. Усі ці дії засновані на здатності мозку накопичувати цінну інформацію і, при необхідності, звертатися до неї. Більшість курсантів та студентів так і не усвідомлюють яку величезну роль грає у нашому житті пам'ять, а вона добре працює тільки якщо її постійно тренувати.

Необхідно привчати себе записувати спогади, розвиваючи при цьому чуттєве сприйняття, образне мислення, здібності до спостереження. Дослідження фахівців свідчать, що пересічна людина використовує приблизно 10% можливостей свого мозку, і хіба це не стимул для того, щоб почати займатися тренуванням, вдосконаленням пам'яті. Такі тренування попереджують забування у будь-якому віці. Але навіть у феноменальної пам'яті спостерігається суттєвий недолік: людина з такою пам'яттю може досконало запам'ятовувати лише один специфічний вид інформації, наприклад, цифри.

На перших порах для себе необхідно усвідомити сильні та слабкі сторони пам'яті. Адже людина ніколи нічого не запам'ятовує «просто так». У неї завжди є на це причина, нехай навіть підсвідома.

Мотивація, у свою чергу, тісно пов'язана з емоціями, вона також заснована на вірі у певну винагороду. Так, за допомогою компліменту можна швидше досягти зрушень, ніж за допомогою покарання. Тому якщо похвалити курсантів чи студентів за те, що вони добре пам'ятають певні речі, вони намагатимуться підсвідомо краще усе запам'ятовувати. Мотивація веде за собою певні зобов'язання. Взв'язавши на себе ці зобов'язання, необхідно їх виконувати, навіть якщо вони не подобаються.

Для успіху в навчанні, необхідно щоб курсант чи студент завжди діяв згідно з прийнятим рішенням і працював певним чином до тих пір, доки ці рішення не будуть втілені в життя. Саме така поведінка укріплює пам'ять, а хороша пам'ять необхідна для будь-якої задачі та для її ефективного вирішення. Правильна організація навчання і хороша пам'ять йдуть разом.

Журналістка Джейн Елізабет Аллен звертає увагу у своїх публікаціях на 4 характеристики пам'яті, необхідні для успіху у навчанні:

- необхідно для себе чітко усвідомити, що ви вмiєте робити добре. А знаючи свої сильні сторони, та правильно обираючи їм рід діяльності, людина завжди буде «на висоті»;
- потрібно навчитися все робити швидко і зараз, поки ви про це думаете – одна з найефективніших стратегій розвитку пам'яті;
- необхідно навчитися постійно вдосконалюватися. І пам'ятаючи, що треба продовжувати роботу над певною навичкою, курсант чи студент не забуде про неї;
- потрібно співпрацювати з усіма, запам'ятовувати більше інформації про людей, з якими навчаємось, працюємо.

Таким чином, ми приходимо до думки про те, що потрібно якомога краще знати предмет своєї діяльності, постійно вдосконалюватися, постійно тренувати пам'ять, щоб попередити забування, позбавитися від непотрібного в пам'яті.

Хороша пам'ять необхідна студентам, щоб приймати правильні рішення та оцінювати ситуацію. Пам'ять – це весь наш життєвий досвід.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Макаренко М.В. Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми / М.В. Макаренко. – К. : Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, 2006. – 395 с.
2. Медицина надзвичайних ситуацій: Навч. посіб. / В.С. Тарасюк та ін. – Київ: ВСВ «Медицина», 2010. - 526 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЛІКВІДАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ В УКРАЇНІ

Анна СТАСЬ

НК – Світлана КОСЯК, канд. іст. наук

Черкаська медична академія

Важливою складовою життєдіяльності людини у сучасному світі є її взаємодія з середовищем існування, в якому досить часто діють фактори, що загрожують її життю і здоров'ю. Ці фактори можуть бути постійними (негативний вплив довкілля, виробництва, соціально-політичної ситуації, тощо) та ситуативними (надзвичайні ситуації природного, техногенного або соціально-політичного характеру). З метою вирішення вище зазначених проблем та для забезпечення заходів з організації ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 343, у нашій державі було вперше створено Державну службу медицини катастроф (ДСМК) України [1]. Даний структурний підрозділ було організовано як особливий вид державної аварійно-рятувальної служби, основними завданням якої стало надання безоплатної медичної допомоги постраждалим від надзвичайної ситуації (НС) техногенного та природного характеру, рятувальникам та особам, що беруть участь у ліквідації наслідків НС [2].

Згідно з Постановою ДСМК утворювалася на двох рівнях: – центральному – МОЗ України; – територіальному – обласні держадміністрації. До складу ДСМК входили медичні сили і засоби та лікувально-профілактичні заклади центрального і територіального рівня, визначені МОЗ України за погодженням з ДСНС, Міноборони, МВС, Мінтранс (у наш час Мінінфраструктури), обласними, Київською та Севастопольською міськими адміністраціями.

Подальша реорганізація Служби пов'язана з прийняттям у 2012 році Закону України «Про екстрену медичну допомогу» (ЕМД) [3], а у 2013 році Кодексу цивільного захисту України [4]. Згідно з положеннями цих нормативно-правових актів припиняють існування ДСМК та її центральний рівень, а завдання надання ЕМД покладаються на особливий вид аварійно-рятувальної служби – Службу медицини катастроф (СМК), які діють у складі Територіальних центрів ЕМД та МК, що створюються обласними органами влади та міста Києва [4].

Центр ЕМД та МК є закладом охорони здоров'я, основне завдання якого – забезпечення організації та надання екстреної медичної допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, прогнозування медико-санітарних наслідків НС на території обслуговування та планування заходів щодо їхньої ліквідації, забезпечення готовності СМК територіального рівня, надання медичної допомоги лікувальними закладами, що входять до складу СМК територіального рівня. Центри ЕМД та МК, що визначені як заклади СМК державного рівня, призначені організувати та забезпечити всі заходи ліквідації медико-санітарних наслідків не лише на своїй території, а й надання необхідної медичної допомоги за межами власної території у разі НС державного рівня.

Кожен Центр, згідно зі своєю структурою, комплектує та забезпечує готовність власних формувань СМК у лікувальних закладах регіону, організовує підготовку медичних і немедичних працівників, на яких покладені функції надання медичної допомоги в НС. Важливим напрямком діяльності Центрів ЕМД на місцях є налагодження взаємозв'язків з органами виконавчої влади та управління охорони здоров'я, медичними закладами, управліннями з питань НС та ЦЗ населення, аварійно-рятувальними службами, з транспортними організаціями, відомчими медичними службами з питань забезпечення ліквідації медико-санітарних наслідків НС. Координацію діяльності центрів ЕМД та МК на випадок виникнення екстремальних ситуацій здійснюють центральна та територіальні координаційні комісії, що утворюються відповідно до законодавства України. Організаційно-методичне забезпечення діяльності центрів ЕМД та МК здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про створення державної служби медицини катастроф. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 343 (343-97-п). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/343-97-%D0%BF>. (дата звернення: 10.02.2022).

2. Про затвердження Положення про Державну службу медицини катастроф. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 р № 827. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/827-2001-%D0%BF>. (дата звернення: 14.02.2022).

3. Про екстрену медичну допомогу. Закон України від 5 липня 2012 р. № 5081-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5081-17>. (дата звернення: 14.02.2022).

4. Кодекс цивільного захисту України: Кодекс від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI./ВВР України. 2013. № 34-35. Ст. 458.

ПРО ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ПСИХОСОМАТИЧНІЙ МЕДИЦИНІ

С. ТОМЛЕНКО

НК – Леся ГОРЕНКО, канд. іст. наук, доцент

Черкаська медична академія

Психосоматичні взаємовпливи, так як і психосоматичні хвороби, є об'єктивною реальністю. Тому в нових визначеннях хвороби все більше наголошується на ролі психічного фактору. Умовним є виокремлення психосоматичних хвороб. Проте для виявлення окремих психосоматичних хвороб значення психічного фактору, психічного перенавантаження настільки значне, що вони можуть бути віднесені до групи психосоматичних захворювань. В сучасній медицині найближче до вивчення психічних явищ та хвороб підійшла клінічна дисципліна – психосоматична медицина (психосоматика).

У радянському напрямі цієї науки прийнято вважати, що соматичні розлади та хвороби виникають під впливом або за участю емоційних напружень, зокрема, психічних впливів (стресів), які індивід пережив у минулому або наразі.

Напрямок психосоматики, котрий заснований на православному світогляді, бере до уваги більшість доробок радянських течій психосоматичної медицини, вважає головним фактором у феномені появи та розвитку захворювань є саме духовне ушкодження, яке стає базою для негативних психоемоційних зрушень, а в подальшому і соматичних захворювань. Умовно це можна виразити наступною формулою: пошкодження на духовному рівні (психоемоційне) – соматизація захворювань на тілесному рівні [1; 214].

Отже, неправильний духовний та психічний устрій людини призводить до багатьох захворювань нервової системи, у тому числі й неврозів.

Термін «невроз» був введений у науковий обіг англійським лікарем Кулленом у 1776 році [2; 64], який вважав його функціональним порушенням. Тільки в кінці XIX ст. неврози почали розглядати як психічні захворювання. Наразі клінічні критерії діагностики цих захворювань лишаються досі невизначеними.

Радянський психіатр Е. Попов писав, що важко виокремити будь-яку рису, яка властива лише неврозу [1; 217].

Сучасна наука стверджує, що невроз – це психогенний, конфліктогенний, нервово-психічний розлад, який виникає в результаті порушення особливо значущих життєвих відносин людини. Невроз – це завжди протиріччя між дійсністю і тим, що бажає людина.

Основними особливостями неврозів є:

1. Психогенний характер виникнення;
2. Особливості особистості (акцентуації характеру, особистісний радикал);
3. Відсутність органічних змін головного мозку;
4. Вегетативні, соматичні, емоційно-афективні прояви;
5. Наявність «критики» до свого стану та намагання виправити ситуацію [3; 102].

Таким чином, більшість хвороб не є, як прийнято вважати, нещастями невинної людини. В дійсності спонукає до появи їх сам індивід, а невротичні симптоми є відбитком рис особистості індивіду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Морозов А., священник. Основы православной психологии: путь к исцелению / А. Морозов, 2019. – 536 с. – С. 216-217.

2. Садчикова О.А. Применение метода биологической обратной связи в лечении неврозов и психосоматических расстройств. Уч. мет. пос. / О. Садчикова. – СПб., 2002. – С.64.

3. Карвасарский Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия / Б. Карвасарский. – СПб.: Питер Ком, 1998. – С.102.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Марія ФЕДОРЧУК

НК – Світлана КОСЯК, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У сучасному світі серед надзвичайних ситуацій особливе місце займають соціальні катастрофи, до яких належать військові конфлікти з веденням активних бойових дій. Внаслідок війни на Сході України в нашому суспільстві з'явилася нова соціальна група – ветерани бойових дій. Отриманий ними травматичний досвід, як правило, негативно впливає на їхній стан здоров'я.

Первинний стрес, отриманий безпосередньо в бойових умовах, підсилюється вторинним, що виникає після повернення з зони бойових дій. Цей стан стає внутрішньою основою психологічної та соціальної дезадаптації військовослужбовців у суспільстві. Саме тому, успішна соціальна адаптація у соціумі даної категорії військовослужбовців Збройних Сил України можлива лише через проведення комплексу реабілітаційних заходів. Важлива роль у цьому процесі належить спеціалізованим соціальним службам та установам, які мають забезпечити гідні умови для успішної комплексної реабілітації цієї категорії військових.

Реабілітація учасників бойових дій передбачає дію чотирьох видів допомоги – психологічної, соціальної, медичної (фізичної) та етичної, які можуть поєднуватися між собою, утворюючи нові підвиди: соціально-психологічну, етико-психологічну, медико-психологічну, професійно-психологічну, тощо – в залежності від об'єкта реабілітації, його психоемоційного стану, факторів та умов, що впливають на проведення реабілітаційних заходів [1, 340]. Соціальну реабілітацію ми розглядаємо як систему необхідних заходів, спрямованих на відновлення соціального статусу військовослужбовців, можливість стати повноцінними учасниками соціального процесу.

На думку фахівців, мультидисциплінарний підхід має стати головним і системоутворюючим, оскільки саме він дає змогу найбільш цілісно вирішувати комплекс медичних (фізичних), соціальних, психологічних та етичних проблем. Ефективність реабілітації безпосередньо залежить від складу та професіоналізму мультидисциплінарної команди фахівців (соціальних працівників, медиків, психологів, волонтерів), які її здійснюють. Саме мультидисциплінарний підхід максимально повно відповідає принципам «кейс-менеджменту» (кейс – випадок, ситуація, яка порушує стабільність у життєвому устрої людини і веде до погіршення її стану), тобто добре організованого процесу забезпечення всіх потреб людини доступом до відповідних послуг [1, 342]. Наукові дослідження психологів О. Кокуна, Н. Агаєва, та І. Пішко [2], О. Горбаня та О. Бахрушина [3], дають підстави стверджувати, що для здійснення ефективної реабілітації учасників бойових дій фахівцями соціальних та реабілітаційних служб, необхідно, перш за все, забезпечити їхню системну та комплексну діяльність.

Системний підхід дає можливість трактувати реабілітацію, як цілісну діяльність, що володіє функціональними ознаками та охоплює конкретно визначені компоненти. Вибір саме такого підходу обумовлений тим, що він забезпечує цілеспрямований синтез форм, методів і засобів реабілітації, відкриває нові можливості для методичної варіативності при організації реабілітаційного процесу з військовослужбовцями, що брали участь у бойових діях; передбачає цілісність при розробці технології комплексної реабілітації з чітко розробленим планом, процедурами, інструкціями й алгоритмом практичних дій.

Комплексний підхід передбачає налагодження взаємозв'язків у роботі між різними соціальними структурами, що займаються реабілітацією військовослужбовців; органічне

поєднання різних видів реабілітації; комплексне застосування різноманітних форм, методів і засобів проведення реабілітаційних заходів; співпрацю команди фахівців соціальних служб та структур, що допомагатимуть адаптуватися до умов мирного життя.

Реабілітаційна робота орієнтована на подолання наслідків, симптомів минулого воєнного досвіду кожного військовослужбовця і має спиратися на його індивідуальні потреби. Після повернення в мирне життя, військовослужбовці повинні бути залучені до реадaptaційних заходів та отримувати комплексну, системну реабілітацію згідно індивідуальних потреб та програм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Турбан В. В. Реабілітаційна та реінтеграційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій в центрах соціальних служб: етичний аспект. Матеріали Круглого «Творча спадщина Г. С. Костюка: історія та сучасність», присвяченого 120-річчю від дня народження Г. С. Костюка. К., 2019. С. 336-345. 432 с.

2. Коқун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О. Психологічна робота з військовослужбовцями учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.

3. Горбань О. М., Бахрушин В. Є. Основи теорії систем і системного аналізу: Навчальний посібник. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2004. 204 с.

ЕМПАТІЙНІСТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Н. ШУВАР, Г. ЗАКАЛИК, О. ВЙОНЦЕК

СЗШ № 23 м. Львів

Львівський інститут ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія наук»

У сучасному українському суспільстві завжди підтримувалася традиція розвитку емпатійності. Ця проблема є важливою для встановлення дружніх і відкритих стосунків між людьми, збереження традиції прийти на допомогу, взаємовиручку, співчути, підтримати і розрадити іншого. Очевидно, що досягти таких відносин можна тільки тоді, коли особистість уміє осягнути душевний стан іншої людини, розуміє її емоційний настрій, знає як співпереживати та спроможна відгукнутися на психологічний стан. Уміння бути емпатійним – це знайти потрібні слова розради та підтримки, здатність заспокоїти та запевнити іншу людину, що вона не самотня у своїй проблемі, є поруч ті, хто поділяють з нею цю проблему і допоможуть у її вирішення.

Проблемою емпатійності науковці цікавляться вже не одне десятиліття, створюючи концептуальні підходи як до її вивчення, так і до розробки методологічного інструментарію щодо розвитку та формування емпатії. Дослідження емпатії проводили такі відомі психологи як А. Валлон, О. Ф. Лазурський, В. Штерн, Е. Фромм, К. Хорні та інші. Даний феномен розглядається як складова моральних та естетичних почуттів (О. О. Бодальов, Т. П. Гаврилова, Р. Н. Ібрагімова, Я. З. Неверович та інші), а також як один із аспектів взаємостосунків між людьми (Л. І. Божович, Є. М. Васильєва, Л. П. Виговська, Т. Є. Конникова, С. Н. Ніколаєва, О. В. Тютяєва та інші. На основі цих досліджень викладені пояснення терміну, показані особливості процесу емпатії, виокремлено властивості емпатійної особистості [1, с. 125].

У парадигмі психоаналізу Г. С. Саліван, З. Фройд, А. Адлер трактують поняття «емпатії» як вроджену властивість людської психіки. Однак не можна відкидати її формування, завдяки перебуванню людини в соціальному середовищі, де поступово емпатія розвивається у процесі соціалізації і може підтримуватися на певному рівні або ж знижуватися чи поглиблюватися, залежно від впливу на особистість певних чинників [2, с. 57].

Особливої уваги заслуговує вивчення емпатійності у школярів молодшої школи. Даний період є визначальним для адаптації дитини до соціального середовища, активного входження її в різні соціальні групи та спільноти. Саме у цей період дитина надзвичайно сприйнятлива до зовнішніх впливів, у неї сильно розвинене почуття віри в істинність всього (що їй розповідають і чого навчають, про що говорять і навіть про що думають; в безумовність виконання та необхідність дотримання моральних правил, норм і принципів) [3, с. 190].

Вважається, що емпатія є одним з найважливіших джерел розвитку особистості дитини: «емпатія – це поєднання тепла, уваги та впливу» [4, с. 434]. Механізмом прояву емпатії дитини є батьківське ставлення до неї, що розвиває емпатію як до однолітків, так і до інших людей. Цей механізм пов'язаний з прийняттям або відкиданням дитини, наданням їй допомоги та підтримки, розумним контролем та опікою. К. Роджерс схиляється до думки, що в терміні «емпатія» закладено здатність: «сприймати внутрішній світ іншого точно, із збереженням емоційних і змістовних відтінків». Це стан, коли ніби стаєш ось тим іншим, але без втрати відчуття «ніби» [5, с. 4]. Так, особистість відчуває радість і біль іншої людини, як би вона сама їх переживала, і сприймає їхні причини так, як їх сприймає та, інша людина.

Актуальність вивчення особливостей формування та розвитку емпатії у дітей молодшого шкільного віку не викликає сумніву, що слугувало метою даного дослідження.

В основу дослідження покладено проєктивну методику «Незакінчені оповідання» (Т. П. Гаврилова) та опитувальник «Прояв емпатії до ровесника» (Є. М. Васильєва), які дають можливість виявити характер прояву дитиною емпатії та спрогнозувати її поведінку у проблемних ситуаціях.

У дослідженні брали участь 40 дітей, віком 8-9 років, по 20 осіб кожної статі.

На основі проведеного дослідження було показано, що у дівчаток виявлена більша схильність до емпатійних реакцій на ситуації неблагополуччя. Через оповідання зі сфер взаємовідносин з тваринами, дорослими та однолітками можна було зауважити, що у дівчаток відбувалося більше ототожнення з головною героїнею оповідання і вони співпереживали разом з нею (гуманістичний характер емпатії). У хлопців більше спостерігався прояв емпатії до іншого персонажа, а не до головного героя – тварини, дорослого, однолітка (егоцентричний характер емпатії). Водночас, для молодших школярів більш вираженими було співчуття до тварин – 30% досліджуваних вказали, що залишили б собаку собі; 18% – прагнули повернути хворе кошеня додому. Для 20 % дітей характерним було співчуття дорослим: вони розуміли, що собаку потрібно повернути господарям; пробачити бабусю за те, що вона викинула хворе кошеня. Найменше емпатії проявляли діти до однолітків – лише 15% досліджуваних готові пробачити свого ровесника.

Поряд із тим, коли ситуації торкалися позитивних тенденцій, то прояв емпатії у досліджуваних був вищим. Зокрема, надання допомоги іншому характерний для 73% досліджуваних; прояв співрадість – у 83% досліджуваних; надання допомоги дитині – однолітку у скрутній ситуації – у 75% досліджуваних; навіть, якщо це торкалося утиску особистих інтересів – у 68% досліджуваних.

Тобто реакція молодших школярів на позитивні події є більш вираженою і прояв емпатії має більшу відгукуваність. Водночас, співпереживання з тваринами переважала над співпереживаннями дорослим чи одноліткам. При чому у хлопчиків емпатія носило виражений егоцентричний характер.

Такі дані свідчать про необхідність формування емпатійного ставлення молодших школярів, особливо стосовно негативних ситуацій. Саме це має лягти в основу розробки програми і подальшого психологічного супроводу дітей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврилова Т. П. Анализ эмпатийных переживаний младших школьников и младших подростков. *Психология межличностного познания* / ред. А. А. Бодалев. М.: Педагогика, 1981. – С. 122-138. – URL: <http://www.psychlib.ru/inc/absid.php?absid=62749>
2. Кротенко В. І. Проблема емпатії в психологічній літературі. *Психологія: зб. наук. пр. НПУ ім. М.П. Драгоманова*. К. 2001. Вип. 2(9). Ч. II. С. 55-58.
3. Марченко О. П., Троицкая Е. А. Особенности эмоционального отклика на фотоизображения у индивидов с разным уровнем эмпатии. *Вестник Московского государственного лингвистического университета. Образование и педагогические науки*. 2020. С 188-191.
4. Rausch H. L., Bordin E. S. Warmth in personality development and in psychotherapy. *Psychiatry*. 1957. Vol. 21. Pp. 431 - 438.
5. Rogers C. R. Empatic: an unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*. 1975. V. 5, N 2. P. 2-10.

MEDICAL SERVICES IN THE CONTEXT OF AN ARMED CONFLICT

Liubomyr REVA

Scientific adviser: Olena PIETUKHOVA

Cherkasy Medical Academy

Civil defence is a component of national defence consisting in measures and activities to counter dangerous situations caused by natural disaster, national or international crisis or armed conflict. These measures and activities are intended to regulate the functioning of the central and peripheral organization of telecommunications, transport, the economy, and energy resources. They also deal with the psychological aspects of such situations, maintenance of public order (where appropriate by the assumption of civilian powers by the military authorities), protection of the civilian population, etc. ^[1]

Medical professionals are assigned exclusively, whether for a permanent or temporary period, to medical purposes, namely the search for, collection, transportation, diagnosis or treatment of the wounded, sick and shipwrecked, or to the prevention of disease, or to the administration or operation of medical units or medical transports.

The problems of civil defence that concern medical professionals are many and varied. Medical students often look for answers to different questions: Are medical personnel civilians? Can a civilian doctor work for the military? How does law protect in war? Can medical personnel carry weapons? Is shooting medical personnel a war crime? We must be aware of the norms of the International Humanitarian Law, where we can find answers to related issues.

The term “civilian medical personnel” refers to medical personnel who are not members of the armed forces but who have been assigned by a party to the conflict exclusively to medical tasks. In times of conflict, humanitarian law establishes a multitude of provisions aimed at protecting members of medical personnel in the exercise of their functions. Medical personnel “shall be respected, protected and assisted in the performance of their duties in favour of all wounded and sick without any discrimination”. According to the Geneva Convention, knowingly firing at a medic wearing clear insignia is a war crime. Vice versa, the convention also states that no medic should carry a weapon, or be seen engaged in combat. However, medical personnel may carry and use small arms for self-defence or the protection of their patients.

The experiences of the last decade have demonstrated that for professionals to be qualified as medics, they have to be trained as emergency medical technicians, engage in trauma training and other Army specific procedures. The reality of soldiers during battles is that they're always in danger. But combat medics didn't always exist in the military. The first system for treating soldiers was planned by Surgeon Jonathan Letterman during the American Civil War. He saw a need for medical treatment and the evacuation of soldiers during the war. The first implementation of this plan was at the Battle of Antietam, Maryland in September 1862. The United States Army created the Ambulance Service and the Sanitary Corps in June 1917 to take care of the Army's medical needs. Since then, combat medics have become a part of various branches of the United States military. Whenever there's a casualty, the combat medic provides initial emergency medical care and ensures that the soldier is evacuated to a safe place where they can be treated ^[2].

Medical personnel comprises military and civilian medical personnel (doctors and paramedical personnel) including that of the Red Cross or Red Crescent, and civil defence personnel. They are entitled to the protection and treatment stipulated by international law, may not be the object of violence, and if they fall into enemy hands are not considered as prisoners of war and must be set free. However they may be retained to give medical care to prisoners of war, preferably those belonging to the same armed forces as themselves. They are identified by the distinctive sign of the red cross, red crescent or red crystal worn on their uniform, or on their clothing if they are duly authorized civilian medical personnel. Members of the armed forces specially trained for employment, should the need arise, as hospital orderlies, nurses or auxiliary stretcher-bearers in the search for or the collection, transport or treatment of the wounded and sick must likewise be respected and protected if they are carrying out these duties at the time when they

come into contact with the enemy or fall into his hands. In the latter case they will be considered as prisoners of war but will be employed on medical tasks as needed ^[3].

According to the 1949 Geneva Conventions and their 1977 Additional Protocols, “medical personnel” are persons assigned exclusively to medical duties, whether such assignments are permanent or temporary. Such medical purposes include:

- the search for, collection, transportation, diagnosis, or treatment—including first aid treatment—of the wounded, sick, and shipwrecked;
- the prevention of disease;
- the management and administration of medical units or means of transportation ^[4].

Health professionals have been active in the work of Amnesty International since its inception, and have played an increasingly valuable role in documenting human rights abuses, arranging treatment for victims, and campaigning for the observance and the strengthening of human rights and ethical standards. Codes of Ethics illustrates the critical milestones and technical instruments developed during recent years. It presents an invaluable reference tool for all professionals engaged in medical ethics to inform effective human rights advocacy ^[5].

Medical professionals are often on the front lines in conflict situations. As first responders, medical personnel also see up close the wounds and evidence of violence and torture in their patients. Persecution of medical professionals is often part of oppressive governments’ intentional strategies of silencing these powerful witnesses. When medical workers are killed, the human toll is not just their lives, but also the exponential number of people who will suffer without treatment and the many lives that will be lost as a result.

In December, 2021, 29 nurses from 19 countries were awarded the Florence Nightingale Medal, including two Ukrainians, Valentina Basova and Nataliia Yakovleva, who have shown exceptional devotion in caring for victims of armed conflict and disaster situations in Ukraine. Valentina Basova is the Head of Dniprovskiy and Khortytskyi District URCS Branches in Zaporizhia region, and Natalia Yakovleva is the Head of Stanychno-Luhanskyi District URCS Branch in Luhansk region. These two dedicated representatives of the Ukrainian Red Cross Society continue to do work in the field ^[6]. *The Medal is awarded for exceptional courage and devotion to the wounded, sick or disabled or to civilian victims of a conflict or disaster” or “exemplary services or a creative and pioneering spirit in the areas of public health or nursing education.*

REFERENCES

1. <https://casebook.icrc.org/glossary/civil-defence>
2. <https://www.cleverism.com/combat-medics-in-different-military-branches/>
3. <https://casebook.icrc.org/glossary/medical-personnel>
4. <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/medical-personnel/>
5. <https://www.amnesty.org/en/documents/ACT75/002/2011/en/>
6. <https://redcross.org.ua/en/2019/12/two-ukrainians-were-awarded-the-florence-nightingale-medal/>

THE ROLE AND DUTIES OF PSYCHOLOGISTS IN SOCIAL REABILITATION

Viktoriiia YUZEPENKO

SA– Olha KRICKER, PhD in History

*Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes
of National University of Civil Defense in Ukraine*

A new way of thinking about health and illness has led to approaching them as the product of a combination of several factors: biological characteristics, behavioral factors, and social conditions.

Advances in psychological, medical, and physiological research have proved that the best results in treatment and healthcare may be reached only when these factors are interwoven and there

is an interdisciplinary team of specialist to work with patients.

Firstly, biological characteristics are genetic predisposition, permanent, intimately associated to the person. Behavioral factors can be defined as a combination of lifestyle, stress, health beliefs, while social conditions are cultural influences, family relationships and social support [1].

In the recent past, dealing with health and illness was focused on the biological aspects. At present, the understanding of the body-mind-behavior relationship has changed medical practice from the biomedical paradigm to the biopsychosocial medicine.

Psychology is the science of behavior and mental processes, which strives to understand how biological, behavioral, and social factors influence health and illness, so the demands for psychologists in hospitals and medical settings are obvious and increased.

The development of psychology as a health specialty and discipline has led to the emergence of several sub-fields and subspecialties: clinical psychology, health psychology, clinical neuropsychology, counseling psychology, rehabilitation psychology, community psychology, and pediatric psychology [1].

Rehabilitation psychology is an applied clinical specialty in professional psychology concerned with the treatment and science of disabling and chronic health condition. Rehabilitation psychologists help disabled individuals adapt to their situation. They also deal with such issues as pain management, personal adjustment, interpersonal relations at home and the work place.

Rehabilitation psychologists provide services with the goals of increasing function and quality of life for persons living with disability, activity limitations, and societal participation restrictions. Because disability impacts multiple areas of a person's life, rehabilitation psychologists provide services within the network of biological, psychological, social, environmental, and political environments to assist the persons served in achieving optimal rehabilitation goals via intervention, therapeutic support, education, consultation and interdisciplinary collaboration, and advocacy. This necessarily includes the provision of training, educational, and support services to families and primary caregivers, as well as other significant people in the individual's social/community circle (e.g. teachers, employers, co-workers, clergy, friends).

In addition to working directly with the persons served and their support systems, rehabilitation psychologists play a key role in providing consultations regarding disability and health issues to attorneys, courts, governmental agencies, educational institutions, employers, and insurance companies. They also conduct critical research on the occurrence of, and immediate and lifelong implications of, circumstances leading to disability. Common research areas include, but are not limited to, risk factors for disability and chronic health conditions and associated prevention strategies; identification and reduction of co-morbidities; development, use, and effectiveness of assessment and intervention tools and strategies; changes in social support, familial and cultural networks; coping needs and resources; educational and community re-entry and participation processes, developmental processes and aging after diagnosis; and healthcare access, resource needs, and cost. Rehabilitation psychologists also plan and conduct teaching programs to develop clinical and research skills for psychology and other health trainees. The ultimate goal is to help reduce or ameliorate the negative impact of disability and chronic health conditions and optimize the well-being of persons served throughout their lives.

The role of psychologist in social rehabilitation is crucial because they improve functioning and quality of life of those with special needs by restoring patient's physical functions and modifying the patient's physical and social environment, provide support to the caregivers as well, promote wellness, and teach stress/conflict management, and, moreover, train future medical and psychological specialists.

REFERENCES

1. Wahass S. H. (2005). The role of psychologists in health care delivery. *Journal of family & community medicine*, 12(2), 63–70. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3410123/>
2. Craig Ravesloot and Tom Seekins. An Emerging Role for the Rehabilitation Psychologist in Community Rehabilitation Service Delivery. DOI:10.1093/oxfordhb/9780199733989.013.0008

Секція 5. Організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави

СПІВВІДНОШЕННЯ ДИВЕРСІЇ З ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТОМ

Андрій БАНДУРКО

Щодо порівняльного аналізу кримінально-правових норм про диверсію з терористичним актом, то відповідальність за вчинення терористичного акту передбачена в ст. 258 КК, у якій він визначений як «застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою».

Родовим об'єктом диверсії є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України.

Терористичний акт передбачений у розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК, а це означає, що його родовим об'єктом є громадська безпека, тобто суспільні відносини щодо захищеності людей від джерел підвищеної небезпеки (злочинних угруповань, терористичних загроз, інших предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення). Низка вчених родовим об'єктом терористичного акту пропонують визнавати не громадську безпеку, а основи національної безпеки, або мир, безпеку людства і міжнародний правопорядок.

Диверсія і терористичний акт також розрізняються за основними безпосередніми об'єктами цих злочинів.

У диверсії – це окремі об'єкти національної безпеки в певних сферах суспільних відносин, конкретизація яких залежить від форм учинення цього злочину, а в терористичному акті - суспільні відносини щодо захищеності людей від терористичних загроз як особливого джерела підвищеної небезпеки. Дещо ускладненим виглядає співвідношення диверсії і терористичного акту за ознаками безпосередніх додаткових об'єктів. Зокрема: а) такі об'єкти в цих складах злочинів юридично визначаються як додаткові факультативні, крім диверсії, вчинюваної в формі дій, спрямованих на радіоактивного забруднення, де додатковим обов'язковим об'єктом виступають суспільні відносини, що забезпечують екологічну безпеку; б) є об'єкти, які можуть виступати додатковими при вчиненні обох розглядуваних злочинів, наприклад, відносини власності; в) коло об'єктів, які можуть виступати як додаткові при вчиненні терористичного акту, є дуже широким, оскільки в диспозиції ст. 258 КК йдеться про створення небезпеки настання тяжких наслідків в різних сферах суспільних відносин; в диверсії коло таких об'єктів залежить від форми її вчинення – воно може також бути дуже широким, зокрема при вчиненні дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, або більш вузьким, як при вчиненні дій, спрямованих на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення.

Для правильного розуміння співвідношення диверсії і терористичного акту за ознаками їх об'єктів особливо важливо враховувати особливості концепції основ національної безпеки, відповідно до яких статтею 113 КК охороняються найважливіші цінності, життєво важливі

інтереси людини, суспільства і держави з різних сфер суспільного життя, в тому числі із сфери громадської безпеки. Для практичного застосування статей 113 і 258 КК це означає, що в разі встановлення посягання на такі більш важливі соціальні цінності пріоритет у застосуванні має ст. 113 КК. Тому можливі випадки, коли громадська безпека буде визнаватися додатковим факультативним об'єктом диверсії.

Особливістю диверсії, порівняно з терористичним актом, є наявність у деяких формах її вчинення предмета злочину як обов'язкової ознаки. Зокрема предметами диверсії, вчинюваної в третій, четвертій, п'ятій, сьомій та восьмій формах відповідно є: об'єкти, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, територія, тварини, рослини. У складі терористичного акту ознака предмета злочину відсутня.

Диверсія і терористичний акт з об'єктивної сторони відрізняються за кількістю та змістом ознак, які їх характеризують. Так, диверсію характеризують лише діяння, альтернативно зазначені в диспозиції ст. 113 КК, виходячи зі змісту та спрямованості яких можна виділити вісім форм диверсії. Терористичний акт може вчинятись в двох основних формах, зазначених альтернативно в ч. 1 ст. 258 КК. Об'єктивну сторону терористичного акту, вчинюваного в першій формі, характеризують три обов'язкові ознаки: 1) діяння - застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій; 2) специфічні наслідки у вигляді створення небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; 3) причинний зв'язок між зазначеним діянням і наслідками. При вчиненні терористичного акту в другій формі його об'єктивна сторона виражається в погрозі вчинення дій, про які йдеться в першій формі.

З суб'єктивної сторони диверсія та терористичний акт характеризуються умисною формою вини, причому самі діяння в обох злочинах учинюються з прямим умислом. Зміст такого умислу при вчиненні диверсії і терористичного акту в другій формі (при погрозі вчинення відповідних дій) характеризуються двома ознаками: 1) усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру вчинюваного діяння, яке включає в себе усвідомлення фактичних ознак діянь, що характеризують об'єктивні сторони злочинів, та їх соціального характеру - можливості заподіяння істотної шкоди відповідним об'єктам кримінально - правової охорони; 2) бажання вчинити відповідні діяння. При вчиненні терористичного акту в першій формі зміст умислу має особливості в порівнянні як з диверсією, так і з другою формою терористичного акту. Зокрема, його інтелектуальна сторона, крім зазначеної ознаки, доповнюється передбаченням особою настання специфічного наслідку у вигляді небезпеки для життя чи здоров'я людини або небезпеки заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, а зміст вольової ознаки відповідно визначається як бажання створити таку небезпеку.

Диверсія відрізняється від терористичного акту за ознакою мети вчинення злочинних діянь. Ця відмінність впливає безпосередньо зі змісту статей 113 та 258 КК. У складі диверсії - це мета ослаблення держави, а в складі терористичного акту - це: 1) порушення громадської безпеки; 2) залякування населення; 3) провокація воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення; 4) вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами; або 5) привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. В.Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 528 с.
2. Спасович В. Д. Учебник уголовного права: в 2-х т. СПб.: Тип. Иосифата Огризко, 1863. Т. 1 (Часть Общая). 428 с.
3. Бантишев О. Ф., Шамара О.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія. Луганськ: Віртуальна реальність, 2014. 198 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. 2016. № 5. С. 101-106.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНЦЕПЦІЇ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ

Валерія БРУС

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Тероризм - суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1].

Антитерористична безпека держави передбачає захищеність об'єктів можливих терористичних посягань від терористичних загроз. Указом Президента України від 5 березня 2019 р. № 53 «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» затверджена Концепція боротьби з тероризмом в Україні, яка визначає мету, завдання, основні принципи та напрями вдосконалення загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з огляду на сучасні терористичні загрози національній безпеці України та прогноз їх розвитку [2].

Правовою основою Концепції є Конституція України та закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, акти міжнародних організацій, членами яких є Україна, насамперед Глобальна контртерористична стратегія ООН.

Пріоритетами боротьби з тероризмом в Україні є запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, усунення та мінімізація її наслідків, антитерористичне забезпечення об'єктів можливого терористичного посягання, інформаційне, наукове та інше забезпечення боротьби з тероризмом, розвиток міжнародного співробітництва у відповідній сфері.

Запобігання терористичній діяльності передбачає вирішення таких завдань як удосконалення організаційно-правових засад діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом; підвищення рівня координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом Антитерористичним центром при Службі безпеки України; оптимізацію завдань та повноважень суб'єктів боротьби з тероризмом із використанням досвіду, набутого під час проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, а також кращого світового досвіду у сфері боротьби з тероризмом; запровадження дієвих механізмів взаємодії та обміну інформацією між суб'єктами боротьби з тероризмом та іншими державними органами; удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення заходів боротьби з терористичною діяльністю, насамперед шляхом впровадження сучасних форм, методів і технологій добування, оброблення та використання інформації; реалізація суб'єктами боротьби з тероризмом комплексу взаємоузгоджених заходів правового, організаційного, адміністративного, режимного та технічного характеру щодо усунення внутрішніх і зовнішніх причин виникнення та поширення тероризму в Україні, мінімізації його негативного впливу; належне антитерористичне забезпечення об'єктів можливих терористичних посягань під час проведення масових заходів; підвищення ефективності систем і режимів охорони найбільш уразливих об'єктів можливих терористичних посягань, у тому числі шляхом розроблення та впровадження уніфікованих стандартів, правил, технічних умов і вимог, обов'язкового оформлення паспортів антитерористичної захищеності таких об'єктів; забезпечення своєчасного виявлення осіб, які причетні до міжнародних терористичних організацій чи терористичних груп або висловлюють терористичні наміри, та вжиття відповідних заходів реагування; удосконалення фахової та спеціальної підготовки/перепідготовки особового складу та працівників суб'єктів боротьби з тероризмом шляхом упровадження новітніх методик, форм і методів, навчальних програм; використання прогресивних форм і методів в інформаційно-роз'яснювальній, освітній та профілактичній роботі, зокрема в реалізації спеціалізованих програм, спрямованих на недопущення

поширення у суспільстві екстремістських поглядів, запобігання втягуванню молоді у терористичну діяльність; запровадження дієвих механізмів стимулювання фізичних та юридичних осіб до співпраці із суб'єктами боротьби з тероризмом; забезпечення систематичного оцінювання ефективності діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом за визначеними критеріями [2].

Виявлення і припинення терористичної діяльності передбачає вирішення таких завдань як удосконалення нормативно-правового забезпечення заходів боротьби з тероризмом, зокрема в частині порядку визнання організації терористичною; посилення відповідальності за терористичну діяльність; здійснення в установленому порядку комплексних пошукових заходів з метою своєчасного добування достовірної інформації про загрози та наміри вчинення терористичних актів, джерела фінансування терористичної діяльності, забезпечення якісного аналізу здобутої інформації; реалізацію за єдиним задумом комплексу взаємоузгоджених планових оперативно-розшукових, розвідувальних, оперативно-технічних та інших передбачених законодавством заходів із викриття діяльності терористичних організацій, терористичних груп, окремих терористів щодо підготовки або вчинення терористичних актів; організацію та проведення спеціальних операцій з метою усунення терористичної загрози, припинення діяльності терористичних організацій, терористичних груп, окремих терористів, спрямованої на підготовку або вчинення терористичних актів; уточнення порядку взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом у різних ситуаціях; реалізацію комплексу заходів щодо підвищення ефективності державного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму; посилення державного контролю за виробництвом, ввезенням, реєстрацією та використанням в Україні безпілотних авіаційних комплексів з метою недопущення застосування таких комплексів в терористичних цілях; удосконалення механізмів інформування населення про небезпеку та масштаби тероризму, порядок дій у разі вчинення терористичного акту або виявлення ознак його підготовки; впровадження новітніх методів і засобів здійснення оперативно-розшукової діяльності з метою своєчасного виявлення та припинення злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю; удосконалення методик та алгоритмів пошуку й оброблення інформації щодо осіб, причетних до терористичної діяльності, джерел фінансування тероризму, зокрема шляхом здійснення аналізу контенту в мережі Інтернет, у тому числі в так званій "тіньовій частині мережі Інтернет (DarkNet)"; посилення контролю за міграційними процесами, підвищення дієвості заходів з протидії нелегальній міграції, виявлення та перекриття каналів переправлення через державний кордон України осіб, які підозрюються у причетності до терористичної діяльності та/або перебувають у міжнародному розшуку [2].

На виконання статті 2 Указу Президента України від 5 березня 2019 р. № 53 «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» затверджено план заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/638-15#Text>.
2. Указ Президента України «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» від 05.03.2019 р. № 53 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні» від 5 січня 2021 р. № 7-р 53 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-2021-%D1%80#n12>.

ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК ОДНА З УМОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ

Дмитро ВАСИЛЬСВ

НК – Людмила ВОРОНОВСЬКА, канд. філос. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Широке поширення правових знань у різних соціальних верствах та групах є необхідною умовою стабільного функціонування суспільства та ефективної його модернізації. Правова культура починається з елементарних уявлень про права людини в суспільстві, про основні засади правової поведінки, законність і правопорядок. Отже, правова інформативність виступає основою правової свідомості, яке, своєю чергою, є складовим компонентом правової культури.

Молодь – соціально-демографічна група, що має соціальні та психологічні риси, зумовлені віковими особливостями молодих людей, процесом становлення їхнього духовного світу, специфікою становища у соціальній структурі суспільства [2, 73].

Наразі молоде покоління живе у великому інформаційному потоці, який впливає на багато аспектів у становленні особистості людини, у тому числі і на її свідомість. Суспільна свідомість різноманітна. У її структурі визначають різні форми: моральну, естетичну, релігійну, філософську, наукову, політичну та правову, які склалися історично – на основі діяльності людини у суспільстві.

Нас цікавить правова форма – правова свідомість. Правосвідомість – сукупність поглядів, ідей, уявлень, почуттів людей, їх об'єднань, всього суспільства загалом щодо права та правових явищ. Правосвідомість визначається рівнем розвитку суспільства і першочергово економічними відносинами, тісно пов'язана з іншими формами суспільної свідомості – з моральними переконаннями, політичними поглядами, філософськими концепціями, ідеологічними теоріями. Вона відбиває національні, релігійні, побутові та інші особливості держави.

Правосвідомість складається з правової психології та правової ідеології. Правова психологія є відношенням до права на емоційному рівні. Сприйняття того чи іншого нормативного акта. У правовій психології можна визначити елементи, що не змінюються: ступінь знання прав суб'єктом, дотримання ним правил поведінки, вміння дивитися з боку закону на свою поведінку, а також вміння аналізувати його. Так само в правовій психології існують і елементи, що змінюються: ставлення до права в залежності від емоційного стану індивіда.

Правова ідеологія – система ідей, правових поглядів, наукових концепцій, що виражають ставлення до правової дійсності. На відміну від правової психології, ідеологія є більш глибоким пізнанням права, так як не обмежується поверхневим, емоційно забарвленим його сприйняттям, а проникає у його сутність, природу, закономірності, визначає, яким має бути досконале право, за допомогою яких засобів і методів забезпечити його ефективність.

Велика частина часу молоді витрачається на пізнання навколишнього світу та його реалій як безпосередньо, так і побічно через інформацію, що до нього. Інтернет, як одне з найбільш доступних джерел даних, є найчастіше використовуваним ресурсом.

Розвиненість інформаційних систем призводить до того, що новини майже миттєво стають надбанням великих мас людей, серйозно впливаючи на формування повсякденної свідомості. Доступність і одночасно відстороненість споживачів інформації, що не передбачає співпереживання, призводить до того, що межа між реальністю та вигадкою у сприйнятті та усвідомленні стирається. Вплив цих ефектів на психіку призводить до зміни психологічного устрою особистості [2, 74].

Максимальне прискорення та спрощення передачі інформації між людьми, та підвищення її засвоєння – одне з основних завдань інформаційного віку. Цей процес впливає на культуру двояко: з одного боку, максимально зближуються духовна і матеріальна сторони

життя людини, оскільки в культурі необхідним чином присутній інформаційний елемент, що піддається трансформаціям, а з іншого боку, відбувається різке розмежування емоційного та інформаційного аспектів культури. Віртуальна реальність формує нові потреби та образи власного Я. Виникає паралельне життя зі своїми критеріями реальності, що породжує свого роду роздвоєність свідомості та розмитий ціннісний ряд у ньому. У результаті наростає стан невизначеності не тільки на рівні оцінки поточної інформації, а й відбувається різке зниження рівня правового розуміння.

Ця обставина дає привід деяким вченим розглядати інформаційні технології, у тому числі Інтернет, як зброю, під якою розуміється така технологія роботи зі свідомістю, яка націлена на поразку та знищення певних форм і структур свідомості, а також деяких режимів її функціонування. Так само інформаційне забезпечення становить одну з найважливіших гарантій планомірного та правильного формування стратегічного курсу країни.

Роль Інтернету полягає в тому, щоб допомогти молоді інтегруватися у процес формування органів влади, набути та реалізувати навички відкритої політичної участі в житті держави. Виступаючи джерелом двостороннього контакту між суспільством та державою, інформаційні технології інформують суспільство та діяльність політичних та правових інститутів, владних структур про життя суспільства та його реакцію на їх дії. Інформаційні технології виступають як найбільш дієвий метод впливу на формування правового виховання молодого покоління.

У впровадженні інформаційних технологій у процес викладання юридичних дисциплін підвищується якість правової освіти та рівень правосвідомості студентів. Необхідно враховувати, що, як відображення реального життя, інформаційні технології можуть надавати і руйнівний вплив на правову культуру.

Розробки та застосування інформаційних технологій створюють відповідні умови для участі громадян у правотворчому процесі, управлінні справами держави, наповнюють справді важливою та актуальною правовою інформацією український інформаційний простір, покращують психологічний настрій у суспільстві, допомагають виховувати справді активних громадян своєї країни з високим рівнем правосвідомості та правової культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна програма правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.01 р. № 992/2001.
2. Цінності Української молоді: результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді. – (Дослідження Центру незалежних соціологічних досліджень “ОМЕГА” на замовлення Міністерства молоді та спорту України; автори: Наталія Дмитрук, Ганна Падалка, Сергій Кіреєв, Ірина Мостова, Олена Бікла, Владислав Шелепа). Київ, 2016. С. 73-74, 77, 83.

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАГРОЗ

Вікторія ВИДИШ

НК – Людмила ВОРОНОВСЬКА, канд. філос. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Основним законом є Конституція, яка підтверджує те, що Україна – правова державою. Наявність конституційного законодавства, а також активна участь населення в законотворчій діяльності є невід’ємними ознаками правої держави. Історичними попередником за часів правління Ярослава Мудрого стала «Руська правда» приблизно в XI—XII ст., а дещо пізніше в 1710 році й Конституція Пилипа Орлика, яка, за оцінкою українських істориків, є однією з перших європейських конституцій нового часу. Але трагічні обставини не дали цьому факту збутися, адже чинності вона не набула, оскільки була написана в умовах вигнання. Усі конституції до останньої, у своєму контексті

відображали ті чи інші інтереси державних діячів. Конституція 1996 року свідчить, що жодний інший орган неспроможний відібрати життя в людини, навіть суд, цим насправді реалізується головне право людини – право на життя [1].

Важливо зазначити, що чинна Конституція, по-новому представила взаємини людини і держави, вона виносить на перше місце не державу, а людину, і служить тому, щоб захищати її права та свободи. У другому розділі Конституції йдеться про права і свободи людини та громадянина. Це дуже важлива глава, вона стоїть після першої – основ конституційного устрою. У чинній Конституції на відміну від її попередників свідомо зроблено акцент на правах та свободах громадян разом, хоча тим паче не обійшлося й без закріплення основних обов'язків індивіда, оскільки від їх реалізації безпосередньо залежить нормальне функціонування держави. У Конституції України також сказано, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, посадові особи, громадяни та їх об'єднання повинні дотримуватися Конституції та законів України. З цього можна дійти висновку, що в усіх сферах відносин, які сьогодні врегульовуються правом, як суб'єкт приймається людина, яка відповідно має обов'язки, права та свободи.

Аналізуючи вищесказане, можна дійти до визначення конституційного статусу особистості – це основні права, свободи та обов'язки особистості. Держава покликана не тільки надавати можливості для реалізації законних прав та свобод людини і громадянина, а й охороняти їх. Наразі це стосується наявності загроз терористичного характеру. Обстановка у світі сьогодні однозначно має напруженість. У всіх формах свого прояву тероризм є однією із найнебезпечніших сучасних проблем. Занепокоєність світової спільноти проблемою тероризму викликана численними жертвами та величезними матеріальними збитками.

Терористична діяльність почала особливо активно розвиватися у 60-х роках ХХ століття та досягла свого піку у 2014 році. Протягом останнього десятиліття суспільна небезпека значною мірою набирає обертів.

Терористична діяльність у сучасних умовах характеризується широким розмахом, відсутністю явно виражених державних кордонів, наявністю міжнародних терористичних центрів та організацій, витонченістю та антигуманністю терористичних актів.

Разом із тим поряд із терористичними організаціями існують різні структури, а часом і цілі держави – спонсори тероризму. Отже, формується матеріальна основа тероризму. Об'єктом у всіх терористичних актах виступає суспільна безпека, тому одним із основних законодавчих актів в Україні є діючий Закон «Про національну безпеку України» від 22.06.2018 р., зміни до якого вводяться в дію з 01.01.2022. У законі наголошується на конституційності статусу Ради національної безпеки і оборони нашої країни, її завдань, функцій, порядку організації діяльності. Злочини терористичного характеру визначає діючий Закон України «Про боротьбу з тероризмом». Але незважаючи на серйозні покарання, тероризм, на жаль, продовжує існувати і в нашій країні.

Забезпечення безпеки реалізує й ДСНС України, оскільки професійна діяльність системи Служби порятунку пов'язана із загрозою життю та здоров'ю її співробітників, зі складністю прийняття оперативного рішення невідкладного характеру. На думку учених, відповідно до Конституції України та Стратегії національної безпеки України основна мета правоохорони – забезпечення стану захищеності особистості, суспільства та держави від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Виразником права є існуюче у тій чи іншій країні законодавство, яке забезпечує відповідні правові норми, насамперед норми конституційного порядку. Позитивістський тип праворозуміння ставить закон вищим за право, й у ситуаціях, які мають надзвичайний характер чи його елементи, наприклад – у ситуаціях терористичної загрози – це виправдано, оскільки сучасні уявлення про право та державу спираються на аналіз історичної логіки розвитку [2].

Обмеження прав і свобод людини в умовах надзвичайного (воєнного) становища є вимушеною необхідністю. Існують конституційні принципи обмеження прав і свобод людини за умов НС, у тому числі – декларація про життя, на недоторканність приватного

життя, на особисту та сімейну таємницю тощо. Додаткові тимчасові обмеження решти прав і свобод можливі, але задля досягнення певних цілей – забезпечення безпеки громадян, і захист конституційного ладу.

Цей перелік становлять як особисті, так і політичні та економічні права та свободи, серед яких: декларація про свободу пересування, декларація про особисту недоторканність, декларація про отримання, передачу, виробництво та поширення інформації через засоби інформації, обмеження права на об'єднання громадян.

Для вирішення проблеми зростання тероризму в світі, слід одним із пріоритетних напрямів вибрати розвиток загального міждержавно-інформаційного антитерористичного поля, оскільки лише спільно, переслідуючи єдині цілі – знищення тероризму, можна досягти справді якісного результату.

Також особливу увагу варто приділити контролю інформаційної мережі інтернет, включаючи соціальні месенджери та інші засоби телекомунікацій тому що, як відомо, тероризм – це метод, за допомогою якого організована група прагне досягти проголошених нею цілей через систематичне використання насильства, залучаючи для цього всі засоби та методи, включаючи дистанційне інтернет-керівництво як великими терористичними угрупованнями, так і окремо взятими терористами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Довгань О.Д. Наукова рефлексія інформаційної безпеки України: від позитивізму до метафізики права / О.Д. Довгань, Т.Ю.Ткачук // Інформація і право № 4 (27). – 2018. – С. 79-89.
3. Інформаційна безпека людини: теорія і практика: Монографія / Золотар О. О. – Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. – 446 с.
4. Довгань О.Д. Права і безпеки людини: правові норми / Довгань О.Д. // Права, свободи і безпека людини в інформаційній сфері: Матеріали науково-практичної конференції. 10 травня 2018 р., м. Київ. / Упоряд.: В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. – Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2018. – 174 с.– С. 17-20.

КІБЕРТЕРОРИЗМ ЯК ФОРМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ ТА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

А. ВОЙТОВИЧ

НК – Олег КУЛІЦА, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В умовах сьогодення, Інтернет стає могутнім інструментом в руках екстремістських організацій і терористичних угруповань. Цьому сприяє специфіка глобальної мережі, яка надає в розпорядження терористів такі переваги, як простота доступу, незалежність від географічного розташування, необмежена потенційна аудиторія, висока швидкість передачі інформації, труднощі контролю з боку правоохоронних органів, спецслужб. Масова пропаганда є одним з основних напрямків діяльності терористів в Інтернеті. Так, широко застосовуються засоби психологічної війни, в тому числі дезінформацію, залякування, маніпуляцію суспільної свідомості, підміну понять, фактів.

Одним із результативних методів, а тепер і окремим напрямком тероризму є кібертероризм. На відміну від традиційного, цей вид використовує в терористичних акціях новітні досягнення науки й техніки в області комп'ютерних, інформаційних технологій, радіоелектроніки, генної інженерії, імунології [1, с. 86].

Дії кібертерористів спрямовані на: отримання доступу до особистої, банківської інформації, військових і державних конфіденційних даних за допомогою злому

комп'ютерних систем, вірусних атак, програмних закладок; виведення з ладу обладнання, програмного забезпечення, створення перешкод, порушення мереж електроживлення; витік секретної інформації у відкритий доступ; поширення дезінформації за допомогою захоплених каналів засобів масової інформації; порушення роботи каналів зв'язку та інше.

Для вирішення своїх завдань кібертерористи використовують не тільки інформаційно-технологічні інструменти. Так, окремим інструментом кібертероризму є соціальна інженерія [2]. Це заснований на особливостях психології людей метод отримання доступу до необхідної інформації. Основна мета соціальної інженерії – доступ до конфіденційної інформації, паролів, банківських даних, інших захищених систем.

Всі найбільші терористичні угруповання мають власні сайти, їх учасників можна зустріти на численних форумах, в чатах. Соціальні мережі та інші подібні ресурси в Інтернеті активно використовуються для пропаганди, вербування нових учасників забороненими угрупованнями. За допомогою сучасних технологій легко шифруються будь-які повідомлення, розміщуються потрібні схеми, фотографії, документи та інші матеріали. Ввівши відповідний запит у будь-якій пошуковій мережі, можна знайти чимало сторінок з описом виготовлення зброї, вибухових речовин підручними засобами.

Крім агресивної агітації і вербування в Інтернеті, де функціонує понад 10 тисяч сайтів і сотні тисяч акаунтів в соцмережах, можна ще сказати про масштабне використання коштів: шифрованих інтернет-комунікацій, електронного банкінгу та криптовалюти, схем віддаленого управління терористичною діяльністю, її фінансуванням.

Небезпека інформаційного тероризму полягає в тому, що він не має національних кордонів і теракти можуть здійснюватися з будь-якої точки світу. Дії терористів можуть бути спрямовані як на цивільні, так і на військові об'єкти. Найбільш уразливими точками інфраструктури є енергетика, телекомунікації, авіаційні та диспетчерські системи, фінансові електронні системи, урядові інформаційні системи, а також автоматизовані системи управління військами та зброєю [3].

Виробленням механізмів вирішення питань кіберзлочинності займаються такі організації, як Форум з управління Інтернетом, Міжнародний союз електрозв'язку, ряд недержавних організацій, експертне співтовариство.

У світі від кіберзлочинності в 2020 р. постраждали 594 млн. осіб – майже кожен 12-й мешканець планети. Загальний збиток, нанесений кіберзлочинами, склав 158 млрд. доларів США. Для того, щоб впоратися з наслідками кіберзлочинів, в середньому постраждали витрачали близько 21 години.

В Україні кожна 5 компанія зазнала збитків від кібератак. Понад 70 % компаній малого і середнього бізнесу не захищені від кібератак або захищені слабо, і можуть стати об'єктами кіберзлочинців. Більшість осіб, відповідальних за роботу з електронними рахунками, не уявляють способи захисту від несанкціонованого доступу до цих рахунків.

У 2021 р. фахівці Служби безпеки України запобігли більш ніж 2200 кібератакам різного ступеня потужності [4].

З кожним роком кібератаки стають більш досконалими, а їх негативні наслідки збільшуються. На превеликий жаль, сьогодні кібертероризм перемагає людську спільноту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 вересня 2016 р. Київ, 2016. 432 с.
2. Дубов Д.В. Кібербезпека: світові тенденції та виклики для України. Київ: НІСД, 2011. 30 с.
3. Бойченко О.В. Медіа-тероризм: особливості сучасних ознак інформаційної безпеки. Інтегровані інтелектуальні робототехнічні комплекси (ПРТК-2009): матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 25-28 травня 2009 р. Київ, 2009. С. 230-232.
4. Міжнародне співробітництво. Офіційний веб-сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/documents/2022/02/04/rezultati-sbu-za-2021-rik.pdf>

АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Максим ДИШКАНТ

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В глобальному світовому просторі тероризм став небезпечним явищем, який дестабілізує безпеку багатьох держав та цілих регіонів, що перешкоджає нормальному розвитку міжнародних відносин [1]. Тероризм завжди створював небезпеку для суспільства. На даний час загроза тероризму зростає. Методи та засоби діяльності терористичних угруповань вдосконалюються, використовуються останні досягнення науки та техніки, нові засоби зв'язку. Існує реальна небезпека застосування ними ядерних, хімічних та бактеріологічних засобів. Варто відзначити, що міжнародний тероризм підриває діяльність органів державної влади, загрожує життю громадян, створює атмосферу страху, психологічної невірноваженості серед населення, загрозу для нормального життя держави. На думку багатьох дослідників, у другій половині ХХ століття тероризм стає явищем планетарного масштабу [2-3]. Він виходить за рамки окремих держав, набуває рис інтернаціонального, добре спланованого руху, що здатен конкурувати за своєю значимістю та силою в міжнародній політиці з великими світовими державами.

Вихідним чинником розкриття сутності тероризму є встановлення його зв'язку з таким явищем як терор. Питання співвідношення понять терору та тероризму є принциповими та основними для правильного визначення сутності тероризму. Тероризм як поняття є похідним від поняття терор. Тероризм – це збірний термін, що охоплює своїм змістом різні форми прояву терору та відображає в них щось спільне, стійке та суттєве. Це дає можливість зробити висновок, що тероризм – це політика та практика екстремістського впливу, що заснований на застосуванні нелегального та нелегітимного насилля, обумовленого особливим видом месіанства, що має свою ідеологію та генерує агресію [4]. Існують певні принципові відмінності між поняттями “терор” та “тероризм”:

- частіше за все тероризм є разовим актом або серією подібних актів, в той час як для терору характерним є масовість та безперервність процесу;
- суб'єктом тероризму є не владна структура, терор є прерогативою держави або його органів та інститутів (незалежно від того як дана влада була отримана, демократичним шляхом або насильницьким шляхом та узурпацією);
- суб'єктом терору є суспільно-політичні утворення або структури, а суб'єктами тероризму – фізичні особи, що належать кримінальному переслідуванню згідно нормам кримінального права конкретної держави;
- суб'єкти терору здійснюють свої дії для залякування населення, щоб домогтися від нього певної реакції та поведінки, в той час як суб'єкти тероризму, здійснюючи злочини проти населення розраховують на певну поведінку представників державної влади, міжнародних організацій або світової спільноти в цілому;
- терор це особливий спосіб здійснення політичної влади, а тероризм – злочинна дія, що переслідується відповідно до внутрішньодержавним та міжнародним правом [5].

Ізраїль - держава, яка протидіє терористичним проявам з початку свого існування, напрацював ефективну, багаторівневу систему боротьби з тероризмом та набув великий практичний досвід у реалізації антитерористичних заходів [6]. Проти терористів діють ізраїльська розвідувальна служба «Моссад», служба загальної безпеки «Шабак», підрозділи спеціального призначення поліції та збройних сил. Основною перевагою силових структур Ізраїлю вважається широка довіра до них населення, високий рівень професійної підготовки їх співробітників та розгалужена мережа інформаторів. Крім того, більшість ізраїльських громадян готові до екстрених ситуацій, а у разі необхідності до терориста в момент вчинення терористичного акту мають право застосовувати зброю як силовики, так і охоронці приватних структур (при в цілому достатньо суворому законодавстві щодо застосування зброї). Поєднання зусиль органів державної влади і суспільства, а також окремих громадян у

боротьбі з тероризмом є досить ефективним елементом системи протидії цьому небезпечному явищу.

Незважаючи на декларовану готовність держав дотримуватися вимог національного і міжнародного законодавства, практика показує, що в інтересах підвищення ефективності антитерористичної діяльності допускається вжиття уповноваженими органами і особами заходів, що не завжди відповідають нормам права, зокрема:

- фізичне знищення лідерів терористичних організацій;
- використання спеціальних методів дізнання (тортур) щодо осіб, причетних до тероризму;
- застосування репресивних заходів щодо родичів терористів.

Так, фізичне знищення терористів практикується силовими структурами різних країн, у т.ч. США, Ізраїлю, РФ. Розповсюдженою практикою є застосування уповноваженими органами спеціальних методів ведення допиту (катування) у рамках контртерористичної діяльності. Незважаючи на те, що такі дії, як правило, не отримують висвітлення в ЗМІ, періодично інформація про них стає надбанням громадськості. Зокрема, були оприлюднені відомості про використання тортур співробітниками ЦРУ США, ФСБ РФ, Служби загальної безпеки Ізраїлю. Варто відзначити, що на початку свого президентського терміну Дональд Трамп дав доручення новому Міністру оборони США та директору ЦРУ проаналізувати допустимість таких дій з точки зору міжнародного права.

Використання репресивних заходів стосовно родичів осіб, причетних до терористичної діяльності, в залежності від особливостей національної нормативно-правової бази може бути визнано як законним, так і незаконним. Наприклад, ізраїльське «Положення про оборону (надзвичайний період)» надає уповноваженим органам право руйнувати будинки родичів осіб, причетних до терористичної діяльності. У той же час, аналогічні дії посібників Р.Кадирова у Чечні не відповідають чинному законодавству РФ.

Слід визнати, що у короткостроковій перспективі зазначені заходи можуть дати позитивний ефект. Однак їх невідповідність вимогам закону є порушенням принципів функціонування правової держави і міжнародного співтовариства. Це може сприяти загостренню конфліктів, які спровокують новий виток терористичної загрози, а також виникнення нових, більш масштабних соціальних конфліктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бельков О. Міжнародний тероризм – слова та сенс. Влада. 2002. № 2. С. 17-18.
2. Антипенко В. Ф. Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы : монография. К. : ЮНОНА-М, 2002. 723 с.
3. Багрій-Шахматов Л. В. Методи боротьби з тероризмом. Погляд світового товариства. Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. 2000. Т. 19. С. 338-343.
4. Громівчук І. М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа ефективної боротьби з ним. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2011. № 4, Т. 2. С. 108-112.
5. Барри Х. Международный терроризм и проблема региональной безопасности в Западной Африке в начале XXI века (на примере Мали и Нигерии) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Москва, 2017. 36 с.
6. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні : аналітична доповідь / О. Резнікова та ін. Київ : НІСД, 2017. 60 с.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В БОРОТБІ З СУЧАСНИМ ТЕРОРИЗМОМ

Кирило ЄВССЄВ

НК – Дмитро ФЕДОРЕНКО, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Сьогодні з впевненістю можна сказати, що тероризм належить до найбільш суспільно небезпечних та важкопрогнозованих соціально-політичних явищ, широко розповсюджених останнім часом у світі. Рада Безпеки ООН визнала 57 організацій терористичними та внесла їх до зведеного санкційного списку. Слід акцентувати увагу, що в ЄС, крім зазначеного списку, діє ще затверджений Радою ЄС перелік, до якого включено 22 терористичні організації. Географія й масштаб діяльності таких організацій засвідчують, що попри всі зусилля світової спільноти, загроза тероризму має глобальний характер, який постійно зростає. Так, не дивлячись на те, які б цілі не ставили перед собою терористи, спосіб їх досягнення один – свідоме та демонстративне застосування насильства, спрямоване, насамперед, проти мирних, неозброєних людей. Останнім часом географія тероризму розширюється, що призводить до збільшення кількості жертв. Аналіз статистичних даних з 2000 р. по 2017 р. показав, що саме 2014 р. став найкривавішим. У 13482 терористичних нападах загинуло 32763 людини. Так, у порівнянні, наприклад 2000 р., приніс 3329 смертей від терактів.

Терористична загроза набуваючи глобальності, актуалізує розвиток міжнародного співробітництва в цьому напрямку, зокрема координації прийнятих державами заходів щодо попередження та припинення тероризму досягаючи при цьому позитивного результату і на національному рівні. Тому при утворенні ефективної внутрішньодержавної системи протидії тероризму важливим є аналіз відповідних інструментів, вироблених міжнародною спільнотою.

Основи міжнародного співробітництва закріплені у розділі VII Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [1]. Згідно з цим документом Україна, відповідно до укладених нею міжнародних договорів, співпрацює з закордонними державами, їх правоохоронними органами, спецслужбами та міжнаціональними структурами, які протидіють терористичній загрозі.

Сьогодні наша країна підтримує 17 базових світових конвенцій та протоколів, які контролюють різні аспекти боротьби з тероризмом, має партнерські стосунки з антитерористичними структурами ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС. Основні положення та плани дій Глобальної антитерористичної стратегії ООН показані у нормативно-правовому законодавстві України. Понад 165 міждержавних й міжурядових протоколів, угод підписано нашою країною та її урядом [2]. Крім того, Антитерористичний центр при СБУ тісно співпрацює з Контртерористичним комітетом і Управлінням по боротьбі з наркотиками та злочинністю ООН, ОБСЄ, Комітетом експертів Ради Європи з питань боротьби з тероризмом (CODEXTER) [3].

У травні 2006 р. в АТЦ почало працювати українське відділення Віртуального центру ГУАМ по боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, наркобізнесом. Завдяки роботі цього центру компетентні відомства Грузії, України, Азербайджану та Молдови на державному рівні мають можливість ефективно обмінюватися інформацією щодо наявних і потенційних загроз національній безпеці країн-членів ГУАМ, спільно протидіяти тероризму, міжнародній злочинності, кіберзлочинності, поширенню забороненої зброї, а також корупції, контрабанді, незаконній міграції тощо [4].

Важливе значення для України набуває підтримка міжнародної спільноти під час військової агресії Російської Федерації. Активна диверсійна діяльність на території української держави, масштабні інформаційно-пропагандистські заходи націлені на знищення незалежності та територіальної цілісності нашої країни.

Служба безпеки України налагодила партнерство із понад 100 спецслужбами та правоохоронними органами 60 країн світу та входить до складу 63 профільних структур міжнародних організацій, дотримуючись відповідних договорів та угод [2]. У межах даного співробітництва регулярно проводяться спільні операції та проекти, антитерористичні

навчання, обмін оперативно-важливою інформацією, вивчаються передові практики та політико-правові моделі спецслужб країн-членів ЄС і НАТО, активно використовується консультативна допомога світових експертів-радників у розробці відповідної законодавчої бази України. Радою Європи досить довгий час розробляються правові стандарти для запобігання та припинення актів тероризму як за допомогою кримінально-правових, так і інших заходів. Інтерес представляє конвенційний механізм протидії тероризму, створений в рамках даної організації. Його формування здійснювалося за кількома напрямками й пройшло кілька етапів [5].

Метою першого напрямку є співробітництво держав з кримінально-правових питань та питань видачі осіб, що здійснили теракт. Другий напрямок обумовлено необхідністю співпраці держав з метою припинення та попередження актів тероризму. Третій напрям – запобігання отриманню доходів від злочинної діяльності або їх конфіскація, а також недопущення фінансування тероризму. Метою четвертого напрямку є співпраця держав щодо компенсацій жертвам насильницьких злочинів. Особливо слід виділити п'ятий напрямок, що стосується нового виду тероризму - кіберзлочинності.

З 2014 р. представники наших силових структур беруть участь у засіданнях Комітету Конвенцій Ради Європи щодо питань кіберзлочинності у Страсбурзі, проєкті Ради Європи «Cybercrime ЕАРП» в країнах Східного партнерства, спрямованого на протидію транснаціональній кіберзлочинності.

Отже, одним із пріоритетних міжнародних зобов'язань України перед міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, є впровадження світових стандартів безпеки, а також всіх компонентів Глобальної контртерористичної стратегії ООН, особливо це стосується здійснення заходів з усунення причин і умов, що сприяють поширенню тероризму, а також забезпечення захисту прав і свобод людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.
2. Міжнародне співробітництво. Офіційний веб-сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/>.
3. Рацін А. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері безпекової політики. Геополітика України: історія і сучасність. 2016. Вип. 1 (16). С. 291-301.
4. Сукмановська Л.М. Щодо причин виникнення та поширення тероризму. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 2. С. 234-237.
5. Rohan Gunaratna. After Nice: The Threat Within Europe. URL: www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2016/07/CO16183.pdf.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Аміна Киреєва

НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Серед загроз забезпеченню сталого розвитку в Україні не останнє місце посідають надзвичайні ситуації різного характеру у вигляді стихійних лих, техногенних катастроф, терористичних та диверсійних актів, регіональних конфліктів із застосуванням військової сили. Їх ігнорування в сучасних умовах ставить під питання не лише економічне зростання та соціальний добробут, а й забезпечення національної безпеки країни.

Тероризм - суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, торгів, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на

життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей (стаття 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС шляхом запобігання таким ситуаціям, мінімізації та ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період належить до основних функцій держави і згідно із законодавством, має назву цивільного захисту (Кодекс цивільного захисту, Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 «Про затвердження стратегії національної безпеки України»).

Верховною Радою України у 2015 р. було прийнято низку законів України, якими, зокрема визначено роль та місце цивільного захисту в системі забезпечення національної безпеки України. Законом України від 12 лютого 2015 р. № 186-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» внесено зміни до Закону України «Про основи національної безпеки», якими органи і підрозділи цивільного захисту віднесено до суб'єктів забезпечення національної безпеки. Крім того, Законом визначено основні реальні та потенційні загрози національній безпеці України, стабільності в суспільстві у сфері цивільного захисту, а саме:

- невідповідність сучасним викликам стану ЄДСЦЗ, сил цивільного захисту, їх технічного оснащення;
- значне антропогенне і техногенне перевантаження території України, зростання ризиків виникнення НС техногенного та природного характеру;
- погіршення технічного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на річці Дніпро;
- не підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;
- небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму.

До основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України у сфері цивільного захисту Законом віднесено:

- забезпечення ефективного функціонування ЄДСЦЗ, оснащення сучасними видами техніки сил цивільного захисту;
- вжиття організаційних, економічних, інженерно - технічних та інших заходів для зниження ризиків виникнення НС до прийнятних рівнів;
- підвищення рівнів екологічної, ядерної та радіаційної безпеки до норм і стандартів у відповідній сфері, у тому числі перетворення об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС на екологічно безпечну систему;
- забезпечення належного рівня безпеки експлуатації промислових, сільськогосподарських і військових об'єктів, споруд та інженерних мереж.

Згодом Верховною Радою України був прийнятий новий Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який, серед іншого, передбачає, що в Указі Президента України про введення воєнного стану, зокрема, визначаються завдання суб'єктам забезпечення цивільного захисту щодо приведення ЄДСЦЗ, її функціональних та територіальних підсистем у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період.

Змінами, внесеними до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», передбачено, що за рішенням керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України, погодженим із керівництвом відповідних суб'єктів боротьби з тероризмом, до широкомасштабних, складних антитерористичних операцій у районі їх проведення залучаються та використовуються, зокрема, сили та засоби (особовий склад та спеціалісти окремих підрозділів, військових частин, зброя, бойова техніка, спеціальні і транспортні засоби, засоби зв'язку, інші матеріально-технічні засоби) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Одним з основних напрямів державної політики національної безпеки України є реформування та розвиток розвідувальних, контррозвідувальних і правоохоронних органів, що, передбачає розвиток Державної служби України з НС, який має забезпечити підвищення її

спроможності щодо ефективного управління ЄДСЦЗ, оснащення сил цивільного захисту сучасними видами техніки, засобами та спорядженням, оптимізацію розміщення її підрозділів, упровадження системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером, підготовки та просвіти населення щодо норм і правил поведінки в умовах НС. (Указ Президента «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» від 05.03.2019 N 53/2019).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом».
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану».
4. Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 «Про затвердження стратегії національної безпеки України».
5. Закон України від 12 лютого 2015 р. № 186-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» внесено зміни до Закону України «Про основи національної безпеки».
6. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2016. 356 с.
7. Указ Президента «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» від 05.03.2019 N 53/2019.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСІБ, ВИННИХ У ТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Єлена КОБИЛКА

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Насамперед тероризм-це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1].

Конкретним проявом тероризму, як загальної діяльності, є терористичний акт.

Терористичний акт – злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України [2].

Тероризм, як злочинна (терористична) діяльність охоплює:

- планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів;
- підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях;
- організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах;
- вербування, озброєння, підготовку та використання терористів, тобто осіб, які беруть участь у терористичній діяльності;
- пропаганду і поширення ідеології тероризму;
- проходження навчання тероризму;
- виїзд з України та в'їзд в Україну з терористичною метою;
- фінансування та інше сприяння тероризму [3].

Для відвернення терористичних загроз у районі проведення антитерористичної операції відповідно до кримінального процесуального законодавства України з урахуванням особливостей, встановлених Законом, може здійснюватися превентивне затримання осіб,

причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години. Граничний строк превентивного затримання не може перевищувати 30 діб.

Особи, які винні в терористичній діяльності, притягаються до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому законом (статті 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵ КК України).

Непокора або опір законним вимогам військовослужбовців, посадових осіб, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції, неправомірне втручання в їх законну діяльність тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом. (стаття 23 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»)

Кримінальна відповідальність також настає за вчинення інших злочинів, що сприяють тероризму

До кримінальної відповідальності винну особу також може бути притягнуто за:

- втягнення у вчинення терористичного акту (стаття 258¹ КК України);
- публічні заклики до вчинення терористичного акту (стаття 258² КК України);
- створення терористичної групи чи терористичної організації (стаття 258³ КК України);
- сприяння вчиненню терористичного акту (стаття 258⁴ КК України);
- фінансування тероризму (стаття 258⁵ КК України) [4].

Отже, внаслідок усього вище сказаного, протидія терористичній діяльності в Україні повинна бути комплексною і системною. Вона повинна бути спрямована не просто на виявлення осіб і груп (організацій), які здійснюють терористичну діяльність, руйнування міжнародних зв'язків терористів, завчасне інформування про підготовлювані терористичні акти, але і включати в себе заходи інформаційної протидії поширенню ідеології тероризму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України (ВВР), 2003, № 25, ст.180.
2. Ст. 258 ККУ від 05.04.2001 № 2341-III.
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oduvsv.edu.ua/protidiya-terorizmu/>.
4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC:_%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#:~:text=151%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В ЧАСТИНІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Людмила КУЗНЕЦОВА, канд. юрид. наук
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси*

Стаття 1 Закону України «Про національну безпеку України» визначає, що національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [4].

Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій.

Для українців тема продовольчої безпеки має особливе звучання, яке викликане політичними подіями в тому числі станом загрози війни. Надійне забезпечення країни

продовольством має стратегічне значення, оскільки від нього залежить не лише продовольча, але й національна безпека. За своїм економічним змістом продовольча безпека охоплює три основні складові умови її досягнення як то: фізичну доступність продовольства; економічну доступність продовольства; безпеку харчування.

Для України продовольча безпека є не тільки умовою збереження суверенітету і незалежності держави, але й фактором підтримки кон'юнктури національного і регіональних продуктивних ринків, що забезпечують достатній рівень збалансованого харчування й ефективного розвитку зовнішньоторговельних продовольчих і сировинних зв'язків, посилення експортної орієнтації агропромислового комплексу [3, с.44].

Зважаючи на важливість продовольства для людства, починаючи з 70-х рр. ХХ ст. була привернута особлива увага світової спільноти до вирішення цієї проблеми. Зокрема, в 1974 р. ООН ухвалила Загальну Декларацію про ліквідування голоду і недоїдання, в якій термін «продовольча безпека» вперше задекларував обсяг і стабільність постачання харчів, за декілька років було доповнено такі поняття, як «доступ всіх людей весь час» і «достатність продуктів харчування для активного і здорового життя» [1].

Рівень продовольчого забезпечення населення необхідними, якісними і безпечними продуктами харчування є особливо значущим показником, який слугує не лише соціально-економічним чинником, а й вважається стратегічним для формування соціальної стабільності і забезпечення економічного суверенітету держави та збереження найбільш цінного соціального ресурсу - здоров'я нації.

Продовольча безпека - невід'ємна складова економічної безпеки держави та умова її незалежності, яка має національні особливості, якій притаманна комплексність і перманентність. В залежності від особливостей національної продовольчої системи, періоду її розвитку, досягнутого рівня, а також від того, яка складова продовольчої проблеми на тому чи іншому етапі є пріоритетною, її забезпечення модифікується разом зі змінами внутрішніх і зовнішніх загроз.

Формування продуктивних ринків повинно відповідати найважливішим напрямкам, що забезпечують розвиток власного виробництва сировини і продовольства, удосконалення системи збуту продукції і організації торгівлі продовольчими товарами. Однак потенціал внутрішнього ринку продовольства може бути реалізований за умови підвищення економічної доступності населення до продуктів харчування, яка базується на зростанні доходів населення та обґрунтованих роздрібних цінах на продовольчі товари.

Показником продовольчого забезпечення є рівень задоволення фізіологічних потреб населення в енергії та харчових речовинах відповідно до вимог збалансованого раціону харчування людини за відсутності в продуктах харчування шкідливих для її здоров'я речовин, який залежить від фізичної та економічної доступності продуктів харчування для різних соціальних груп населення [2, с.31].

Причинами продовольчої залежності країни можуть виступати: дефіцит продовольства і низький рівень платоспроможного попиту; залежність внутрішнього ринку від імпортичних поставок продовольства; низька конкурентоздатність продукції за якістю або ціною при достатності продовольства власного виробництва.

Окрім того, впродовж тривалого часу сільське господарство мало чітку територіальну спеціалізацію. В державі сформувались територіальні комплекси з виробництва й переробки сільськогосподарської продукції, які здебільшого мали зональний характер розміщення, зосереджуючись на територіях з найбільш сприятливими природно-кліматичними та соціально-економічними умовами [4, с.8]. Наразі спостерігається певна територіальна деформація товарного виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, особливо рослинного походження. Це сталося через низку причин, серед яких варто виділити намагання господарств виробляти лише ліквідну продукцію, що має попит на внутрішньому та зовнішньому ринках, порушення міжрегіональних зв'язків, зростання вартості транспортних послуг.

Отже, формування внутрішніх резервів продовольства, підтримання безпечного рівня їх перехідних запасів, що залишаються з року в рік на зберіганні в державі, є необхідною умовою гарантування продовольчої безпеки, адже створення продовольчої безпеки країни має передбачати також забезпечення постійної готовності держави до попередження та ліквідації порушень системи забезпечення продуктами харчування населення як загалом країни, так і окремих регіонів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна Декларація про ліквідацію голоду і недоїдання: Міжнародний документ, від 16.11.1974р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_115#Text
2. Калетнік Г.М., Пчелянська Г.О. Місце і роль продовольчої безпеки у формуванні економічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 30-34.
3. Настич В. Г. Продовольча безпека як складова національної безпеки України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 3. С. 43-48.
4. Про Національну безпеку України: Закон України, від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
5. Сичевський, М. П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 6-17.

УДК 351

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ

С. ЛЕЛЮХ, В. БАХАЛ

НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Сучасний стан протидії тероризму в Україні має проблеми, дослідження та вирішення яких є дуже актуальними. Безпека населення є найважливішим принципом для будь-якої держави. Існує великий об'єм положень, конвенцій у цій сфері, їх систематизація є актуальним дослідженням. Наявність закріплених у нормативних актах принципів, на яких побудована протидія тероризму, потребує нового за змістом тлумачення, вказує на неповноту та формалізм під час їх реалізації.

Взагалі, якщо звернутись до історії, в Україні терористичний акт – це не досить поширене явище. Проблема виникла раптово, з агресією Російської Федерації, українське законодавство не готове було до такого порушення, з боку сусідньої держави. Досить складно спрогнозувати майбутні цілі та завдання терористичних актів, для їх закріплення в нормативні документи. Однак таких загрозливих масштабів держава набула саме в наш час. Перед Україною покладено завдання стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити безпеку не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні [1].

Основною ціллю тероризму є викликати паніку серед населення, активізувати політичний переворот. Нерідко тероризм перетворюється у бізнес, що є більш негативним явищем ніж традиційні цілі тероризму.

Для України проблема з тероризмом настала тоді коли почалась агресія з боку Російської Федерації. Численні терористичні акти та інші агресивні дії підштовхують Україну для перегляду і змін законодавчих, відомчих актів для боротьби з вторгненням на українські землі [2].

Складність ситуації полягає в пошуку нових антитерористичних заходів. Цей процес є складним і вимагає відмови від усталених стереотипних підходів, тому державі необхідно звернути увагу на наукові дослідження вчених з цієї проблематики, та практичні пропозиції як національних так і міжнародних організацій.

Протидія тероризму не є ефективною без якісного нормативно регулювання. Існує ціла низка законів України та міжнародних договорів/конвенцій універсального та регіонального характеру. Серед основних слід зазначити, звичайно Конституція України, Кримінальний кодекс, та низка законів «Про боротьбу з тероризмом», «Про основи національної безпеки України», «Про Положення про Антитерористичний центр». В частині міжнародних актів найбільшу увагу заслуговують Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму, інші конвенції детальніше регулюють проблемні сфери, а саме: бомбовий тероризмом, фінансування тероризму, ядерний тероризм і т.д.

Виокремлюють кілька рівнів правового регулювання боротьби з тероризмом: міжнародний, законодавчий, підзаконний, відомчий [3]. Відомий вчений Кириченко О. В. у своїй праці визначає дещо іншу нормативно-правову систему:

- перша група – законодавчі та інші нормативно-правові акти, які будуть визначати доктрину антитерористичної безпеки, стратегію протидії тероризму та слугувати базою для протидії злочинам терористичної спрямованості;
- друга група – сукупність антитерористичних і суміжних актів, що спрямовані на захист інтересів держави, суспільства в цілому та окремих осіб, груп, об'єднань, визначають аналіз загроз терористичної діяльності;
- третю групу складатимуть нормативно-правові акти СБУ, Національної поліції та інших правоохоронних органів, в яких відображаються тактичні аспекти протидії терористичним актам та іншим злочинам терористичної спрямованості [4].

Отже, розглядаючи сукупність нормативних актів, на нашу думку раціональніше було б виокремити за такими рівнями: національні, міжнародні, відомчі підзаконні акти.

Конституційна основа антитерористичної діяльності розкривається статтях 3, 17, 27. Аналіз статті 3 КУ дає змогу узагальнити, що антитерористична спрямованість має бути направлена на забезпечення життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканності, безпеки, інших прав. В ст. 17 зазначено, що найважливішими функціями держави є захист територіальної цілісності та суверенітету, особливо в даний час, та інформаційної безпеки. Цікаво, що в статті робиться акцент саме на економічній та інформаційній безпеці країни, не йдеться про екологічну, міжнародну безпеку тощо. Необхідно взяти до уваги, що норма ч. 1 ст. 17 КУ стосовно безпеки повинна підлягати ширшому тлумаченню й охоплювати поняття безпеки загалом, тобто як стану повної захищеності держави, особи від усіх видів небезпек, зокрема й від тероризму. Важливим є підхід до превенції тероризму через право захисту свого життя, адже запобігання тероризму – це справа не лише уповноважених державою органів, а й кожного громадянина, який може здійснювати таку діяльність, реалізуючи ч. 3 ст. 27 Конституції України [5].

У Кримінальному кодексі зазначено, які поняття терористичного акту, діяння за які настає відповідальність. Показово, що: цей злочин український законодавець розташував у розділі проти громадської безпеки, з аналізу тексту ст. 258 КК випливає, що терористичний акт вчиняється виключно шляхом дії, тобто скоєння цього злочину не може відбуватися шляхом бездіяльності особи, погроза вчинення таких дій теж визнається терористичним актом, метою вчинення таких дій є залякування, провокації конфлікту, привернення уваги [6].

В ЗУ «Про боротьбу з тероризмом» передбачено порядок проведення антитерористичної операції: умови, за яких проводиться операція, права осіб, засоби, що можуть бути залучені для потреб антитерористичної операції. Також визначено зміст режиму в районі проведення операції, умови ведення переговорів з терористами та інформування громадськості про терористичний акт. Взаємодія органів управління, сил і засобів у ході підготовки, розроблення превентивних планів, навчань.

Щодо дослідження питання фінансування тероризму, у липні 2018 року Європейським парламентом було ухвалено директиву 5-ту Директору з протидії відмиванню грошей, яка скерована на підвищення прозорості шляхом встановлення загальнодоступних реєстрів для компаній; розширення повноважень підрозділів фінансової розвідки ЄС;

обмеження анонімності, користувачів віртуальних валют і гаманців, а також передплачених платіжних карток; розширення критеріїв оцінки третіх країн з високим рівнем ризику та вдосконалення гарантій фінансових операцій [7].

Основна мета всіх зазначених документів досить вдало сформульована Б. Тузмухамедовим, а саме: надання державами одна одній допомоги кримінально-процесуальними діями у випадку, наприклад, конфліктів національних юрисдикцій у тому розумінні, що основна відповідальність за боротьбу з цими злочинами лежить на самих державах, які на національному рівні та в межах своєї юрисдикції повинні вживати заходи з їх припинення та попередження [8].

У зв'язку з агресією Росії, з'явилась необхідність перегляду засад протидії тероризму. Тому 05 березня 2019 року прийнято нову Концепцію, яка значно розширює перелік завдань для державних органів, що займаються боротьбою з тероризмом в Україні, головною загрозою визначено агресивну політику Росії. Важливим нововведенням є відмова від залучення до антитерористичної діяльності громадських об'єднань і недержавних суб'єктів охоронної діяльності, оскільки російські спецслужби активно використовували саме цих суб'єктів для дестабілізації ситуації в Україні [9].

Роблячи висновки, міжнародне співтовариство має меті обумовити притягнення до кримінальної відповідальності в комплексі і самих терористичних організацій, і контрольованих ними юридичних осіб та інших організацій, і керівників та членів терористичних організацій. Міжнародні заходи направлені на боротьбу з тероризмом повинні блокувати незаконну діяльність останніх і включати конфіскацію їх майна на території всіх держав, у тому числі грошових активів на рахунках у банках, акцій і часток підконтрольних підприємств, нерухомості [2].

Отже нормативно-правових акти, що становлять правову основу боротьби з тероризмом, засвідчує, що антитерористичне законодавство України потребує подальшої систематизації, кодифікації та вдосконалення з урахуванням реальних і потенційних загроз терористичного характеру національній безпеці. Також важливим кроком для боротьби з тероризмом слід вважати розроблення певної стратегічної програми, яка б спрямована на профілактику тероризму.

Отже, аналізуючи вище визначене, до основних напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення протидії тероризму необхідно врахувати такі позиції:

1) слід звернути увагу на створення інституту винагороди особі, яка надасть інформацію про терористичні акти чи діяльність терористичних груп/організацій або інформацію, яка сприятиме розкриттю злочину в подальшому та забезпечити конфіденційність та безпеку;

2) оптимізації потребує доповнення певних положень до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», а саме: поняття профілактики правопорушень у сфері забезпечення державної безпеки та процес сприяння проведенню профілактики правопорушень;

3) необхідності забезпечення захисту мирних мешканців та дотриманні прав людини в ході контртерористичних операцій;

4) створення інституту проведення переговорів для досягнення мети звільнення заручників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

8. Вакулич В. М. Законодавство України і тероризм. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-2/doc/2/01.pdf>.

9. Резнікова О. О., Місюра А. О., Дрьомов С. В., Войтовський К. Є. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / за заг. ред. О. О. Резнікової. Київ : НІСД, 2017. 60 с

10. Kolesnik S. Legal provision of prevention of terrorism by national. European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg. 2019. No. 3. pp. 28-32.

11. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2016. 356 с.
12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
13. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
14. Strengthening measures to counter money laundering and financing of terrorism in Ukraine (PGG II Ukraine) (2019). Council of Europe. URL: [https://www.coe.int/en/web/corruption/projects/pgg\\$ii\\$](https://www.coe.int/en/web/corruption/projects/pggii).
15. Тузмухамедов Б.Р. Правовые аспекты борьбы с международным терроризмом. Российский ежегодник международного права. М., 2000. С. 286–289.
16. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 29.11.2001. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374.

ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: ПОСИЛЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДСНС УКРАЇНИ

Ольга МЕЛЬНИК, канд. техн. наук, с. н. с.

Руслан МЕЛЬНИК, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У сучасних умовах вирішення проблеми антитерористичної безпеки держави набуває першочергового значення. Останні роки характеризуються непередбачуваністю та нестабільністю процесів, що відбуваються у сфері національної безпеки. Відповідно до «Концепції боротьби з тероризмом в Україні» [1] антитерористична безпека держави – це захищеність об'єктів можливих терористичних посягань від терористичних загроз. Серед об'єктів можливих терористичних посягань варто виділити інформаційний простір та його компоненти, тому посилення кіберзахисту інформаційних ресурсів стає пріоритетом державної політики у сфері кібербезпеки. Згідно з Законом України [2] кібербезпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі

Останнім часом все частіше відбуваються масштабні хакерські атаки на урядові сайти з подальшим блокуванням їх роботи, розміщенням повідомлень провокаційного характеру або з недостовірною інформацією, несанкціонованою зміною сторінок сайтів, пошкодженням MBR записів (службова інформація на носії, необхідна для доступу до даних) на окремих серверах та персональних комп'ютерах тощо. В лютому 2022 року DDOS-атака була здійснена й на сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України).

Повсякденна діяльність усіх галузевих служб і підрозділів ДСНС України пов'язана з великим обміном інформації під час взаємодії з іншими міністерствами та відомствами, органами місцевого самоврядування та ін. При цьому більшість інформаційних процесів мають конфіденційний характер. Наказом ДСНС України [3] визначено, що «інформаційні, телекомунікаційні та інформаційно-телекомунікаційні системи повинні забезпечувати захист від несанкціонованих дій, які можуть призвести до випадкових або умисних змін чи знищення інформації».

В ДСНС України організація заходів забезпечення кібербезпеки здійснюється відповідно до Положення [4], яким визначено основні методи застосування організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, спрямованих на запобігання кіберінцидентам, виявлення та захист від кібератак, ліквідацію їх наслідків, відновлення сталості, надійності функціонування телекомунікаційних та інформаційних систем ДСНС України. Основними

ризиками в кіберпросторі визначено: атаки соціальної інженерії, злам (хакінг), поширення шкідливого програмного забезпечення, шпигунські програми та інші потенційно небажані програми.

Основним завданням кіберзахисту в ДСНС України є забезпечення сталого функціонування телекомунаційних мереж та загальносистемних серверів у мирний час та в особливий період. Організаційними пріоритетами є зменшення негативного впливу на системи, об'єкти кіберзахисту та мінімізація як фінансових, так і людських витрат. Об'єктами кіберзахисту в ДСНС України є інформаційні системи та інформаційно-телекомунаційні мережі, поштові та загальносистемні сервери. Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють у межах компетенції заходи із забезпечення кібербезпеки в ДСНС України, є фахівці кібербезпеки, технічного захисту інформації, користувачі та інші.

Крім того, Положенням [4] визначено п'ять функцій кібербезпеки, а саме: ідентифікація ризиків, кіберзахист, виявлення інцидентів кібербезпеки, реагування на інциденти кібербезпеки та відновлення стану кібербезпеки.

В грудні 2021 року затверджено «Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту» [5], що визначає механізм функціонування організаційно-технічної моделі кіберзахисту, тобто комплексу заходів, сил і засобів кіберзахисту, спрямованих на оперативне (кризове) реагування на кібератаки та кіберінциденти, впровадження контрзаходів, спрямованих на мінімізацію вразливості комунікаційних систем. Дана модель кіберзахисту складається з організаційно-керуючої, технологічної та базисної інфраструктури кіберзахисту та впроваджується для забезпечення функціонування національної системи кібербезпеки.

Даним Положенням [5] визначено засоби та заходи кіберзахисту. Команди реагування на комп'ютерні надзвичайні події здійснюють ідентифікацію, проводять оцінку та аналіз кіберінцидентів (кібератак), координують та беруть участь в процесі реагування на них, налагоджують комунікації та інформаційний обмін щодо кіберінцидентів (кібератак), зокрема інформують інші команди реагування на комп'ютерні надзвичайні події про кіберінциденти (кібератаки), узагальнюють досвід за результатами реагування та розробляють рекомендації щодо покращення стану кіберзахисту комунікаційних, інформаційних та/або технологічних систем, здійснюють профілактичні і попереджувальні заходи щодо об'єктів кіберзахисту.

Тому в зв'язку з впровадженням організаційно-технічної моделі кіберзахисту з метою забезпечення функціонування національної системи кібербезпеки виникає необхідність доповнення відомчих нормативно-правових документів ДСНС України згідно з викликами сучасності та в цілях антитерористичної безпеки держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні : Указ Президента України від 05.03.2019 № 53.
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII.
3. Про затвердження інструкцій та типових інструкцій з діловодства : наказ ДСНС України від 01.01.2021 № 1.
4. Положення з організації заходів забезпечення кібербезпеки в ДСНС : наказ ДСНС України від 01.10.2020 № 533.
5. Про затвердження Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1426.

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

О. МЕЛЬНИК

НК – Олег КУЛІЦА, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У сучасному світі міжнародний тероризм досяг рівня, який став реальною загрозою існуванню всього людства. В умовах глобалізації, коли знищуються кордони, створюються транснаціональні корпорації, інформаційні потоки стають все більш інтенсивними та практично не контрольованими з боку держави, немає такої держави в світі, яка б на 100 % забезпечила себе, громадян та суспільство від проявів тероризму.

Україна, завдяки своєму геополітичному розташуванню, території, клімату, землям сільськогосподарського призначення, розвитку промисловості, наукового потенціалу та військово-промислового комплексу, постійно відчуває політичний, економічний та інформаційний вплив з боку розвинених країн Євросоюзу, США та особливо Росії.

Виходячи з даних щорічного звіту про стан глобального тероризму, який був оприлюднений 15 листопада 2017 р. лондонським Інститутом економіки й світу, Україна займає 17-у сходинку та знаходиться поряд з Сомалі, Лівією, Туреччиною, Індією, де регулярно відбуваються криваві терористичні акти. Західна Європа вважає нашу державу країною з високою загрозою тероризму [1].

«Глобальний індекс тероризму», який розраховують британські соціологи, заснований на аналізі ситуації в 163 країнах світу, і складається на основі чотирьох базових чинників – з огляду на загальне число терактів й жертв цих злочинів в країні за рік, кількість постраждалих людей і фінансовий збиток від псування майна.

У ЗМІ можна побачити заяви «експертів», що теракти подібні паризьким, берлінським і стамбульським в Україні малоімовірні. Так дійсно, попри глобальний характер світового тероризму, Україна навряд чи є основною мішенню ІДІЛ, Аль-Каїди або інших міжнародних терористичних організацій. Джерело терористичних загроз для України зовсім інше, але воно не менш небезпечніше ніж вищеназвані.

Нажаль, один з найбільш руйнівних конфліктів у світі зараз відбувається на Сході України – Донецькій та Луганській областях. У зв'язку з цим конфліктом, що є, по суті, сучасною гібридною війною проти України, міжнародними експертами було зафіксовано глобальне зростання числа терористичних атак з 2014 р. Аналітики проекту The Global Terrorism Index вважають бойові дії «ЛНР / ДНР» терористичними актами. Через це Україна, в якій з 1991-го по 2013-й рр. було зафіксовано лише 55 терактів (12 загиблих, 110 поранених), вже в 2014-му займала 51-е місце в світі (898 терактів, від 665 до 1366 загиблих), а в 2016-му майже не увійшла до десятки «лідерів» рейтингу [23].

За даними Українського інституту дослідження екстремізму в 2014 р. на території нашої країни щомісяця відбувалося 126 терактів, зокрема у 2015 р. – 108, у 2016 р. – 155, у 2017 р. – 124.

За даними Генпрокуратури, за останні чотири роки в Україні зафіксовано 5804 справи, що стосуються терористичної діяльності.

Найбільша кількість терактів і пов'язаних з ними жертв на рахунку «ДНР» (791 теракт у 2017 р.). Для порівняння, на рахунку «ЛНР» у 2017 р. – 274 теракти, а в цілому світі було здійснено понад 8 тисяч [2]. Саме події в прикордонних з Росією районах України стали однією з основних причин зростання статистичних показників тероризму в світі.

Згідно з результатами цього дослідження, в зоні АТО за 2016-2017рр. зафіксовано більше терористичних атак, ніж терористи угруповання ІДІЛ зробили по всьому світу. На рахунку бойовиків Ісламської держави 4 236 атак, в яких загинуло 10 807 осіб [3].

Попри значну кількість фіксованих терористичних атак в зоні АТО, жертв у багато разів більше на рахунку ісламських бойовиків. Цей аспект серед іншого може свідчити про

штучний і керований ззовні характер конфлікту в східних районах Донбасу. Жодна зі сторін конфлікту не прагне завдати умовному противнику максимальні людські втрати.

Терористичні атаки на сході Донбасу і, наприклад, в Європі, мають все-таки різні причини, форми й наслідки. Наш конфлікт має відносно локальний масштаб. Населення в більшості своїй сприймає військовий конфлікт в зоні АТО, який має опосередкований вплив на повсякденне життя в цілому в Україні. Про можливість та ймовірності терактів в українських містах наші співгромадяни замислюються частіше не після новин із зони АТО, а скоріше після терактів в європейських мегаполісах.

Однією з потенційних сил, з високою ймовірністю готових здійснити терористичні атаки є бойовики ЛНР / ДНР. Вони можуть діяти як за наказом свого командування, так і за власною ініціативою. Наприклад, зробити серію терактів в Україні погрожував один «денеєровський» терорист за смерть іншого.

Сили, здатні зробити масштабні теракти в Україні, можуть бути як зовнішні, охочі дестабілізувати державу в цілому, так і внутрішні, метою яких, може бути нанесення всебічної максимальної шкоди чинній владі, і як наслідок – її ослаблення і повалення.

Отже, в умовах сьогодення суспільно-політична ситуація в Україні така, що не існує передумов до створення терористичних організацій громадянами України. У той же час існує реальна загроза організації терористичних актів з боку диверсійно-розвідувальних груп Російської Федерації, а також громадян України, які відстоюють інтереси Росії та зацікавлені в знищенні України як незалежної держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Світовий показник тероризму. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Світовий_показник
2. The Global Terrorism Index 2016. The Institute for Economics and Peace and University of Maryland.
3. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 вересня 2016 р. Київ. 2016. 432 с.

ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анастасія МИКОЛЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Терористична діяльність як сучасна глобальна загроза людству характеризується найвищим ступенем суспільної небезпечності. Основною ціллю тероризму є викликати паніку серед населення, активізувати політичний переворот, завдати економічної та політичної шкоди.

Складність ситуації пов'язаної з терористичною діяльністю полягає в пошуку нових антитерористичних заходів. Одним із способів вирішення даної проблеми полягає у правотворчій діяльності держави. Протидія тероризму не є ефективною без якісного нормативно регулювання. Існує ціла низка законів України та міжнародних договорів/конвенцій універсального та регіонального характеру.

Розглядаючи нормативні акти, слід виділити за такими рівнями: національні; міжнародні; відомчі підзаконні акти.

У першу чергу, необхідно детальніше розглянути національні акти. Головним правовим джерелом є Конституція України як Основний Закон держави. Основу правового регулювання становить положення Конституції України, які визначають основні засади діяльності із запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності. Конституційна основа антитерористичної діяльності розкривається статтях 3, 17, 27.

Аналіз статті 3 дає змогу узагальнити, що антитерористична спрямованість має бути направлена на забезпечення життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканності, безпеки, інших прав. В статті 17 зазначено, що найважливішими функціями держави є захист територіальної цілісності та суверенітету, особливо в даний час, та інформаційної безпеки, особи від усіх видів небезпек, зокрема й від тероризму. Стаття 27 Конституції України констатує, що жодна особа не може бути позбавлена життя, а обов'язок держави – є захищати життя людини, це і становить конституційну основу антитерористичної діяльності в Україні [1].

Кримінальний кодекс визначає тероризм як небезпечну форму злочинного посягання, в основу якого покладено прагнення суб'єкта злочину запровадити в населення страх та порушити нормальне функціонування життя, що є головною метою. Тероризм – це багато об'єктний злочин із посяганням на суспільну безпеку [2].

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» регулює порядок проведення антитерористичної операції: умови, за яких проводиться операція, права осіб, засоби, що можуть бути залучені для потреб антитерористичної операції. Також визначено зміст режиму в районі проведення операції, умови ведення переговорів з терористами та інформування громадськості про терористичний акт. Взаємодія органів управління, сил і засобів у ході підготовки, розроблення превентивних планів, навчань.

Важливим показником ефективності нормативно-правового акту є практика його застосування [3].

Отже, згідно нормативно-правових актів можна стверджувати, що антитерористична система України діє в межах загальноновизнаних норм права, сукупне застосування яких спрямоване на захищеність населення. У нормативних актах наявні ознаки терористичної діяльності, містяться статті, які регулюють діяльність органів влади щодо боротьби з тероризмом, координації антитерористичної діяльності, контролю за нею, встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення злочинів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/638-15#Text>.

РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПРОТИДІІ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ

Юлія МИТНИК

НК – Аліна БІЛЕКА, канд. юрид. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Служба безпеки України - державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Діяльність Служби безпеки України, її органів і співробітників ґрунтується на засадах законності, поваги до прав і гідності особи, позапартійності та відповідальності перед народом України [1].

Тероризм - суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Боротьба з тероризмом - діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Боротьба з тероризмом ґрунтується на принципах: законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина; комплексного використання з цією метою правових, політичних, соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших можливостей; пріоритетності попереджувальних заходів; невідворотності покарання за участь у терористичній діяльності; пріоритетності захисту життя і прав осіб, які наражаються на небезпеку внаслідок терористичної діяльності; поєднання гласних і негласних методів боротьби з тероризмом; нерозголошення відомостей про технічні прийоми і тактику проведення антитерористичних операцій, а також про склад їх учасників; єдиноначальності в керівництві силами і засобами, що залучаються для проведення антитерористичних операцій; співробітництва у сфері боротьби з тероризмом з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з тероризмом; антитерористична операція може здійснюватися одночасно із відсічю збройної агресії в порядку статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного стану відповідно до Конституції України та законодавства України.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є: Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція; Міністерство оборони України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань; Управління державної охорони України; Бюро економічної безпеки України.

Служба безпеки України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом проведення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, у тому числі міжнародної; збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій; провадить у межах визначених чинним законодавством повноважень виключно з метою отримання упереджувальної інформації у разі загрози вчинення терористичного акту або при проведенні антитерористичної операції оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах електронних комунікацій, які можуть використовуватися терористами; забезпечує через Антитерористичний центр при Службі безпеки України організацію і проведення антитерористичних заходів, координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до визначеної законодавством України компетенції; здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з терористичною діяльністю; ініціює питання накладення на невизначений строк арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них за зверненням особи, яка може документально підтвердити потреби в покритті основних та надзвичайних витрат; забезпечує у взаємодії з розвідувальними органами України безпеку від терористичних посягань установ України за

межами її території, їх співробітників та членів їхніх сімей [2].

Одним із основних завдань Служби безпеки України є запобігання, виявлення та припинення тероризму. Для цього при СБУ діє Антитерористичний центр (АТЦ), створений у грудні 1998 року Указом Президента України. Саме АТЦ координує діяльність усіх суб'єктів боротьби з тероризмом. Зокрема, для протидії терактам, які несуть загрозу життю і здоров'ю людей, а також для запобігання диверсіям на об'єктах критичної інфраструктури тощо.

Єдина державна система дозволяє у режимі 24/7 здійснювати моніторинг, аналіз та оцінку інформації про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами. Учасники системи розробляють стратегічні програми боротьби з тероризмом і більш локальні рекомендації, формують плани запобігання терористичним проявам.

У своїй діяльності Антитерористичний центр активно взаємодіє зі спецслужбами та правоохоронцями іноземних держав. Також АТЦ має налагоджені партнерські відносини з антитерористичними структурами держав-членів ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями [3].

Отже, Служба безпеки України - головний орган у загальнодержавній системі боротьби з тероризмом. Вона протидіє проявам тероризму та координує роботу інших держорганів у цьому напрямі. Саме для такої координації працює Антитерористичний центр при СБУ. Штаб Центру системно моніторить рівень терористичної загрози, консолідує отриману в режимі онлайн партнерську інформацію, проводить навчання на об'єктах критичної інфраструктури. За останні роки СБУ набула великого досвіду протидії розвідувально-підбивній діяльності спецслужб РФ та з виявлення та знешкодження озброєних терористичних груп, які проникають з тимчасово окупованих територій у мирні регіони країни. Цим досвідом СБУ ділиться з іноземними партнерами, насамперед зі спецслужбами країн НАТО і ЄС. Служба безпеки активно взаємодіє з ними, адже весь цивілізований світ об'єднує зусилля у протидії міжнародному тероризму та його фінансуванню [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 // ВВР. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 //ВВР. - 2003. - №25. - Ст. 180.
3. Антитерористичний центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/antyterorystychnyi-tsentr-pry-ssu>.
4. Висновок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/borotba-z-teroryzmoz>

АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Євгеній МУРИЧ

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Терористична загроза в світі знаходиться нині на досить високому рівні [1-2]. Від неї потерпають як країни, в яких тривають збройні конфлікти (передусім на Близькому Сході та в Африці), так і країни Заходу, які до останнього часу вважалися цілком безпечними з огляду на розвинену систему правоохоронних органів і спецслужб. Протидіяти цій загрозі стає все важче. Міжнародний тероризм – це явище, що не має географічних кордонів і становить небезпеку не лише для окремих країн, а й ставить під сумнів стійкість міжнародного правопорядку і його спроможність протистояти викликам з боку міжнародних терористичних організацій і квазідержавних утворень, які претендують на самостійну роль у системі міжнародних відносин.

Міжнародний тероризм, як наслідок процесу глобалізації, представляє собою суперечливе явище, що перетворилося на глобальну проблему, чинить деструктивний вплив на суспільні погляди та соціальні цінності. Головним об'єктом терористичних актів є суспільна безпека, руйнування якої веде до залякування та обмеження демократичних принципів існування суспільства. За останні десятиліття міжнародний тероризм перетворився на одну з глобальних проблем сучасності, що дестабілізує загальну ситуацію в світі. Тероризм все більше загрожує безпеці країн та їх громадянам, тягне за собою значні політичні, економічні та моральні наслідки, спричиняє сильний психологічний вплив на населення, забирає життя багатьох людей. За останні роки відбувається ескалація терористичної діяльності. При цьому розширюються її масштаби, стає складнішим характер, зростає чисельність терактів, стають різноманітнішими їх форми, об'єкти та цілі. Терористична діяльність розрахована, насамперед, на особливості масової свідомості, на її готовність сприймати існуючу реальність не тільки зважаючи на неповторність подій, але й з урахуванням можливостей засобів масової інформації доводити до свідомості населення справжні масштаби трагедії [1-3].

Нові тенденції у розвитку міжнародного тероризму створюють додаткові виклики для національної і міжнародної безпеки і потребують належного реагування. З огляду на це, заходи з удосконалення антитерористичної політики і боротьби з тероризмом як на національному, так і на міжнародному рівнях мають носити перманентний характер навіть за умов низького рівня відповідної загрози. На даний час, зусилля багатьох країн спрямовані на посилення захисту від терористичної загрози.

З огляду на зростання терористичної загрози низкою країн було змінено національне законодавство з питань протидії тероризму, у т.ч. надано додаткових повноважень правоохоронним органам і спеціальним службам [4].

Так, 24.06.2016 р. в ФРН прийнято закон «Про заходи з протидії тероризму», яким передбачається:

- запровадження більш жорстких правил реєстрації власників передплаченого зв'язку;
- організація автоматизованого обміну даними між національними спецслужбами та правоохоронними органами, а також із спецслужбами іноземних держав;
- збільшення термінів зберігання відповідної інформації;
- розширення оперативної складової у діяльності поліції, особливо у контексті протидії нелегальній міграції;
- зменшення з 16 до 14 років мінімального віку громадян, за якими дозволено здійснювати стеження.

Також минулого року внесено зміни до Закону «Про Федеральну розвідувальну службу» (BND), якими розширюються її повноваження. Зокрема, передбачено надання права щодо зняття інформації з телекомунікаційних каналів на території ФРН, у т.ч. й прослуховування громадян країни (до цього BND не мала повноважень здійснювати такі заходи на території країни), зберігати інформацію про користувачів Інтернету та передавати її до партнерських спецслужб. Водночас, законом передбачено посилення контролю з боку уряду та парламенту за діяльністю спецслужб.

Серед інших додаткових заходів, спрямованих на протидію тероризму в Німеччині, також можна виокремити:

- прийняття земельним парламентом Баварії закону, який передбачає посилення контролю з боку спецслужб у сфері зв'язку й обміну інформацією;
- надання Відомству по захисту конституції необмеженого доступу до баз даних та архівів організацій зв'язку та обміну інформацією, у т.ч. до клієнтської бази за умови отримання відповідного дозволу від комісії, що забезпечує виконання вимог конституції про таємницю листування, пошти та телефонного спілкування. Надається також право на обшуки, спостереження і використання агентів під прикриттям;
- підвищення спроможностей спецслужб з виявлення та припинення протиправної діяльності у кіберпросторі, особлива увага приділятиметься «даркнету» (це захищена мережа

сайтів поверх звичайного Інтернету, в якій обмін файлами відбувається анонімно (оскільки IP-адреси недоступні публічно). Зазвичай Даркнет використовують для торгівлі забороненими товарами: підроблені документи, зброя, наркотичні засоби тощо), який активно використовується терористичними угрупованнями;

- більш ретельна перевірка кандидатів на військову службу до Збройних Сил Німеччини;

- підвищення ефективності координації діяльності підрозділів спеціального призначення;

- збільшення кількості особового складу спеціальних служб та поліції на 4600 осіб;

- розвиток систем відеоспостереження у містах.

Також у контексті розвитку системи запобігання терористичним актам в Німеччині заплановано введення нової системи оцінки загроз «Радар», що призначена для посилення моніторингу за потенційними терористами та покращення взаємодії поліцейських служб і судових органів. Це спільна розробка університету Цюріха та Федерального відомства кримінальної поліції. Передбачається, що оцінка потенційних загроз буде здійснюватись системою за шкалою: помірний, помітний (значний) та високий ризик. Також «Радар» допомагатиме правоохоронцям у виявленні осіб, які використовують фальшиві документи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бельков О. Міжнародний тероризм – слова та сенс. Влада. 2002. № 2. С. 17-18.
2. Антипенко В. Ф. Борьба с современным тероризмом. Международно-правовые подходы : монография. К. : ЮНОНА-М, 2002. 723 с.
3. Багрій-Шахматов Л. В. Методи боротьби з тероризмом. Погляд світового товариства. Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. 2000. Т. 19. С. 338-343.
4. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні : аналітична доповідь / О. Резнікова та ін. Київ : НІСД, 2017. 60 с.

ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ В ПІДРОЗДІЛАХ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Юрій ОБРУЧ, Роман ПТАШКІН

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Інформаційні технології, які набули особливого розвитку за останні роки, вже глибоко інтегрувались в усі сфери суспільного життя і цілком природно, що розвиток сфери цифрових технологій не залишився поза увагою зловмисників, які застосовують різні методи втручання у роботу автоматизованих цифрових систем. Сучасні масштаби злочинної діяльності у кіберпросторі набувають ознак справжніх війн [1].

В досить швидкому темпі відбувається й інтеграція інформаційних технологій в бізнес-процеси Експертної служби МВС України. Фактично ж, з огляду на посилені тенденції реформування державних структур України, без активного застосування інформаційних технологій в експертній діяльності нині не обійтися. На сьогодні практично неможливо своєчасно та правильно здійснювати будь-які адміністративні дії, не маючи доступу до різнопланової, актуальної та достовірної інформації, збір і надання якої ґрунтуються на сучасних спеціалізованих базах даних із використанням відповідного програмного забезпечення.

Але забезпечення функціонування та використання в роботі інформаційно-аналітичних систем тягне за собою ряд проблем з дотриманням належного рівня захисту інформації. Адже визначивши інформаційно-аналітичну систему, як комп'ютерну систему, що дозволяє отримувати інформацію, створювати її та здійснювати її обробку та аналіз,

логічно зауважити, що отримати доступ до такої системи може не тільки працівник того чи іншого підрозділу, а й зловмисник.

Фактично ж безпека інформації та запобігання її витоку є досить поверхневими питаннями, котрі оперують загальними поняттями та вимагають виконання певного загально рекомендованого алгоритму з виконання тих чи інших вимог чи рекомендацій. Вирішуючи питання кіберзахисту (котре є значно складнішим в порівнянні з питання захисту інформації) варто враховувати той факт, що будь-яка інформаційно-аналітична система забезпечує для підприємства (організації) єдиний інформаційний простір і гарантує, що ця інформація буде доступна на всіх функціональних рівнях ієрархії та управління. Тобто в разі успішного здійснення кібератаки та отримання зловмисником несанкціонованого доступу до інформаційно-аналітичної системи більшої шкоди буде завдано не витоком чи знищенням інформації, а її спотворенням. Адже спотворення інформації може бути виявлене не відразу, а через досить тривалий час, що в свою чергу може призвести до безповоротних наслідків.

Підбивши невеликий підсумок, можна висловити справедливе твердження, що основна проблематика забезпечення кіберзахисту полягає в тому, що Експертна служба є установою, діяльність якої безпосередньо пов'язана з наданням послуг, що мають велике значення для функціонування суспільства та безпеки населення. Порухення функціонування служби може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України. Тобто підрозділи Експертної служби є об'єктами критичної інфраструктури, в яких реалізація захисту інформації є фундаментом для забезпечення кіберзахисту країни в цілому [2,3].

Сформулювавши основну проблематику захисту інформації та інформаційних систем в підрозділах Експертної служби МВС України можна підійти до основних концепцій та шляхів її вирішення.

З першого погляду в питанні забезпечення, як захисту інформації загалом, так й зокрема саме кіберзахисту логічно апелювати до комплексних систем захисту інформації, як до взаємопов'язаної сукупності організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації. Але з огляду на зростання як кількості атак на державні ресурси загалом, так й кількості успішних атак зокрема та ресурсів на яких було «пробито» захист, можна стверджувати, що комплексні системи захисту інформації, на думку авторів, є недостатньою мірою в забезпеченні належного рівня кібербезпеки інформаційних чи інформаційно-аналітичних та облікових систем.

Система захисту інформації та контроль санкціонованого доступу має здійснюватись не на етапі інтеграції програмного засобу в бізнес-процеси підприємства чи організації, а ще на етапі формування базового технічного завдання та на всіх етапах розробки програмного забезпечення. Адже фактично, будь-який програмний засіб, що своїми функціональними можливостями здатен самостійно здійснювати контроль та аналіз дій користувача й відповідно реагувати на підозрілі ситуації, не потребує якихось обов'язкових заходів [4].

Найефективніше реалізувати захист інформації та гарантувати лише санкціонований доступ до системи можливо дотримуючись парадигм моделі «Zero Trust», котра визначає повну відсутність довіри будь кому та будь-яким даним [5].

Тобто згідно з однієї з парадигм вищезазначеної моделі кожен раз, коли користувач звертається до системи, необхідно здійснювати повторну автентифікацію й авторизацію цього користувача. Кожна спроба доступу до системи розглядається як загроза доти, поки не доведено протилежне. Як наслідок вищезазначеного – всі дані повинні піддаватись жорсткому фільтруванню та приведенню до необхідних типів з перевіркою їх поточного на адекватність та прийнятність.

В якості підсумку – питання захисту інформації в інформаційно-аналітичних система МВС України повинно бути реалізованим не лише опираючись на загально рекомендовані правила чи вимоги, а повинно бути закладеним в фундамент окремо кожної системи, що зберігає ту чи іншу інформацію. Програмно-апаратні засоби, нахшталт міжмережевих екранів чи сканерів потоків даних, можливо розглядати лише як додаткові міри, але аж ніяк

не основні. Адже в більшості випадків кібератака є комплексом чітко спланованих заходів, що розраховані на особливості функціонування певної системи. І якщо ця система не спроможна самостійно зафіксувати та відреагувати на подію – ефективність заходів з забезпечення кіберзахисту суттєво знижується.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Computer Emergency Response Team of Ukraine. URL: <https://cert.gov.ua/articles>;
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>;
3. Указ президента України про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України». URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5234.html>;
4. D. Johnson, D. Deogun, D. Sawano, Secure by Design. SPb: Piter, 2021;
5. J. Garbis, J. Chapman, Zero Trust Security: An Enterprise Guide. Boston, MA, USA: Apress. ISBN-13: 978-1-4842-6701-1.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Дар'я ПАСІКА

НК – Людмила ВОРОНОВСЬКА, канд. філос. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Одним із найважливіших напрямів внутрішньої політики сучасної держави є її молодіжна політика. Це саме та особлива, найактивніша, соціально-демографічна група, що відрізняється наявністю специфічної системи цінностей та інтересів. Вона відіграє роль «двигуна» як технічного, так і соціально-правового прогресу і є її стратегічним ресурсом, так як ця група включає в себе осіб, що ще соціалізуються, вона вбирає в себе певні цінності, установки суспільства, яке її оточує.

Тому держава найбільш зацікавлена у гідному вихованні своїх громадян, які підпадають під категорію «молодь», що має здорову систему цінностей та високі соціально-моральні якості, в іншому випадку результат може виявитися згубним для ефективного функціонування механізму здійснення державної політики.

Завдання правового виховання молоді полягає у засвоєнні кожною молодою людиною основних принципів та спрямованості правових норм, у виробленні правильної правової орієнтації, у придбанні не тільки знань основ законодавства, а й у формуванні глибокої поваги до права, що перетворюється на особисте переконання, потребу та звичку дотримуватися закону.

Характерною особливістю молоді є її підвищена динамічність, виняткова сприйнятливність, «відкритість» для всього цікавого та нового. В наш час не менш значущим є облік і того, що початок самостійної трудової діяльності юнаків та дівчат нерідко запізнюється, оскільки після закінчення школи, професійно-технічних училищ, технікумів, ліцеїв, коледжів, вузів вони не можуть швидко знайти роботу зі здобутої спеціальності. У молодих людей, які не беруть участь у серйозній громадській діяльності, не виробляється властиве дорослій людині почуття відповідальності. Їх активність може спрямуватися в антигромадському напрямі: в пияцтво, вживання наркотиків, пусте гаяння часу, заняття проституцією та всілякі форми злочинності. Особливості соціального становища молоді переломлюються у специфічних для неї психологічних рисах і проблемах. Молода людина пристрасно прагне «знайти себе». Знайти себе – значить визначити своє місце в житті, вибрати з величезної множини форм діяльності ту, яка максимально відповідала би її схильностям та індивідуальності.

Зробити у суспільстві цей вибір нерідко дуже складно. Йдеться і про вибір професії, соціально значимих орієнтацій, морального ідеалу. Проблема вибору неминуче породжує роздуми, сумніви та коливання, характерні для юнацького віку. Невипадково саме у цьому віці з особливою гостротою ставиться питання сенсу життя. Молодь жадібно шукає формулу, яка дозволила б осмислити і власне існування, і перспективи розвитку суспільства. Саме ці обставини слід враховувати для формування суспільної та правової свідомості молодого покоління.

У здійсненні правовиховної роботи серед молоді недостатньо лише одного впливу вихователя із-зовні. Необхідне стимулювання її власної активності та творчих зусиль. Соціально-психологічною наукою встановлено, що успішність зовнішнього впливу залежить не тільки від ставлення людини до цього впливу, а й від ставлення до себе, до своєї діяльності. Тому найважливішою умовою для формування правових переконань є створення юнакам та дівчатам можливості за допомогою громадських організацій, сім'ї, школи, ЗВО та держави загалом посильно та свідомо брати участь у такого роду діяльності.

Різностороння суспільно-політична діяльність найкраще сприяє вихованню в молоді почуття відповідальності та громадянського обов'язку, свідомого ставлення до своїх обов'язків, нетерпимості до правопорушень, до різних антигромадських явищ та злочинних дій. Водночас процес усвідомлення та оцінки особистістю своїх суспільних інтересів, виражених у праві, може бути дуже тривалим за часом. Понад те, інтереси можуть бути усвідомлені неточно, неповно, на різних рівнях. До кінця не усвідомлений інтерес може призвести до помилкової постановки мети, хибних методів її досягнення і навіть до правопорушень та злочинів.

Тому важливим ідеологічним фактором правового виховання молоді є роз'яснення юнакам та дівчатам на конкретному прикладі ідеї поєднання у правових актах суспільних та особистих інтересів. Чим більше у своїх суспільних відносинах молоді люди керуватимуться не власними інтересами, а інтересами суспільства, вимогами правових та моральних норм, тим вищим буде рівень їх свідомості, вироблятимуться звички, переконання дотримуватимуться закону, а також нетерпиме ставлення до інших порушників приписів законів.

Конституція України та інші чинні закони держави відображають інтереси молоді як суспільної групи в цілому, так і кожної окремої молодої людини. Сила впливу правничої практики на правосвідомість молоді визначається безліччю факторів: престижем правоохоронних органів, станом законності в країні чи в окремому регіоні, переконливістю, обґрунтованістю та справедливістю застосовуваних рішень тощо. І ось тут правове виховання здатне привести молодь до правильної поведінки, до вибору соціально корисної правової позиції, формування певних якостей правосвідомості [1].

Таким чином, правове виховання молоді – стратегічна, складна та багатоаспектна діяльність, що виявляється у кількох формах, серед них:

- пропаганда права засобами масової інформації: журнали, радіо, телебачення тощо;
- видання літератури з юридичної проблематики: популярні брошури, коментарі законів та правової практики тощо;
- усна правова пропаганда – лекції, бесіди, консультації, вечори запитань та відповідей, цикли лекцій, лекторії тощо;
- правова освіта громадян – вивчення законодавства у загальноосвітніх школах, коледжах, технікумах та ЗВО;
- професійна правова освіта, яка готує фахівців у галузі права (юридичні ЗВО, факультети, спеціальні курси підвищення кваліфікації тощо);
- наочна правова інформація: стенди, стінгазети тощо;
- вплив юридичної практики – законотворчої діяльності держави, Конституційного суду України, роботи судів та інших правоохоронних органів;

- вплив творів літератури та мистецтва, присвячених правовим проблемам: кінофільмів, театральних постановок тощо [2].

Підсумовуючи, можна сказати, що молодіжна політика має велике значення для соціального, науково-технічного, економічного розвитку країни. Стратегічним пріоритетом державної молодіжної політики має бути створення умов для формування особистості гармонійної, здатної до самовдосконалення, ерудованої, конкурентоспроможної, небайдужої, такої, що володіє міцним моральним стрижнем та може адаптуватися до умов, які змінюються, бути сприйнятливою до нових творчих ідей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Концепція розвитку освіти України на період 2015– 2025 років: проект. URL: https://docviewer.yandex.ua/view/62226167/?*=3D%3D&lang=uk.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЙ КЕРІВНИЦТВА У РАЗІ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

К. ПЕРЕБИЙНІС

НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В Україні почастишали випадки повідомлень про мінування шкіл. З початку 2022 року такі повідомлення правоохоронці отримували про всі школи Львова, Черкас, Кривого Рогу, Києва, Миколаєва, Харкова і Вінниці.

Згідно чинного законодавства України тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1].

Уміння правильно оцінити ситуацію та знати порядок дій у разі терористичного акту є дуже важливим для кожної людини, а особливо – для керівного складу закладів освіти. Адже саме вони та їхні дії можуть врятувати як здобувачів освіти, так і самих працівників.

Сигналом для негайного прийняття рішення про виконання плану дій у випадках, пов'язаних з терористичним актом, можуть бути такі факти:

– Знаходження у приміщенні, на території навчального закладу та безпосередній близькості від нього підозрілого предмета, який може виявитися вибуховим пристроєм.

– Надходження загрози по телефону в усній або письмовій формі.

– Захоплення терористами у заручники учнів (дітей) або співробітників у приміщеннях чи на території навчального закладу.

Залежно від наявної інформації про загрозу вчинення або вчинення терористичного акту встановлюються такі рівні терористичних загроз:

– «сірий (можлива загроза)» - за наявності факторів (умов), що сприяють вчиненню терористичного акту;

– «синій (потенційна загроза)» - за наявності інформації, що потребує підтвердження, про підготовку до вчинення терористичного акту;

– «жовтий (імовірна загроза)» - за наявності достовірної (підтвердженої) інформації про підготовку до вчинення терористичного акту;

– «червоний (реальна загроза)» - у разі вчинення терористичного акту [2].

У будь-якому випадку керівнику необхідно діяти таким чином, щоб забезпечити безпеку учнів та працівників навчального закладу.

При отриманні інформації про вчинення або загрозу вчинення терористичного акту, по можливості, слід уточнити: хто передає дане повідомлення; причини здійснення даного вчинку; які вимоги висуваються; можливий час вчинення терористичного акту.

Негайно слід повідомити в поліцію по телефону 102 та місцевий підрозділ Служби безпеки України.

До прибуття підрозділів поліції та СБУ провести наступні заходи:

- припинити роботу, заняття;
- вжити заходів щодо негайної евакуації працівників, учнів, документації тощо на безпечну відстань від ймовірного місця вчинення терористичного акту;
- організувати в супроводі педагогів евакуацію учнів (незалежно від форми занять) у небезпечне, задалегідь визначене місце;
- організувати перевірку наявності учнів за журналами обліку;
- забезпечити відключення електроенергії, водо- та газопостачання приміщення, організувати заходи щодо збереження матеріальних цінностей;
- не допустити проникнення сторонніх осіб, відвідувачів у заклад.

У випадку виявлення предметів, що викликають підозру самостійно не намагатися приймати будь які дії по їх огляду, транспортуванню.

Керівник закладу освіти повинен вжити заходів щодо попередження паніки у процесі підготовки та проведення евакуації, недопущення випадків травматизму.

За результатами проведення оперативно-розшукових заходів доповісти керівництву місцевого органу управління освітою та діяти за його вказівками.

У закладах освіти передбачене тренування щодо евакуації учасників освітнього процесу не рідше одного разу на пів року та проведення Дня цивільного захисту та Тижня знань з основ безпеки життєдіяльності у закладах професійної (професійно-технічної) та загальної середньої освіти й Тижнів безпеки дитини у закладах дошкільної освіти. Відпрацьовувати важливо не лише організацію проведення евакуації, а й навчати здобувачів поведінці, порядку дій у різноманітних надзвичайних ситуаціях.

На нашу думку, доцільно, щоб керівник закладу освіти проводив тренування, не попереджаючи завчасно учасників освітнього процесу. Тоді дійсно можна побачити реальний, а не «показовий» стан справ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 31.05.2005 № 638-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
2. Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF#Text>

СУТНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ НАСЕЛЕННЯМ КОНТРТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАХОДІВ В РОЗРІЗІ ФОРМУВАННЯ ДОКТРИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Яніна ПРИСТУПА

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Однією з найбільших загроз для національної безпеки в усьому світі визнається загроза тероризму [1-3]. Зважаючи на актуальність вивчення проблеми терористичної загрози, особливо на тлі змін парадигми захисту кордонів та населення в умовах пандемії, можна з впевненістю стверджувати, що дана болюча проблема ставатиме дедалі гострішою.

Характерними рисами сучасного тероризму можна виділити наступні [4-6]:

1. Масовість.

2. Тероризм носить релігійний, а не політичний характер.

3. Принципово інші цілі (не ліквідація політиків, а завоювання світу та створення нової держави).

4. Висока технологічність (від методів вербування до методів знешкодження); сучасний тероризм – не тільки масовий, але й більш жорстокіший, ніж раніше – його жертвами стають люди незалежно від віку, статі, релігійної та національної належності.

5. Державна підтримка міжнародного тероризму. Спецслужби країн все частіше чинять дії, спрямовані на повалення державного режиму за межами юрисдикції держави.

6. Основними джерелами фінансування міжнародного тероризму є:

- фінансування здійснюється за рахунок кримінальної діяльності терористичних організацій та груп;

- за рахунок спонсорства терористичних організацій крупними міжнародними корпораціями, що зацікавлені в усуненні конкурентів або зміні бізнес-клімату в певних регіонах світу;

- за рахунок допомоги різних країн, що намагаються досягнути своєї мети за рахунок терористичних груп;

- за рахунок тіньової економіки, пов'язаної з незаконною торгівлею зброєю, наркотиками та “живим” товаром;

- спонсорство приватними особами за допомогою посередників різного виду релігійних організацій, товариств гуманітарної допомоги.

7. Взаємодія міжнародного тероризму із кримінальною та організованою злочинністю. Злочинними організаціями, що пов'язані з терористичними групами, використовується тактика масового насильства в політичних цілях. Це призводить до значного розширення матеріальних або інших можливостей, посилюючи, таким чином, інфраструктуру терористичних організацій. Також розширенню можливостей міжнародного тероризму сприяє науково-технічний прогрес, провокуючи ядерні та екологічні інформаційні та інші глобальні катастрофи. Таким чином велику небезпеку в сучасних умовах представляє технологічний тероризм. В нього входить інформаційний тероризм, біотероризм, ядерний тероризм. Нові форми тероризму постійно вдосконалюються і через це стає складніше протистояти загрозам та попереджати негативний вплив.

Метою дослідження є демонстрація зв'язку між терористичною загрозою та психологічними чинниками сприйняття її мотивів. Враховуючи, що терористична загроза може мати найрізноманітніші підґрунтя (від проявів соціопатичної поведінки окремих суб'єктів до терористичних проявів в контексті міжцивілізаційних зіткнень), вивчення окремих її аспектів представляє для національної системи захисту перманентну важливість.

Неабияке значення для формування доктрини національної безпеки має сприйняття населенням контртерористичних заходів, що вживаються державою, а також транспарентність самих цілей, які ставлять перед собою відповідні владні органи, покликані здійснювати такий тип захисту [7].

Найбільш промовистими дослідженнями суті психологічного сприйняття терористичної загрози в останні роки можна назвати роботи ізраїльських та американських вчених. Що й не дивно, адже на рівні державної ідеології обох країн основою національної доктрини є саме забезпечення від терористичної загрози всередині держави. Тому дослідники психологічного сприйняття фактору тероризму населенням, зосереджуються на аналізі фундаментальних стереотипів в уявленнях умовної західної людини стосовно причин та мотивів терористичної поведінки. Серед найбільш промовистих досліджень останніх років можна назвати роботи Віто Д'Орасіо [8], Джошуа Гілбера [9], Грема Вуда [10].

В одному з найостанніших досліджень зазначеної проблеми авторський колектив у складі Дафни Канетті, Джозефа Гілберта й Томаса Зейтзофф зазначає, що переважна більшість населення поділяє думку, що тероризм мотивований «ненавистю», а не «відсутністю соціальних можливостей» (економічною скрутою, соціальною сегрегацією, відсутністю соціальних ліфтів тощо) [11]. Саме цей факт корелює в уявленні населення з потребою найжорсткішої реакції та вимогами неодмінної силової контратаки. І ці уявлення

неможливо змінити навіть навівши результати експертних досліджень справжніх мотивів окремих терористичних вчинків.

Провівши ряд експериментальних досліджень, вищезгадані автори зазначають, що рівень демократичних свобод в суспільстві прямо пропорційний жорсткості реакції на терористичні прояви та зворотно пропорційний швидкості змін суспільних настроїв від традиційно ліберальних до помірковано націоналістичних або навіть ультраправих. Зазначається, що «таким чином, як для керівників, так і для громадян у межах країни, дослідження показують, що суспільне сприйняття мотивів терористів має значення, оскільки вони прямо чи опосередковано впливають на підтримку політики боротьби з тероризмом» [11]. Автори звертають увагу на небезпечність такої тенденції, оскільки фактор тероризму може бути маніпулятивно використаний різними політичними сердовищами, в тому числі і для примусових змін суспільних настроїв на власну користь.

Зважаючи на неабияку соціальну значущість досліджуваного питання загалом, варто враховувати, що в переважній більшості населення сприйняття мотивів тероризму часто формується постфактум і сильно детерміноване фактором суспільного резонансу. Ці ситуації використовуються для генерації настроїв «жорсткої реакції» та ревізії основних ліберальних ідей, які панують в суспільствах традиційних демократичних цінностей. Почасти фактор потенційної терористичної загрози здатен інспірувати і штучний перерозподіл політичних сил, що можуть використовувати у власних інтересах панічні та стресові суспільні настрої.

Враховуючи, що Україна багато років перебуває у ситуації військової інтервенції з боку Російської Федерації, що на нашій території точаться військові дії, а частина території та населення перебувають поза контролем держави, фактор терористичної загрози всередині країни є перманентно надзвичайно високим. Тому постійне вивчення та моніторинг сприйняття населенням мотивів асоціальної поведінки, одним з промовистих проявів якої є здійснення терористичних актів, вбачається вельми актуальним.

Водночас абсолютно необхідним є уникнення ситуацій, коли фактор терористичної загрози використовується окремими політичними силами для створення атмосфери толерації тих чи інших ідеологічних паттернів, особливо в регіонах, прилеглих до зони бойових дій та невідконтрольних територій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бельков О. Міжнародний тероризм – слова та сенс. Влада. 2002. № 2. С. 17-18.
2. Антипенко В. Ф. Борьба с современным тероризмом. Международно-правовые подходы : монография. К. : ЮОНА-М, 2002. 723 с.
3. Багрій-Шахматов Л. В. Методи боротьби з тероризмом. Погляд світового товариства. Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. 2000. Т. 19. С. 338-343.
4. Громівчук І. М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа ефективної боротьби з ним. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2011. № 4, Т. 2. С. 108-112.
5. Барри Х. Международный терроризм и проблема региональной безопасности в Западной Африке в начале XXI века (на примере Мали и Нигерии) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Москва, 2017. 36 с.
6. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні : аналітична доповідь / О. Резнікова та ін. Київ : НІСД, 2017. 60 с.
7. Стояцька Г.М. Сприйняття мотивів тероризму як фактор змін політичних настроїв. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави: тези III Міжнародної науково-практичної конференції (26 листопада 2020 року)*. – К.: Інститут УДО України КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. С. 112-113.
8. D’Orazio, V., & Salehyan, I. (2018). Who is a terrorist? Ethnicity, group affiliation, and understandings of political violence. *International Interactions*, 44 (6), 1017–1039.
9. Gubler, J. R., Halperin, E., & Hirschberger, G. (2015). Humanizing the outgroup in contexts of protracted intergroup conflict. *Journal of Experimental Political Science*, 2(1), 36–46.
10. Wood, G. (2015). What ISIS really wants. *The Atlantic*, 315(2), 78–94.
11. Canetti, D., Gubler, J. and Zeitzoff, T. (2020), Motives Don't Matter? Motive Attribution and Counterterrorism Policy. *Political Psychology*. <https://doi.org>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Д. ПРОКОПЕНКО, Ю. МИТНИК

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, канд. екон. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В Україні внаслідок загострення питання боротьби з тероризмом як на експертному рівні (серед науковців), так і представниками депутатського корпусу протягом останнього часу напрацьовано значну кількість як доречних, так і дещо сумнівних (неоднозначних) пропозицій щодо змін до законодавства, які стосуються як боротьби з тероризмом, так і профілактики тероризму. Уважаємо за доцільне в межах дослідження зробити акцент саме на адміністративно-правові аспекти боротьби з тероризмом і протидії йому [2].

Очевидно, що у сфері боротьби з тероризмом мораль і право сходяться між собою надзвичайно близько, і саме тут, як ніде більше, слід широко поставити питання про те, що мораль має бути правовою, тобто керуватись правом.

Зміст нормативно-правових актів тісно пов'язаний із положеннями Конституції України, згідно з якими права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Відповідно до Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, схваленої Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року N 3/97-ВР, головними об'єктами національної безпеки є: громадянин - його права і свободи; суспільство - його духовні та матеріальні цінності; держава - її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність кордонів. Разом з тим, Концепція серед основних можливих загроз національній безпеці України в найбільш важливих сферах життєдіяльності називає і такі, як відсутність ефективних механізмів забезпечення законності, правопорядку, боротьби із злочинністю, особливо її організованими формами, та тероризмом.

Таким чином, питання боротьби з тероризмом зазнає правового регулювання на найвищому, тобто – на конституційному рівні, і сягає найвищих політичних інтересів держави, стає одним з найважливіших чинників забезпечення національної безпеки України.

Увесь комплекс заходів з питань боротьби з тероризмом здійснюється під знаком Заяви Верховної Ради України від 13 вересня 2001 року з приводу актів тероризму, вчинених 11 вересня 2001 року у Сполучених Штатах Америки. "Подолання тероризму – говориться у Заяві - є одним із важливих та невідкладних завдань світової спільноти і боротися з ним необхідно об'єднаними зусиллями всіх держав і народів, створивши для цього дієвий міжнародний механізм" [2].

У цьому напрямку вдалося здійснити певну низку заходів, і це надає нам впевненості говорити про те, що правове забезпечення питання боротьби з тероризмом в Україні набуло стабільного і планомірного характеру. Буде доречним у цій статті висловити нашу вдячність колегам у Раді Європи за систематичну підтримку і послідовну допомогу, яку отримувала наша держава, і особливо Міністерство юстиції в напрямку вирішення проблеми боротьби з тероризмом.

Прийнято Закони України "Про приєднання України до Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом"(від 29 листопада 2001р.), "Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму"(від 12 вересня 2002 р.), постанову Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2001 р. N 1694 "Про затвердження Програми реалізації положень Варшавської конференції щодо спільної боротьби проти тероризму " тощо [2].

Отже, можна бачити, що іде процес динамічного нарощування участі України у вирішенні проблеми боротьби з тероризмом. Віддаючи безумовну перевагу участі у формуванні надійного міжнародного механізму боротьби з тероризмом, про що було проголошено у названій нами Заяві Верховної Ради України, вважаємо, що успішне

вирішення цього питання значною мірою залежить від активної діяльності у внутрішньополітичній сфері.

Серед найбільш вагомих нормативно-правових актів, які регулюють питання боротьби з тероризмом, назвемо Закони України "Про Службу безпеки України", "Про розвідувальні органи України", "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання" тощо.

Поточні питання боротьби з тероризмом регулюються Указами Президента України, наприклад від 6 грудня 2001 р. № 1195 "Про заходи щодо дальшого зміцнення обороноздатності держави", від 18 лютого 2002 р. № 143 "Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян" [2].

Важливим заходом, на наш погляд, було видання Указу Президента України від 5 листопада 2002 р. 991 "Про Антикризисний центр". Даним Указом врегульовано питання вдосконалення взаємодії центральних органів виконавчої влади та координації здійснюваних ними заходів щодо реалізації державної політики у сфері запобігання і подолання кризових ситуацій, що спричинені екстремістськими або терористичними проявами.

Указом було утворено Антикризисний центр, затверджено його персональний склад, куди увійшли Глава Адміністрації Президента України, Міністри юстиції, внутрішніх справ, закордонних справ, фінансів, секретар Ради національної безпеки і оборони України. Робочим органом Антикризисного центру є штаб Антитерористичного центру при Службі безпеки України.

Разом з тим, продовжується робота по вдосконаленню правової бази боротьби з тероризмом. Зокрема, Президентом України внесено на розгляд Верховної Ради України проект Закону України "Про боротьбу з тероризмом" [3].

Міністерством юстиції розроблено проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України". Проект Закону розроблено з метою врегулювання питання щодо визначення порядку визнання організації терористичною на виконання завдання, визначеного у підпункті 1 пункту 1 Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2020 «Про результати проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом», уведеного в дію Указом Президента України від 29.12.2020 № 598.

Цим проектом пропонуються зміни до Законів України "Про інформацію", "Про видавничу справу", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", спрямовані на заборону використання інформації та діяльності у видавничій справі, друкованих засобів масової інформації для вчинення терористичних актів, а також пропаганди тероризму. Належне місце у проекті відведено визначенню кримінальної відповідальності за порушення названих заборон, пропонуються відповідні зміни до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України.

Проектом закону пропонується встановити, що терористична організація — це стійке ієрархічне об'єднання декількох осіб (п'ять і більше), яке створене з метою здійснення терористичної діяльності, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів [3].

Згідно з документом, організація визнається терористичною, якщо хоч одна особа, яка є членом її або має інший зв'язок з нею, здійснює терористичну діяльність, за умови, що ця діяльність охоплюється умислом хоча б одного з організаторів чи керівників (керівних органів), або кінцевого бенефіціарного власника. Окрім цього, організація визнається терористичною за рішенням суду про визнання винною особи у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258 "Терористичний акт" та 258-5 "Фінансування тероризму" Кримінального кодексу України, яке набрало законної сили, за умов встановлення зазначених вище ознак.

Є впевненість, що прийняття названих законопроектів сприятиме боротьбі з тероризмом у всіх його проявах, ще раз підтвердить прихильність України до неухильного виконання своїх зобов'язань перед світовою спільнотою стосовно протидії цьому

негативному явищу, нашу позицію засудження всіх актів, методів і практики тероризму, свідчитиме про підтримку нашою державою дій, що вживаються проти тероризму відповідно до норм міжнародного права та вимог ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій.

Завершуючи аналіз законодавчих ініціатив та пропозицій вчених щодо вдосконалення антитерористичного законодавства, стає очевидним те, що воно все ще не відповідає критерію юридичної бездоганності, потребує якісної інновації. Прогалини та неузгодженості, що притаманні антитерористичному законодавству, є доволі суттєвими, вони впливають як на загальний рівень ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби та профілактики тероризму, так і стан забезпечення прав людини під час проведення антитерористичних заходів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми правового забезпечення боротьби з тероризмом. Офіційний сайт Міністерства юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_44
2. Маліков В.В. Перспективні напрями вдосконалення антитерористичного законодавства України. Юридичний бюлетень №7. Том 2, 2018. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/7_2018/part_2/18.pdf
3. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо визнання організації терористичною http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=72658

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНУ ТЕРОРИЗМУ, ЙОГО ТИПОЛОГІЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Яна САНДИГА

НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, д-р іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Проблема міжнародного тероризму є глобальною, оскільки об'єктами для терору стають, або можуть стати, практично всі країни світу, жертвами переважно цивільне населення. Варто зазначити, що тлумачення поняття «тероризм» – є проблемним, оскільки на сьогодні існує понад 100 трактувань цього явища. Однак жодне з них не підтримане міжнародною спільнотою як загальноновизнане. Часто в різних словниках можна знайти інформацію, що тероризм – політика, заснована на систематичному застосуванні терору (латинською *terror* – страх, жах), синонімами якого виступають слова «насильство», «заликування» тощо.

Дати власне тлумачення феномену тероризму намагались як вітчизняні так і зарубіжні науковці. Розглянемо деякі з них. Зокрема, на думку професора В. Петріщева, «Тероризм – це систематичне, соціально і політично вмотивоване, ідеологічно зумовлене використання насильства або погроз застосування такого, за допомогою якого через заликування фізичних осіб здійснюється управління їх поведінкою у вигідному для терористів напрямку, і досягається визначена терористами мета» [1, 11].

Американські дослідники феномену тероризму вважають, що це явище легше описати, ніж дати йому чітке однозначне тлумачення. Так, директор Центру політичних досліджень Б. Дженкінс трактував це поняття наступним чином: «Тероризм визначається за характером акції, а не за особою виконавця або суттю справи, за яку він бореться. Всі терористичні акції пов'язані із застосуванням або загрозою насильства, часто це супроводжується висуненням конкретних вимог. Насильство спрямоване в основному проти цивільних об'єктів. Мотиви мають політичний характер. Акції здійснюються так, щоб привернути максимум суспільної уваги» [2, 308].

Білоруський вчений Кожушко Є.П. вважає тероризм – тактикою політичної боротьби, що характеризується систематичним застосуванням ідеологічно мотивованого насильства та виражається у вбивствах, диверсіях, саботажі, викраденнях та інших діях, які становлять загрозу життю і безпеці людей [3, 17–18].

Вітчизняні науковці, серед яких і українські юристи В. Ємельянов та С. Гавриш, зробили аналіз поняття тероризм у трьох аспектах: як злочинне діяння, як терористичні групи (організації) і як терористичні доктрини. Офіційне ж визначення поняття «тероризм» в нашій державі наведено у ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»: «Тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [4].

Таким чином, незважаючи на різноманітність трактувань, під сутністю тероризму слід розуміти сукупність ознак, властивих тероризму як злочинному діянню:

- тероризм – це одна з форм організованого насильства;
- при тероризмі здійснюється примушення ширшої соціальної групи, чим група безпосередніх жертв насильства;
- формулювання цілей в більшості випадків не пов'язане з конкретними проявами насильства, тобто між жертвами і метою, на яку спрямували свої дії терористи, немає прямого зв'язку;
- тактична мета тероризму полягає в тому, щоб привернути увагу до проблеми;
- стратегічна мета – досягти певних соціальних змін (свобода, незалежність, звільнення з виправно-трудова установ певного контингенту осіб, революція);
- акти тероризму по суті складають традиційні форми загальнокримінальних дій;
- тероризм паралізує протидію з боку громадськості;
- знаряддям впливу є психологічний шок, який породжується усвідомленням того, що хто завгодно може стати потенційною жертвою незалежно від того, до якого прошарку населення належить;
- нехтування моральними правилами і нормами – жертвами можуть стати і дорослі, і діти;
- розрахунок робиться на ефект несподіванки;
- публічний, демонстративний характер дій – головна риса тероризму;
- тероризм допускає «політичну вимогу», тому не пов'язаний зі стихійними повстаннями і виступами населення.

Істотна складність формулювання поняття тероризм провокує і відсутність єдиного підходу до класифікації його видів. Закордонні й вітчизняні філософи, політологи, історики, юристи систематизують і класифікують тероризм, пропонуючи специфічні критерії класифікації, що відображають при цьому багатовимірність і складність цього явища. Так, В. Віктюк і С. Ефіров у праці «Лівий тероризм на Заході: історія і сучасність» пропонують таку класифікацію тероризму: 1) державний терор і опозиційний тероризм; 2) міжнародний і транснаціональний тероризм; за соціальною спрямованістю – соціальний; націоналістичний і релігійний.

На наш погляд, найбільш вдала і науково обґрунтована класифікація наведена у праці М.П. Требіна «Тероризм у ХХІ столітті» [5, 25]. Згідно думки вченого, сучасний тероризм можна поділити на п'ять типів, в залежності від певного критерію, який використовується.

1. За сферою дії тероризм може бути внутрішньодержавним і (міжнародним). Внутрішньодержавний тероризм пов'язаний як з діяльністю державних структур з придушення інакомислення за допомогою превентивного насильства і створення атмосфери страху в суспільстві, так і з боротьбою опозиційних сил проти правлячого режиму, який має на меті корінну або часткову зміну економічного або політичного устрою власної країни. Трактування терміну «міжнародний тероризм» у численних словниках зводиться до визначення терміну як сукупності суспільнонебезпечних у міжнародному середовищі діянь, що тягнуть за собою невинуватну загибель людей, порушують нормальну дипломатичну діяльність держав, їхніх представників і ускладнюють здійснення міжнародних контактів і зустрічей, а також транспортних зв'язків між державами. Варто зазначити, що міжнародний тероризм набуває сьогодні страхітливого характеру. Такі терористичні організації, як ІДІЛ, Аль-Каїда, Аль-Джихад тощо, охопили своєю мережею увесь світ.

2. Беручи до уваги такий критерій типології як відношення суб'єктів терористичної діяльності до державної влади, можна поділити тероризм на державний терор і недержавний

тероризм. Існує істотна відмінність між першим і другим типом, яка полягає в тому, що державний терор є відкритим насильством з боку владної еліти, яка спирається на потужність державних інститутів, має санкціонований характер, монополію на легітимність. В той час, як недержавний тероризм – насильство й усунення, які використовують угруповання, що або не беруть безпосередньої участі в діяльності державних органів, або протиставляють себе суб'єктам державної влади. Відрізняється ці типи і за видами діяльності – у державного терору – це репресії, у недержавного – терористичні акти.

3. Якщо брати за критерій ідентичність суб'єктів терористичної діяльності тероризм може бути етнічним і релігійним. Суб'єкти етнічного тероризму – це групи, статус яких визначається етнічною належністю. Представники даного типу тероризму прагнуть до зміни форми державного устрою, створення самостійної держави або досягнення часткових змін у становищі відповідних етнічних утворень, лівого або правого спрямування в залежності від політичної ситуації, традицій і соціальної структури певної країни. Жертвами під час проведення терористичних акцій зазвичай виступають чиновники, бізнесмени, поліцейські. Релігійний тероризм характерний для терористичних угруповань, об'єднаних належністю до однієї конфесії. Основою для виникнення цього типу тероризму виступає фундаменталізм, який є особливо характерний для ісламу.

4. Коли основним критерієм виступає соціально-політична спрямованість розрізняють лівий і правий тероризм. Лівий (революційний) тероризм орієнтується на різні ліві соціально-політичні доктрини (марксизм, ленінізм, троцькізм тощо.), а його жертвами є переважно представники владної політичної еліти, державні чиновники і співробітники органів безпеки, банкіри, бізнесмени, які співпрацюють з урядом, функціонери урядових політичних партій. Характерними рисами правого (контрреволюційного) тероризму ґрунтування на традиційних для нації політичних доктринах і цінностях, орієнтування на політичній стратег національних історичних діячів минулого; тимчасова активізація на періоди найбільшої загрози з боку лівих сил. Жертвами правих терористичних організацій є перш за все ліві та ліберальні політики й активісти профспілкового руху.

5. За способами дії на об'єкт тероризм можна поділити на демонстративний та інструментальний. Демонстративний тип намагається привертати увагу до якоїсь проблеми, драматизувати її, викликати насамперед емоційну реакцію у політичних опонентів, які найчастіше і виступають об'єктами терактів. Представники інструментального тероризму розглядають психологічний ефект своїх дій як побічний, другорядний. Вони прагнуть досягнути суто реальних змін у владних відносинах шляхом нанесення фізичної втрати.

6. За засобами, які використовуються під час терористичних актів, можна виокремити тероризм із застосуванням звичайних засобів ураження і тероризм із застосуванням зброї масового ураження (біологічної, хімічної, ядерної тощо).

7. За місцем здійснення терористичних актів розрізняють наземний, морський, повітряний, космічний і комп'ютерний тероризм.

Отже, хоча у сучасному світі й існує понад 100 визначень тероризму, однак жодне із них не є загальноприйнятим. Можна виділити лише основні характеристики, які на думку більшості сучасних дослідників допомагають визначити поняття: це насильницька основа дій; має політичні цілі та конкретні стратегічну та тактичну мету; використовує залякування як інструмент в досягненні цілей; характеризується публічним, демонстративним характером дій, є наявний прямий умисел на спричинення невинних жертв.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Петрищев В. Е. Заметки о терроризме / В. Е. Петрищев. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 288 с.
2. Михайлов О.Є. Кримінологія: навчальний посібник / О.Є.Михайлов. – Київ: Знання, 2012. – 565с.
3. Кожушко Е. П. Современный терроризм: Анализ основных направлений / Е. П. Кожушко; под общ. ред. А. Е. Тараса. – Мн.: Харвест, 2000. – 446 с.
4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
5. Трєбин М.П. Тероризм в ХХІ веке / М.П. Трєбин. – Минск: Харвест, 2003. – 816 с.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ТЕРОРИЗМУ

Владислав СИЛКА

НК – Дмитро ФЕДОРЕНКО, канд. іст. наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Тероризм – це надзвичайно загрозливе суспільне явище, специфічна невід’ємна складова суспільно-політичного життя, яке загрожує інтересам не лише окремої людини, а й загалом суспільству та всім сферам життєдіяльності держави. Проте, не зважаючи на це загальноживаного визначення цього поняття, ні в національній, ні в міжнародній практиці досі не існує.

Серед різноманіття причин тероризму можемо виокремити ті, які показують найістотніші у тероризмі – геокультурополітичні, соціально-економічні, релігійні та психологічні.

Геокультурополітичні причини тероризму ґрунтуються на різноманітті й відмінності культур та народів у сучасному світі. Для людей з деструктивним характером мислення це стає джерелом образ і утисків, що дає привід взятися за зброю для досягнення своєї мети. Не менш важливими є соціально-економічних причини. Так, вчинені виправдовуються теракти – бідністю, несправедливістю, пригнобленням людей, котрі їх вчинили. Проаналізувавши біографії деяких лідерів терористичних угруповань, можна помітити велику кількість осіб із заможних родин і зробити висновок, що взаємозв’язку між бідністю і здатністю до терористичної діяльності не існує. Тероризм має тісний зв’язок з релігійним екстремізмом і фундаменталізмом. Послідовники фундаменталізму, представники майже всіх головних світових релігій, – упевнені супротивники сучасного суспільства, в якому домінують культ індивідуального розуму, орієнтація на матеріальні цінності та прогрес. Незалежно від економічного і соціального положення всі представники релігійного фундаменталізму стверджують, що релігія може вирішити всі проблеми людини та суспільства. Відмова від всякого компромісу заради всесвітнього добра призводить до автократії та тоталітаризму. Найменш вивченими є психологічні причини. Так, неможливо пояснити, чому зовнішньо незагрозлива людина вибирає способом свого життя тероризм, а саме бере до рук зброю, вступає в тотальну війну з суспільством, при цьому не визнає невинних і непричетних.

Зарубіжні та вітчизняні учені присвячують свої наукові роботи з філософії, політології, історії, юриспруденції дослідженням тероризму, визначенню його характерних рис, систематизації за різними ознаками, пропонуючи специфічні критерії класифікації. Так, в залежності від цілей терористичної організації, Європол виділяє такі види сучасного тероризму: джихадський, етно-націоналістичний, сепаратистський, «лівий», анархістський, «правий», тероризм одинаків. Такий поділ є умовним і невичерпаним, але визначає найбільші терористичні організації.

За останні роки зазнали значних змін форми та методи, що застосовують радикальні угруповання в різних країнах світу для підтримання свого існування та залучення нових членів. Так, тероризм стає альтернативою та фактичним конкурентом традиційній державній організації суспільства. Експерти-терологи визначили більше 200 видів терористичної діяльності. Тероризм постійно змінюється, глобалізується, перетворюється в міжнародний і навіть транснаціональний, що призводить до зростання кількості країн, які постраждали від терористичних загроз, збільшення терактів, кількості жертв, матеріальних збитків. Держави вимушені витратити колосальні суми на захист від тероризму, впроваджуючи новітні розробки, створюючи нові засади, наукові центри, служби швидкого реагування тощо.

З розвитком суспільства змінюються та удосконалюються джерела фінансування терористичних організацій. До них відносяться доходи від продажу зброї, наркотиків, контрабанди, викраданні людей з метою викупу, операцій з офшорами, смерфінгу, діяльності легальних (комерційних підприємств), «благодійних» і «гуманітарних» організацій, операцій

із фінансовими активами, введення «податків» та «надання послуг» населенню, яке проживає на територіях, контрольованих терористичними угрупованнями та інші.

До сучасних тенденцій розвитку тероризму належить використання новітніх технологій та розширення активності у кіберпросторі. За різними даними, у світі існує не менше 10 000 сайтів, створених терористичними організаціями. Кібертероризм є новим технологічним видом тероризму. Дії кібертерористів спрямовані на отримання доступу до особистої, банківської інформації, військових і державних конфіденційних даних за допомогою злому комп'ютерних систем, вірусних атак, програмних закладок, виведення з ладу обладнання, програмного забезпечення, створення перешкод, порушення мереж електроживлення та інше.

Аналізуючи основні тенденції поширення тероризму в світі, можна визначити тероризм, як реальну й дуже небезпечну загрозу для світового співтовариства. Він не знає кордонів і впливає, як на внутрішні інтереси країн, так і на міждержавні відносини. Тероризм в умовах сьогодення є об'єктивною умовою нашої епохи, яка не має якогось одного джерела, не є чимось штучно витвореним і проявляється у формі насильства. Так, основним завданням ХХІ ст. повинне стати усвідомлення глобальності проблеми тероризму і необхідності координації зусиль всіх країн по боротьбі з ним. До тих пір, поки кожна держава, керуючись власними критеріями у визначенні тероризму, бореться з ним по-своєму, тероризм загрожує людству тисячами жертв, непередбачуваними наслідками суспільно-політичних явищ.

На сьогоднішній день національна правова основа державної політики України у сфері боротьби з сучасним тероризмом ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про боротьбу з тероризмом», «Про основи національної безпеки», Кримінальному кодексі України та на численних міжнародних конвенціях, договорах згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. З метою організації, проведення антитерористичної діяльності та для узгодженої роботи всіх підрозділів, які ведуть боротьбу з проявами тероризму чи при необхідності залучаються до неї, створено Антитерористичний центр при Службі безпеки України.

Оскільки терористична загроза набуває глобальності, розвиток міжнародного співробітництва в цьому напрямку, координація прийнятих державами заходів щодо попередження та припинення тероризму є обов'язковими умовами досягнення позитивного результату і на національному рівні. Тому при утворенні ефективної внутрішньодержавної системи протидії тероризму важливим є аналіз відповідних інструментів, вироблених міжнародною спільнотою. Україна підтримує 17 базових світових конвенцій та протоколів, які контролюють різні аспекти боротьби з тероризмом, має партнерські стосунки з антитерористичними структурами ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.
2. Про Концепцію боротьби з тероризмом: Указ Президента України від 05.04.2013 № 230/2013. Офіційний вісник України. 2013. № 34. Ст. 30.
3. Бараш Є.Ю. Сучасні ризики скоєння терористичних актів: аналіз та правова характеристика. Вісник Національної академії правових наук України. 2017. № 3 (90). С. 15-157.
4. Міжнародне співробітництво. Офіційний веб-сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/>.
5. Михайлов О.Є. Кримінологія: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 565 с.

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

Євгеній СЛОБОДЯНЮК

НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, масштаб застосування глобальних телекомунікаційних мереж та процес побудови інформаційного суспільства обумовили виникнення нових загроз в інформаційній сфері, однією з яких на часі є використання виникаючих можливостей у терористичній діяльності, що заподіює шкоду життєво важливим інтересам особи, суспільства і держави [1-2]. В таких умовах стрімко зростає рівень загрози інформаційного тероризму в інформаційному просторі. Безспірно, що сьогодні Інтернет ускладнив захист інформаційних ресурсів. Терористичні групи й окремі терористи в усьому світі користуються його особливостями і перевагами, намагаючись впливати як на внутрішню, так і на зовнішню політику держав, використовуючи різноманітні інформаційні технології для досягнення своєї злочинної мети.

Проблема боротьби з інформаційним тероризмом потребує аналізу різноманітних кризових явищ та структури самого тероризму як явища, яке пройшло довгий шлях еволюції від одинаків-смертників до терористичних організацій, які вчиняють теракти, що тягнуть за собою загибель великої кількості людей, до використання інформації для залякування значної кількості людей. Тому дослідження феномену інформаційного тероризму в контексті інформаційної безпеки є важливим питанням національної безпеки [1-2].

Глобальний інформаційний простір – це сукупність інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, що на основі єдиних принципів і стандартів забезпечує інформаційну взаємодію держав, організацій і громадян при їх рівному доступі до відкритих інформаційних ресурсів, а також максимально повне задоволення їх інформаційних потреб при збереженні балансу національних і міжнародних інтересів.

Особливу роль у формуванні глобального інформаційного простору відіграє всесвітня комп'ютерна телекомунікаційна система Інтернет. Головна її ідея – вільне поширення інформації і встановлення контактів між людьми. Розвиток Інтернет-технологій дозволяє не тільки обслуговувати сучасну світову економіку, а й значною мірою створювати її та глобалізувати.

Тож можна дійти висновку про те, що разом з процесами глобалізації світу виникли і глобальні проблеми, які:

- по-перше, стосуються всього людства, зачіпаючи інтереси й долі всіх країн, народів і соціальних верств;
- по-друге, призводять до значних економічних і соціальних втрат, а в разі їх загострення можуть загрожувати самому існуванню людської цивілізації;
- по-третє, можуть бути вирішені лише при співпраці в загальнопланетарному масштабі, спільних дій усіх країн і народів.

Все це створює підґрунтя для розвитку певних умов до формування конфліктних ситуацій, у тому числі терористичного характеру в інформаційному просторі [3].

Сьогодні скоєння терористичного акту відразу потрапляє в ЗМІ як «рейтинговий» інформаційний привід. Зловмисники розуміють, що в медійну епоху терор поза телебаченням не має сенсу. В цьому випадку ЗМІ в деякій мірі можуть надавати «послугу сприяння» тероризму: чим вище загострення у пресі – тим ефективніший терористичний акт.

Аналіз відомих кібератак показує, що інформаційно-комунікаційні технології та інформаційний простір вже освоєні і міжнародними терористичними, і екстремістськими організаціями (Аль-Каїда, Міжнародний ісламський фронт, Хамаз та ін.), і національними сепаратистськими рухами (Армія звільнення Косово, Тигри звільнення Таміл Ілама та ін.).

Отже, очевидним є те, що інформаційному тероризму необхідно протиставити об'єднану силу всього світового співтовариства, оскільки це явище загрожує безпеці всіх держав світу. Перед кожною державою, зокрема й Україною, постає об'єктивна необхідність здійснення ефективних заходів з метою протидії інформаційному тероризму. При цьому така політика має бути не фрагментарною, а стати налагодженою системою заходів, спрямованих не тільки на припинення, а й на попередження такого роду діяльності [4].

Боротьба з інформаційними терористами вкрай складна ще й через те, що доступні технологічні засоби протидії при їх застосуванні порушують права і свободи людини і громадянина. Наприклад, при всіх правових можливостях правоохоронних органів на прослуховування повідомлень, телефонних переговорів, зняття інформації з технічних засобів зв'язку тотальне прослуховування не може бути адекватно сприйняте сучасним суспільством, оскільки суспільство, засноване на конституційному пріоритеті прав людини, відмовившись від ряду фундаментальних прав, не може зберегтися без змін у своїй соціальній природі.

В розвинених країнах, що знаходяться на стадії переходу до інформаційного суспільства, протидії інформаційному тероризму приділяється особлива увага [5-8]. Це цілком логічно, оскільки саме в розвинених країнах ступінь віртуалізації особистості й соціальних процесів набагато менший, ніж в країнах третього або четвертого світу. Але навіть ресурсів G7 не вистачає для того, щоб знешкодити інформаційних терористів. На даний момент вдасться лише здійснювати превентивний контроль об'єктів, які потенційно можуть бути використані терористами у своїх цілях, моніторинг комунікаційних Інтернет-майданчиків. Це допомагає прогнозувати варіанти дій терористів, і якщо не запобігти інформаційному терористичному акту, то хоча б мінімізувати збитки від його вчинення.

З урахуванням зазначеного, дослідивши діяльність міжнародних та регіональних організацій у сфері регулювання проблеми інформаційного тероризму, існуючі у світі теоретичні й концептуальні підходи до розуміння цього поняття і вжиття практичних заходів боротьби з ним, можна дійти висновку, що [1-4]:

- на даний момент світовим співтовариством ще не сформовано єдиної термінологічної бази та уніфікованого підходу до розуміння питання інформаційного тероризму;
- жодна держава світу не спроможна протистояти загрозі інформаційного тероризму самотужки, враховуючи масштабність його дії та транснаціональний характер;
- боротьба з інформаційним тероризмом потребує міжнародної координації зусиль світової спільноти;
- потребує посилення взаємодії та обміну інформацією з питань протидії тероризму між уповноваженими органами на національному рівні;
- необхідно посилити заходи з профілактики інформаційного тероризму, у тому числі протидії радикалізації;
- необхідне впровадження нових технологій боротьби з інформаційним тероризмом;
- вбачається посилення боротьби з фінансуванням тероризму;
- необхідне посилення контролю за міграційними процесами;
- потребує нормативно-правове врегулювання цієї проблеми на міжнародному рівні;
- необхідно напрацювати єдиний механізм міжнародного співробітництва й обміну досвідом у цій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасименко К.С. Сучасні ознаки загроз «інформаційного тероризму». Форум права. 2009. № 3. С. 162–166.
2. Банк Р.О. Інформаційний тероризм як загроза національній безпеці України: теоретико-правовий аспект. Інформація і право. 2016. № 1(16). С. 110-116.
3. Жайворонок О.І. Інформаційний тероризм в умовах глобальних викликів і загроз. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави: тези III Міжнародної науково-практичної*

конференції (26 листопада 2020 року). – К.: Інститут УДО України КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. С. 39-43.

4. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні : аналітична доповідь / О. Резнікова та ін. Київ : НІСД, 2017. 60 с.

5. The Global Terrorism Index 2016 [Електронний ресурс] / The Institute for Economics and Peace and University of Maryland. – С.4. – Режим доступу : <http://visionofhumanity.org/app/uploads>.

6. The Global Terrorism Index 2016 [Електронний ресурс] / The Institute for Economics and Peace and University of Maryland. – С.62. – Режим доступу : <http://visionofhumanity.org/app/uploads>.

7. NATO [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.nato.int>

8. Угода між урядами держав-членів ШОС про співробітництво в області забезпечення міжнародної інформаційної безпеки від 16 червня 2009 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.spinform.ru>.

ОСОБЛИВОСТІ БОРТЬБИ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Олександра ШАПОВАЛ

НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, д-р іст. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Нові тенденції розвитку міжнародного тероризму потребують постійного швидкого реагування світової спільноти, оскільки становлять реальну загрозу національній безпеці кожної країни. Варто зазначити, що боротьба із тероризмом почала бути актуальною у середині ХХ століття, коли розпочався його новий сплеск. Саме тоді було прийнято багато міжнародних конвенцій, спрямованих на боротьбу із цим жахливим явищем. Так, тільки в рамках однієї Організації Об'єднаних Націй прийнято 12 таких конвенцій. Це конвенції про незаконне захоплення літаків, протиправних діях щодо безпеки цивільної авіації, злочини проти осіб, які перебувають під міжнародним захистом, захопленні заручників, морському і бомбового тероризмі. Істотний інтерес представляє Європейська конвенція про припинення тероризму, прийнята Радою Європи в 1977 р. У ній на перше місце поставлені перераховані конвенційні злочини. Перелік доповнений правопорушеннями, пов'язаними з використанням бомб, гранат, ракет, автоматичної зброї, посилок з небезпечними вкладеннями. Конвенція кваліфікує тероризм як злочин і спробу здійснення терористичного акту або участь як співника особи, яка здійснює або намагається скоїти подібний злочин [1]. У більшості випадків тероризм служить політичним цілям. Тому в Конвенції про тероризм спеціально обумовлено, що для забезпечення видачі злочинця ніяке злочин такого роду не буде розглядатися як політичний. Іншими словами, використання терору в політичних цілях не менше злочинно, ніж в інших випадках.

Україна як частина світового простору також приєдналася до боротьби проти міжнародного тероризму. Нею було ратифіковано усі конвенції ООН, спрямовані на протидію загрози терористичних актів. Однак незважаючи на це, на законодавчому рівні, лише у 2003 році Верховною Радою було прийнято Закон України «Про боротьбу із тероризмом». Варто зазначити, що реагуючи на сьогоденні реалії він зазнав 22 поправки (остання була внесена 4 квітня 2017 року) [2]. Закон містить визначення поняття «тероризм», визначає правові засади протидії різноманітним терактам, встановлює основні принципи цієї діяльності, характеризує систему суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, а також забезпечують формування та реалізують державну політику у цій сфері суспільних відносин.

Реагуючи на зовнішню загрозу, і проведення антитерористичної операції, 14 жовтня 2014 р. Верховною Радою України було прийнято ще один Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Даний законодавчий акт ухвалено з метою забезпечення захисту прав та законних інтересів

громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також формування загальнодержавної багато джерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України та іноземних держав можливості виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями [3].

Так як на сьогодні, у зв'язку із постійними терактами, міжнародний тероризм став світовою глобальною проблемою, зусилля багатьох країн спрямовані на посилення захисту від нього. На думку науковців Національного інституту стратегічних досліджень, існують спільні для багатьох країн тенденції у боротьбі проти міжнародного тероризму.

Перша – це посилення міжнародної взаємодії та обміну інформацією між країнами з питань боротьби з тероризмом. Зокрема, 12 грудня 2016 р. на засіданні Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй було прийнято резолюцію № 2322 (одним з авторів якої є Україна), що закликає держави до посилення та розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій та бойовиків-терористів, включаючи їхні біометричні та біографічні дані. У документі також зазначається важливість співробітництва між судовими та правоохоронними органами щодо розслідування злочинів, пов'язаних з тероризмом [4]. Прикладом тривалої співпраці з питань протидії тероризму є також співпраця США з країнами Європейського Союзу (передусім Францією, Німеччиною та Великою Британією), яка після теракту 2001 р. стала значно більш тіснішою. Свідченням цього є низка договорів між країнами, підписаних в останні двадцять років.

Друга тенденція – посилення взаємодії та обміну інформацією з питань протидії тероризму між уповноваженими органами на національних рівнях. Так, у ЄС вжито низку заходів, спрямованих насамперед на підвищення ефективності взаємодії та обміну інформацією між національними спеціальними та поліцейськими службами, а також посилення прикордонного контролю. У 2016 р. на основі інформації Антитерористичної групи (м. Гаага) створено єдину базу даних, до якої в режимі реального часу мають доступ понад 20 європейських спецслужб. Розроблено та заплановано реалізацію пілотного проекту щодо автоматизованого обміну даними між правоохоронними органами країн – членів ЄС щодо осіб, які мають судимість. Крім цього, активізується робота з уведення в дію Європейської інформаційної системи авторизації подорожей [5, 13].

Третя тенденція – посилення профілактики тероризму, протидія радикалізації. Зокрема, у багатьох країнах запроваджені та виконуються спеціалізовані програми, спрямовані на недопущення поширення у суспільстві екстремістських поглядів, запобігання втягуванню молоді до участі у терористичних організаціях, тощо.

Четверта тенденція – використання державними органами нових технологій боротьби з тероризмом. З огляду на активне використання терористичними організаціями Інтернету та соціальних мереж для пропаганди та вербування нових послідовників, планується створення Європейського центру боротьби з тероризмом та радикалізацією в Інтернеті. В деяких країнах ЄС такі спроби вже є. Так, при МВС Чехії нещодавно утворено Центр боротьби з тероризмом і гібридними загрозами, діяльність якого зосереджена на аналізі інтернет-контенту і відповідному реагуванні [6].

П'ята тенденція – посилення боротьби з фінансуванням тероризму. У грудні 2016 р. Єврокомісія представила комплекс заходів по боротьбі з фінансуванням тероризму щодо посилення прикордонного контролю, удосконалення Шенгенської інформаційної системи (SIS). Зазначений комплекс передбачає збільшення Інтернет речей (взаємопов'язані через Інтернет фізичні об'єкти (речі), що мають відповідне технічне оснащення та програмне забезпечення, які, в свою чергу, надають цим об'єктам можливість взаємодіяти один з одним та зовнішнім середовищем, а також дозволяють уникнути участі людини у певних діях та операціях та контролю за перевезенням готівкових коштів й золота під час перетину

кордонів ЄС). Єврокомісія також пропонує запровадити загальні правила щодо боротьби з відмиванням коштів та ліквідації джерел фінансування екстремістських організацій.

Шоста тенденція – посилення контролю за міграційними процесами. Активні міграційних процесів створює додаткові можливості для активізації діяльності міжнародних терористичних організацій. З огляду на це, уряди країн з найбільшими міграційними потоками (у першу чергу країни ЄС, США, Канада) вживають заходів щодо посилення прикордонного контролю, впровадження ефективних систем спостереження за мігрантами та запобігання нелегальній міграції як важливих елементів системи попередження вчинення терористичних актів. Сплеск масштабу нелегальної міграції до Європи в останні роки фактично продемонстрував слабкість європейських інституцій, відповідальних за охорону зовнішніх кордонів та надання притулку біженцям. І хоча певні кроки щодо вирішення даної проблеми зроблено, багато питань залишаються ще не врегульованими.

Сьома тенденція – вдосконалення національного законодавства з питань протидії тероризму, надання додаткових повноважень правоохоронним органам і спеціальним службам. З огляду на зростання терористичної загрози, низкою країн було змінено національне законодавство з питань протидії тероризму та надано додаткові повноваження правоохоронним органам і спеціальним службам.

Отже, міжнародний тероризм є об'єктом переслідування у майже усіх державах. Боротьба із ним ґрунтується на виробленні солідної законодавчої бази, спрямованої на недопущення терористичних дій або ж швидке реагування на теракти та переслідування і ліквідацію терористів на території будь-якої країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Європейська конвенція про припинення тероризму (ETS N 90) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_331
2. Про боротьбу з тероризмом»: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50–51. – Ст. 2057 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
4. Загрози міжнародному миру і безпеці, що створюють терористичні організації: Резолюція Ради Безпеки ООН №2322 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sc/documents/resolutions/2016.shtml>
5. Особливості боротьби з тероризмом у сучасному світі // Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / [Резнікова О.О., Місіора А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є.]; за заг. ред. О.О. Резнікової. – Київ: НІСД, 2017. – С.12 – 19
6. Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2446/>

ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЕКСТРЕМІЗМ» І «ТЕРОРИЗМ»

О. ЯКОВЕЦЬ

Науковий керівник – О. ІВАЩЕНКО, канд. пед. наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В даний час проблема тероризму та екстремізму все активніше обговорюється нашою вченою спільнотою. Підстави для такої підвищеної уваги до проблеми є безперечно. І насамперед у зв'язку із цим треба згадати нерозробленість і неоднозначність понять «тероризму» та «екстремізму». Незважаючи на велику кількість статей і спеціальної літератури з проблем тероризму та екстремізму, відповідні поняття, на думку більшості

дослідників, поки що не мають точних та загально визначених визначень. Складність проблеми обумовлює наявність найрізноманітніших термінів, що використовуються для її аналізу, зокрема таких, як «екстремізм», «терор», «тероризм», які нерідко трактуються досить довільно. Вихідним, фундаментальним у цій групі взаємопов'язаних і взаємозумовлених понять є «екстремізм», за допомогою якого позначається відданість крайнім поглядам та способам дії у політиці. «Екстремізм» аж ніяк не нове поняття у політичному словнику людства, бо суспільство протягом більшої частини своєї історії постійно продукувало політичне насильство, що набувало найрізноманітніших форм.

На нашу думку, із передбаченого у Проекті Закону України від 02.12.2013 р. № 3718 «Про протидію екстремізму» [2], можна вивести такі ознаки екстремізму: наявність іншої екзистенційної ідеї, ніж та, що реалізується у даній державі та суспільстві; нетерпимість до прибічників інших політичних, економічних, етнічних, конфесійних поглядів; досягнення екстремістських цілей шляхом порушення встановлених правових норм; публічність та масовість поширення екстремістських поглядів; ідеологічне обґрунтування застосування насильства щодо будь-яких людей, які не поділяють переконання екстремістів; переважання емоційних способів вираження екстремістських ідей; демонстративне ігнорування прийнятих у суспільстві моральних правил та норм [1].

Можна констатувати, що в основі екстремізму лежить комплекс протиріч, які виникають між особистістю, суспільством і державою, що становить загрозу, насамперед для основ конституційного ладу та здатний завдати їм істотної шкоди.

Саме ця ознака відображає основну суспільну небезпеку екстремізму, його масштабну соціальну шкідливість, суть якої в заподіянні шкоди не інтересам окремих осіб, а загальним соціальним цінностям.

Фактично ровесником і крайньою формою екстремізму є тероризм. Тероризм – це суспільний феномен, що полягає у протиправному використанні крайніх форм насильства або загрози насильством для залякування супротивників із метою досягнення конкретних політичних цілей. Поняттям «тероризм» у науковій літературі в даний час стали позначати дії опозиційних організацій, що практикують політичні вбивства, а поняття «терор» закріпилося за репресивними діями держави щодо своїх громадян.

Безумовно, відмінність між державним терором і опозиційним тероризмом у принципі є досить очевидною.

При всьому різноманітті, що висувуються терористичними організаціями та одиночками-терористами гасел, ідей, а часом і конкретних вимог, їх соціальна спрямованість служить основою виділення наступних різновидів тероризму: *соціальний тероризм*, який має на меті корінні чи часткові зміни економічного або політичного устрою власної країни; *національно-етнічний тероризм*, що включає організації етно-сепаратистського штибу та організації, які обрали своєю метою боротьбу проти економічного та політичного диктату іноземних країн та їх представників; *релігійний тероризм*, пов'язаний або з боротьбою прихильників однієї релігії в рамках спільної держави з прихильниками іншої, або зі спробою підірвати і скинути світську владу та затвердити владу релігійну, або з тим та іншим одночасно; *кримінальний тероризм* [4].

Перелічені вище різновиди сучасного тероризму на практиці рідко виступають у чистому вигляді. Такі приклади дають окремі групи та особи, які представляють соціальний тероризм. Міжнародний тероризм розуміється більшістю авторів як вид насильства (політичного, кримінального), що стосується того чи іншого ступеня міжнародних відносин. Водночас у визначеннях відсутні ясні вказівки на об'єкт та суб'єкт цього злочину, до міжнародного тероризму не відносять терор, позбавлений політичних мотивацій.

Не важко переконатися, що існуючі визначення міжнародного тероризму не дають повного та чіткого уявлення про нього як про міжнародне правопорушення. Безсумнівний інтерес представляють формулювання, що відносять міжнародний тероризм до категорії міжнародних злочинів, що визначають його суб'єкт, об'єкт та деякі ознаки (держави, міжнародні відносини та міжнародний правопорядок, суверенітет держав, політичні та державні діячі, дипломати тощо). Більшість дослідників відзначають політичний характер

акцій міжнародного тероризму, їх серйозну небезпеку для світу та міждержавних відносин. Лише окремі автори, розширюючи поняття міжнародного тероризму, відносять до нього й акції загально кримінального характеру.

Аналіз наукової літератури, міжнародних документів та кримінального законодавства низки країн показує, що тероризму як діянню властиві певні відмінні ознаки. Насамперед відмінною рисою тероризму є те, що він породжує загальну небезпеку, що виникає в результаті скоєння загально небезпечних дій або ж загрози такими. Небезпека при цьому має бути реальною та загрожувати невизначеному колу осіб.

Наступна риса тероризму – це публічний характер його виконання. Інші злочини зазвичай скоюються без претензій на розголос, а при інформуванні лише тих осіб, у діях яких є зацікавленість у винних. Тероризму ж без широкого розголосу, без відкритого пред'явлення вимог не існує. Тероризм сьогодні – це безперечно форма насильства, розрахована на масове сприйняття. Тому коли ми на практиці маємо справу із загально небезпечними діяннями неясної мотивації та мети, то тим менше ймовірності, що це акти тероризму.

Поряд із породженням загальної небезпеки та публічним характером дій наступною відмінною та найважливішою ознакою тероризму є навмисне створення обстановки страху, пригніченості, напруженості. Завдяки створеній обстановці страху терористи прагнуть досягти своїх цілей, причому не за рахунок власних дій, а завдяки діям інших осіб, на кого виявляється жажливий вплив.

Таким чином, узагальнюючи існуючі наукові положення та міжнародний досвід боротьби з тероризмом, видається можливим зупинитися на наступному узагальнюючому визначенні тероризму як явища, що виражається в діянні: тероризм – це публічно вчинені загально небезпечні дії або загрози такими, спрямовані на залякування населення чи соціальних груп, з метою прямого або непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення або відмови від нього на користь терористів [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воронцов, С.А. Понятие экстремизма и его существенные признаки // Философия права. – 2007. – № 4. – С. 70.
2. Про протидію екстремізму: Проект Закону України від 02.12.2013 р. № 3718 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/JG2VA00A>
3. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів боротьби з тероризмом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54044
4. Чуфаровский, Ю.В. Терроризм – глобальная проблема современности (методологический анализ) // Следователь. – 1998. – № 5. – С. 36–37.
5. Емельянов, В.П. Терроризм как деяние и состав преступления. – Харьков. – 1999. – С.15–16.

COUNTER-TERRORISM GOVERNMENT BODIES AND LEGISLATION IN AUSTRALIA

Dariia KOROLENKO

SA – Olha KRICKER, PhD in History

*Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes
of National University of Civil Defense in Ukraine*

Global Terrorism Index elaborated by a group of international experts of Institute for Economics and Peace (IEP) measures the direct and indirect impact of terrorism, including its effects on lives lost, injuries, property damage and the psychological aftereffects. It is a composite score that ranks countries according to the impact of terrorism from zero impact to 10 (highest impact).

According to GTI, in 2019, Ukraine hold 36th place in the list scoring 4.692 points [1]. Although this index is considered low, nevertheless, it shows that we have a reason to be disturbed about the national security and develop legislation on preventing and combating terrorism. One of the best ways is to study and follow the experience of other countries who managed to remedy the evil.

Having studied the researches by IEP, we decided to study Australia as a pattern of a country which is working hard to lower the risks of terrorism on its territory. According to GTI, it decreased from 3.11 in 2014 to 2.15 by 2019 [2].

The Australian Code determines a terrorist act as an act, or its threat that is intended to influence people or government through intimidation to advance a political, ideological or religious cause. The second but crucial factor is that it must be the act causing death or danger to people, or a serious hazard to the health and safety of public, damage to property, or/and essential harm to critical infrastructure.

In Australia, the Attorney-General's Department and the Department of Home Affairs are in charge of counter-terrorism laws. The duties are shared correspondingly: Attorney-General's Department has administrative and the Department of Home Affairs has policy responsibility.

National legislation on counter-terrorism is in Part 5.3 of the Criminal Code Act 1955. Australia's counter-terrorism laws focus on:

- ✓ terrorist act offences;
- ✓ terrorist organisations;
- ✓ preventing the financing of terrorism;
- ✓ urging violence and advocating terrorism offences;
- ✓ foreign incursions and recruitment offences;
- ✓ control orders;
- ✓ preventative detention orders [3].

In order to keep the state and its population safe and secure there exists The National Security Division of Prime-Minister and Cabinet which advises on how to deal with the homeland threats, protect state borders and prevent organized crime.

The National Terrorism Threat Advisory System informs the public of Australia about the likelihood of a terrorist act on their territory and helps government leaders and security officials in planning for, and responding to terrorism.

In general, Australia has enacted 82 counter-terrorism laws since 2001 which shows its general concern to the problem [4]. And is not only the number of laws that is stunning in itself, which is a new law every 6.7 weeks, but their scope, e.g. a bill to strip the Australian citizenship of dual nationals if they are convicted of or engaged in terror-related offences or activities.

On the other hand, there is also a disadvantage of that hyper-legislation: the public does not feel safe knowing that their life can be interfered or they can be chased if suspected of terrorism any moment.

Thus, the experience proves that terrorism cannot be defeated through the legislation alone but also by building an elaborate system of anti-terrorist security while scaffolding communication between society and government at a level that allows timely and adequately respond to terrorist threats.

REFERENCES

1. Global Terrorism Index 2020. *Institute for Economics and Peace*. P. 8. URL: <https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf>
2. Australia Terrorism Index. URL: <https://tradingeconomics.com/australia/terrorism-index>
3. Australian Government. Attorney-General's Department. URL: <https://www.ag.gov.au/>
4. McGarrity, N. and Blackburn, J. Australia has enacted 20 new anti-terror laws since 2014. URL: <https://theconversation.com/australia-has-enacted-82-anti-terror-laws-since-2001-but-tough-laws-alone-cant-eliminate-terrorism-123521>

ПСИХОЛОГІЧНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ

О. ПЕТРИНИЧ

*Львівський інститут ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Л. ОПРИШКО*

Львівський інститут ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Мотивація визначається як прагнення та дії до цілеспрямованої поведінки. Залежно від основних груп потреб розрізняють мотивацію матеріальну, трудову і статусну. Згідно використаних способів виокремлюють мотивацію нормативну, примусову, стимулюючу. Згідно спрямованості на досягнення цілей організації виокремлюють мотивацію позитивну і негативну. Згідно джерел виникнення мотивів є мотивація внутрішня і зовнішня.

Аналіз теорій мотивації трудової діяльності працівників засвідчує те, що розвиток організації можливий у випадку роботи з персоналом, над його мотивацією на досягнення робочих завдань, що стоїть перед підприємством, а їх потреби мають бути стимульовані через застосування відповідних психологічних форм і методів. Погляди науковців щодо мотивації, форм та методів впливу на неї розвивались та доповнювались значним чином в кінці ХХ на початку ХХІ ст., із-за процесів глобалізації, появою та розширенням конкурентного середовища та глибокою трансформацією індустріального суспільства в інформаційне (постіндустріальне), де провідна роль належить знанням, інноваціям та інтелекту [1].

Наукові уявлення щодо розвитку форм та методів стимулювання персоналу орієнтовані на розвиток адекватних потребам підприємства здібностей працівника, його професійних, ділових та особистісних характеристик, узгодження інтересів працівника та інноваційних стратегій діяльності підприємства [3].

Отож, змістовні теорії мотивації досліджуючи питання потреб особистості завдяки їх класифікації, виявили особливості роботи механізму мотивації.

Згідно процесуальним теоріям пояснюється вплив на мотивацію не лише потреб, а й особливості сприйняття, очікувань та наслідків сформованого виду мотивації.

Стосовно теорій поведінкових відносин, то вони розглядають чинники, що впливають на повсякденну поведінку, виконання обов'язків та трудову мотивацію.

Аналізуючи існуючі варіанти способів мотивувати та стимулювати працівників здійснено спроби щодо вирішення питання розвитку та вдосконалення матеріальних і нематеріальних методів стимулювання, варто звертати увагу на те, що при формуванні системи взаємозв'язку мотивації та стимулювання працівників необхідною умовою є наявність такої важливої відтворювальної ланки, як праця, без якої неможливо уявити економічний розвиток підприємства. Організація праці перед усім має враховувати ефективність у використанні декількох варіантів стимулів одночасно для отримання позитивної трудової мотивації.

На сьогодні вирішального значення у формуванні мотивів у персоналу набуває матеріальне стимулювання, серед основних складових якого є не лише оплата праці, а й можливість здійснювати ефективну її реалізацію на ринку товарів та послуг. Щоб застосовувати матеріальну мотивацію потрібно враховувати те, щоб відбувався моніторинг показників рівня заробітної плати та дослідження її динаміки; показник оплати праці має відображати залежність між кількістю та якістю виконаного обсягу; наявність структури особистого доходу; матеріальне забезпечення наявних грошових доходів тощо. Вагомим фактором, що впливає на формування оплати праці повинно стати врахування індивідуального особистого внеску кожного працівника у зростання ефективності діяльності, тому в даний час актуальною постає система стимулювання за методом Скенлона.

В основу формування систем покладено забезпечення житлом, автомобілем; гідна оплата праці, наявність премій та надбавок, доплат, комісійних винагород, оплата навчання,

участь в прибутках; грамоти, почесні знаки, дошки пошани; надання додаткового соціального і медичного страхування, створення сприятливих умов відпочинку; гарантування гідних умов праці; вибір оптимального варіанту між співучастю, спільним управлінням, робітничим контролем, самоуправлінням; самовдосконалення та самореалізація. Серед негативних методів стимулювання виділяють: незадоволення, покарання, погрози щодо втрати робочого місця [2].

Для працівників у сучасному світі робота являє собою не лише задоволення матеріальних потреб, а й показників нематеріальної сфери життя та реалізації, наприклад професійне зростання, творча реалізація та прояв ініціативи.

Отже, в сучасному суспільстві заохочення персоналу та мотивація праці має зосереджуватись і на комплексі методів морального заохочення трудової діяльності, що відобразиться на виробництві, наданні послуг тощо.

До основних складових нематеріального стимулювання організацій та робочих підприємств мають бути положення щодо підвищення якості трудового життя, допуск працівників до розподілення прибутку, планування кар'єри, інформованість персоналу.

Присутність цих складових нематеріального стимулювання усуває негативні відчуття працівників, а саме образи, розчарування, гніву, фрустрації тощо. Їх наявність та доступність інформації щодо них структурує у свідомості працівників планів щодо діяльності, кар'єри тощо. Чітке дотримання роботодавцем зобов'язань щодо реалізації на практиці комплексу матеріальних та нематеріальних стимулів сприяє самому процесу виконання роботи, у працівника зростає впевненість у своїй роботі, відбувається формування сприятливого клімату у робочому колективі.

Наголошується на тому, що при дослідженні найбільш ефективних форм і методів стимулювання персоналу, необхідно звертати увагу на психологічний аспект цієї проблеми. Залежно від рівня кваліфікації, стажу роботи, статі, віку, освітнього рівня та інших факторів, можуть існувати розбіжності між працівниками у їхньому ставленні до тих форм стимулювання, які мають застосовуватись на підприємстві. Адекватна реакція на зміни в оцінці своєї праці у працівника починається лише після визначення власною оцінкою цих змін як суттєвих [2].

Ефективність матеріального стимулювання продемонструє результати у випадку певного його значення і до відповідної межі. Тому доречно застосовувати поєднання різних варіантів стимулювання, серед них, наприклад різноманітні пільги, соцзахист, реалізовувати потребу у спілкуванні та взаємодії серед працівників підрозділів, заохочувати самореалізацію в поєднанні із звичними та дієвими матеріальними методами стимулювання, приділення більшої уваги певному працівнику та аналіз його ефективності.

При складанні способів мотивації персоналу для підвищення його продуктивності діяльності, необхідно застосувати перелік основних факторів: комплексність мотивів та стимулів; інформованість про діючу систему стимулювання; справедливість компенсаційних та заохочувальних виплат; диференційованість та гарантованість стимулюючих виплат; суспільна гласність; гнучкість, оперативність та періодичність використання; залучення працівників до розробки методів стимулювання праці; рівність можливостей; поступовість змін, відчутність застосування [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гайдученко С. О. Тексти лекцій з навчальної дисципліни «Мотивація персоналу» (для студентів 5 курсу спеціальності 7.03060101, 8.03060101 „Менеджмент організацій і адміністрування”) / С. О. Гайдученко; Хар. нац. ун-т. міськ. госп-ва. ім. О. М. Бекетова – Х. : ХНУМГ, 2013. – 111 с.
2. Климчук А. О., Михайлов А. М. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством та підвищенні інноваційної діяльності // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2018, № 1 с.218-232. <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>
3. Нижник В.М. Механізм мотивації високопродуктивної праці персоналу підприємств : монографія / В.М. Нижник, О.А. Харун. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – 210 с.

АДДИКТИВНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Г. ЗАКАЛИК*

О. БІК*,

Н. ШУВАР**

*Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія наук»

** СЗШ № 23 м. Львів

Обтяженість нинішнього способу життя різного роду соціально-політичними та економічними проблемами, сприяння держави щодо непомірного розвитку певних сфер торгівлі і її курс на дигіталізацію, на фоні постійного нагнітання ситуації засобами масової інформації, створюють доволі серйозні умови деморалізації українського суспільства.

Найбільш вразливими серед населення є підлітки, оскільки у них через вікові особливості часто спостерігається нестійкість психіки; ще не повністю сформовані самосвідомість, самооцінка, моральні цінності; не вироблена система сили волі і впевненості у собі. Вони значно легше піддаються навіюванню та впливу «авторитетів». Це далеко не повний перелік індивідуально-психологічних якостей особистості, які стають причиною відхилювальної поведінки. Аддиктивна поведінка є одним із її різновидів, що проявляється у порушенні поведінкових норм, що виникає в результаті зловживання різними хімічними речовинами чи «прилипання» до так званих нехімічних агентів.

Проблема вивчення факторів, що сприяють розвитку аддиктивної поведінки, її видів та наслідків впливу на формування особистості стала актуальною для науковців різних профілів – медиків, соціологів, правознавців та психологів.

Небезпека появи аддиктивної поведінки полягає у тому, що з часом вона переходить у стійку аддикцію – у людини виникає патологічна схильність або залежність від чинника, що її провокує.

На сьогодні серед різновидів аддиктивної поведінки є прийнятні для суспільства – працеголізм, залежність від спортивних вправ, залежність від стосунків та спілкування (болтоголізм), залежність від покупок чи нагромадження речей (шопоголізм, речизм, хординг), релігійна залежність (релігійний фанатизм, включеність в секту). Водночас, є й ряд таких, що наносять шкоду здоров'ю людини або можуть спричинювати й леталі [2]. Серед хімічних залежностей, до яких мають схильність підлітки, виокремлюють такі її форми і типи як [1]: тютюнопаління, токсикоманія, наркозалежність, залежність від ліків та алкогольна залежність.

За останні роки значного поширення набула технологічна залежність від комп'ютерів, гаджетів, девайсів і мобільних телефонів. Патологічна схильність розвивається досить швидко до комп'ютерних ігор, що проходить через такі стадії як звикання, «залипання» і переростає в аддикцію, що негативно діє на психічну та фізичну життєдіяльність людини [3, с. 643].

З огляду на зазначене, виникає потреба у постійному моніторингу ситуації та напрацюванні методів роботи з підлітками щодо профілактики їхньої поведінки.

На основі проведеного дослідження на підлітках (вік 15-16 років) на базі однієї із Львівських шкіл, показало, що серед тринадцяти можливих видів залежності найбільший прояв мали Інтернет та комп'ютерна залежність як серед хлопців (20% середній і 27% високий рівень), так і серед дівчат (33% середній і 6% високий рівень). Тобто 86% респондентів перебували на стадії залежності від Інтернету та комп'ютерних ігор. Поряд із цим, для частини підлітків вона поєднувалася із тютюновою (64%) та алкогольною (44%) залежністю або ж носила характер харчової залежності (44%). Необхідно зазначити, що за усіма перерахованими залежностями більш виражений характер вони мали у хлопців.

З чим пов'язана така пристрасть до Інтернету та комп'ютерних ігор? У першу чергу маємо відзначити, що у підлітків доступність до мережі Інтернету стала можливою більше, аніж будь коли, через запровадження карантинів у зв'язку з поширенням Covid-інфекції та

вимушене переведення навчання у дистанційному режимі. Інтернет є доброю приманкою для незрілої особистості, оскільки дає можливість зберегти власну анонімність, вигадати нове ім'я, поставити іконку, що замінює власне фото.

Сучасна молодь почала активно підмінювати участь у різних рівнів соціальних інститутах та орієнтованість на творчу діяльність, регулярним зануренням у «віртуальну реальність».

Часто причиною включеності в Інтернет-гру та виникнення Інтернет-залежності, пов'язують із явищем прокрастинації, що є схильністю людини до постійного відкладання важливих або непривабливих справ на потім. Ерін Хоффман, розробниця онлайн ігор вважає: ««Коли ми говоримо про залежність – мова йде не про те, що люди роблять, а про те, чого вони не хочуть робити, заміщаючи це залежною поведінкою». Будь-яка залежність складається з трьох факторів – часу, активності і нагороди. Способів, що об'єднують їх один з одним – безліч, а геймер демонструє при цьому стереотипну поведінку – проводжу часу більше, активність має бути вищою і бінго!!! – перемога у моїх руках».

Необхідно також зазначити, що на фоні залежності від Інтернету та ігор не можливо правдиво оцінити схильність підлітків до здорового способу життя, оскільки за отриманими результатами 55% респондентів зазначали про середній рівень і 19% – високий рівень залежності щодо цього показника.

У будь-якому випадку висока схильність залежності від Інтернет-ігор вказує на те, що необхідно запроваджувати заходи профілактики, спрямовані на відволікання підлітків від комп'ютера чи гаджета, зміну способу їхнього життя та переключення на живе спілкування з однолітками і сприяння їх соціальній адаптації. Заходи профілактики мають бути скеровані на усвідомлення підлітком таких закономірностей як:

- можливої залежності від комп'ютерних ігор та формування мотивації до роботи над залежністю;

- наслідків, до яких вона може призвести;

- можливості появи інших видів аддикцій.

Ця робота має проводитися паралельно з виробленням впевненості підлітка у власних силах, можливостях активної соціалізації у різні сфери життя, здатності адаптуватися у соціальному середовищі.

На цьому етапі необхідно проводити роз'яснювальну роботу з батьками, які все ж таки є авторитетом для своїх дітей. Вони мають знати і пояснити дитині, що є певні правила онлайн-життя (потреба в пошуку інформації) і звернути увагу на можливість використання Мережі для навчання та саморозвитку; час перебування в мережі і за комп'ютером; шкода для здоров'я при надмірному сидінні за комп'ютером чи гаджетом. Саме батьки мають ставити чіткі рамки користування Інтернетом, регламентуючи час знаходження в мережі. Важливо знати про активність дитини в соцмережах. І це має виглядати не «стеженням» чи «тотальним контролем» за діями підлітка, який спонукатиме до закритості або ж породжуватиме агресію і ворожість, а бути «в колі її друзів», переглядаючи регулярно оновлення сторінки, і, що важливо, брати участь в обговореннях подій, які сталися за день чи тиждень. Тобто довіра між батьками та дитиною-підлітком – це перший крок до подолання залежності.

Не менш важливим є залученість психолога до роботи з підлітками з проявами узалежнення. Організація індивідуальної та групової роботи дасть можливість подивитися підлітку на власну проблему очима інших, створить поле перспектив для власного розвитку, збільшення можливостей комунікативного потенціалу і їх спроможності орієнтуватися на життя поза межами віртуального світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Змановская Е. В. Рыбников В. Ю. Девиантное поведение личности и группы: учебное пособие. СПб.: Питер, 2010. 352 с.
2. Пушкар В. А. Психологія адиктивної поведінки. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, 2010. 84 с.
3. Рогова Е. Е., Суворова Е. Е. Интернет-зависимость – проблема современной молодежи. *Science Time*. 2015. № 12 (24). С. 641-646. – Електронний ресурс: <http://cyberleninka.ru/>

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

<i>Анатолій АЛЕКСЄЄВ</i>	83	<i>Ілля КАРПЕНКО</i>	17
<i>М. БАНДЕЛЮК</i>	50	<i>Аміна КИРЕЄВА</i>	156
<i>Андрій БАНДУРКО</i>	144	<i>Руслан КЛИМАСЬ</i>	18,60
<i>В. БАХАЛ</i>	161	<i>Анастасія КЛИМЕНКО</i>	20,21,62
<i>Ірина БАЩУК</i>	3	<i>Єлена КОБИЛКА</i>	24,158
<i>О. БЕРЕЗОВСЬКИЙ</i>	124	<i>М. КОМПАНОВИЧ</i>	105,107,124
<i>О. БІК</i>	197	<i>М. КОРАБЕЛЬ</i>	108
<i>Аліна БІЛЕКА</i>	4,11,12,17,20,24,29,33, 35,40,41,43,44,45,146,158,167,168	<i>О. КОРОПАТОВ</i>	63
<i>П. БІЛЬКО</i>	51	<i>Віталій КОСТЕНКО</i>	25,65
<i>М. БОЙКО</i>	53	<i>Світлана КОСЯК</i>	136,138
<i>О. БОЛБАС</i>	93	<i>Аліна КРИШТАЛЬ</i>	69,114
<i>В. БОРЦОВА</i>	55	<i>Микола КРИШТАЛЬ</i>	50
<i>Валерія БРУС</i>	6,7,146	<i>Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	51,87,176
<i>Дмитро ВАСИЛЬЄВ</i>	148	<i>Віталій КРОПИВНИЦЬКИЙ</i>	67
<i>Дарія ВАЩЕНКО</i>	11,99	<i>Людмила КУЗНЕЦОВА</i>	159
<i>Ганна ВЕЛІКСАР</i>	12	<i>Олег КУЛІЦА</i>	151,166
<i>Вікторія ВИДИШ</i>	149	<i>Оксана ЛАПКА</i>	37
<i>Ю. ВІНАЧЕВСЬКА</i>	105	<i>Павло ЛЕВЧЕНКО</i>	69
<i>О. ВЙОНЦЕК</i>	139	<i>С. ЛЕЛЮХ</i>	27,161
<i>Неля ВОВК</i>	47	<i>Ульяна ЛЕОНІДОВА</i>	126
<i>А. ВОЙТОВИЧ</i>	151	<i>Євген ЛИТВИНОВСЬКИЙ</i>	71
<i>Людмила ВОРОНОВСЬКА</i> ...	148,149,174	<i>Іван ЛОПАТЧЕНКО</i>	74
<i>Андрій ГАВАЗА</i>	13	<i>Інна ЛОПАТЧЕНКО</i>	73
<i>Сергій ГОЛОВЧЕНКО</i>	108	<i>О. МАЙСТРЕНКО</i>	110
<i>Леся ГОРЕНКО</i>	123,137	<i>Сергій МАЙСТРО</i>	67
<i>Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	56,87,90,91	<i>О. МАКАРЕНКО</i>	74
<i>Дар'я ГРЕБЕНІЦЬКОВА</i>	114	<i>Владислав МАЛИНКА</i>	29
<i>Геннадій ГРИБЕНЮК</i>	115	<i>М. МАРЦІН</i>	128
<i>М. ГРИНЧИШИН</i>	120	<i>Ігор МАРЧЕНКО</i>	31
<i>С. ДАНИЛЬЧУК</i>	115	<i>О. МЕЛЬНИК</i>	166
<i>Ірина ДАРУГА</i>	119	<i>Ольга МЕЛЬНИК</i>	15,119,164
<i>В. ДАЦЕНКО</i>	80	<i>Руслан МЕЛЬНИК</i>	164
<i>Максим ДИШКАНТ</i>	153	<i>Анастасія МИКОЛЕНКО</i>	76,167
<i>Антон ДОБРЕНКО</i>	31	<i>Юлія МИТНИК</i>	33,78,168,180
<i>Н. ДАНИЛЬЧЕНКО</i>	100	<i>Олеся МІНЕНКО</i>	129
<i>Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	6,62,76,78,89,99	<i>Яна МОСКАЛЬОВА</i>	129
<i>Кирило ЄВСЄЄВ</i>	155	<i>Людмила МОХНАР</i>	131
<i>О. ЄРЬОМА</i>	57	<i>Євгеній МУРИЧ</i>	170
<i>Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	95,96,153, 170,177,187	<i>Г. НАГАЙ</i>	107
<i>Г. ЗАКАЛИК</i>	120,139,197	<i>Станіслав НОВАК</i>	35
<i>Борис ЗАКУШНЯК</i>	122	<i>С. НОВІКОВ</i>	93
<i>К. ЗЕЛЕНЬКО</i>	103	<i>Юрій ОБРУЧ</i>	172
<i>Оксана ІВАЩЕНКО</i>	191	<i>Алла ОДИНЕЦЬ</i>	18
<i>Валентин ІЛЛЯШ</i>	15	<i>Л. ОПРИШКО</i>	195
<i>Л. ІЛЛЯШЕНКО</i>	123	<i>В. ОРЛОВ</i>	80
		<i>Юлія ПАНІМАШ</i>	3,82
		<i>Тетяна ПАРХОМЕНКО</i>	122

Кирило ПАСИНЧУК.....	27,31,156,161
Дар'я ПАСІКА.....	174
Максим ПЕНДЮРА.....	37
К. ПЕРЕБИЙНІС.....	176
О. ПЕТРИНИЧ.....	195
А. ПОРОХОВНИК.....	83
Яніна ПРИСТУПА.....	177
Діана ПРОКОПЕНКО.....	40,180
Роман ПТАШКІН.....	172
Людмила РИБІЙ.....	133
Євгеній РОМАНЕНКО.....	41
Р. РОМАНЮК.....	27
Р. САМАНЬ.....	85
Яна САНДИГА.....	47,182
О. СВЕРГУН.....	87
Д. СЕРЕДА.....	60
Владислав СИЛКА.....	185
Євгеній СЛОБОДЯНЮК.....	87,187
Марина СМІРНОВА.....	133
Анастасія СОБЧЕНКО.....	43,89
Оксана СПІРКІНА.....	7,21
Владислав СТАНЬКО.....	134
Анна СТАСЬ.....	136
С. СТЕПАНЮК.....	90
В. СТЕПУРА.....	112
Є. ТАРАН.....	91
Анна ТЕРЕНТ'ЄВА.....	13

Марія ТОМІЛЕНКО.....	112
С. ТОМІЛЕНКО.....	137
Дмитро УСОВ.....	103
Дмитро ФЕДОРЕНКО.....	155,185
Яніна ФЕДОРЕНКО.....	182,189
Марія ФЕДОРЧУК.....	138
Геннадій ЦУРКАНЬ.....	44
Олександр ЧЕРНЕНКО.....	122,126,134
Іван ЧОРНОМАЗ.....	53
Вікторія ЧУБАНЬ.....	80,180
Анастасія ЧУБІНА.....	92
Тетяна ЧУБІНА.....	57,85,100
Олександр ЧУХАНЕНКО.....	45
Олександра ШАПОВАЛ.....	189
Н. ШЕБАНОВА.....	47
І. ШЕВЧЕНКО.....	93
Н. ШУВАР.....	120,139,197
О. ЯКОВЕЦЬ.....	191
Євгеній ЯНКОВСЬКИЙ.....	95
Кристіна ЯНКОВСЬКА.....	96
Dariia KOROLENKO.....	193
Olha KRICHKER.....	142,193
Olena PIETUKHOVA.....	141
Liubomyr REVA.....	141
Viktoriia YUZEPENKO.....	142

ЗМІСТ

Секція 1. Нормативно-правове регулювання ЄДСЦЗ: стан та проблеми

<i>Ірина БАЩУК, Юлія ПАНІМАШ</i> ДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ	3
<i>Аліна БІЛЕКА</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	4
<i>В. БРУС, Ольга ДУЛГЕРОВА</i> ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ	6
<i>В. БРУС, Оксана СПІРКІНА</i> ЩОДО ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА МЕХАНІЗМУ ЇЇ ЗАХИСТУ.....	7
<i>Дарія ВАЩЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ В ЗАХИСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ.....	11
<i>Ганна ВЕЛІКСАР, Аліна БІЛЕКА</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН, ЩО ПОРУШУЮТЬСЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	12
<i>Андрій ГАВАЗА, Анна ТЕРЕНТ'ЄВА</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОТИМІННОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	13
<i>Валентин ІЛЛЯШ, Ольга МЕЛЬНИК</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) ..	15
<i>Ілля КАРПЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ДО ПИТАННЯ ПРО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМ НЕПОВНОЛІТНІМИ, У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ	17
<i>Руслан КЛИМАСЬ, Алла ОДИНЕЦЬ</i> РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ СТАНУ З ПОЖЕЖАМИ ТА ПРИЧИНАМИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ В УКРАЇНІ У 2021 РОЦІ	18
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК ПРАВООХОРОННИЙ ОРГАН	20
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Оксана СПІРКІНА</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЖІНОК В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	21
<i>Єлена КОБИЛКА, Аліна БІЛЕКА</i> ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ	24
<i>Віталій КОСТЕНКО</i> МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	25
<i>С. ЛЕЛЮХ, Р. РОМАНЮК, Кирило ПАСИНЧУК</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ В УКРАЇНІ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....	27
<i>Владислав МАЛИНКА, Аліна БІЛЕКА</i> ПРО ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ВІДПУСТОК ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	29

<i>Ігор МАРЧЕНКО, Антон ДОБРЕНКО, Кирило ПАСИНЧУК</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДСЦЗ В УКРАЇНІ	31
<i>Юлія МИТНИК, Аліна БІЛЕКА</i> ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ УКРАЇНИ.....	33
<i>Станіслав НОВАК, Аліна БІЛЕКА</i> ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОГОВІРНОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ.....	35
<i>Максим ПЕНДЮРА, Оксана ЛАПКА</i> СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВІДОМЧОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ.....	37
<i>Діана ПРОКОПЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	40
<i>Євгеній РОМАНЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ДО ПОНЯТТЯ ПОЛЩЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ (АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)	41
<i>Анастасія СОБЧЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ПРО АДВОКАТУРУ В УКРАЇНІ.....	43
<i>Геннадій ЦУРКАНЬ, Аліна БІЛЕКА</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	44
<i>Олександр ЧУХАНЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i> ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ НАЧАЛЬНИЦЬКОГО ТА РЯДОВОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	45
<i>Н. ШЕБАНОВА, Я. САНДИГА, Н. ВОВК</i> ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ.....	47

Секція 2. Організаційно-управлінське забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

<i>М. БАНДЕЛЮК, Микола КРИШТАЛЬ</i> ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ КЕРІВНИКА ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДРОЗДІЛОМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	50
<i>П. БІЛЬКО, Тетяна КРИШТАЛЬ</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	51
<i>М. БОЙКО, Іван ЧОРНОМАЗ</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	53
<i>В. БОРЦОВА, Юрій ГОРБАЧЕНКО</i> ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПИТАННЯХ БЕЗПЕКИ ЖИТОМИРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ	55
<i>С. ДАНЬКО, Юрій ГОРБАЧЕНКО</i> УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ УПРАВЛІННЯ ТА СИЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ НС НА ПРАТ «КСК «ЧЕКСІЛ»»	56
<i>О. ЄРЬОМА, Тетяна ЧУБІНА</i> ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	57
<i>Руслан КЛИМАСЬ, Д. СЕРЕДА</i> РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДОСЛІДНО-ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ ДСНС ЗА НАПРЯМОМ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ У 2021 РОЦІ	60

<i>А. КЛИМЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ДОСВІД СТВОРЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЗА КОРДОНОМ.....	62
<i>О. КОРОПАТОВ</i>	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКИХ	
ФОРМУВАНЬ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	63
<i>Віталій КОСТЕНКО</i>	
АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ПІДСИСТЕМАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	65
<i>Віталій КРОПИВНИЦЬКИЙ, Сергій МАЙСТРО</i>	
НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-	
УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДСЦЗ	67
<i>Павло ЛЕВЧЕНКО, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ОПОВІЩЕННЯ ПРО ЗАГРОЗУ	
АБО ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	69
<i>Євген ЛИТВИНОВСЬКИЙ</i>	
ПРОБЛЕМАТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ПРОГРАМАХ	
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЇХ КЕРІВНИКІВ	71
<i>Інна ЛОПАТЧЕНКО</i>	
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ	
В УКРАЇНІ.....	73
<i>Іван ЛОПАТЧЕНКО, О. МАКАРЕНКО</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МЕДІА-КОМУНІКАТИВНОГО	
МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	74
<i>А. МИКОЛЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	76
<i>Ю. МИТНИК, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	
З НАСЕЛЕННЯМ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ	78
<i>В. ОРЛОВ, В. ДАЦЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ	
НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	80
<i>Юлія ПАНІМАШ</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В НІМЕЧЧИНІ	82
<i>А. ПОРОХОВНИК, А. АЛЄКСЄЄВ</i>	
КОМП'ЮТЕРНІ БАЗИ ДАНИХ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН	83
<i>Р. САМАНЬ, Тетяна ЧУБІНА</i>	
ОСОБЛИВОСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ	85
<i>О. СВЕРГУН, Ю. ГОРБАЧЕНКО</i>	
ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ	
ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ В РЕЖИМІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	
В РАЗІ АВАРІЇ НА ХЛОРАТОРНІЙ СТАНЦІЇ ОЧИЩЕННЯ.....	87
<i>Є. СЛОБОДЯНЮК, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА КООРДИНАЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЄДСЦЗ	87
<i>А. СОБЧЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
В УКРАЇНІ.....	89
<i>С. СТЕПАНЮК, Юрій ГОРБАЧЕНКО</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ	
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ	90

<i>Є. ТАРАН, Юрій ГОРБАЧЕНКО</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В РЕГУЛЮВАННІ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ	91
<i>Анастасія ЧУБІНА</i> РЕЙТИНГ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЧЕРКАЩИНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	92
<i>І. ШЕВЧЕНКО, С. НОВІКОВ, О. БОЛБАС</i> ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ ВІДПОВІДНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВИМОГАМ МІЖНАРОДНОЇ, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	93
<i>Кристіна ЯНКОВСЬКА, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i> СТРУКТУРА ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО ОПЕРАТИВНОГО ЦЕНТРУ УПРАВЛІННЯ ПОДОЛАННЯ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ	96
<i>Євгеній ЯНКОВСЬКИЙ, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i> АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ТА ПРИНЦИПІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПЕРАТИВНИХ ЦЕНТРІВ УПРАВЛІННЯ ПОДОЛАННЯ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ	95

Секція 3. Соціальне-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

<i>Д. ВАЩЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i> АДВОКАТУРА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	99
<i>Н. Данильченко, Тетяна ЧУБІНА</i> ПРЕДМЕТ І ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СОЦІОЛОГІЇ ПРАЦІ	100
<i>К. ЗЕЛЕНЬКО, Дмитро УСОВ</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ	103
<i>М. КОМПАНОВИЧ, Ю. ВІНАЧЕВСЬКА</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЕ РОЗУМІННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	105
<i>М. КОМПАНОВИЧ, Г. НАГАЙ</i> ДЕТЕРМІНАНТИ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В КОЛЕКТИВІ.....	107
<i>М. КОРАБЕЛЬ, Сергій ГОЛОВЧЕНКО</i> МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	108
<i>О. МАЙСТРЕНКО</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ У ФОРМУВАННІ ОБЛІКОВИХ СТАВОК.....	110
<i>Марія ТОМІЛЕНКО, В. СТЕПУРА</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ КОВОРКІНГІВ (НА ПРИКЛАДІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО КОВОРКІНГУ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)	112

Секція 4.

Проблеми соціальної реабілітації та медичного забезпечення в сучасних умовах

Дар'я ГРЕБЕНЩИКОВА, Аліна КРИШТАЛЬ

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
В ЄДИНІЙ ДЕРЖАВНІЙ СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ114**

С. ДАНИЛЬЧУК, Геннадій ГРИБЕНЮК

**ГОТОВНІСТЬ ЖІНОК-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРИЙНЯТТЯ
РІШЕННЯ У СКЛАДНИХ СИТУАЦІЯХ115**

Ірина ДАРУГА, Ольга МЕЛЬНИК

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ЛІКУВАННЯ
ОСОБОВОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ119**

Г. ЗАКАЛИК, Н. ШУВАР, М. ГРИНЧИШИН

СПЕЦИФІКА АГРЕСІЇ У СУЧАСНОМУ ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....120

Борис ЗАКУШНЯК, Олександр ЧЕРНЕНКО, Тетяна ПАРХОМЕНКО

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС.....122

Л. ІЛЛЯШЕНКО, Леся ГОРЕНКО

**ДО ПИТАННЯ ФЕНОМЕНУ ПОЯВИ ТА РОЗВИТКУ
ЗАХВОРЮВАННЯ (ПСИХОСОМАТИЧНА МЕДИЦИНА).....123**

М. КОМПАНОВИЧ, О. БЕРЕЗОВСЬКИЙ

**ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПІДҐРУНТЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА.....124**

Ульяна ЛЕОНІДОВА, Олександр ЧЕРНЕНКО

**ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА МЕДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДЛІТКОВОГО АЛКОГОЛІЗМУ126**

М. МАРЦІН

**ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА УСПІШНОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ
ПСИХОЛОГІВ ДСНС УКРАЇНИ128**

Яна МОСКАЛЬОВА, Олесь МІНЕНКО

**ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ.....129**

Людмила МОХНАР

**СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ ФАХІВЦЯМИ
ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ.....131**

Марина СМІРНОВА, Людмила РИБІЙ

**КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ СПІЛКУВАННЯ
ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ МЕДИЧНИМИ ФАХІВЦЯМИ.....133**

Владислав СТАНЬКО, Олександр ЧЕРНЕНКО

РОЛЬ ПАМ'ЯТІ ПРИ ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН.....134

Анна СТАСЬ, Світлана КОСЯК

**ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЛІКВІДАЦІЇ МЕДИКО-САНИТАРНИХ
НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ В УКРАЇНІ136**

С. ТОМІЛЕНКО, Леся ГОРЕНКО

**ПРО ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ЗАХВОРЮВАНЬ
У ПСИХОСОМАТИЧНІЙ МЕДИЦИНІ137**

Марія ФЕДОРЧУК, Світлана КОСЯК

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ138**

<i>Н. ШУВАР, Г. ЗАКАЛИК, О. ВЙОНЦЕК</i>	
ЕМПАТІЙНІСТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН	139
<i>Liubomyr REVA, Olena PIETUKHOVA</i>	
MEDICAL SERVICES IN THE CONTEXT OF AN ARMED CONFLICT	141
<i>Viktoriiia YUZEPENKO, Olha KRICHKER</i>	
THE ROLE AND DUTIES OF PSYCHOLOGISTS IN SOCIAL REABILITATION	142

Секція 5. Організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави

<i>Андрій БАНДУРКО</i>	
СПІВВІДНОШЕННЯ ДИВЕРСІЇ З ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТОМ	144
<i>Валерія БРУС, Аліна БІЛЕКА</i>	
ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНЦЕПЦІЇ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ	146
<i>Дмитро ВАСИЛЬЄВ, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i>	
ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК ОДНА З УМОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ	148
<i>Вікторія ВИДИШ, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i>	
ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАГРОЗ.....	149
<i>А. ВОЙТОВИЧ, Олег КУЛІЦА</i>	
КІБЕРТЕРОРИЗМ ЯК ФОРМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ ТА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕЦІ.....	151
<i>Максим ДИШКАНТ, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ.....	153
<i>Кирило ЄВССЄВ, Дмитро ФЕДОРЕНКО</i>	
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В БОРОТЬБИ З СУЧАСНИМ ТЕРОРИЗМОМ.....	155
<i>Аміна КИРЕЄВА, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	156
<i>Єлена КОБИЛКА, Аліна БІЛЕКА</i>	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСІБ, ВИННИХ У ТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	158
<i>Людмила КУЗНЕЦОВА</i>	
ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В ЧАСТИНІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	159
<i>С. ЛЕЛЮХ, В. БАХАЛ, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ В УКРАЇНІ	161
<i>Ольга МЕЛЬНИК, Руслан МЕЛЬНИК</i>	
ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: ПОСИЛЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДСНС УКРАЇНИ	164
<i>О. МЕЛЬНИК, Олег КУЛІЦА</i>	
СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ	166
<i>Анастасія МИКОЛЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i>	
ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	167

<i>Юлія МИТНИК, Аліна БІЛЕКА</i>	
РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПРОТИДІІ	
ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ	168
<i>Євгеній МУРИЧ, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	
ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ	
ТА ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ	170
<i>Юрій ОБРУЧ, Роман ПТАШКІН</i>	
ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ	
В ПІДРОЗДІЛАХ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ.....	172
<i>Дар'я ПАСІКА, Людмила ВОРОНОВСЬКА</i>	
ПРАВОВІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ	
ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	174
<i>К. ПЕРЕБИЙНІС, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЙ КЕРІВНИЦТВА	
У РАЗІ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.....	176
<i>Яніна ПРИСТУПА, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
СУТНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ НАСЕЛЕННЯМ	
КОНТРТЕРОРИСТИЧНИХ ЗАХОДІВ В РОЗРІЗІ ФОРМУВАННЯ	
ДОКТРИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	177
<i>Д. ПРОКОПЕНКО, Ю. МИТНИК, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
БОРТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ.....	180
<i>Яна САНДИГА, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНУ	
ТЕРОРИЗМУ, ЙОГО ТИПОЛОГІЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ	182
<i>Владислав СИЛКА, Дмитро ФЕДОРЕНКО</i>	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ТЕРОРИЗМУ.....	185
<i>Євгеній СЛОБОДЯНЮК, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ</i>	
РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ	
В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ.....	187
<i>Олександра ШАПОВАЛ, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ОСОБЛИВОСТІ БОРТЬБИ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ	
У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	189
<i>О. ЯКОВЕЦЬ, Оксана ІВАЩЕНКО</i>	
ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ	
«ЕКСТРЕМІЗМ» І «ТЕРОРИЗМ»	191
<i>Dariia KOROLENKO, Olha KRICHKER</i>	
COUNTER-TERRORISM GOVERNMENT BODIES AND LEGISLATION	
IN AUSTRALIA.....	193
<i>О. ПЕТРИНИЧ, Л. ОПРИШКО</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ	
ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ	195
<i>Г. ЗАКАЛИК, О. БІК, Н. ШУВАР</i>	
АДДИКТИВНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-	
ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	197
АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК	199

Наукове видання

**Організаційно-управлінське
та економіко-правове забезпечення діяльності
Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)**

МАТЕРІАЛИ

***VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
11 березня 2022 року***

*Редколегія може не поділяти поглядів авторів.
За зміст вміщених у збірнику матеріалів
персональну відповідальність несуть автори.*

Підп. до друку 10.03.22. Формат 60 × 84 1/8.
Гарнітура Cambria. Обл.-вид. арк. 17,7. Ум. друк. арк. 25,5.
Замовлення № 3.

Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8